

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
БУДІВНИЦТВА І АРХІТЕКТУРИ

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ АРХІТЕКТУРИ ТА МІСТОБУДУВАННЯ

Науково-технічний збірник

Заснований в 1997

Випуск № 42

Київ КНУБА 2016

УДК 711.11; 711.112

Сучасні проблеми архітектури та містобудування: Наук.-техн. збірник / Відпов. ред. М.М. Дьомін. – К., КНУБА, 2016. – Вип. 42. – 360 с. Українською та російською мовами.

В збірнику висвітлюються актуальні проблеми досліджень у галузі архітектури та містобудування, теорії та історії архітектури, реконструкції існуючої забудови.

Розрахований на працівників науково-дослідних і проектних організацій, викладачів вищих навчальних закладів.

Современные проблемы архитектуры и градостроительство: Науч.-техн. сборник / Ответ. ред. Н.Н. Демин. – К., КНУБА, 2016. – Вып. 42. – 360 с. На украинском и русском языках.

В сборнике освещаются актуальные проблемы исследований в области архитектуры и градостроительства, теории и истории архитектуры, реконструкции существующей застройки.

Рассчитан на работников научно-исследовательских и проектных организаций, преподавателей высших учебных заведений.

Відповідальний редактор – член-кореспондент АМ України, доктор архітектури, професор М.М. Дьомін.

Редакційна колегія: доктор технічних наук, професор Габрель М.М.; доктор архітектури, професор Товбич В.В. (заступник відповідального редактора); доктор технічних наук, професор Ключниченко Є.Є.; доктор технічних наук, професор, Кащенко О.В.; доктор архітектури Ф. Міїс *Бельгія*; доктор архітектури П. Нігст *Австрія*; доктор-інженер, професор В. Калусе *Німеччина*; доктор технічних наук Е. Баумгатер *Австрія*; доктор технічних наук, професор Михайленко В.Є.; доктор географічних наук, професор Нудельман В.І.; доктор архітектури, професор Панченко Т.Ф. доктор технічних наук, професор Підгорний О.Л.; доктор технічних наук, професор Плоский В.О.; доктор технічних наук, професор Самойлович В.В.; доктор технічних наук, професор Сергейчук О.В.; доктор архітектури, професор Слепцов О.С.; доктор архітектури, професор Шебек Н.М.; доктор архітектури, професор Ковальський Л.М.; доктор архітектури, професор Куцевич В.В.; кандидат архітектури, доцент Левченко О.В. (відповідальний секретар); доктор архітектури, професор Тімохін В.О. (заступник відповідального редактора); доцент Чередніченко П.П. (заступник відповідального секретаря); дійсний член АМ України, доктор технічних наук, професор Яковлев М.І.

Рекомендовано до видання вченою радою Київського національного університету будівництва і архітектури, протокол № 41 від 26 лютого 2016 р.

На замовних засадах

© Київський національний
університет будівництва
і архітектури, 2016

Вітаємо Панченко Тамару Федотівну з ювілеєм

Завідувач кафедри ландшафтної архітектури Київського національного університету будівництва і архітектури – народний архітектор, державний стипендіат у галузі науки, доктор архітектури, професор, член Національної спілки архітекторів, міжнародної організації ICOMOS-UNESCO, почесний працівник туризму, голова спеціалізованої вченої ради по захисту кандидатських та докторських дисертацій з архітектури, член комітету із державної премії України в галузі архітектури(2014 р.).

Очолює з 1967 року науковий напрямок в галузі містобудування, планування та забудови курортів, зон відпочинку та туризму, територіальної організації природно-заповідного фонду.

Керівник, автор і співавтор понад 410 наукових праць, у тому числі понад 20 міжнародного співробітництва у рамках спільних проектів України з Болгарією, Румунією, Туреччиною, Нідерландами тощо.

Має понад 200 публікацій (25 за останні 5 років), в тому числі 45 книг (9 одноосібних) та 16 англомовних видань. Доповідач на 76 наукових конференціях, в тому числі 25 міжнародних (Італія, Кіпр, Німеччина тощо).

Під її науковим керівництвом та за безпосередньою участю розроблено ряд галузевих документів: інструкцій, ДБН, методичних рекомендацій, монографій.

Брала участь у складі робочих груп Комітету Верховної Ради України з питань будівництва та Міністерства охорони навколишнього природного середовища України з розробленням змін до Закону України "Про архітектурну діяльність" та проекту Закону України "Про прибережну смугу морів".

За свою наукову діяльність удостоєна міжнародних кваліфікаційних сертифікатів: ТАСІС (1995 р.), Берлінського університету ім. Гумбольдта (1998 р.), Європейського Союзу – Euroconsult (2009 р.).

Підготувала 11 кандидатів архітектури, у тому числі за період 2010 – 2015 рр. захищені 4 дисертації. Входить до складу двох спеціалізованих Вчених рад із захисту дисертацій та присудження наукових ступенів кандидатів і докторів наук.

Член президії Української академії архітектури та міжнародної спілки ICOMOS. Має 23 державні та міжнародні відзнаки. Член експертної комісії МОН «Експерт секції технології будівництва дизайну та архітектури наукової Ради Мон».

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ АРХІТЕКТУРИ

УДК 72.01

О. Б. Василенко,

доктор архітектури, професор

Одеська державна академія будівництва та архітектури (Україна)

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СВІТЛОВОЇ СКЛАДОВОЇ АРХІТЕКТУРНИХ СИСТЕМ

Анотація: у статті викладена основні методи дослідження світлової складової архітектурних систем. Робота містить критерії оцінки освітлення архітектурних систем і методику дослідження формотворних і комфортних функцій світла в архітектурі.

Ключові слова: освітлення, комплекс світлових засобів, архітектурні системи, методи дослідження, критерії оцінки, внутрішній простір, архітектурне середовище, комфорт світлового середовища, інтер'єр.

Актуальність дослідження. Проблеми якісного архітектурного середовища у містах, проблеми комфорту життєдіяльності людей, проблеми ефективного використання естетичного потенціалу світла, проблеми інноваційних промислових світлових технологій є надзвичайно важливими, про що свідчать обговорення їх на Самітах, на конференціях ООН («Світової Енергетики Майбутнього» м. Абу-Дабі, 2010р.; «Саміт з питань Землі» м. Ріо-де-Жанейро, 2015р.). Світло впливає на зовнішнє і внутрішнє середовище архітектури, формуючи у взаємодії з ними необхідний рівень якості художньої виразності. Відповідний рівень освітлення внутрішніх просторів є важливою передумовою створення сприятливих умов для життєдіяльності, для підвищення творчої і виробничої активності. Основним чинником, який формує параметри світлового середовища, мікроклімат приміщень, інсоляційні умови є законодавчі регламенти, які представлені в Законах України («Про охорону навколишнього середовища» 1991р.; «Про архітектурну діяльність» 2012 р.).

Актуальність теми роботи зумовлена потребою вдосконалювати науково-обґрунтовану методичну основу дослідження з урахуванням сучасних світлових засобів в архітектурних системах.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Серед важливих наукових розробок, які стали підґрунтям для визначення методики даного дослідження,

слід виділити наукові праці М.М.Гусєва, В.Г.Макаревича, М.В.Оболенського, О.В.Сергейчука, А.Н.Рімши, Р.Кіттлер, Г.І.Лаврика, Й.Грашки, Й.Косо, Я.Вазірі, Н.Н.Киреева, Р.Гопкінсон, К.Л.Коулсон, Е.Нііман, А.Олгей. Аналіз наукових праць дозволив виділити ряд невирішених питань: 1) не виявлено загальну методику дослідження світлової складової архітектурних систем; 2) не удосконалено методичну основу дослідження комплексу світлових засобів в архітектурі. Таким чином, методична основа дослідження світлової складової знаходиться у сфері невідкладних питань архітектурних систем.

Постановка проблеми. Світло є сучасним засобом композиційного формоутворення. На перший план виходить проблема використання світлових засобів в архітектурі. Оволодіння методами раціональної організації світлового середовища і підвищення виразності архітектурних споруд залишається одним із актуальних завдань сучасної архітектури. Актуальні питання оптимізації архітектурних методів проектування світлового середовища виділяються серед важливих проблем, відмічених в рекомендаціях наукових семінарів науково-дослідних і учбових закладах архітектурного профілю України.

Метою дослідження є виявлення основних методів дослідження світлової складової архітектурних систем.

Задачі дослідження: - удосконалити методичну основу дослідження комплексу світлових засобів в архітектурі; - виявити основні методи дослідження світлової складової архітектурних систем.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що вперше удосконалено методичну основу, виявлено основні методи дослідження комплексу світлових засобів архітектурних систем.

Виклад основного матеріалу. Перш ніж приступити до розгляду даного дослідження, необхідно зупинитися на головному питанні – виборі загальної методології. Це викликало необхідність звернутися до базових джерел у галузі теорії архітектури і наукових робіт, присвячених методологічним проблемам дослідження архітектурних систем.

Архітектурне світлове середовище є системою взаємодії людей і оточуючого її штучного середовища, яке забезпечує необхідні умови життєдіяльності і спрямована на взаємодію з демоекосистемою. Принципова структура демоекосистеми складається з таких компонентів, як населення, природа, архітектура. Існує взаємозв'язок між населенням і природою. Архітектура значною мірою впливає на природу і населення. У взаємодії з штучним середовищем саме населення визначає поведінку демоекосистеми. Основними критеріями оптимальності мають бути «людські», а не технічні. Архітектурні системи можуть бути розчленовані на категорії за двома основними ознаками – функціональні і просторові. Демоекологічний підхід

вимагає розчленування об'єкта на якісно різні функціональні елементи. Елементи демоекосистеми повинні відображати необхідні з функціональної точки зору види діяльності, які характеризують її як цілісну систему [2].

Критерії оцінки світлової складової архітектурних систем поділяються на три категорії: *економічні, утилітарні (споживчі), естетичні*. Існує давно відома точка зору, суть якої полягає в тому, що комфорт архітектурного середовища знаходиться в прямій залежності від обсягу витрат, що архітектурно-художня складова не має безпосередньої органічної залежності від споживчої, функціональної якості та економічності. Вважається також, що економічні критерії, споживчої якості та критерії краси знаходяться значною мірою в стані протиріччя, не є розмірними за своєю суттю.

У даному дослідженні основна увага зосереджена на утилітарних та естетичних аспектах. Критерій комфортності свідчить про рівень відповідності архітектурного середовища встановленим показником комфортності – соціальним і біологічним. При вирішенні переважної більшості практичних функціональних завдань, що стосуються формування середовища життєдіяльності людини, критерій споживчої якості вступає в протиріччя з економічним критерієм, так як досягнення більш високого рівня комфорту, як правило, викликає збільшення витрат на будівництво та благоустрій.

До методів дослідження світлової складової архітектурних систем відносяться: *метод моніторингу; метод експертних суб'єктивних оцінок; графоаналітичний метод; метод структурно-логічного моделювання; метод шкалювання; метод ранжирування; метод візуального спостереження; метод експертних оцінок*.

Метод моніторингу – систематичне комплексне обстеження яких-небудь об'єктів або явищ, інструментальне та органолептичне (визначення характеристик природних складових за допомогою органів слуху, зору, нюху). Моніторинг - це постійне спостереження за станом об'єкту, систематичне вимірювання параметрів об'єкту або процесу, що контролюється. Система екологічного моніторингу - це складна система, яка містить підсистему спостереження, інформаційної підтримки, аналізу, прогнозування [4].

Фактори, які погіршують екологічні умови великих за площею природних ландшафтів, можна розділити на внутрішні фактори, пов'язані з життєдіяльністю населеного пункту і зовнішні фактори, обумовлені широким комплексом ландшафтних умов. Внутрішні фактори – це санітарно-гігієнічні та технічні умови, що знижують комфортність, надійність і безпеку проживання. Зовнішні фактори - це несприятливі природно-кліматичні умови, пов'язані з надмірним антропогенним навантаженням.

Метод експертних суб'єктивних оцінок. В останні роки мають велике

поширення методи кількісної оцінки думок. Наприклад, спеціально підібрані групи експертів можуть оцінювати відчуття «сонячності» і світлової насиченості інтер'єрів. Експертні оцінки необхідні для таких глобальних проблем, як «людина і середовище». Будь-яка експертна оцінка зводиться до присвоєння деякої оцінки предмету тієї чи іншої величини. Таке присвоєння є результатом пізнавального процесу, що має інтуїтивний характер. Оцінка ґрунтується на суб'єктивній думці спостерігача. Оцінка має по суті інтегральний характер навіть у тому випадку, коли експертній оцінці підлягає якась одна ознака [5].

Ставлення людини до предмету визначається не тільки її природженими властивостями, але і її вихованням, тобто обумовлено об'єктивно діючими соціально-історичними чинниками. З цього витікає висновок, що для групи спостерігачів, підбраної за декотрими заданими ознаками, можна говорити про типове, тобто те, що має об'єктивний сенс ставлення саме цієї групи спостерігачів до тих чи інших, наприклад, психоестетичних функцій та ознакам предметного середовища людини. Таким чином, експертна суб'єктивна оцінка може розглядатися як об'єктивна міра ставлення людини до предмету тільки для більш-менш широких груп спостерігачів, підбраних за деякими заданими соціальними ознаками [6].

Графоаналітичний метод використовується при побудові номограм, що фіксують результати натурних спостережень та статистичного опитування.

Метод структурно-логічного моделювання використовуються при побудові структурних моделей, які відображають результати експериментів.

Метод шкалювання (метод бальних оцінок). Експериментатор, який робить оцінку за допомогою експертної групи, попередньо складає шкалу оцінок і розроблює анкету. Кожний експерт приписує ознаці, що оцінюється, те чи інше число [6]. Шкали можуть мати різну структуру і число балів. Використовують шкали з центральною нульовою точкою та непарною кількістю оцінок. При цьому спочатку експерт обирає одну з трьох збільшених балів: позитивне, байдуже чи негативне ставлення і на другому етапі уточнює ступінь позитивного або негативного ставлення шляхом приписування одного з трьох балів, які знаходяться у кожній з цих областей.

Недоліки бальної схеми - невизначеність критерію оцінки, яка неминуча навіть при наявності дуже докладного та всебічного опитувальника, оскільки бальна оцінка є точною на шкалі порядку, її значення може описувати тільки рівність реакцій і в принципі не може характеризувати ступені різниці реакцій на одну і ту ж ознаку різних предметів. У цьому випадку доцільно зробити додаткову оцінку предметів методом ранжирування [3].

Метод ранжирування. У цьому методі експерт проводить порівняння

низки предметів за заданою ознакою, розташовуючи їх за ступенем зростання або зменшення цієї ознаки. Метод ранжирування, по суті, не відрізняється від методу шкалювання. При ранжируванні число балів дорівнює числу предметів, що оцінюються. Переваги методу: полегшується завдання вибору критерію оцінки (дійсно, якщо експерт сприймає пред'явлені йому предмети як різні, то це означає, що він помітив і засвоїв ознаку, яка визначає цю різницю); більша чутливість, ніж у методі бальної оцінки.

Недоліки методу ранжирування - обмеженість застосування, оскільки цей метод вимагає практично одночасного пред'явлення експерту декількох оцінюваних за заданою ознакою предметів, що не завжди можна здійснити. Доцільно використовувати ранжирування разом з методом шкалювання.

Метод візуального спостереження за впливом природного світла на морфологію архітектурної форми та її емоційно-естетичне сприйняття людиною.

Метод експертних оцінок умов світлового середовища для продуктивного здійснення будь-якої діяльності, для створення оптимального психологічного настрою та відпочинку (це проведення опитування і анкетування жителів багатоповерхівок, статична обробка результатів і побудова графоаналітичних номограм та графіків дисперсії).

Висновки. 1. Удосконалені методи дослідження критерії оцінки світлової складової архітектурних систем. 2. Методи дослідження ґрунтуються на демоекосистемному підході, який формується взаємодією природного джерела світла з архітектурою. Концепція дослідження базується на позитивному і негативному впливі Сонця, як основного кліматичного фактора, на людину і навколишнє середовище. 3. Проаналізовані методи враховують виявлені тенденції розвитку сучасних архітектурних систем.

Література

1. Азгальдов Г. Г. Квалиметрия в архитектурно-строительном проектировании / Г. Г. Азгальдов. – М.: Стройиздат, 1989. – 264 с.: ил.
2. Лаврик Г. І. Основи системного аналізу в архітектурних дослідженнях і проектуванні: підручник для студентів вищих навчальних закладів / Г. І. Лаврик; Українська академія архітектури. – К.: КНУБА, 2002. – 138 с.
3. Юров С. Г. Некоторые вопросы метрики и методики экспертных субъективных оценок психоэстетических параметров световой среды / С.Г. Юров.- Светотехника. – 1974, № 9. – С. 2 - 4.
4. Hraska J. Doba insolacie okien tienenych zastavbou. / J. Hraska.- Zbornik vedeckych prac Stavebnej fakulty SVST 1985. – Bratislava: Alfa, 1988.

5. Halahyja M. a kol. Stavebna tepelna technika, akustika a osvetlenie. / M. Halahyja a kol. -Bratislava: SNTL / ALFA, 1985.
6. Jonson R. Glasing energy performance and design optimization with daylighting / R. Jonson, R. Sullivan, S. Selkowitz S. - International daylighting conference, USA, General Proceedings, 1983.
7. Kishida K. Workljad of Workers in Supermarkets / K. Kishida.- Towards Human Works: Solutions to Problems in Occupational Health and Safety / Ed by M. Kumashiro, E.D. Megaw. L.: Tailor and Francis, 1999.
8. Kittler R. Luminance distribution characteristics of homogeneous skies / R. Kittler. - Light. Resand Technol, vol. 17, № 4, 1985.

Аннотация

В статье изложены основные методы исследования световой составляющей архитектурных систем. Работа содержит критерии оценки освещения архитектурных систем и методику исследования формообразующих и комфортных функций света в архитектуре.

Ключевые слова: освещение, комплекс световых средств, архитектурные системы, методы исследования, критерии оценки, внутреннее пространство, архитектурная среда, комфорт световой среды, интерьер.

Summary

In the scientific article methodology of research of illumination is expounded in the architectural systems. Work contains: research methods and criteria of estimation illumination of the architectural systems; methodology of research of shape-generating and comfort functions of light in architecture.

Keywords: illumination, complex of light facilities, the architectural systems, research methodology, criteria of estimation, internal space, architectural environment, comfort of light environment, interior.

УДК 72.01

М. Л. Васевич,
*аспірант кафедри архітектури
та середовищного дизайну
Національного університету водного господарства
та природокористування (м.Рівне)*

**АРХІТЕКТУРА В РОДИНІ ТА РОДИНА В АРХІТЕКТУРІ: ГЕНДЕРНИЙ
АСПЕКТ ТВОРЧИХ КОНЦЕПЦІЙ Р. ВЕНТУРІ та Д.С. БРАУН,
Е. та П. СМІТСОНІВ, Ч. та Р. ІМСІВ**

Анотація: у статті розглянутий гендерний аспект теоретичних робіт та проектів Р.Вентурі та Д. С. Браун, Е. та П. Смітсонів, Ч. і Р. Імсів. Розглянуто концептуальні ідеї та архітектурні рішення з гендерними характеристиками та символікою, окреслено фемінінні складові, акцентовано увагу на соціальному контексті.

Ключові слова: архітектура та дизайн середини ХХ ст., масова культура, новаторський, фемінінний, маскулінний, соціальний.

На межі ХІХ-ХХ ст. відбулися кардинальні зміни у соціальному становищі жінок, що обумовило початок змін у можливостях їх самовираження у галузі архітектури та дизайну. Жінки, насамперед у Сполучених Штатах Америки, отримавши можливість здобувати професійну архітектурну підготовку, почали активно освоювати професію на рівні з чоловіками та разом з ними. Спершу це були фемінінні “проголошення”, які стали свідченням того, що жінка самостійно здатна займатись архітектурною діяльністю. Згадаємо такі символічні для архітектурного фемінізму проекти, як “Жіноча Будівля” (Woman's Building, World's Columbian Exposition, 1892) Софії Хайден та “франкфуртська кухня” Грете Шютте-Ліхотцкі (1927).

На відміну від усієї попередньої історії розвитку архітектури, в окреслений вище період жінки стали рівноправними учасниками розробки архітектурних концепцій та рішень (наприклад, при проектуванні будинку Трюссо Шредер (арх. Г.Рітвельд, 1924 р.). Особливою ознакою тогочасного професійного архітектурного середовища стали й сімейні тандеми в архітектурі. Разом, чоловіки та дружини, створювали та обґрунтовували сміливі новаторські проекти, немало з яких стали символами сучасної архітектури та дизайну. Варто зазначити, що фахівці прагнули втілити в своїх об'єктах важливі соціальні ідеї, багато з яких стосувались життєвого укладу родини.

Мета статті – проаналізувати гендерні характеристики архітектурних та дизайнерських проектів Роберта Вентурі та Деніз Скотт Браун, Елісон та Пітера

Смітсонів, а також Чарльза та Рей Імсів.

Методологічною основою аналізу цієї теми виступають філософсько-архітектурні концепції Р.Вентурі та Д.С.Браун, Елісон та Пітера Смітсонів, Ч. і Р. Імсів, а також роботи дослідників Б.Коломіні, Ж.Зеінстри.

Кожна з вищезгаданих сімейних пар впродовж тривалого періоду працювала над розробкою архітектурних проєктів та предметів дизайну, теоретичним обґрунтуванням нових підходів в архітектурній практиці. У деяких випадках, дружина, діючий архітектор, залишалась в тіні слави свого чоловіка-архітектора (дизайнера), не зважаючи на рівноцінний внесок у творення архітектурного об'єкту. До числа найбільш показових праць концептуального характеру можна віднести книгу Р.Вентурі та Д.С.Браун "Уроки Лас-Вегаса: забутий символізм архітектурних форм" 1972 р., (у співавторстві зі С.Айзенауером), "архітектурну чесність" об'єктів тандему Смітсонів в започаткованому ними стилі необруталізму 1960-х рр., та створені у 1950-х рр. подружжям Імсів предмети меблювання, які стали класикою світового дизайну.

Д.С.Браун, після одноосібного отримання Р.Вентурі Прітцерівської премії (1991р.) відверто зазначала, що як дружина, вона втішена бачити свого чоловіка визнаним, але, як, професійний партнер, відчувала себе обділеною, адже "ми (вони) розробили тіло теорії разом, і вона (теорія) зобов'язана нам обом" (рис. 1) [5, с.14]. У згаданих вище праці автори закладають концепцію нового стилю, де форма будівлі виконує не стільки конструктивну, скільки символічну функцію. Використано загальновідоме поняття "індустріального сараю", на який можна "навішувати" будь-які прикраси або інформаційні табло - як це робилося в Лас Вегасі [4, с.93]. Таке бачення "нової" архітектури, з деякою долею іронії, є далеким від історично обумовленого маскулінного, стриманого, дещо аристократичного підходу, коли архітектурну семантично-семіотичну систему символів та знаків розуміло лише вузьке професійне коло. При цьому саме зовнішня реклама та інформаційні знаки, завдяки своїй скульптурності або мальовничому силуету, розташуванню та текстовому значенню найбільшою мірою визначають характер архітектурного об'єкту. "Символ домінує над простором" [1, с.13] Актуальною, з точки зору антропологічної символіки та соціального значення, є, з першого погляду, "прихована" гендерна складова книги. Варто згадати, використаний в ілюстративному матеріалі рекламний білборд з зображенням жінки, що отримав назву "Таня" ("Tanya"), який демонструє неоднозначність гендерних ролей. Дана фотографія, з точки зору дослідника А.Вінегара, виступила своєрідною провокацією з боку Вентурі та Скотт Браун, водночас своєрідним спогадом "романтичної пари" архітекторів та символом "спокуси" Лас-Вегасу [9,с.31-32]. В цій ситуації, що є досить

типовою для патріархального капіталістичного міста, жінка виступає, не як особистість, а лише як декоративний, «рекламний» об'єкт [8, с. 64-65].

Особистим внеском до книги Д. С. Браун, про який вона зазначила у передмові редактованого видання, стала “десексуалізація” тексту, що була свого часу продиктована усвідомленням стану проблеми “гендерної” нерівності [9, с. 32]. Не менш важливим є соціальний контекст, адже, за словами авторки, архітектори роблять занадто багато, забуваючи про соціальні наслідки своїх дій: “Ми говоримо їм: «будьте скромніше, робіть менше»” [4, с. 94].

Рис. 1. Деніз Скотт Браун та Роберт Вентурі, Лас-Вегас, 1960-ті рр..

У 1956 р. Е. і П.Смітсони розробили свій будинок майбутнього, експонований на “Виставці ідеального дому” (Олімпія, Лондон). Будинок був “замаскованою” версією модерністського будинку з внутрішнім двором (патіо), адаптованого до міського середовища. П.Смітсон сформулював принципи, що лежать в основі ідеї будинку і його “відносин” з навколишнім середовищем, в одній зі своїх “повітряних приватних” діаграм 1955-1956 рр. (рис. 2). По своїй концепції “Повітряна діаграма”, є схемою, що дозволяє жителям отримати свою “частку неба”, тобто постійний приплив свіжого повітря. Це досягається завдяки планувальному рішення, а саме розміщенню кімнат навколо внутрішнього, невеликого саду в центрі будинку. Основна роль дому, за Смітсонами, полягає в тому, щоб відфільтрувати світ і утворити абсолютну приватність, в тому числі повітря, яким дихають жителі. Тобто повітря виступає в якості кінцевої межі приватного життя в перенаселеному середовищі [3, с. 49, 53-54]. Відповідно до цієї концепції, внутрішній дворик утворює відкриту центральну, але водночас найбільш відособлену частину житла, “дозволяючи” мешканцям будинку дихати “приватним повітрям”. Кімнати в будинку, зведеному на прямокутному фундаменті, розташовані навколо патіо неправильної форми. Таке рішення робить можливим блокувати сусідні приміщення, утворюючи дуже щільну структуру в цілому. При цьому конфігурація стін інтер'єру будинку залишається асиметричною. Внутрішній простір є метафоричним виразом

“жіночності”, адже дизайн “Будинку майбутнього” демонструє прагнення до камерності, ірраціональності та пластичних форм (рис. 3).

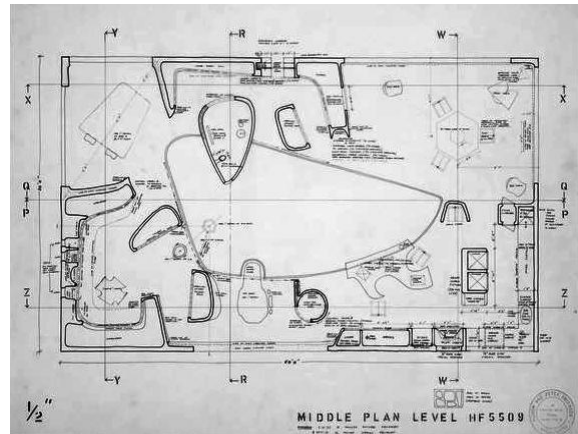
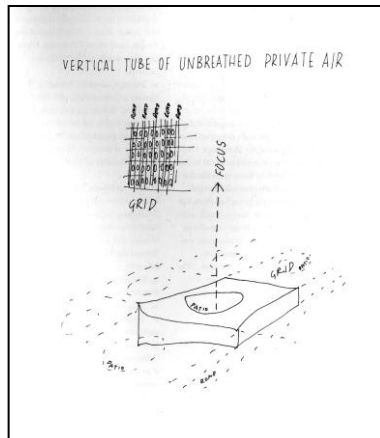

Рис. 2. “Повітряна” діаграма П. Смітсона Рис. 3. Планування “Будинку Майбутнього”

Кожна кімната має свою власну характерну форму, розміри, і, водночас, є інтегральною частиною безперервного простору. Ця спадкоємність та єдність є результатом використання єдиного матеріалу - пластику медових відтінків для облицювання стін, підлог та стелі. Смітсони всіляко намагались популяризувати пластик, що був покликаний підкреслювати “прогресивність” об’єкту. Стіни є порожнистими, що дозволяє пристосувати техніку, санітарні прилади і місця для зберігання речей [2, с. 205]. *(Популярні журнали з 1950-х рр. проголошували прихід пластику- нового “матеріалу мрії” в будинки впродовж декількох років. В статті журналу “Лайф” 1952 р. під назвою “Будинок, повний пластмаси”, наприклад, каталогізовано всі численні предмети з пластику в американському будинку в стилі “ранчо” [3, с. 31-32]).* Загалом, будинок, завдяки патію, органічним формам, “шкіроподібній структурі”, застосованим прийомам обмеження та розширення поля зору, яскравим червоним акцентам на тлі теплих спокійних тонів репрезентує очевидну жіночність та еротичний імпульс [3, с. 43-45]. *(Ззовні, спостереження за будинком майбутнього перетворюється на підглядання. У певний момент, погляд зовнішнього спостерігача може “пройти” скрізь стіни. Але, лише після входу в будинок, відвідувач отримував змогу повністю його побачити.)*

Важливою особливістю концепції будинку майбутнього, була його символічність як об’єкту масової культури. П. та Е.Смітсони наголошували на вагомому впливі реклами на спосіб життя “споживачів” архітектури. Доводячи цей вплив, архітектори вказували на те що, що у певних частинах будинку (кухня, ванна кімната, гараж) переважають предмети промислового виробництва, на які архітектор не може впливати своїм творчим генієм [2, с. 211]. Е.Смітсон зазначала: “Цей будинок виглядає як пластиковий споживчий продукт, як будинок, призначений для масового виробництва, що легко

транспортуються на кузові вантажівки” [3, с. 31]. Водночас, Смітсони зауважували, що архітектура не повинна “розчинитися” у масовій культурі.

Принагідно необхідно зазначити, що у дослідженнях, присвячених проблемам культури ХХ ст. поняття масової культури отримало гендерну характеристику “фемінінна”. Масова культура *“так чи інакше асоціюється з жінками, в той час як реальна, справжня культура залишається прерогативою чоловіків”*. Нове бачення житлової архітектури створювало можливість створення нової системи цінностей та давало людям почуття приналежності до урбанізованої спільноти. “Будинок майбутнього” авторства Смітсонів тісно пов’язаний з образом американського “Будинку мрії” та “Будинком плейбоя” 1950-х рр., адже, у ньому також використовувались новітні технології, автоматизувалась домашня праця, були чітко визначені “ігрові” ролі чоловіків та жінок [3, с. 41-43].

Близьку творчу ідеологію сповідували й подружжя архітекторів-дизайнерів Ч. і Р.Імсів. У 1949 р. в Лос-Анджелесі було завершено будівництво “Будинку Імсів”, який згодом приніс славу своїм авторам. У своєму проекті творчий тандем використовував збірні, уніфіковані елементи, які дозволили здешевити та пришвидшити будівництво [6, с.26]. Були застосовані новітні промислові технології, що забезпечують основи для комфортного проживання. Дизайн “Будинку Імсів” полягав не у самовираженні дизайнера, а був орієнтований на повсякденне життя споживача. Буденний уклад життя та норми поведінки визначали простір та виконували завдання “архітектора”. Як висловився Ч.Імс, “щоразу, коли декілька речей можна свідомо поєднати таким чином, що вони можуть разом зробити щось краще, ніж вони могли б зробити окремо, відбувається процес проектування” [7].

Результатом новаторських дизайнерських ідей став просторий, світлий будинок, образ якого резонував з власними вимогами Імсів, як молодій подружньої пари, яка потребувала місця для життя, роботи, відпочинку в гармонії з навколишньою природою. Цей дім став втіленням їх авторського постулату: “У всі часи любов і дисципліна призводили до прекрасної обстановки та хорошого життя” [7].

Проекти, створені подружжями архітекторів – Д. С. Браун та Р. Вентуррі, П. і Е.Смітсонами та Ч. і Р.Імсами та сформульовані ними маніфести визначали новаторські напрямки в архітектурі ХХ ст., важливими складовими яких були іронічний, символічний та “чуттєвий” характер, увага до “тактильності” матеріалів та соціальний аспект. Саме соціальне підґрунтя архітектурних рішень стало виявом уваги до сімейних цінностей та зростаючого значення гендерної проблематики.

Література

1. Venturi R. Learning From Las Vegas: The Forgotten Symbolism of Architectural Form / Venturi, Robert, Scott Brown, Denise, Izenour, Steven. – Cambridge, Massachusetts: The Massachusetts Institute of Technology, 1972. – 192 p.
2. Zeinstra J. Houses of the future / Zeinstra J. // OASE Journal for Architecture. – 1992. - #32. – P. 203-225.
3. Colomina B. Unbreathed Air / Beatriz Colomina // Grey Room. – 2004. #15. – P. 28–59.
4. Паперный В. Fuck context? / Владимир Паперный. – Екатеринбург.: TATLIN, 2011. – 120 с.
5. Kuhlmann D. Gender Studies in Architecture: Space, Power and Difference / Dörte Kuhlmann. – London and New York: Routledge, 2013. – 288 p.
6. Normandin K. Charles and Ray Eames: Modern Living in a Postwar Era / Normandin K. // International committee for documentation and conservation of buildings, sites and neighbourhoods of the modern movement. – 2012. # 46.–P.22-27.
7. Popova M. Iconic Designer Charles Eames's Most Memorable Aphorisms [Electronic resource] / M. Popova. – Brainpickings, 2015. – Access mode: <http://linkis.com/HLXUe>
8. Ewing S. Architecture and Field/Work (Critiques: Critical Studies in Architectural Humanities) / Ewing, Suzanne , McGowan, Jeremie Michael, Speed, Chris, Bernie, Victoria Clare. – London and New York: Routledge; 1 edition, 2010. – 208 p.
9. Leach N. The Anaesthetics of Architecture / Neil Leach. – Cambridge, Massachusetts: The Massachusetts Institute of Technology, 1999. – 120 p.

Аннотация

В статье рассмотрен гендерный аспект теоретических работ и проектов Р. Вентури и Д. С. Браун, Э. И. П. Смитсон, Ч. и Р. Имсов. Рассмотрены концептуальные идеи и архитектурные решения с гендерными характеристиками и символикой, обозначены фемининные составляющие, акцентировано внимание на социальном контексте.

Ключевые слова: архитектура и дизайн середины XX в., массовая культура, новаторский, фемининный, маскулинный, социальный.

Summary

Article considers the gender aspect of theoretical works and projects of Robert Venturi and Denise Brown, Alison and Peter Smithson, Charles and Ray Eames. It is analysed the conceptual ideas and architectural solutions with gender characteristics and symbols. Special attention is given to feminine components and social context.

Keywords: architecture and design in mid 20th century, mass culture, innovative, feminine, masculine, social.

УДК 72.013

І. В. Булах

*асистент кафедри дизайну архітектурного середовища
Київського національного університету будівництва і архітектури*

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ СИМВОЛІЗАЦІЇ АРХІТЕКТУРНО-ХУДОЖНЬОГО ОБРАЗУ МІСЬКОГО СЕРЕДОВИЩА

Анотація: у статті надані узагальнені висновки і результати щодо проведеного дослідження символізації архітектурно-художнього образу міського середовища. Запропоновано уточнення термінів "символізація", "міське середовище" і "художній образ". В загальних рисах наведені процеси та принципи символізації, а також представлена структурно-логічна модель символізації.

Ключові слова: символізація, міське середовище, художній образ, теорія архітектури.

Попередньо проведені дослідження [1-13] питання символізації у філософії, образотворчому мистецтві та літературі, а також систематизація досвіду використання засобів символізації в архітектурно-містобудівній теорії та практиці проектування, дозволили уточнити це поняття в контексті формування архітектурно-художнього образу міського середовища. **Символізація** – це творчий процес, причина і кінцева мета створення повноцінного художнього образу шляхом підпорядкування процесів проведення аналогій, визначення схем і алегорій, спрямованих на кардинальне оновлення першообразів міського середовища. При цьому, **міське середовище** розуміється як складна багатшарова система, що інтегрує в собі планувальну форму міста на глобальному рівні, вулиці і майдани, ландшафтну архітектуру і благоустрій території на макрорівні, будівлі і споруди на локальному рівні, міські монументи і скульптури на мікрорівні міста. **Художній образ**, як наслідок дії символізації – це кінцевий результат переосмислення і поступового оновлення першообразів, їх схем та алегорій, до завершення і створення на цій основі багатозначного і складного, виражального і зображального знаку-символу.

В ході дослідження були визначені загальні процеси та етапи символізації, серед яких: аналогізація, схематизація, алегоризація та символізація. **Аналогізація** – процес і перший етап формування нових художніх першообразів міського середовища шляхом виявлення подібності і схожості із відмінними за змістом і формою предметами і явищами, які більш досліджені в інших розділах архітектури і містобудування, в інших галузях

знань. **Схематизація** – процес і друга стадія формування нових архітектурно-художніх образів міського середовища, де відбувається подальше узагальнення і абстрагування результатів аналогізації і відображення основних характеристик першообразів без акцентування їх індивідуальності. **Алегоризація** – пов'язана з індивідуалізацією архітектурно-художнього образу міського середовища на третьому етапі формування нових архітектурно-художніх образів шляхом залучення тілесних форм, для вираження абстрактного і відстороненого змісту схем.

Виділення та систематизація загальних процесів символізації дозволили запропонувати на їх основі основні принципи символізації архітектурно-художнього образу міського середовища, серед яких: комунікативність, трансформативність, комутативність та метафорфічність. **Комунікативність** – принцип зв'язковості між ретельно підібраними аналогіями і їх відповідними першообразами, що стають матеріальними причинами відтворення процесів символізації. **Трансформативність** – як рушійна причина, стимулює й обґрунтовує подальше перетворення конкретних аналогій і первино-отриманих образів, їх абстрактну схематизацію і відсторонений зміст; реалізується шляхом застосування методів подібності і відмінності, роз'єднаності і поєднаності, яким відповідають прийоми типізації і акцентування, класифікації і комбінування схем першообразів. **Комутативність** – принцип взаємозв'язку, що відповідає за "переключення" в аналогіях і схемах раніше набутих змістів і форм за посередництвом нового алегоричного перевтілення першообразів. **Метаморфічність** – принцип інтеграції аналогій, схем і алегорій першообразів у якісно новий і відповідний естетичним цінностям і художнім цілям довершений образ-символ.

На основі проведеного дослідження також запропоновано впровадження ідеалізованої структурно-логічної моделі символізації художніх образів міського середовища, яка узагальнює і поєднує в собі причини і процеси, принципи і методи символізації на різних етапах і рівнях розгортання художнього образотворення, починаючи з першообразів та їх схем і закінчуючи алегоріями і образами-символами міського розпланування, будівель і споруд, а також монументів, скульптур і малих архітектурних форм, що в сукупності формують символічний характер міського середовища. Структура імітаційної моделі описує спочатку зв'язки між аналогіями, котрі поступово набувають результатів-зв'язків у нових значеннях в схематизації і нових змістів в алегоріях, завершуючи опис виникнення метаморфічних знаків (рис. 1). Слід зазначити, що дана модель призначена для імітації процесів поступової символізації як на глобальному, макрорівні, локальному і мікрорівні в цілому, так і для кожного рівня і об'єкта окремо. Логіка побудови, зміст і форма

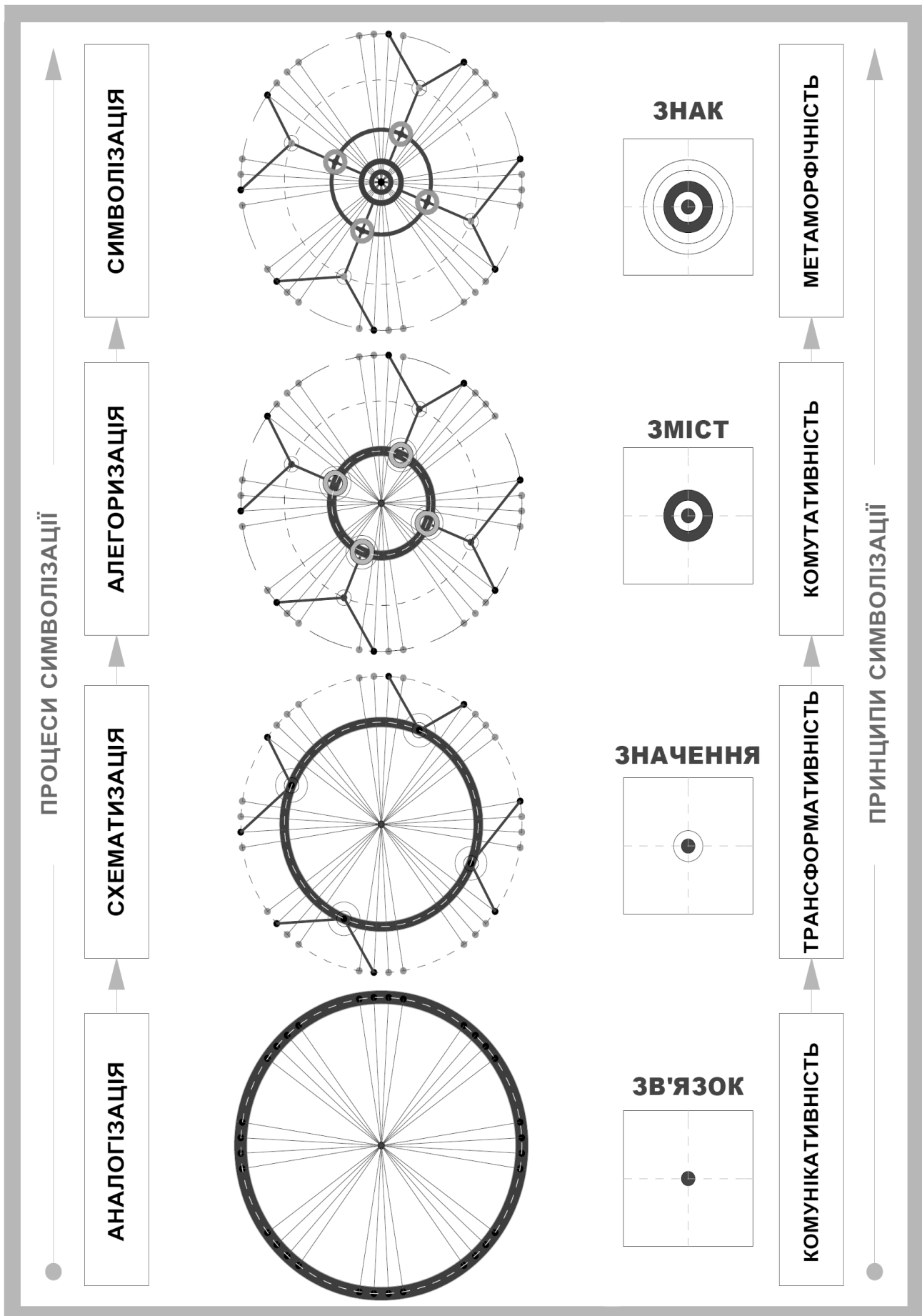

Рис. 1. Модель поступової символізації образу міського середовища

імітаційної моделі дозволяють відстежити всі стадії (процеси), їх реалізацію через відповідні принципи символізації архітектурно-художнього образу:

- починаючи від процесу аналогізації, що підкоряється акцентуванню принципу комунікативності, відбувається пошук і визначення провідних співвідношень між аналогіями, запозиченими із різних сфер матеріального і духовного світів, внаслідок чого фіксуються першообразні **зв'язки**, котрі отримують первісну символічну форму;
- подальший процес схематизації, що відбувається під проводом принципу трансформативності, звужує пошукове коло, формуючи насичені новим змістом вузли між зв'язками і як наслідок, їх первина символічна форма отримує нове **значення**;
- наступний процес алегоризації, котрий керується принципом комутативності, продовжує звужувати і концентрувати інформаційне коло пошуку за рахунок трансформації первинних образів-зв'язків й їх схематичних значень у нові **змісти** алегоричних форм подальшої символізації архітектурно-художнього образу міського середовища;
- останній етап символізації, що спирається на принцип метаморфічності, остаточно фільтрує, ущільнює, концентрує й очищує від зайвого попередньо отримані змісти і, як наслідок, відбувається їх переродження у символічний **знак-образ**.

У такому вигляді, модель символізації архітектурно-художнього образу міського середовища узагальнює матеріальні, рушійні, формальні і цільові причини образотворення, в якості котрих виступають процеси і стадії аналогізації, схематизації, алегоризації і символізації, що ієрархічно підпорядковані мікро-, локальному, макро- і глобальному рівням розгортання середовищних образів.

Детальний аналіз образотворчих перетворень на локальному, макро- і глобальному рівнях символізації, проведений на прикладі м. Києва, засвідчив наявність ознак символічного підходу в окремих архітектурно-містобудівних проектних пропозиціях ("Коло київських міських брам: середовище нових майданів"; схема "висотної корони" розташування висотних будівель; пропозиція по забудові Рибальського півострова "Сіті-центр") (рис. 2, 3). Цей підхід відобразився у стадіях поступового розгортання процесу аналогізації та принципу комунікативності, потім схематизації і трансформативності, алегоризації і комутативності, і, нарешті, символізації і метаморфічності архітектурно-художнього образу. При цьому виявлений системний і постадійний розвиток закінчився утворенням символічного знаку-образу на більш високому рівні міського планування, таким чином охопивши три містобудівні рівня символізації (локальний, макрорівень і глобальний).

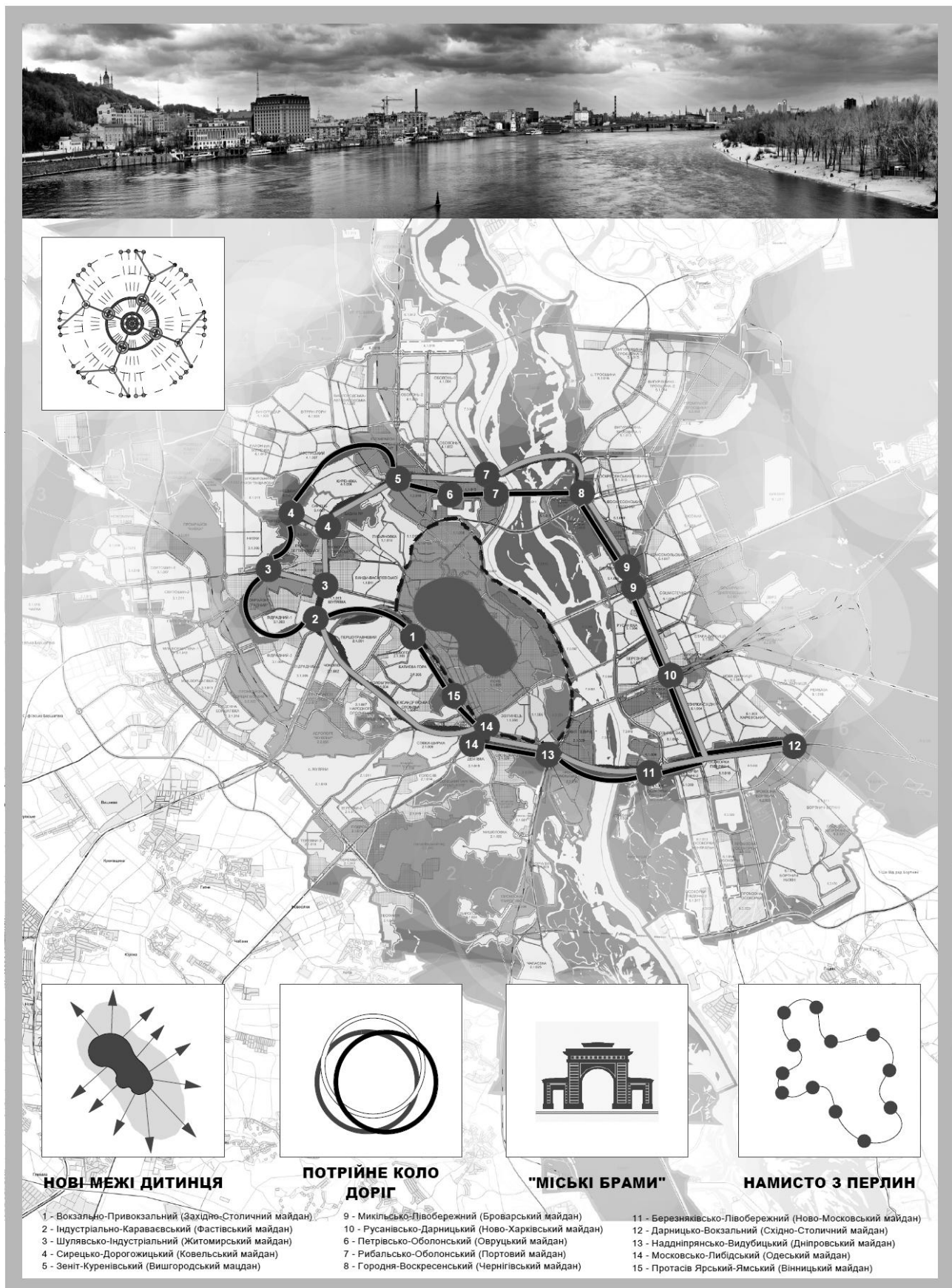

Рис. 2. Коло ділянок нових майданів у схемі міського планування м. Києва ("Київське намисто")

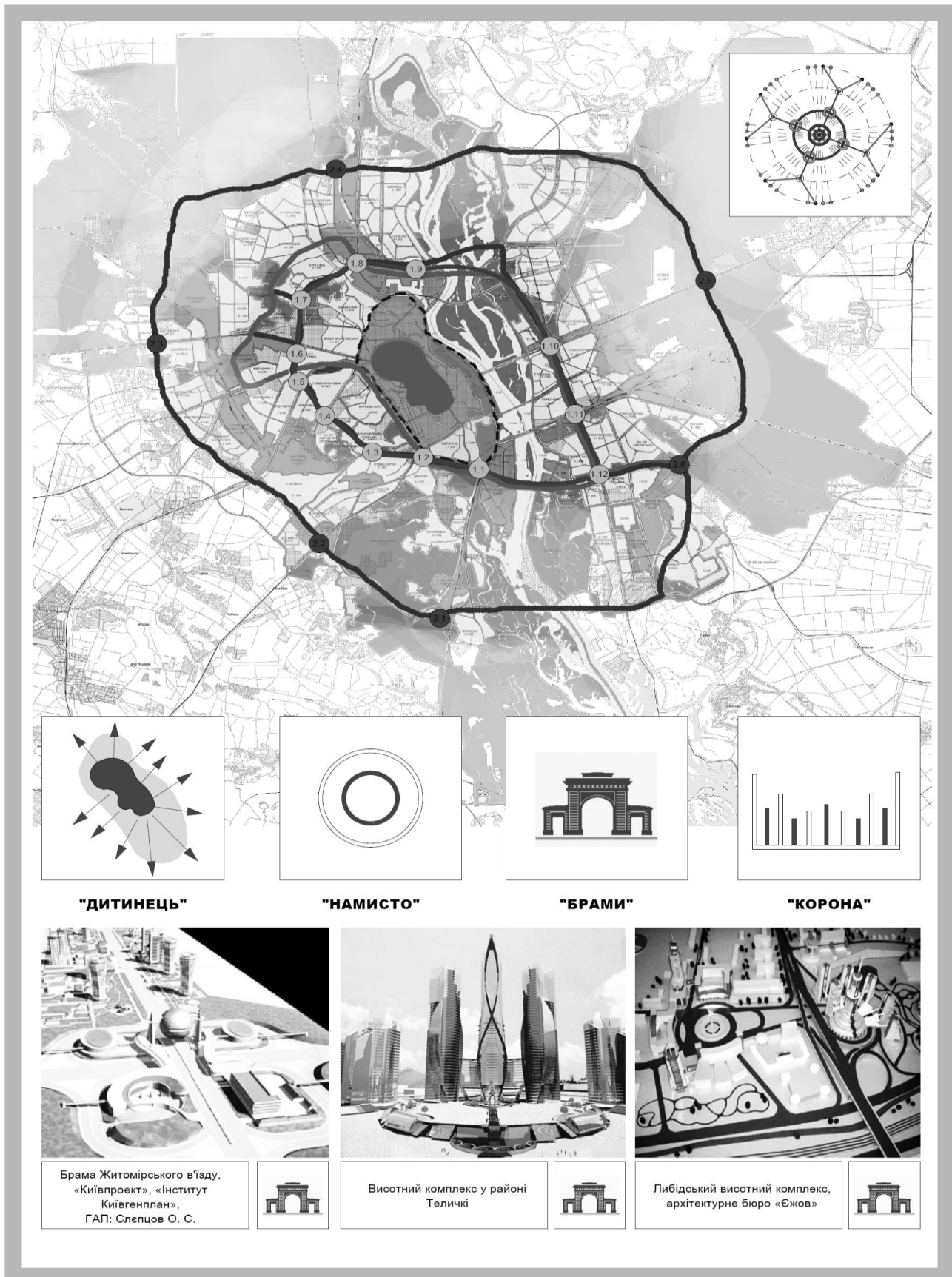

Рис. 3. Символізація художніх образів міського середовища у схемі розміщення висотної забудови м. Києва

Список літератури:

1. Булах І. В. Теоретичний досвід символізації у креативному урбанізмі / І. В. Булах // Монографія. За заг. ред. Б. С. Черкеса та Г. П. Петришин. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2014. - С. 577-583.
2. Булах І. В. Символ і символізація у філософсько-теоретичних дослідженнях, у мистецтві й архітектурі / І. В. Булах // Наук.-техн. збірник: Сучасні проблеми архітектури та містобудування / Відпов. ред. М. М. Дьомін. – К.: КНУБА, 2008. - №20. – С. 24-35.
3. Булах І. В. Символ і символізація у теоретичних дослідженнях / І. В. Булах // Наук.-техн. збірник: Сучасні проблеми архітектури та містобудування / Відпов. ред. М. М. Дьомін. – К.: КНУБА, 2009. - №22. – С. 37-62.
4. Булах І. В. Символ і символізація у філософсько-теоретичних дослідженнях, у мистецтві й архітектурі / І. В. Булах // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв [Текст]: зб. наук. пр. / за ред. В. Я. Даниленка – Х.: ХДАДМ, 2009. – С. 12-16.
5. Булах І. В. Символ і символізація у теоретичних дослідженнях в епоху Відродження і Бароко (XV – поч. XVIII ст.) / І. В. Булах // Наук.-техн. збірник: Сучасні проблеми архітектури та містобудування / Відпов. ред. М. М. Дьомін. – К.: КНУБА, 2010. – №24. – С. 63-67.
6. Булах І. В. Символ і символізація у теоретичних дослідженнях епохи Просвіти (XVIII – поч. XIX ст.) / І. В. Булах // Наук.-техн. збірник: Сучасні проблеми архітектури та містобудування / Відпов. ред. М. М. Дьомін. – К.: КНУБА, 2010. – № 25. - С. 10-18.
7. Булах І. В. Символ і символізація у теоретичних дослідженнях Постмодернізму (XX ст.) / І. В. Булах // Наук.-техн. збірник: Сучасні проблеми архітектури та містобудування / Відпов. ред. М. М. Дьомін. – К.: КНУБА, 2011. – № 26. - С. 9-18.
8. Булах І. В. Символізація художніх образів сучасного архітектурного середовища / І. В. Булах // Наук.-техн. збірник: Сучасні проблеми архітектури та містобудування / Відпов. ред. М. М. Дьомін. – К.: КНУБА, 2014. – №36. - С. 11-16.
9. Булах І. В. Символізація художніх образів у містобудуванні / І. В. Булах // Наук.-техн. збірник: Містобудування та територіальне планування / Відпов. ред. М. М. Осетрін. - К.: КНУБА, 2014. - №51. - С. 24-30.
10. Булах І. В. Конкурсне проектування як важливий засіб професійної підготовки студентів архітектурних спеціальностей / І. В. Булах // Наук.-техн. збірник: Сучасні проблеми архітектури та містобудування / Відпов. ред. М. М. Дьомін. – К.: КНУБА, 2015. – № 38. - С. 3-11.
11. Bulakh I. Symbol and methods of symbolizing in architecture and town-planning

- XV-XVIII century / I. Bulakh // Innovative development trends in modern technical sciences problems and prospects / Science editor A. Burkov. – San Francisco, California: B&M Publishing, 2013. – p. 12-14.
12. Булах І. В. Загальні положення символічного підходу до формування і розвитку архітектурно-планувального образу міського простору / І. В. Булах // Zbiór raportów naukowych "Informacja naukowa i techniczna w planowaniu oraz realizacji badań i wdrożeń projektów". (29.09.2014 - 30.09.2014) - Warszawa: Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour», 2014. - str. 22-30.
13. Булах І. В. Роль містобудівної та архітектурної символізації в ревіталізації центральної частини м. Києва в рамках міжнародного конкурсу "Територія Гідності" / І. В. Булах // Zbiór raportów naukowych. Konferencji Międzynarodowej Naukowo-Praktycznej "Aktualne naukowe problemy. Rozpatrzenie, decyzja, praktyka" (29.06.2015 - 30.06.2015) - Warszawa: Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour», 2015. - str. 5-9.

Аннотация

В статье предоставлены обобщенные выводы и результаты проведенного исследования символизации архитектурно-художественного образа городской среды. Предложено уточнения терминов "символизм", "городская среда" и "художественный образ". В общих чертах приведены процессы и принципы символизации, а также представлена структурно-логическая модель символизации.

Ключевые слова: символизация, городская среда, художественный образ, теория архитектуры.

Abstract

Provided findings and results on the study symbolization architectural and artistic image of the urban environment. A clarification of the terms "symbolism", "urban environment" and "character." In general terms, principles and processes are symbolization, and provided structural and logical model symbolization.

Keywords: symbolism, urban environment, character, theory of architecture.

УДК 72.01

Н.Ю.Житкова*доцент кафедри дизайну
архітектурного середовища**Київського національного
університету будівництва та архітектури***АРХІТЕКТУРА І ДИЗАЙН. ЄДНІСТЬ І ПРОТИРІЧЧЯ**

Аннотация: в роботі розглянуто систему взаємодії двох галузей творчої діяльності – архітектури та дизайну. Розглянуто системи проектування в різні історичні періоди та їх віддзеркалення в комплексному рішенні архітектури і дизайну. Наведені приклади гармонійного і суперечливого рішення. Визначено сучасні пріоритетні завдання комплексного проектування та узагальнюючі приклади їх реалізації.

Ключові слова: Дизайн, архітектура, проектування, інтер'єр, обладнання.

Сучасний історичний період характеризується швидкими змінами в усіх галузях суспільства, звичайно, що це не може не віддзеркалюватися у вузьких сферах професійної діяльності, в тому числі – архітектурі та дизайні. Дві галузі творчої діяльності, що спрямовані на організацію внутрішнього простору різного функціонального призначення, пройшли різні часи певної відокремленості та взаємодії. Це зумовлено такими чинниками: - органічною властивістю інтер'єрного середовища мати певний ступінь незалежності від оболонки будівлі, що його утворює або «кордонів» - якщо йдеться про містобудівне інтер'єрне середовище; – засобом проектування середовища від будівлі до інтер'єра в рамках стилю та визначеного авторства або такого засобу проектування, що передбачає функціональне і об'ємно-планувальне рішення без авторської розробки інтер'єрного предметно-просторового середовища. Організація процесу проектування протягом історичного розвитку суспільства мала видозміни. Залежно від історичного контексту відбувався розвиток проектної справи. Проф. Глазичев В.Л. в праці «Организация архитектурного проектирования» (Вопросы теории). – визначає такі етапи:

- *Перший етап.* У розвитку проектування, починаючи з XVI-XVII ст.. історично складається авторське проектування. Цей традиційний процес проектування існував до початку XX століття.

- *Другий етап.* Зміна процесу проектування з авторського на колективний. Це відбувалося у 20-х роках XX століття. З'являється така структура як архітектурна контора. На чолі цієї контори стоїть архітектор, він є автором

проектів, але йому допомагає творчий колектив. Цей різновид процесу проектування проіснував до 30-х років, у період нестабільної ситуації в тільки-но створеній державі СРСР, коли ще не перейшли від капіталістичних відносин до соціалістичного устрою новоствореного СРСР.

-Третій етап. Так званий, сталінський період (до 1954 р.). Саме в цей період намічається тенденція до створення державних проектних організацій, архітектурних майстерень, які пізніше переростуть в великі проектні інститути. Авторство зберігається.

-Четвертий етап. В процесі розвитку проектування, який характеризується виділенням структур архітектурних майстерень на базі великих проектних інститутів. Цей період починається в 1954 році, коли перед суспільством стояла житлова проблема. В результаті вирішення житлової проблеми, перейшли від індивідуального проектування до типового проектування за аналогами, внаслідок чого було частково втрачене авторство.

Проектування цього періоду має ряд істотних недоліків, серед яких відсутність рішення інтер'єрів при типовому проектуванні. Відсутність різноманітних рішень індивідуального предметного наповнення.

Слід визначити, що в період типового проектування став пріоритетним пошук раціонально- економічних рішень. При чому типове проектування, засади якого були покладені в довоєнний період (до 1941 - 1945 роки) здебільшого в проектуванні промислових підприємств, головним чином, для прискорення темпів проектування та зведення промислових об'єктів, чого особливо вимагав розвиток базової важкої індустрії. Рішення інтер'єрного простору було цілком підпорядковано диктату технологій та обладнання. Лише на декотрих промислових об'єктах, здебільшого гідроенерготехнічних, які несли в собі втілення ідеології того часу, були застосовані такі художні прийоми як синтез мистецтв (скульптура, мозаїка, декоративні панно). Щодо житла, то саме в типових розробках першого періоду їх впровадження, виникли деякі протиріччя між просторовим і мінімалістичним рішенням архітектури та його обладнанням - дизайном.

Певною мірою архітектура і наповнення її простору елементами предметного середовища дещо розійшлися в часі. Раціоналістичне рішення внутрішнього простору вимагали відповідного обладнання. Нескоординовані дії проектно-виробничої сфери архітектури та дизайну призвели до протиріч і протидії у функціональній організації внутрішнього середовища. Втім, в нагоді стала одна із основоположних складових типового проектування - уніфікація і модульна координація, – що, згодом, індуцировала відповідні рішення меблевих комплексів, побудованих на блок- модулях відповідно до типу розмірів чарунок інтер'єрного простору.

Однак, не можна не відзначити, що в період типового проектування житла, об'єктів громадського харчування тощо не обійшлося без протиріч обладнання, наприклад:

- так звані меблеві стінки що в цілому відповідали завданням мінімалістичних житлових приміщень в період 60 років супроводжувалися, як правило, журнальними столиками і стільцями, які мали широко розставлені ніжки і не відповідали завдання раціонального обладнання і, навіть, були досить таки небезпечні. В цьому контексті раціональність і відповідність запитам споживачів - було б доречно згадати «Віденські стільці». Величезний успіх фірми Тоне був обумовлений конструкцією і матеріалами, функцією та дизайном стільців і, врешті решт, відповідністю запитам споживача. Стільці можна було легко пересувати у віденських кафе, що перетворювали б їх на танцювальний майданчик, з прекрасними вальсами Штрауса. Атмосфера емоційної свободи, підйому, легкості та динамічності, цілком і повністю відповідали за функцією, меблевому гарнітуру Тоне.

-*П'ятий етап.* Полягав у розвитку процесу проектування і створення приватних проектних бюро. Цей етап настав після проголошення Україною незалежності і звернення, в тому числі, до сучасного зарубіжного досвіду. Зменшується обсяг об'єкту проектування і збільшується вимоги до оригінальності рішення архітектури та дизайну.

Теперішній час вимагає від фахівця навичок проектування середовищних об'єктів з усією сукупністю завдань архітектури і комплексу елементів предметного середовища.

Рішення гармонійної взаємодії архітектури і дизайну дає досвід як вітчизняний так і закордонний. Слід визнати, що різниця пріоритетів цінності соціалістичного і капіталістичного не могли не вплинути на розробки архітектури та дизайну. Втім, це не стало на перешкоді розробки та втілення талановитих гармонійно узгоджених рішень архітектури та дизайну, взаємозв'язку і взаємовпливів майстрів різних систем.

Серед різноманіття сучасних завдань і проявів стилістичних рішень архітектури та дизайну слід визначити та виділити наступні:

- формування фірмового стилю промислових підприємств або торгових центрів;
- проектування індивідуального житла із розробкою інтер'єрів та ландшафтного дизайну;
- реновація промислових об'єктів.

Узагальнюючи приклади розв'язання сучасних завдань архітектури та дизайну, можна було б визначити як найпоширеніші в практиці проектування:

- гармонійна узгодженість та послідовність;

- наслідування історично відомих стилів архітектури та дизайну;
- мікс стилів і образів ;
- свідоме протиріччя у вирішенні завдань архітектури та дизайну.

Розглядаючи питання взаємодії та взаємовпливу архітектури та дизайну, доречно було б розглянути сучасні тенденції формоутворення, матеріали та технології.

В усі часи традиції і новаторство існували поруч, але розвиток, що відбувається за спіраллю, надає традиціям нового забарвлення, а новаторство перекреслює минуле і мажорне, інколи й епатажне, втручається в усталене повсякденне життя. Збереження традицій проектування в архітектурі та обладнанні виявляється або в наслідуванні зовнішніх форм з використанням нових матеріалів і технологій, або цитуванням художніх прийомів, які були притаманні тому чи іншому стилю минулого.

Новаторство не завжди пов'язано з соціокультурними пріоритетами суспільства, воно може бути запропоновано митцем і випереджати час за естетичними властивостями, але завжди відповідатиме можливостям технологій.

Сучасні тенденції в художньому проектуванні обладнання можна було б коротко позначити наступними тезами:

- приоритет технології і матеріали в архітектурі і дизайні предметного середовища.;
- звернення до перевірених часом традиції на новітньому рівні та осмислення дизайнерських завдань в сучасному контексті;
- успадкування історично утворених стилів в сучасній інтерпретації (стилізація та еклектика);
- зростання впливу етнокультур в дизайні.

Процес формоутворення сучасності визначає, як ніколи, яскраво виражений характер дуальності, новітні стилістичні течії такі як «хай тек», «техно», «екодизайн», «мінімалізм» та інші, дуже часто знаходяться в тісних стосунках з історично відомими стилями, а саме - з «класицизмом», «бароко» і так далі.

Слушно буде зазначити, що останні проходять процес переосмислення в нових матеріалах технологіях і, навіть, пропорціях, а також, роблять правомірними прийоми стилізації та цитування минулого в сучасності.

Окремо повинні бути виділені ролі та завдання матеріалів, конструкцій і устаткування, оскільки саме вони є тим фундаментальним матеріалом, який забезпечує тектонічні властивості виробів, робить їх логічними та естетично виразними.

Існують ситуації, коли форма та матеріал жорстко продиктовані функцією. Це, в більшій мірі, стосується верстатів та інженерного обладнання тощо.

Вільний відносно функції вибір матеріалу іноді призводить до досить незвичайних поєднань, наприклад, коли конструктивний остов меблів зроблений з бетону або природного каменю, а робоча поверхня - з дерева, зрозуміло, що в цьому випадку експлуатаційні і функціональні особливості поступаються оригінальності, іноді досить сумнівній.

Як і раніше аналогом творчих ідей формоутворення залишається невичерпна природна скарбниця і, так звані, біонічні форми. Внаслідок стилізації, вони дають дуже цікаві результати. Ці ідеї досить часто використовуються при створенні природних образів, які виявляють специфіку закладу. Час диктує критерії краси, вони здійснюють свій вплив на вибір матеріалу і конструкцій.

Притаманна дизайну властивість і, в решті решт, необхідність продажу ідей та речей, призводить до парадоксальних пропозицій в сфері формоутворення матеріалів і конструкцій, наприклад, традиційний, на перший погляд, виріб виготовляється з матеріалу, який надає йому суто декоративних особливостей і робить непридатним для використання відповідно до форми, яку він має. Іноді, комерційно естетичний аспект стає домінуючим.

Інший прояв сучасних захоплень у новітніх дизайнерських пошуках

є усвідомленням естетики індустріальної культури, поширення її впливу в досить несподіваних напрямках. Наприклад, кухня - цех для приготування продуктів харчування. Скрізь - метал та пластик, а також неспівмасштабні по відношенню до житлових приміщень площею оскління. Сухі функціональні лінії. Пріоритет лаконічного за формою обладнання без жодного натяку на традиційне уявлення про затишок. Втім кухня, насправді, є виробничий цех із сучасним обладнанням без зайвих прикрас, стає, таким чином, носієм новітньої естетики.

Стилістичні та образні пріоритети сучасних дизайнерських рішень знаходяться в тісному зв'язку із рішенням завдань архітектури, а саме, лаконічне, майже аскетичне рішення архітектури конструктивізму (або функціоналізму в Зах.Європі) в дизайнерському осмисленні інтер'єрів набуває вишуканості та утворює надзвичайно елегантне, органічне ціле архітектури і дизайну, при чому вони виступають як сукупне, гармонійно погоджене або побудоване на протиріччях і протиставленнях явище.

Так продовженням аскетичності в чистому вигляді функціоналізму-конструктивізму може слугувати приклад інтер'єру житла, де домінують підкреслено прості та раціональні речі, які ніби-то продовжують естетику

відкритої геометризованої архітектурної форми без прикрас у внутрішньому розвитку. Слід сказати, що теперішній час, спосіб проектування, намагання догодити замовнику та комерційна складова дає безліч рішень, як насправді є оригінальними і талановитими, проте - сумнівними.

Приклад протиріччя архітектури і дизайну у сучасності - магазин Grand Gallery на Хрещатику(в Києві). Торгівельні зали розміщено в будівлі, що має статус історико-архітектурної пам'ятки, що не завадило прийдешнім дизайнерам-модерністам зруйнувати аутентичний образ інтер'єру і утворити щось на зразок «техно» - протирічливе утворення ще й до того функціонально небезпечне. Йдеться про сходи, оздоблені «металевими канатами», «гвинтами» і «гайками», а також, дуже популярними в новітніх «дизайн-інтерєрах», металево-гумовими планками на сходах. Сумнівна оригінальність рішення, судячи з усього, мала на меті здійснення маркетингового ходу.

Підсумовуючи вище викладене, слід визначити, що тема є невичерпною. Врешті решт - це діалектика форми та змісту. Але серед теперішніх позитивних проявів цієї сфери професійної діяльності було б доречно назвати такі:

- бережливе відношення до історичних та естетичних ознак минулого в сучасній інтерпретації завдань архітектури та дизайну;
- професійний підхід до міксування стилів минулого і сучасного, а також, вирішення завдань новітньої функції;
- поміркованість, раціональність, традиціоналізм, функціональна доречність а естетична образність та переконливість.

Функціонально естетичний аспект проектування вимагає не тільки досконалості в галузі архітектури та дизайну, але й достеменної обізнаності про споживача.

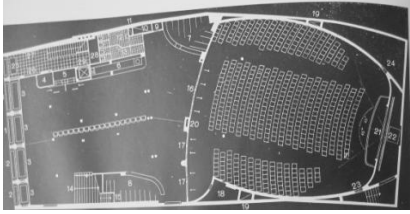
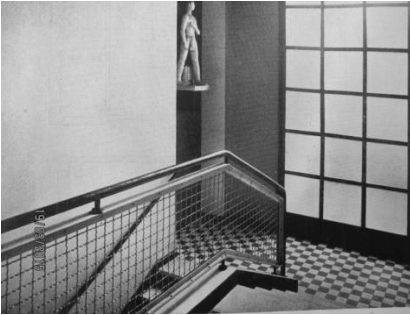
Крім професійних навичок, які можуть бути представлені у вигляді алгоритмів дій, важливу роль відіграють такі особисті властивості проектувальника, як:

- естетичний смак;
- творча уява;
- вміння адекватно оцінити об'єкт розробки в його естетичному втіленні функціональному призначенні.

Цікаво, що саме такими якостями має володіти і споживач, але ступінь їх розвинення визначає соціокультурний розвиток суспільства та культурний рівень кожного окремо взятого учасника процесу «проект - продукт - споживач».

Табл. 1

Приклади рішення архітектури та дизайну в погодженості і протиріччі

Узгодження архітектури і дизайну	Компроміс рішення	Гармонія в протиріччі
 <i>Конструктивізм. Фойє кінотеатру</i> <i>План кінотеатру</i> <i>Сходова клітина в блокованому з кінотеатром житловому будинку</i>	 <i>Різночасові музеї на базі автомобільних підприємств Г. Форда</i>	 <i>Гармонія протиріччя. Різночасові функції в сучасній інтерпретації</i>

Література

1. Ранеев В.Р. "Интерьер". – М.:Высш.шк., 1987. – 230 с.
2. Ивахнищин Ю.Н. Мастер интерьера. 1989 №3. – с. 10-23.
3. Удалова В. Керамика в интерьере (Дом и интерьер), ТЗ, 2001. – 36 с.
4. Шпара П.Е. Техническая эстетика и основы художественного конструирования: Учебн. пособие. – 2-е изд., перераб. и доп. – К.: Высш. шк., 1984. – 200 с.
5. Волкотруб И.Т. Основы художественного конструирования: Учебник для средн. спец. учебн. заведений. – 2-е изд., перераб. и доп. – К.: Высш. шк., 1988. – 190 с.
6. Даниленко В.Л. Основы дизайна: Учебн. пособие / Ин-т содержания и методов обуч.; Харьковский художественно-промышленный институт., - К., 1996. – 92 с.
7. Жердев Е.В. Художественное осмысление объекта дизайна. – М.: АУТОПАН, 1993. – 132 с.
8. Художественное конструирование. Проектирование и моделирование промышленных изделий / под ред. проф. Быкова З.Н., проф. Минервина Г.Б. – М.: Высш. шк., 1986. – 230 с.
9. Холмянский Л.М., Щипачев А.С. Дизайн. – К.6 Просвещение. 1985. – 238с.
10. Барахин Г.Г. Методика архитектурного проектирования. – М.: Стройиздат, 1982. – 224 с.
11. Блохин В.В. Интерьер промышленных зданий. – М.: Стройиздат, 1989. – 270 с.
12. Дизайн: очерки теории системного проектирования / под ред. М.С.Коган; - Ленинград: Изд-во ЛГУ, 1983. – 232 с.
13. Раннев В.Р. Интерьер: Учебн. пособие – М.: Высш. шк., 1987. – 232 с.
14. Терзян И.К. Архитектурная организация среды в производственных и вспомогательных помещениях. – Харьков: Высш. шк. Изд-во Харьк. ун-т, 1983. – 120 с.
15. Основы дизайну архітектурного середовища. Підручник для студентів вищих навчальних закладів які навчаються за напрямом підготовки «Архітектура».Київ. «Основа»,-2010.
16. Ter es forma/ Budapest -1936.

Аннотация

В работе рассмотрена система взаимодействия двух отраслей творческой деятельности - архитектуры и дизайна. Рассмотрены системы проектирования в различные исторические периоды и их отражение в комплексном решении архитектуры и дизайна. Приведены примеры гармоничного и спорного решения. Определены современные приоритетные задачи комплексного проектирования и обобщающие примеры их реализации.

Ключевые слова: Дизайн, архитектура, проектирование, интерьер, оборудование.

Annotation

The article considers the system of cooperation between two branches of creative activity - architecture and design. We consider the design of the system in different historical periods and their reflection in the complex decision of architecture and design. The examples are harmonious and controversial decision. Identified current priorities for integrated design and generalizing examples of their implementation.

Keywords: design, architecture, engineering, interior design, equipment.

УДК 72.01

Н. Ю. Житкова*доцент кафедри дизайну
архітектурного середовища**Київського національного
університету будівництва та архітектури*

ПАРАДОКСАЛЬНІСТЬ В АРХІТЕКТУРІ

Анотація: в роботі розглянуто і проаналізовано явище парадоксу і парадоксальності в архітектурі. Аналіз здійснений на основі об'єктів різних часів і епох. Також розглянуто явище парадоксальності в архітектурі сучасності. Наведені приклади сучасних рішень, привернуто увагу до їх особливостей і ознак приналежності до парадоксальної архітектури. Наведено цитати відомих людей з приводу предмету дослідження.

Ключові слова: архітектура, проектування, обладнання, парадокс, будівлі.

І. Звернутися до теми спонукав шквал нетрадиційних і небезперечних рішень в архітектурі і дизайні, що не мають чітких логічних обґрунтувань (а частіше антилогіка і є основною складовою) і руйнують існуючі критерії оцінки. Аргументація тих чи інших рішень, здебільшого, непереконлива або просто відсутня.

Навіть найбільш поверхневе вивчення питання призвело до думки про складність цього явища і необхідності системного багатогранного дослідження. Було визнано доцільним на перших етапах скористатися методом лінгвістичного аналізу.

Парадокс - ("несподіваний" – з грецької) своєрідна думка, що різко розходиться з громадською, що суперечить (іноді тільки зовні) здоровому глузду; в науці – несподіване явище, що не відповідає звичайним уявленням.

Короткий словник іноземних слів під ред. І. В. Льюхана і проф. Ф. Н. Петрова, Державне видавництво іноземних і національних словників. Москва, 1951. Дещо по-іншому сформулював поняття "парадоксу" професор Ожегов:

"... парадокс" – дивна думка, що розходиться із загальноприйнятою думкою, науковими положеннями, а також, думка, що суперечить здоровому глузду".

Як же проявляється парадоксальність в архітектурі і дизайні, які нові якості вона несе, і як її слід оцінювати.

Як свідчить історія, люди формують предметний світ, але архітектура і світ речей формує середовище і тип поведінки людей. Все це свідчить про потужність складової архітектури в соціальному устрої суспільства, і, як стверджував В. Гропіус – "досконала архітектура приводить людські відносини, речі, просторове середовище, техніку і матеріали, а також, види мистецтва, що її супроводжують – живопис, скульптуру, театр і декоративно-прикладну творчість, до інтегральної єдності цілісної і емоційно виразної форми. "Разом з тим, яка вона – досконала архітектура?

Різні історичні етапи і яскраві творчі особистості висували своє бачення досконалої архітектури. З плином часу деякі ідеї були спростовані як утопічні, що цілком співвідноситься з філософським положенням про діалектику форми і змісту, єдність і боротьбу протилежностей.

Зрештою, нове - заперечення старого, а парадокс - конфлікт поколінь і поглядів.

II. У чому ж проявляється парадоксальність?

Якщо вважати непорушною тезу, висунуту Ветрувієм – "користь, міцність, краса", - то незмінним в наші дні зберігається "міцність" (лише в тому випадку, коли зберігається функціональне призначення об'єкта розробки).

"Користь" і "краса" - користь краси і краса користі (Борисовський); змінюються категорії, що формуються під впливом соціокультурного розвитку суспільства і висунутих пріоритетів цінностей.

Якщо "парадоксальність" - конфлікт, провокація, "анітогонізм" між визнанням, що відбулося і новим (таким, що пробивається, розштовхує), то поява нових форм (а іноді старих з нетрадиційною функцією, доведеної до декоративізму) в ряді випадків і стилів, здебільшого легко сприймається суспільством.

Разом з тим, якісна відмінність парадоксу від декларативно-епатажного виклику полягає в наявності змістовної сторони, обґрунтованого аргументованого рішення зі збереженням такої властивості як користь.

Парадоксальність як ознака зламу і саморуйнування або як зародження і розвиток нового? Підміна понять, теза-антитеза, естетика-антиестетика вимагають чітких обґрунтувань і понять.

В даний час можливості конструкцій і матеріалів надають широкий спектр функціональних та естетичних рішень. Домінуючою якістю є неординарність. Мета - реклама (в тому числі, якість конструкцій, матеріалів, технологій); комерційний успіх; активізація композиції середовища; відображення філософських поглядів буття (наприклад, будинок на дереві); жорсткі умови проживання - клімат, рельєф, недостатня територія (розв'язка над греблею, поселення на воді та інше) і так далі.

Парадоксальність - нова властивість, яка з часом перестає бути своєрідним і стає традиційним і символічним (як приклад - собор Василя Блаженного в Санкт-Петербурзі, Покровський собор у Москві, Ейфелева вежа в Парижі). Це, відповідно, на пряму пов'язане з соціокультурним розвитком суспільства, яке висуває парадокс і оцінює його.

Приймати або заперечувати парадоксальність, так чи інакше, питання, що вирішується суспільством в історичному контексті, при прояві справжніх домінуючих якостей.

Доречно було б визначитися з деякою характеристикою в явищах, прийомах, стилях архітектури, які, в загальноприйнятому сенсі слова, співвідносяться з уявленням про парадокс в даний час.

Бруталізм (під цим терміном мається на увазі звичайно новий бруталізм, або необруталізм) - напрям (стиль) в архітектурі періоду 1950-х - 1970-х років, початково в архітектурі Великобританії. Одна з гілок післявоєнного архітектурного модернізму. Як поправлення (заперечення) у зовнішніх прийомах архітектурної стилістики естетичних цінностей, традиційних для сформованого історико-культурного розвитку суспільства.

Danger- architecture – виражена загроза небезпеки, навмисне порушення функцій, штучно створений екстрим - якості об'єкта, зведені в естетику.

Відхід від сучасної цивілізації в природу (будинки на деревах, штучно створені печерні простори, будинки на воді) з відмовою від традиційних умов комфорту або, навпаки, - освоєння природних ресурсів на базі досягнення сучасної інженерії.

Символізм, як спосіб образного вираження, стан суспільства в перехідний історичний період, заперечення традиційних естетичних цінностей і утвердження новітньої "антиестетики". Прикладом може слугувати радянський авангард, як втілення новітньої ідеології, який в підсумку виявився згубним, але дав яскравий сплеск в архітектурі конструктивізму.

Навмисно екстравагантні форми будівлі, які, здебільшого демонструють сучасні можливості конструкцій і креативні підходи до вирішення об'ємно-просторової структури будівлі.

Деконструктивізм, як декоративний стиль, де враження системи, яка руйнується, всього лише епатажний художній прийом, наповнений бажанням вийти з "загального ладу", привернути увагу, приголомшити, але зберегти при цьому стійкість, традиційна побудова функціональних блоків.

Парадоксальність великих промислових підприємств декларованої інженерної інфраструктури в містобудівній сфері ще більше виражена, ніж сміттєпереробні заводи Хундертвассера у Відні і Осака зі зруйнованим масштабом будівлі і відвертою декоративністю.

Як свідчить історія, люди формують архітектуру і предметний світ, але архітектура і "світ речей" формують середовище і тип поведінки людей. Все це вказує на потужну складову архітектури в перебудові суспільства.

Концепція тотальної архітектури, і "місто-сонце", "ідеальне місто" Ле Корбюзьє, як прообраз ретельно вибудованої морально-етичної платформи, яка формує систему цінностей, повинна стати в основі діяльності архітекторів і дизайнерів, як представників гуманної професії.

Як же слід оцінювати "парадоксальні" явища в архітектурі і дизайні, хоча б на перший погляд?

Парадоксальність існує в часі, і з плином часу втрачає свою якість, парадокс і переходить в розряд традиційного і навіть символічного. Так це сталося з Ейфелевою вежею в Парижі.

Парадоксальність безпосередньо пов'язана з соціокультурним розвитком суспільства, яке висуває парадокс і оцінює його.

Парадокс вносить нову якість, яка з часом перестає бути парадоксом. Втім, масштаб парадоксальності не завжди знаходиться в прямій залежності від часу. Єгипетська піраміда залишається парадоксом і з плином часу.

Приймати або заперечувати парадокс - питання, перш за все, вирішується суспільством, в історичному контексті на основі сталого сформувалися критерії.

Багатогранність явища парадоксу можна було б охарактеризувати коротко наступними тезами:

- активізація міського середовища, формування домінанти монотонності міського середовища;
- ціленаправлене руйнування масштабу і структури будівлі з метою досягнення декоративного ефекту;
- демонстрація новітніх конструктивних і технологічних рішень з вираженими зовнішніми епатажними прикладами;
- заперечення існуючих етичних і естетичних норм.

Питання вимагає глибокого і всебічного розгляду, та стаття не претендує на вичерпність. Однак коротке Пушкінське: "І досвід, і син помилок важких І геній парадоксів друг І випадок, Бог- винахідник .. ", більш ніж переконливо свідчить про необхідність відповідального тонкого підходу до питання про парадоксальність, щоб не стати згубником прогресивного і не сприяти негативним явищам.

Табл.1

Приклади парадоксальності рішення архітектурних об'єктів

Башня в Сінгапурі
(«danger» архітектура)

Векторний міст в Токіо (втеча від
сучасної цивілізації)

Будівля-корзина (символізм)

Кривий будинок в Польщі (декоративізм)

Перевернутий будинок в Орландо (символізм)

Пивна вежа Хундертвассера
(декоративізм)

Мітакі (декоративізм)

Дім-бульбашка
(екстравагантність)

Література

1. А.Раппапорт. Парадоксы Ладовского «Сборник научных статей МАРХИ «Пространство ВХУТЕМАС: наследие, традиции, новации». archinfo.ru//publications/tem/1022. 2011
2. Константин Бударин. «Парадоксы сохранения». art1.ru/architecture/paradoksy-soxraneniya/2014
3. Парадокс в архитектуре – Архитектура, дизайн, жилище. architecturaidea.com/architect/2015
4. Парадоксы авангарда. <https://www.youtube.com/watch?v=24c2minois.2014>

Аннотация

В работе рассмотрены и проанализированы явления парадокса и парадоксальности в архитектуре. Анализ осуществлен на основе объектов разных времен и эпох. Также рассмотрено явление парадоксальности в архитектуре современности. Приведены примеры современных решений, акцентировано внимание на их особенностях и признаках принадлежности к парадоксальной архитектуре. Приведены цитаты известных людей касательно предмета исследования.

Ключевые слова: Архитектура, проектирование, оборудование, парадокс, здания.

Annotation

This article reviewed and analyzed the phenomenon of paradox and paradoxical architecture. The analysis is based on objects from different times and eras. Also is on the paradoxical phenomenon of modern architecture. Examples of innovative solutions are given, to take attention at their features and attributes which are belonged to paradoxical architecture. The quotes of famous people are given on the subject of research.

Keywords: Architecture, engineering, equipment, paradox, buildings.

УДК 72.01.036.012

Ю. В. Івашко,
*професор кафедри**основ архітектури і архітектурного проектування,
Київський національний університет будівництва та архітектури***В. В. Ніколаєнко,**
*доцент кафедри основ архітектури,
Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка*

ДОСЛІДЖЕННЯ БУДИНКУ НА ВУЛ. САДОВІЙ, 12-КОРОЛЕНКА, 2 В М. ПОЛТАВА

Анотація: в статті досліджується історія будинку на вул. Садовій в Полтаві – об'єкту північного модерну, аналізуються причини виникнення північного модерну і його прояви в різних країнах. Висунуто версію про автора особняка в Полтаві.

Ключові слова: північний модерн, Полтава, специфічні риси.

Актуальність теми статті пояснюється малодослідженістю пам'яток північного модерну – північного національного романтизму в Україні і неатрибутованістю багатьох з них. Попри велику кількість публікацій, які висвітлюють історію та специфічні особливості об'єктів модерну в Україні, досі немає ґрунтового дослідження, присвяченого такому специфічному різновиду модерну як північний модерн, який в Німеччині, Скандинавії та країнах Балтії має назву північний національний романтизм, а в Петербурзі, звідки власне він і потрапив на терена України, – північний модерн.

Північний модерн існував паралельно з українським модерном (українським національним романтизмом), проте проявився в значно меншій кількості об'єктів. Причини появи північного модерну (північного національного романтизму) були тими самими, що і причини появи українського модерну: це був стиль-виразник національної ідентичності. Північний національний романтизм, утворений на основі поєднання спадщини раннього середньовіччя Німеччини і Франції і “неороманської” спадщини американського архітектора Г.Річардсона, поширився по території багатьох країн, кожного разу трансформуючись відповідно до місцевих умов і традицій, щоразу отримуючи нову назву: німецький національний романтизм вплинув на створення фінського національного романтизму, національний романтизм Фінляндії трансформувався в північний модерн Петербургу, проявився в архітектурі країн Балтії, в поєднанні з місцевими традиціями був перенесений у вигляді поодиноких об'єктів на терена України. Один з таких об'єктів, що

демонструють регіональний варіант північного модерну, є особняк на вул. Садовій, 12- Короленка, 2 в м. Полтава.

Цей 1,5-поверховий особняк на розі вулиць Садової і Короленка не схожий на полтавську житлову забудову кінця XIX-початку XX століть з елементами дерев'яного різьблення і "цегляного стилю". Дещо дивними здаються його вікна: на верхньому поверсі – витягнуті по вертикалі трапеційні різних розмірів, в напівповерсі – з заокругленими кутами.

В історичних довідках, технічному паспорті будинку і архівних документах з фондів Полтавського національного технічного університету ім. Ю.Кондратюка, знайдених А.Переворочай, А. та К.Ромашко, М.Савіним та А.Степаненком зазначається, що вул. Мала Садова була прокладена в II половині XIX століття і тоді ж почалась її забудова, що дало підстави для датування особняка на розі двох вулиць II пол. XIX ст. Втім, дата ця є дещо сумнівною, що буде аргументовано нижче.

В архіві ПолтНТУ збереглася копія договору про продаж 20 липня 1931 року Полтавському інституту сільськогосподарського будівництва Павленко Софією Дмитрівною і Ковальновою Мотроною Захарівною належних їм частин будинку по вул. Короленка, 2 під житло викладачів інституту. З того ж договору дізнаємось, що до 1927 року власниками особняку були Семен Филимонович і Дар'я Василівна Кондрацькі, які 10 листопада 1927 року продали за договором купівлі-продажу земельну ділянку площею 652,46 м² з 1,5-поверховим цегляним будинком, дерев'яним сараєм з брандмауером і технічним приміщенням С.Д.Павленко і М.З.Ковальовій. Сума продажу ділянки з будинком в 1931 році становила 11130 карбованців.

На плані ділянки 12 листопада 1954 року видно, що по вул. Короленка до будинку було прибудовано двоє сіней з боку, по вул. Садовій – веранда. Довжина ділянки по вул. Короленка становила 48,95 м, по вул. Садовій – 21,65 м. Торцевим фасадом на вул. Короленко виходили два сараї, крім цього, в садибі було два сади – один великий виходив на вул. Короленко, менший – на вул. Садову. Така ж забудова зберігалась і в 1984 році, що впливає з відміток в плані забудови житлового кварталу.

Загальна площа земельної ділянки в 1954 році становила 1097 м², з них під забудову відводилось 282 м² (194 м² під будинок, 88 м² під сараї), площа двору становила 496 м², фруктового саду – 319 м².

Під час Другої світової війни будинок згорів і після війни його відбудували (рис.1).

В напівповерсі будинок має три входи, один – з вул. Короленко, один – з вул. Садової, один – з двору. З телеграми, отриманої з московського главку в 1969 року видно, що в той час відбувся ремонт будинку і виділялись кошти на

влаштування підлог з дошок, отиньковувались стіни і вкривався залізом дах.

Рис.1. Загальний вигляд будинку в 1980-х рр. Фото з архіву О.Лебединського

Відносно дати первісного будівництва особняка слід зазначити наступне. Хоча в українському модерні і були поширені трапеційні прорізи вікон і входів (будівля Полтавського губернського земства), проте зовсім інших пропорцій, ніж в північному модерні, і однакового розміру. Натомість пропорції трапеційних вікон особняка на вул. Садовій, поєднання малих і великих трапеційних вікон, т.зв. “звіриний стиль” декору кованих старовинних воріт, асиметрія фасадів не характерні для II половини XIX століття, проте притаманні добі модерну, а саме північному національному романтизму в Фінляндії і Петербурзі, зустрічаються в особняках Далекого Сходу і Харбіну, збудованих для керівництва Китайсько-Східної залізниці [1-5]. Особлива схожість спостерігається між полтавським особняком і будинком на вул. Садовій в Харбіні, а також з об'єктами А.Семеновського (рис.2,3) [6,7]. Автор полтавського особняка не визначений, проте ним може дійсно виявитись А.Д.Семеновський. Згідно матеріалів дослідниці С.С. Левашко, уродженець Полтави Аполінарий Дмитрович Семеновський (23.07.1875 – 16.12.1961?), випускник Петербурзького інституту цивільних інженерів, в 1898 році займався будівництвом КВЖД (Хінган-Цицикар), згодом поїхав з Китаю,

емігрував і був похований в 1961 році на Ольшанському цвинтарі в Празі. Після Китаю певний час міг будувати в Полтаві, проте ця версія вимагає документального підтвердження.

Рис.2. Сучасний стан фасаду будинку по вул. Садовій. Фото А.Ромашко 2016 р.

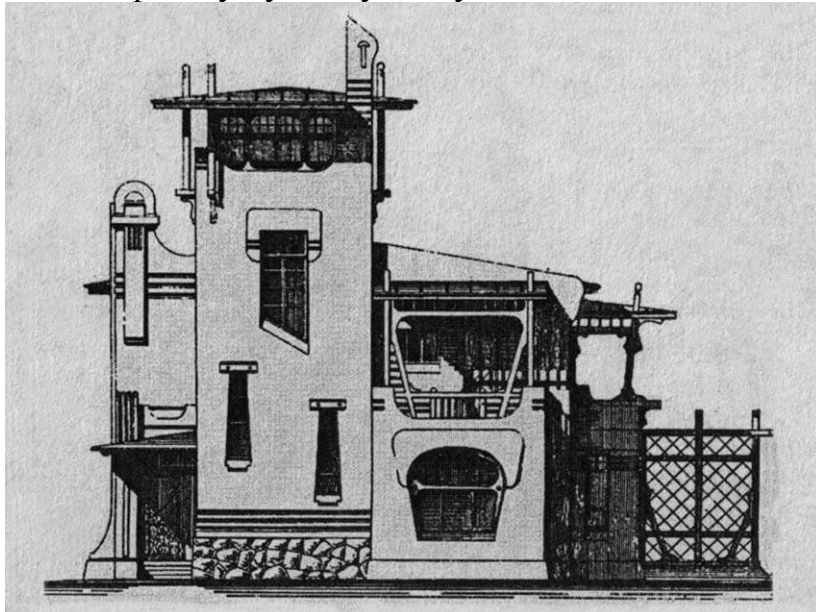

Рис.3. Особняк заступника управителя КВжд по вул.Садовій,97в Харбіні (1904, арх.С.А.Венсан). Проект.

Слід звернути увагу і на те, що основна власниця особняку – М. З. Ковальова – разом з чоловіком мешкала в 1931 році в Ленінграді на Петроградській стороні по вул. Гатчинській,22.

Таким чином, варто зазначити, що історія будівництва полтавського особняка потребує уточнення, необхідно здійснити його обстеження, що безумовно поглибить відомості про стилістику забудови Полтави доби модерну.

Література:

1. Лєвошко С.С. Русская архитектура в Маньчжурии. Конец XIX – первая половина XX века / С.С. Лєвошко // Хабаровск: Изд-во “Частная коллекция”, 2003.
2. Лєвошко С.С. Архитектура русского Харбина в зеркале зарубежной историографии / С.С. Лєвошко // Архив наследия – 2002. – М., 2004. – С. 130-145.
3. Лєвошко С.С. Русская архитектура в дальневосточном зарубежье и ее вклад в архитектурную культуру Китая и Японии / С.С. Лєвошко // Документальное наследие по истории русской культуры в отечественных архивах и за рубежом. – М.: РОСПЭН, 2005. – С. 109-116.
4. Лєвошко С.С. Новый взгляд Китая на русское архитектурное наследие Харбина / С.С. Лєвошко // Берега, 2007. – Вып.7. – С. 103-104.
5. Sadowski Lukasz. Harbin. The Center of Civilisation at the Northern Part of Manchukouo / Sadowski L. // Poland-China: Art and Cultural Heritage. – Kraków, 2011. – S. 171-183.
6. [http habarnew.livejournal.com](http://habarnew.livejournal.com)
7. [http myharbin.name/ulitsy/](http://myharbin.name/ulitsy/)

Аннотация

В статье исследуется история дома на ул.Садовой в Полтаве – объекта северного модерна, анализируются причины возникновения северного модерна и его проявления в разных странах. Выдвинута версия об авторе особняка в Полтаве.

Ключевые слова: северный модерн, Полтава, специфические черты.

Annotation

In article were studied the history of the house at Sadova street in Poltava, which is the object of North Art-nouveau, were analyzed the reasons of appearance of North Art-nouveau in different countries. Were formulated version about the author of Poltava's house.

Key words: North Art-nouveau, Poltava, specific features.

УДК 72.01(477)

Т. Є. Казанцева,

*к. арх., доц. кафедри дизайну та основ архітектури,
Національний Університет "Львівська політехніка"*

ЕВОЛЮЦІЯ ПОЛІХРОМІЇ В АРХІТЕКТУРІ ЛЬВОВА 1870-Х – 1930-Х РР.

Анотація: на основі натурних досліджень збереженої поліхромії фасадів та інтер'єрів будівель Львова 1870-х – 1930-х рр. простежено динаміку розвитку поліхромії та визначено закономірності застосування поліхромних матеріалів та технік в певних архітектурних напрямках цього періоду.

Ключові слова: поліхромія фасадів та інтер'єрів, закономірності застосування поліхромних матеріалів та технік, будівлі Львова 1870-х – 1930-х рр.

Постановка проблеми. Як відомо, поліхромія – це багатобарвний декор будівлі, інтер'єру, скульптурних творів чи різноманітних декоративно-ужиткових виробів, мальований або виконаний у різних техніках. Архітектурі кожного історичного періоду властива певна кольорова гамма, сукупність прийомів та технік використання поліхромії.

В архітектурі Львова 1870-х – 1930-х рр. представлено всю палітру стилів від історизму до функціоналізму, що є досконалою моделлю для дослідження еволюції поліхромії цього періоду. Поліхромія є однією з найбільш змінних нетривких характеристик об'єкту, що залежить від стилю, смаку замовника чи наступних власників. Окрім того негативний вплив спричиняють атмосферні чинники та агресивний вплив забрудненого середовища. Натомість в архітектурі Львова вказаного періоду збережена достатня кількість об'єктів, необхідних для натурних досліджень та їх систематизації, що є частиною комплексного дослідження поліхромії у львівській архітектурі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Незважаючи на широкий спектр проблем до вивчення не існує комплексного дослідження особливостей поліхромії у львівській архітектурі. Дослідники зазначали наявність поліхромних елементів в львівських будівлях цього періоду [напр., 2, 10, 18], або застосування певних поліхромних матеріалів чи технік в певних стилях [напр., 1], творчості певних архітекторів [напр., 17]. Також існують дослідження, присвячені окремим поліхромним технікам цього періоду, а саме вітражам [3, 4], керамічним плиткам підлоги [4, 16]. Зокрема автором досліджено застосування майоліки у напрямках львівської архітектури [11-13], візерунків цегляного мурування [15], дерев'яних елементів [9], терацових

підлог [14] тощо.

Натомість не було розглянуто явище поліхромії у контексті еволюції стильових напрямків, не визначена множина технік та прийомів поліхромії та динаміка їх зміни.

Мета статті – визначити закономірності застосування поліхромних матеріалів та технік на фасадах та інтер'єрах будівель Львова 1870-х – 1930-х рр. та скласти картину їх розвитку в архітектурних напрямках періоду.

Виклад основного матеріалу. XIX століття характеризується пуристичним ставленням до кольору, започаткованим в добу класицизму. Зокрема у 1850-тих рр. кольорові фасади ренесансних та барокових кам'яниць на пл. Ринок були перетерті цементним тиньком, що призвело до знищення т. зв львівської поліхромії. Фасади львівських будівель **історизму** (1870-1890-ті рр.) фарбувалися у відтінки природного каменю, поверхня якого імітувалася в тиньку. Таке переважання сірого кольору сприяло високому розвитку монохромного сприйняття. В тогочасних каталогах з пофарбування фасадів присутні безліч відтінків сірого; для підкреслення рельєфності виступаючі елементи малювались світлішим кольором, додавались намальовані тіні.

Натомість інтер'єри будівель історизму характеризувались інтенсивним застосуванням поліхромії тогочасними архітекторами, які запозичали прийоми та техніки попередніх стилів та, очевидно, компенсували їх відсутність на фасаді. Підлоги виконувались в мозаїчній техніці тераццо, яка згодом поступилась більш барвистим керамічним плиткам. У вікна вставлялись вітражі, мальоване та травлене скло. Стелі вестибюлів та сходових кліток декорувались розписами історичної стилістики із застосуванням гризайлевої техніки; у громадських будівлях верхню частину стін та плафон стелі прикрашали живописними панно (головний корпус Політехніки, Палац Правосуддя). Відповідно до принципу історизму імітації дорогоцінних матеріалів панелі буазері розписувались «під дуб» в техніці фловдер (Казино, Оперний театр).

Одночасно у II половині XIX ст. розвивається арковий стиль на базі неороманської архітектури, який характеризується застосуванням цегляного орнаментального мурування на фасадах (Будинок інвалідів). У 1890-х рр. відбувається певний синтез середньовічної та класичної традицій опорядження стіни, коли неоренесансний чи необароковий декор розташовується на тлі декоративного цегляного мурування, а дахи декоруються візерунками з полив'яної дахівки. Будівлі середньовічної стилістики також отримують багатше поліхромне вирішення фасадів в цей період завдяки введенню майолікових плиток чи мозаїки на золотому тлі (кол. Костел францисканок). Так зароджується стиль **«німтореск»**, який впродовж свого короткого

існування (1890-ті рр.) викликав цілковиту зміну поліхромного вирішення фасаду. Основним засобом виразності фасадів в цьому стилі стають поєднання кольорових будівельних та облицьовувальних матеріалів – каменю, цегли, тиньку, майоліки, металевих та дерев'яних елементів. Перлиною стилю «піттореск» у поєднанні з ренесансно-барокової стилістикою є будівля кол. Галицької ошадної каси (арх. Ю. Захаревич). Сучасники навіть засуджували цю строкатість кольорів та різноманіття застосованих технік як на фасадах (цегла, природний камінь, майолікові фризи та монолітні деталі, позолота металевих елементів, кольоровий дах, дерев'яний еркер в подвір'ї), так і в інтер'єрі (штучний пістрявий мармур стін та колон, кольорові плитки підлоги, алебастрові та дерев'яні балюстради, вітражі, шпалери під марокканську шкіру, кольоровий тиньк, панелі буазері). Іншим характерним прикладом стилю є вілла Джульєтка того ж архітектора, очевидно, інспірована Red House У. Морріса. Тут поліхромія матеріалів виступає як головний декор фасадів та інтер'єрів, вирішених у лаконічному неоготичному стилі. Очевидно внаслідок несприятливих атмосферних умов та, відповідно, неможливістю підтримання належного стану лише одноразово на фасаді в стилі «піттореск» були застосовані барвисті арабески аль-секко, розташовані безпосередньо на світленькій фасадній площині (пл. Маланюка, 7). Натомість більшого поширення дістало розташування фресок земляної палітри в дзеркалах на темному тлі, як тематичні фрески вілл (вул. Хмельницького, 56) або арабески чиншових будинків (вул. Паркова, 8).

Пошуки нового орнаменту на початку ХХ ст. призводять до зміщення акцентів з матеріалів на форми декоративних елементів фасадів, що спричиняє відведення поліхромії другорядної ролі. Так, на світленькому фасаді в стилі **декоративної сецесії** (1900-1908 рр.) виділяються кольорові майолікові плитки, укладені в шахівницю чи панно, та зелена столярка. Унікальним для Львова було наслідування Majolikahaus О. Вагнера в суцільному орнаментальному облицьовуванні фасаду майоліковою плиткою (вул. Курбаса, 5) [6]. Натомість в інтер'єрі широко використовуються кольорова плитка підлоги, вітражі, тоноване та мальоване скло, бронзові та латунні деталі (поштові скриньки, клямки, люстри), розписи стелі вестибюлю та сходової клітки [5]. Палітра набуває витонченості завдяки застосуванню складних пастельних відтінків, нюансному тональному співвідношенню та введенню контуру. Одночасно поєднуються реалістично та площинно трактовані зображення. Новітнім є облицьовування кольоровими керамічними плитками також і стін вестибюлів. Помешкання декорувались гобеленами, шпалерами, розписами, як показують іконографія та збережені інтер'єри будинку Сегалія [8]. Окрасою ранньосецесійного інтер'єру є кахляна піч, переважно в одному тоні, що

творить ансамбль з іншими елементами декору. Усі сецесійні поліхромні твори є унікальними відповідно до принципу неповторності кожного твору та виконання вручну.

В *українській сецесії* (або УАМ) наслідується поліхромна модель української хати зі світленькою площиною фасаду, на якій виділяються кольорові майолікові вставки (як рушники або розписи), та високим темним гонтовим дахом, що спирається на масивні дерев'яні кронштейни. В майоліці домінують зелений, жовтий та червоно-бордовий кольори (у холодній тональності під впливом сецесії) на світленькому тлі. В інтер'єрі широко використовувались розписи, травлене скло вікон та дверей, кольоровим акцентом була піч з кахлями, розписаними в народному стилі (будинок товариства «Дністер»). Характерний приклад такого відреставрованого інтер'єру (за участю автора у 1997-98 рр.) представлений в садибі М. Грушевського, зокрема геометричні розписи стелі, що наслідують строкатий гуцульський ліжник. Виконані на основі гуцульських мотивів розписи кол. Муз. Інституту тим не менш мають складну сецесійну палітру та золоте тло.

В будівлях *раціональної сецесії* (1908-12 рр.) переважно використовується світла колористика фасадів, за винятком будівель у стилі німецького модерну, тинькованих в темні відтінки (вул. кн. Романа, 6, Словацького, 2-4). Також використовується тиньк заводського виготовлення, забарвлений в масі з вкрапленнями кам'яної кольорової крихти, як видно з рекламних альбомів-каталогів поч. ХХ ст. (з колекції доц. каф. РАМС НУ «Львівська політехніка» О. Рибчинського). Кольоровими акцентами фасадів, як і в декоративній сецесії, є майолікові панно з інтерпретованими класичними (вул. Коперника, 3), народними (вул. Вишенського, 12) та сецесійними мотивами (вул. Котляревського, 17-19). Відроджується застосування мозаїки, яка оздоблює вже не тимпани (як в «піттореску»), а аттики (пр. Шевченка, 17-19) та дзеркала під вікнами (вул. Руставелі, 36). Доповнюють поліхромну гаму зелена столярка та бронзові деталі, наприклад, маскарони (вул. Коперника, 3).

В інтер'єрах раціональної сецесії широко використовується облицювання стін плитами штучного мармуру різних відтінків, панелями буазері (пл. Соборна, 7). Підлога вимощена керамічними плитками (часто мозаїчними монохромними) або плитами штучного каменю, відроджується тераццо та мозаїчна підлога. Вітражі (у вікнах, світлових ліхтарях) та розписи набувають монументальності та різноманіття вирішень, де-не-де присутні мозаїчні панно з рослинними мотивами [7]. Як і в попередніх періодах використовуються латунні та бронзові деталі. Барельєфи тонуються (пр. Шевченка, 17-19), що нівелює відмінність між розписом та скульптурою, узгоджуючись з сецесійним принципом синтезу мистецтв.

В *Арт Деко* (1920-ті рр.) поширились світленькі фасади, на яких виділяються поліхромні дзеркала, оздоблені сграфітто або розписами. У цих сграфіто (геометричних, могли містити написи) класично використовувались чорні, червоні та сірі кольори (вул. Конопницької, 3). Орнаментальні розписи виконувались на золотому (вул. Гвардійська, 7-11) чи сірому тлі (вул. Стецька, 13). Іншим варіантом оздоблення фасаду було суцільне покриття його тиньком з включенням слюди та кам'яної крихти тих самих кольорів, що й сграфіто. Інтер'єри в стилі Арт Деко вирішені у вишуканій колористичній гаммі із застосуванням облицювальних матеріалів. В інтер'єрах громадських будівель стіни та колони облицьовані темним мармуром, стеля є білою тинькованою, а елементи декору – капітелі, ліхтарі, ґратки та каркас меблів є золотими (латунними чи бронзовими). Вітражі набувають графічності вирішення через застосування кількох відтінків. В чиншових будинках використовуються монохромні покриття підлоги – керамічною плиткою чи плитами штучного каменю. Двері до помешкань оздоблювались в техніці фловдер, імітуючи деревину яблуні чи дубу. Реставрація інтер'єру Вірменського собору та захристії в костелі Кармеліток спричинила появу унікальних розписів Я.-Г. Розена з холодними ясними кольорами та золотим тлом.

У *функціоналізмі* (1930-ті рр.) широко поширились кольорові тиньки фасадів з вкрапленнями слюди та кольорової кам'яної крихти. Не без впливу німецького функціоналізму була оцінена естетика цегляної стіни, що отримало реалізацію у суцільному цегляному облицюванні фасадів палаців культури ім. Г. Хоткевича (червона цегла) та залізничників (біла цегла). В інтер'єрі домінувало облицювання вишуканими матеріалами – штучний мармур стін та підлоги, деколи монохромна плитка або тераццо на підлозі. бронза світильників, латунь перил, клямок, скриньок для пошти, Одноразово використано вишукане суцільне облицювання вестибюлю плитками темного кольору з золотим фризом та бордовими керамічними барельєфами. Узагальнені матеріали дослідження з порівняльними графіками динаміки розвитку представлено в табл. 1-4.

Табл. 1

Застосування поліхромних технік та матеріалів в архітектурі Львова
1870-х – 1930-х рр.

	Історизм	Піттореск	Декоративна сецесія	Українська сецесія	Раціональна сецесія	Арт Дек о	Функціоналізм
Opus alexandrinum							
Аль секко							
Альфрейні розписи							
Аль фреско							
Вітраж							
Гризайль							
Інкустація							
Інтарсія							
Мозаїка стін							
Паркетрі							
Позолота							
Сграфіто							
Тераццо							
Фловдер							
Шпалери							
Алебастр							
Гонт							
Дахівка							
Дерево							
Камінь							
Майоліка стін							
Майоліка підлоги							
Мармур							
Металеві елементи							
Стюк							
Тиньк тонований							
Тиньк з кам'яною крихтою							
Цегла							
Штучний мармур							

Умовні позначення:

Поліхромні техніки

Поліхромні матеріали

Динаміка застосування поліхромних технік та матеріалів в архітектурі Львова
1870-х – 1930-х рр.

[illegible]

Динаміка застосування поліхромних технік та матеріалів на фасадах
львівських будівель 1870-х – 1930-х рр.

Історизм	Піттюреск	Декоративна сецесія	Українська сецесія	Раціональна сецесія	Арт Деко	Функціоналізм

Динаміка застосування поліхромних технік та матеріалів
в інтер'єрах львівських будівель 1870-х – 1930-х рр.

Історизм	Піттюреск	Декоративна сецесія	Українська сецесія	Раціональна сецесія	Арт Деко	Функціоналізм

Поліхромні техніки

Поліхромні матеріали

Висновки. Будівлі періоду 1870-х – 1930-х рр. демонструють збережену поліхромію фасадів та інтер'єрів, що є базою для її всебічних досліджень з подальшою систематизацією. Період характеризується вираженою динамікою розвитку поліхромії з двома вершинами-кульмінаціями – в «піттореску» та раціональній сецесії, коли поліхромні матеріали та техніки були одним з головних засобів архітектурної виразності.

На базі натурних досліджень виявлено особливості застосування поліхромії в певних архітектурних напрямках львівської архітектури 1870-х – 1930-х рр.: в *історизмі* – сірі фасади при застосуванні багатьох технік в інтер'єрі (гризайльні розписи історичної стилістики, вітражі, тераццо, керамічна плитка підлоги); в *«піттореску»* – на фасадах поєднання цегли, каменю, майоліки, дерев'яних та металевих елементів, спорадичне застосування фресок та мозаїки; в інтер'єрі – кольорові обличкувальні матеріали, плитка, тонований тиньк, вітражі, шпалери;

в *декоративній сецесії* – кольорові майолікові панно на світленькому фасаді, в інтер'єрі – багатство технік (розписи стелі, плитка підлоги та стін, вітражі, латунні деталі); в *українській сецесії* – на світленькому фасаді керамічні панно-рушники, гонтовий дах на дерев'яних кронштейнах, в інтер'єрах розписи в українському стилі, гуцульські печі; в *раціональній сецесії* – на фасадах тиньк, забарвлений в масі, керамічні та мозаїчні панно, бронзові деталі, в інтер'єрах – тематичні розписи, вітражі, мозаїки, позолота, обличкування стін мармуром та панелями буазері, на підлозі керамічна плитка, плити штучного каменю, тераццо; в *Арт Деко* – світленькі фасади з вставками сграфіто чи розписів, в інтер'єрах – обличкування штучним мармуром стін, латунні чи бронзові деталі, розписи, вітражі; у *функціоналізмі* – тиньк фасадів з вкрапленнями слюди та кольорової кам'яної крихти, в інтер'єрах – застосування обличкувальних матеріалів – мармуру, латуні, бронзи, а також фловдеру дерев'яних елементів, на підлозі монохромної керамічної плитки та тераццо.

Література

1. Бірюльов Ю. Мистецтво львівської сецесії / Юрій Бірюльов. – Львів: Центр Європи, 2005. – 184 с.
2. Вуйцик В.С. Зустріч зі Львовом: Путівник / В.С. Вуйцик, Р.М. Липка. – Каменярь, 1987. – 175 с.
3. Грималюк Р. Вітражі Львова / Ростислава Грималюк. - Львів: Афіша, 2004. - 240 с.
4. Гранкін П. Статті (1996-2007) / Павло Гранкін. - Львів: Центр Європи, 2010. - 320 с.
5. Казанцева Т. Вул. Кравчука, 14 – житловий будинок. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.lvivcenter.org/uk/lia/objects/kravchuka-14/>.

6. Казанцева Т. Вул. Курбаса, 5 – житловий будинок. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.lvivcenter.org/uk/lia/objects/kurbasa-5/>.
7. Казанцева Т. Вул. Менцинського, 3 – житловий будинок. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.lvivcenter.org/uk/lia/objects/mentsynskoho-3/>
8. Казанцева Т. Вул. Чайковського, 6 – офісний будинок. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.lvivcenter.org/uk/lia/objects/tchaikovskoho-6/>
9. Казанцева Т. Дерев'яні елементи на фасадах львівських споруд кінця XIX – початку XX ст. Аналіз натурних досліджень / Т. Казанцева, К. Гапалюк // Вісник інституту “Укрзахідпроектреставрація”. – 2008. - Число 18. – С. 153-169.
10. Казанцева Т. До питання розвитку архітектурного декору на фасадах львівських споруд / Тетяна Казанцева // Вісник НУ “Львівська політехніка” “Архітектура”. – 2010. - № 674. – С. 140-147.
11. Казанцева Т. Майоліка на фасадах львівських будівель. Аналіз типології, стилістики і композиції на базі натурних досліджень / Тетяна Казанцева // Збірник наукових праць кафедри реставрації та реконструкції архітектурних комплексів «Проблеми дослідження, збереження і реставрації об'єктів культурної спадщини». – Львів: Растр-7, 2014. – 372 с. - С. 118-127.
12. Казанцева Т. Майоліка на фасадах львівських споруд у стилі “піттореск”. Типологічний та композиційний аналіз натурних досліджень / Т. Казанцева // Студії мистецтвознавчі. – 2009. - Число 1. – С. 51-66.
13. Казанцева Т. Майоліка на фасадах львівської сецесії. Аналіз типології, стилістики та композиції на базі натурних досліджень / Т. Казанцева // Студії мистецтвознавчі. – 2010. - Число 1. – С. 70-92.
14. Казанцева Т. Терацові підлоги у Львові: еволюція застосування, композиційний та стилістичний аналіз / Тетяна Казанцева // Вісник НУ «Львівська Політехніка» «Архітектура». – 2016. – 8 с.
15. Казанцева Т. Цегляне декорування фасадів львівських кам'яниць другої пол. XIX – поч. XX ст. / Т. Казанцева // Вісник “Укрзахідпроектреставрація” – 2005. – Число 15. – С. 128-133.
16. Лисенко О. Архітектурна організація, конструювання та оздоблення підлог вхідних приміщень у житлових будинках Львова кін. XIX – поч. XX ст. / О. Лисенко // Вісник Львівського державного аграрного університету «Архітектура і сільськогосподарське будівництво». – 2005. - № 6. – С. 191-198.
17. Нога О. Іван Левинський: архітектор, підприємець, меценат / Олесь Нога. – Львів: Центр Європи, 2009. – 192 с.
18. Kazantseva T. Classification of Façade Decoration of Secession Buildings Built by I. Levynsky Company in Lviv / Klasyfikacja dekoracji elewacji budynków okresu secesji wykonanych przez spółkę I. Lewyńskiego we Lwowie / Tetyana Kazantseva, Solomiya Ponkalo // Przestrzeń i Forma / Space & Form. - 2014. – № 21. - P. 171-182.

Аннотация

На основе натурных исследований сохраненной полихромии фасадов и интерьеров зданий Львова 1870-х – 1930-х гг. прослежено динамику развития полихромии и определено закономерности применения полихромных материалов и техник в определенных архитектурных направлениях периода.

Ключевые слова: полихромия фасадов, интерьеров, закономерности применения полихромных материалов и техник, здания Львова 1870-х – 1930-х гг.

Abstract

On the base of field investigations of preserved polychrome of the facades and the interiors of Lviv buildings of the 1870s – 1930s the author deduced the dynamic of polychrome evolution and defined the laws of the use of polychrome materials and techniques in the certain architectural trends of the period.

Key words: polychrome of the facades and the interiors, the laws of the use of polychrome materials and techniques, Lviv buildings of the 1870s – 1930s.

УДК 725.85

Р. О. Крушельницький,

*к.арх., кафедри реставрації архітектурної та мистецької спадщини
Національного університету “Львівська політехніка”*

ВАРІАНТИ ІНТЕГРАЦІЇ ПЛОЩИННИХ ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧИХ СПОРУД У СТРУКТУРУ ЖИТЛОВОГО КВАРТАЛУ

Анотація: розглянуто та проаналізовані основні діючі типи влаштування фізкультурно-оздоровчих майданчиків на території житлових кварталів в Україні та запропоновано нові варіанти інтеграції даного типу споруд.

Ключові слова: фізкультурно-оздоровчі споруди, архітектурно-планувальні моделі, житловий квартал, інтеграція.

Відомо, що стан здоров'я населення є важливим показником розвитку суспільства. Тому ключові аспекти діяльності держави повинні бути зорієнтовані на формування здорової, повноцінної людини, що знаходить своє відображення у відповідних законодавчих актах. Ці укази і програми повинні формувати процес фізичного виховання населення та спортивної галузі загалом. Поряд з цим сьогодні проблема охорони здоров'я мешканців міст набула пріоритетного соціального значення у зв'язку із стрімким науково-технічним прогресом.

Однією із причин такої ситуації, згідно з соціологічними даними, є те, що в Україні недостатньо необхідних умов для занять фізкультурою: замала

кількість фізкультурно-оздоровчих споруд, невідповідність їхнього стану сучасним вимогам, обмеженість переліку видів спорту тощо. Згідно проаналізованих матеріалів загальний показник зайнятості населення фізичною культурою і спортом в Україні становить 13% станом на 2009 р., на противагу в Фінляндії цей показник становить 52%, в Австралії 46%, в США 26% і в Росії 11%. Це свідчить про велику проблему в державній політиці [1, с. 2]. Площа спортивних споруд що припадала на 1 українця станом на 2009 р. становила 2,082 м², що не задовольняє діючі нормативні документи. Найкращі показники забезпечення населення України футбольними полями (1,33), найгірші в майданчиків з тренажерним обладнанням (0,06), майданчиків із синтетичним покриттям і тенісних кортів (0,01) [2, с. 7]. Результати опитування демонструють проблеми недостатнього розвитку інфраструктури фізкультурно-оздоровчих споруд.

Отже, необхідність приведення матеріально-технічної бази фізкультурно-оздоровчих споруд (ФОС) до сучасних соціальних та економічних реалій вимагає додаткових досліджень стосовно проблеми практичних рекомендацій у сфері вдосконалення архітектурно-планувальної організації ФОС, які розміщені у структурі житлової забудови.

Метою статті є запропонувати варіанти покращення якості житлового середовища за рахунок влаштування фізкультурно-оздоровчих майданчиків (ФОМ) у структурі житлового кварталу.

У дослідженні автор спирається на публікації вітчизняних та зарубіжних авторів, також стаття продовжує серію публікацій автора присвячених тематиці проектування фізкультурно-оздоровчих споруд.

Виклад основного матеріалу. Для того, щоб зрозуміти місце розташування досліджуваного об'єкту у структурі забудови варто розглянути структуру великих міст, що складаються з житлового кварталу, житлового району та сельбищного району [6].

У житловому кварталі варто виділити меншу структуру – житловий двір, що є важливим елементом у місті, оскільки саме у ньому зосереджено велику кількість фізкультурно-оздоровчих майданчиків загального користування. Ці споруди повинні забезпечувати потреби різних вікових груп і виконувати не тільки оздоровчу, але й соціально-комунікативну функцію у населення.

Загальна мережа міських ФОС складається з кількох містобудівельних рівнів:

I рівень мікрорайонний (квартальний), призначений для фізкультурно-оздоровчих занять. Включає комплекси площинних споруд - ігрових та спортивних майданчиків, доріжок для дітей та дорослих (старшого віку) [7].

II рівень районний – поліфункціональний фізкультурно-спортивний центр житлового району. Включає тренувальні споруди, зали та басейни [8].

III рівень – поліфункціональний фізкультурно-спортивний центр планувального району [8].

IV рівень – поліфункціональний загальноміський фізкультурно-спортивний центр. Включає широкий набір тренувальних, а також найбільш великих в місті демонстраційних споруд, є головною базою і методичним центром спортивної роботи в місті.

Дане дослідження охоплює перш за все I-ий та II-ий рівень, що призначені для систематичних занять спортом та фізичною культурою.

Дефіцит вільних від комунікацій територій ускладнює розміщення великих територій спортивних комплексів у місті. В такому випадку їх доцільно розміщувати на незручних землях: з підвищеною вологістю, складним рельєфом, з порушеним діяльністю людини і малоцінним ландшафтом. Такі території займають в найбільших містах – до 7,5 %, у великих – 8 % тобто приблизно 10 – 15 – 20 м² на 1 жителя міста [9, с. 28]. Це також доцільно і тому, що згідно ДБН В.2.2-13-2003 від 30 % їх ділянки фізкультурно-спортивної споруди повинні бути озеленені [8].

Комфортність житлового середовища визначають кілька важливих критеріїв, серед яких: захист від шуму, необхідна інсоляція, психологічна комфортність та вимоги відеоекології.

Шум (або, точніше, необхідність захисту від нього) визначає відстань від ФОС до вікон житлових приміщень. Тому основна проблема полягає в ідентифікації шуму і його ізоляції. Для пониження рівня шуму застосовують шумозахисні екрани. [10]. Допустима відстань від вікон житлових приміщень до ФОС коливається в межах **10-40 м** [7].

Нормативна тривалість **інсоляції** ФОС повинна становити не менше **3 год. на 50% площі ділянки** незалежно від географічної широти [8]. З метою зменшення надмірного теплового впливу інсоляції на території слід передбачити захист від перегріву як мінімум на 1/2 місць для відпочинку [11].

Психологічно-фізіологічні обмеження не можна побачити чи обрахувати математичними засобами. Відомо, що для спостережень за групою осіб необхідно розташовуватись на відстані **7–10 м**, тоді люди схильні забувати про факт спостереження, або не звертати на нього уваги [6]. Керуючись дослідженнями Е. Холла мінімальну дистанцію слід прийняти від **7,5 м**, що дає можливість ізолюватись і не втручатись в процес діяльності інших людей [7].

Візуальний аспект психологічно-комфортного середовища вивчає наука відеоекологія, що розглядається як важливий екологічний фактор. Одноманітність негативно позначається на роботі центральної нервової системи

і в кінцевому підсумку на загальному самопочутті людини [8]. Оптимальний кут видимого поля над рівнем горизонту знаходиться в діапазоні від 0° до 30° , нижче рівня горизонту від 0° до 40° . Тому при максимально приближеному розташуванні ФОС до вікон житлових будинків необхідно врахувати вимоги відеоєкології [8].

В межах житлового кварталу фізкультурно-оздоровчі спорудами посідають ключове місце в проведенні дозвілля населення. Для їх розташування в основному використовуються такі варіанти: в межах житлового двору; за межами житлового двору; за межами житлового двору в найближчій рекреаційній зоні;

Найбільш обмеженим, за площею є варіант влаштування ФОС в житловому дворі. Зважаючи на те, що крім ФОС в житловому дворі слід розміщувати майданчики різного призначення, а зокрема для відпочинку дорослих та дітей, виникає необхідність їх блокування або ізоляції в залежності від ситуації. Дані моделі їх влаштування не забезпечують найбільш сприятливих умов для комунікації жителів оточуючих будинків, а відповідно не можуть повністю забезпечити виховний і розважальний потенціал, що в них закладений. У результаті аналізу вітчизняного та закордонного сформульовано основні об'ємно-просторові моделі влаштування ФОС: закрыта (рис.2, а), модель-ніша (рис.2 б), кутова модель (рис.2 в), пристінна модель (рис.2 г), модель біля перетину пішохідних шляхів (рис.2 д), модель на пішохідних шляхах (рис.2 е).

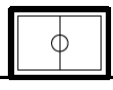
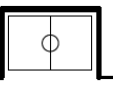
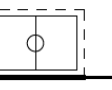
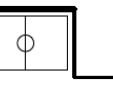
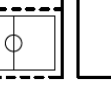
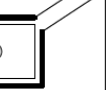
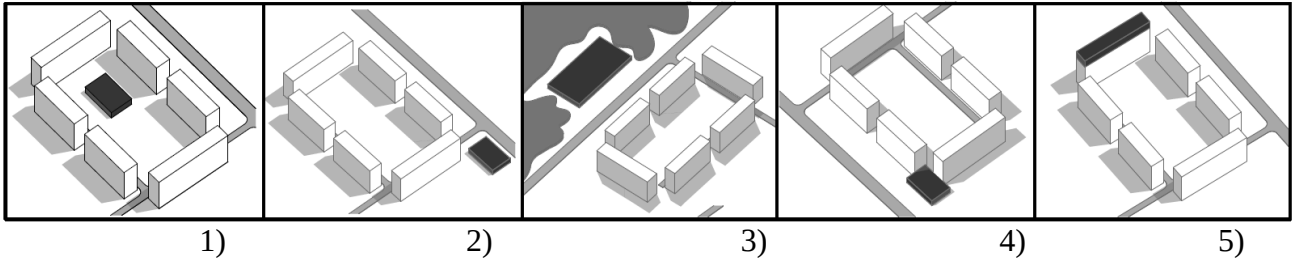
Закритий	Ніша	Кутовий	Пристінний	Біля перетину пішохідних шляхів	На пішохідних шляхах
					
Перебдачає влаштування бар'єрів по периметру	Перебдачає влаштування бар'єрів П-подібної форм, відповідно доступ з 1 сторони	Перебдачає влаштування бар'єрів у формі кута	Перебдачає влаштування бар'єрів у формі 1 стінки, або блокування з торцем будинку	Перебдачає влаштування ФОС на перетині пішохідних шляхів	Перебдачає влаштування ФОС на пішохідних шляхах
а)	б)	в)	г)	д)	е)

Рис.1 Таблиця об'ємно-просторових моделей влаштування ФОС

Рекомендації по влаштуванню цих моделей передбачають наступні дистанції від ФОС: до вікон житлових приміщень **10–40 м** (до глухої стіни 0 м); до майданчику для вивозу сміття не менше 20 м (проте закордонний досвід показує, що ця відстань може бути зведеною до 0 м); до автомобільної стоянки не більше 300 м, а до автомобільні стоянки для неповносправних не більше 40 м; до зупинки громадського транспорту не більше 500 м; до фонтанів для пиття рекомендовано не більше 75 м; до допоміжних приміщень: роздягалок, душових, інвентарних та комор рекомендовано не більше 300 м; до санвузлів рекомендовано не більше 150 м (для глядачів) [3].

Узагальнення отриманих результатів дослідження та проведений аналіз дав можливість сформулювати діючі та перспективні пропозиції з розроблення планувальних моделей ФОС у структурі житлового кварталу:

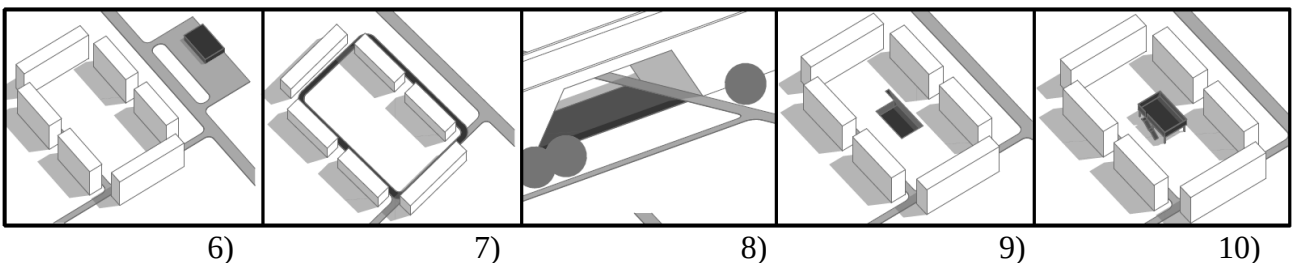
1. Використання дворів житлових будинків та площ центральної частини міста (діюча).

2. Використання територій прилягаючих до житлових дворів (діюча).

3. Використання рекреаційних територій прилягаючих до житлового кварталу (діюча).

4. Використання торців житлових та громадських будинків (перспективна), передбачає влаштування ФОС впритул до торців будинків без вікон, тому рекомендована дистанція від ФОС до стіни зменшена до 0 м. У випадку влаштування майданчику для ракетболу або американського гандболу необхідно влаштувати дублюючу стінку, щоб нівелювати вплив шуму і вібрацій на стіни будинку.

5. Використання дахів житлових та громадських будинків (перспективна) може частково вирішити проблему дефіциту вільних територій у місті. Покриття плоских дахів необхідно використовувати для площинних ФОС, а простір під скатними дахами рекомендовано використовувати для влаштування спортивних залів. Необхідно передбачити заходи по захисту від шуму; зниженні рівня вібрації та безпеки гравців.

6. Використання автомобільних стоянок (перспективна) під ФОС. Передбачає перемінне використання автомобільної стоянки під цільову функцію та для ФОС жителями навколишньої забудови.

7. Використання мережі існуючих пішохідних доріжок (перспективна). Даний варіант передбачає суміщене використання пішохідних проходів та

доріжок для пішоходів та для фізкультурно-оздоровчих цілей.

8. *Використання просторів під естакадами та мостами* (перспективна) для скейтпарків, якщо шумові характеристики оточуючих територій не перевищують допустимі, в іншому випадку необхідні шумозахисні екрани.

9. *Використання просторів занурених у землю* (перспективна). В цьому варіанті ФОС оточена бортом на висоту заглиблення. Використання перепаду рівнів дає можливість встановити стаціонарні трибуни, по яких може здійснюватись доступ до ігрової поверхні, для неповносправних необхідно передбачити пандус.

10. *Використання просторів піднятих над рівнем землі* з метою економії території під забудову. За рахунок цього під ФОС можна влаштовувати додаткові ігрові зони, автостоянки, допоміжні приміщення, туалети тощо. Доступ до ігрового майданчика здійснюється по вертикальних комунікаціях (сходи, пандус, ліфт) або за рахунок перепадів рельєфу.

Отже можна впевнено зробити висновок, що фізкультурно-оздоровча споруда є важливим елементом у структурі житлового середовища, яке формується наступними багатьма складовими: житлові та громадські будівлі, транспортні зв'язки та споруди (місця паркування автомобілів), майданчики різного призначення (господарські, для активного та тихого відпочинку, фізкультурно-оздоровчі), благоустроєм. Усі елементи житлового середовища функціонально між собою пов'язані, а їх сукупна дія сприяє формуванню комфортного для людини житлового середовища. На розташування ФОС у структурі житлової забудови впливають наступні чинники: містобудівельні (радіуси доступності та обслуговування), санітарно-гігієнічні (нормативні відстані до вікон житлових приміщень, що пов'язані з шумом; інсоляція майданчика) та психологічно-фізіологічні.

В результаті проведеного аналізу запропоновано 10 основних варіантів планувальних моделей ФОС у структурі житлового двору, зокрема діючі; використання житлових дворів; територій прилягаючих до житлових дворів; рекреаційних територій прилягаючих до житлового кварталу; та перспективні: використання торців житлових та громадських будинків; дахів громадських будинків; тимчасове використання просторів автомобільних стоянок; мережі існуючих пішохідних доріжок; просторів під естакадами та мостами; просторів, занурених у землю; просторів, піднятих над рівнем землі.

Література

1. Мазурашу Г. Г. Здоров'я – пріоритет державної політики / Спортивно-розважальне видання – Супер!»: спец. випуск, присв. пробл. сфери фіз. культури і спорту в Україні. / – Ч., 2009. – 24 с.

2. Гасюк І.Л. Інформаційно-ресурсне забезпечення галузі «Фізична культура і спорт»: сучасний стан і тенденції розвитку [Електронний ресурс]: (Теорія та практика державного управління. Розвиток системи державного управління в Україні) / Бібліотечний вісник – 2010. – № 3 (30). – 10 с. – Режим доступу до журн.: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/tpdu/2010-3/doc/1/05.pdf>. – Назва з екрану.
3. Українці про розвиток фізичної культури та спорту (вересень 2010 року). – [Електронний ресурс] / Режим доступу до опитування: <http://newpolityka.in.ua/content/ukraintsi-pro-rozvitok-fizichnoi-kulturi-sportu-veresen-2010-roku>. – Назва з екрану.
4. Звіт за результатами соціологічного дослідження на тему «Моніторинг рівня залучення населення до спорту для всіх». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до звіту: sportforall.gov.ua/download.php?id=218. – Назва з екрану.
5. Sport and physical activity. Report. Fieldwork: November – December 2013. – [Електронний ресурс]: (Special Eurobarometer) – Режим доступу до журн.: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_412_en.pdf. – Назва з екрану.
6. Дідик В. В., Павлів А. П. Планування міст: підруч. / – Львів: Видавництво НУ «Львівська політехніка», 2006. – 412 с.
7. Планування і забудова міських поселень: ДБН360-92**. – [Чинний від 2002-04-19]. – К.: Держбуд України, 2002. – 137 с.
8. Спортивні та фізкультурно-оздоровчі споруди: ДБН В.2.2-13- 2003. – [Чинний від 2004-03-01]. – К.: Держбуд України, 2004. – 105 с.
9. Аристова Л. В., Быкова Г. И., Голубинский А. П., Жура Ю. Г., Климентьев Н. А. Физкультурно-спортивные сооружения. – М.: Изд-во «СпортАкадемПресс», 1999. – 536 с.
10. Осипов Г. Л., Коробков В. Е., Климухин А. А. Защита от шума в градостроительстве – М.: Стройиздат, 1993. – 96 с.
11. Гигиенические требования к инсоляции и солнцезащите помещений жилых и общественных зданий и территорий: СанПиН 2.2.1/2.1.1.1076-01. – [Чинний від 2002-02-01]. – М.: Минздрав России, 2002. – 31 с.

Аннотация

В статье рассмотрены и проанализированы основные действующие типы устройства физкультурно-оздоровительных площадок на территории жилых кварталов в Украине и предложены новые варианты интеграции данного типа сооружений.

Ключевые слова: физкультурно-оздоровительные сооружения, архитектурно-планировочные модели, жилой квартал, интеграция.

Abstract

The article shows the analysis of the existing types of the integration physical and recreational structures in the residential areas in Ukraine and proposes new types of the integration of these types of structures.

Key words: physical and recreational structures, architectural-planning models, integration.

УДК 72.038.11(477)

А. І. Марковський*кандидат архітектури**докторант кафедри інформаційних технологій в архітектурі**Київського національного університету будівництва і архітектури*

КОНЦЕПЦІЯ ЕСТЕТИКИ В АРХІТЕКТУРІ. «ТРАДИЦІЙНА» І «СУЧАСНА» АРХІТЕКТУРА

Анотація: передумови виникнення сучасних критеріїв у естетиці по відношенню до архітектури на тлі кризи у мистецтві в першій половині ХХ століття. Категорії «краси» та «корисності» в архітектурі, як місці синтезу мистецтва та інженерних наук. Дефініція «традиційної», «академічної» та «сучасної» архітектури.

Ключові слова: естетика, мистецтво, культура, краса, традиційна архітектура, архітектура сучасна.

Вся історія людської цивілізації, в сучасних уявленнях про неї, нерозривно пов'язана з таким основоположним поняттям як «культура». Під цим словом прийнято розуміти найширший спектр людської діяльності, пов'язаний з мистецтвом, філософією, наукою, релігією і світоглядом. «Культура є практична реалізація загальнолюдських і духовних цінностей». [1]

Як висловився німецький філософ Фрідріх Вільгельм Ніцше, культура – це лише тоненька яблучна шкірка над розпеченим хаосом. Культура є світосприйняттям соціуму в цілому і людини зокрема, виражена в тій чи іншій формі самопізнання.

Природним є прямий зв'язок понять «культура» і «мистецтво»: саме через мистецтво найчастіше ми вивчаємо культуру зниклих цивілізацій і наших власних попередників. І якщо Геродот говорив, що історія людства це історія воєн, то культура людства це історія криз: культура в цілому і мистецтво в тому числі існує від одного переломного моменту до іншого. Останні, будучи природним результатом людського розвитку, рухають, направляють, зароджують або відроджують ті тенденції, що актуальні для суспільства в конкретний момент історії. В даній статті ми, передусім, торкнемося кризи культури в Західній Європі, що виникла на межі ХІХ і ХХ століть.

З розвитком мистецтвознавства та філософії, як теоретичних наук, що займаються питаннями мистецтва і культури, була введена нова категорія, що відображає оцінку мистецтва з позиції цінностей того чи іншого соціуму: «естетика». Поняття «естетика» ввів у науковий обіг в середині ХVІІІ ст. німецький філософ-просвітитель Олександр Готліб Баумгартен [2].

Торкнувшись питання «естетики» як такої, ми одразу маємо зазначити, що його визначення істотно змінювалося впродовж всього ХХ століття в порівнянні з попередніми епохами. Зміни ці напряду пов'язані з глобальними зрушеннями у мистецтві та соціумі в цілому. Не підлягає сумніву прямий зв'язок культури (а, відповідно і естетики) та історії, точного відображення в першій змін останньої. Роль мистецтва завжди була надзвичайно важлива в розумінні історичних хитросплетінь епохи. Добре простежується і зворотний зв'язок: культура невпинно стає рушійною силою історичного прогресу.

Архітектура в цьому відношенні знаходиться в унікальному становищі, будучи одночасно і високим мистецтвом і утилітарною, матеріальною річчю. Знаменита вітрувієвська формула «Користь. Міцність. Краса» якнайкраще розкриває синтез духу і матерії. Являючись одночасно монументальним мистецтвом, архітектура, при цьому, надзвичайно наочна: вона постійно навколо нас, формуючи середовище проживання і набуваючи таким чином безперечну першість у справі впливу на маси.

Чи говоримо ми про афінську демократію, про деспотії Сходу чи імперії мезоамерики, ми завжди торкаємося тих знань і уявлень, що нам залишила архітектура цивілізацій. І справа тут не тільки і не стільки в тому, що артефакти цього мистецтва, втілені в камені, досить довговічні і від того добре вивчені археологами: мова про те, що дані об'єкти дають людині обізнаній точну, повну картину побуту, світогляду, самоідентифікації тих людей, що їх створили. Монументи, що дійшли до нас, спочатку проklamувалися як орієнтири епохи: створення їх вимагало значних матеріальних затрат та глобальних згуртованих зусиль соціуму, сублімуючи в собі весь багаж передових наукових і естетичних пошуків, доступний в той момент.

В порівнянні з художниками чи письменниками, які, не отримавши визнання сучасниками, можуть створювати картини та книги «в стіл» з можливістю визнання нащадками, архітектори здебільшого, з об'єктивних причин, не володіють матеріальними ресурсами, достатніми для самостійної реалізації власних концептів. Тобто, архітектор, за рідким виключенням, не може існувати як активний агент поля без відповідного визнання, прийняття публікою його творчості. Отже, архітектура реалізована автоматично стає відображенням естетичних вподобань, що домінують в тому чи іншому соціумі у певну епоху.

Архітектор до нашого часу є свого роду сполучною ланкою, яка створює синтез науки і мистецтва, «фізики» і «лірики» епохи. Архітектура є другою природою, що створена волею деміурга, креатора. Архітектурна споруда є не тільки волею самого автора, а інтерпретацією побажань замовника, чи то самовладний тиран чи громадяни поліса. Замовник, в широкому сенсі, і є той

демос, той соціум, що і є носієм культури епохи.

Саме тому дана стаття, зачіпаючи загальні проблеми культури, мистецтва і естетики, насамперед апелює до архітектури, роблячи її основним предметом свого дослідження.

Окреслимо контекст, основні умови, що призвели до змін визначення «естетики», «традиційного» та «академічного» в мистецтві, зокрема архітектурі, і сформували їх у сучасному вигляді.

Перша чверть XX ст. була відзначена винятковим, складним і напруженим насиченим виразом подій. Книга видатного російського мистецтвознавця Олександра Якимовича «Полеты над бездной. Искусство, культура, картина мира 1930-1990», що торкається даного питання, починається цитатою німецького філософа Карла Ясперса про події першої третини XX ст. у Західній Європі: «Політичний розвиток вступив в нову фазу, а саме: позиції протидіючих сторін стають нерозрізними. Праве й ліве в кінцевому підсумку змикаються. Наступає період «турбулентної плутанини» [3, с. 7], що концентровано та змістовно описує межові події зламу та трансформації традиційних культурно-мистецьких та філософських канонів, залишених у спадок попередніми поколіннями соціуму. Спільним знаменником для соціокультурного поля того часу можна вважати пошук нового основоположного стилю в мистецтві та архітектурі, що виразився в плідній боротьбі і взаємозбагаченні течій і напрямів мистецтв під впливом істотних змін парадигм буття. В архітектурі процес зміни стилів каталізується загальносвітовою тенденцією індустріалізації та галопуючого розростання міст. Урбанізація, яка тривала з початку Нового часу, досягає небачених темпів, вимагаючи від архітектури рішення принципово нових питань, продиктованих масштабами змін. Питання ці вимагають насамперед теоретичного рішення, спрямованого на оволодіння і прогнозування ситуації в перспективі розвитку.

До цих питань, безумовно належить і кристалізація понять «традиційного» і «академічного» мистецтва, що почали формуватися на межі XIX і XX століть. Цьому сприяли, з одного боку, національно-визвольні тенденції в країнах центральної та східної Європи, де, в руслі віднайдення самоіндентифікації та пошуків національної ідентичності, дослідники почали ретельно вивчати та збирати зразки народного традиційного мистецтва. З іншого — стрімка колоніальна та науково-дослідницька експансія західноєвропейських країн, що відкрила перед європейськими митцями багатий прошарок мистецтва Сходу та племен Африки, Океанії та Америки (за тодішньою класифікацією, «первинне» або «примітивне» мистецтво). «Для мистецтва початку XX століття відкриття культур первісного суспільства, переоцінка надбання середньовічної Європи і Сходу, археологічні знахідки в

Єгипті, Месопотамії, Індії, надали потужних імпульсів у пошуках нової художньої мови, яка суттєво вирізнялася зі звичною системою класичного європейського образотворчого мистецтва» [4, с. 139-140].

Одночасно з відкриттям традицій інших культур та вивченням власного історичного надбання, постає питання дефініції самих понять «традиційного» і «не традиційного» («академічного») мистецтва. Точних визначень та чітких меж для цих понять не існує і досі й вони можуть суттєво різнитися для різних видів мистецтв в різних країнах та регіонах. Якщо ми говоримо про архітектуру Європи, то, в широкому розумінні, традиційною архітектурою є архітектура, зведена народними майстрами з традиційних матеріалів, згідно традицій того чи іншого культурного ареалу.

Питання «традиційної» архітектури стає особливо актуальним на початку XX століття, коли, як було сказано раніше, стрімка індустріалізація та урбанізація призводить до переміщення значних мас людей у зростаючі промислові центри, посилюючи контраст між селом та містом. В умовах великих транснаціональних імперій, населення індустріальних міст складається з представників різних національних груп, що, згідно дослідження Томаса Еріксена, призводить до підсилення ролі локальних культурних традицій, як засобу самоідентифікації та відповідної реакції на необхідність створення внутрішньої системи координат для представників окремих груп [5]. Тобто традиції (або, часто, стереотипи та ярлики, створені на основі традицій) використовуються людьми для самовизначення в новому полінаціональному середовищі міста.

Пильна увага представників інтелігенції та правлячих еліт до національних культурних традицій викликана складною політичною ситуацією в Європі в першій половині XX століття. З одного боку, просвітницькі рухи в країнах центральної та східної Європи (таких як Польща, Україна, Латвія, Литва, Естонія, Фінляндія, Норвегія, Чехія та ін.) пов'язані з дослідженням, систематизацією та популяризацією національних культурних традицій, як каталізатором національно-визвольних рухів, що виступали за незалежність цих країн від імперій, до складу яких вони належали на початку століття.

З іншого боку, правлячі еліти нацистської Німеччини та Радянського союзу, що активно апелювали до традиційних цінностей та культурних особливостей, використовуючи це як аргумент для легітимізації власної політики. Однак ми одразу маємо зазначити, що мова не йшла про точне наукове дослідження відповідних зразків традиційного мистецтва у культурі. Навпаки, окремі елементи останнього використовувалися для створення нового міфологізованого поля, що мало виправдати та канонізувати політику влади означених тоталітарних країн через створення історичних паралелей. Варто

зауважити, що відповідну риторику, хоча і в меншій мірі, використовували і в інших країнах Європи.

Згідно Ерику Гобсбауму це є нічим іншим, як «винайденою традицією»: «Винайдена традиція» — це сукупність суспільних практик ритуального або символічного характеру, <...> метою її є впровадження певних цінностей і норм поведінки, а засобом досягнення мети — повторення <...> Усюди, де це можливо, такі практики намагаються обґрунтувати свій зв'язок з відповідним історичним періодом. <...> Специфіка «винайдених» традицій полягає в тому, що їх зв'язок з історичним минулим здебільшого фіктивна. Кажучи коротко, ці традиції являють собою відповідь на нову ситуацію у формі відсилання до ситуації старої. Або ж вони створюють собі минуле шляхом їх як би обов'язкового повторення» [6, с 1-2].

Відповідно, постає питання: чи можемо ми говорити про «традиційну» архітектуру в Європі, починаючи від ХХ століття. Хоча вище наведені умови, що призвели до значного зростання інтересу до вивчення та переосмислення традицій, ми говоримо про використання їх професійними архітекторами, тобто представниками «академічного», «не традиційного» мистецтва. В умовах індустріальної революції, що призвела до різких змін у будівельній галузі, з появою нових матеріалів та механізмів, а також необхідністю до створення нових архітектурних форм, що не мають аналогів у традиції (будівель заводів, вокзалів, багатоповерхових офісних приміщень і т.д.), частка об'єктів, виконаних згідно традицій, різко зменшилась. Ми можемо стверджувати, що якщо не в усіх, то в більшості європейських країн, розвиток «традиційної» архітектури впродовж ХХ століття був обірваний. Ми можемо констатувати лише використання прийомів та мотивів традиційної архітектури в архітектурі сучасній.

Це питання є досить складним і досі викликає ряд дискусій у відповідних наукових колах, однак ми вважаємо, що якщо в сучасних умовах буде створено об'єкт згідно традиційних прийомів та канонів, то це буде не що інше, як «винайдена традиція», позаяк вона буде опиратися на певні «канонізовані» зразки минулого. Дане питання є принциповим, позаяк «живою» традицією, згідно сучасних визначень (Гобсбаум) може вважатися лише традиція, яка безперервно розвивається, еволюціонує, згідно поступової зміни умов. Водночас певна «канонізація» призводить до заморожування останньої. Також, паралельно з канонізацією, виникають інституції, що покликані стежити за дотриманням відповідних канонів, що переводить даний прояв мистецтва (в даному разі, архітектури) з поля «традиційного» в поле «академічного», позаяк в локальних ареалах, де зародилася традиційна архітектура, жодних офіційних інституцій, що визначали її розвиток, не існувало. «Інститут тут розуміється в

сенсі Е. Дюркгейма, тобто як соціальний факт — соціальне уявлення, що володіє примусовою силою по відношенню до індивідуальних і колективних агентів. У цьому сенсі можна назвати інститутом будь-який соціально встановлений ансамбль практик...» [7, с.106].

Отже, від розгляду питань «традиційної» та «не традиційної» архітектури ми переходимо в площину критеріїв оцінки, тобто до питання естетики. Досліджуючи питання сучасного визначення поняття «естетика», Джеймс Манс, віддаючи належне концепції, представленої в працях Вінгенштайна, між тим відходить від неї, наводячи критику понять «гри» та «подібностей» в працях пізніших дослідників, зокрема Мандельбаума [8]. Манс бере за основу визначення естетики Артура Данто та Джорджа Дікі які виводять його як взаємовідносини між «творцем», «артефактом» та «соціумом». Хоча, згідно Мансу, погляди Данто та Дікі різняться стосовно первинності впливу «творця» на «соціум» або, навпаки, «соціуму» на «творця», обидва вчені визначають нерозривний взаємозв'язок цих понять, при визначенні сучасного розуміння «мистецтва» та «естетики».

Між тим, Бурд'є піднімає питання дефініції самого поняття «творець»: «Завдяки чому витвір мистецтва є витвором мистецтва, а не об'єктом світу або простим інструментом? Що робить художника саме художником, а не ремісником або аматором малювання? <...> Але чи не означає така відповідь всього лише перехід від одного фетишу (твір мистецтва) до іншого — "фетишу імені майстра", про який говорив Бен'ямін? Іншими словами, хто виробляє "творця" як визнаного виробника фетишів?» [7, с 97]. Надалі Бурд'є в своїх роботах послідовно розкриває тезу, що творець, як явище є результатом не тільки та не стільки загальноісторичних процесів, що оточують мистецьке поле, в якому він, творець, співіснує з іншими агентами (мистецтвознавцями, арт критиками, власниками галерей та меценатами), як результатом процесів в середині самого поля, піддаючи критиці тодішню концепцію виникнення феномену «креатора»: «Крім того, вони [історики мистецтва] слідують очевидності об'єкта, концентруючи увагу на художнику <...>, а не на мистецькому полі, продуктом якого є художник, соціально визначений як "творець"» [7, с 98].

Таким чином Бурд'є приходить до висновку, що художнє поле існує як самодостатній механізм, що розвивається та регулюється діяльністю агентів в середині самого поля. За цим можна сформулювати одразу два наслідки: по-перше, кожен з агентів має вплив на поле в цілому (а отже й на себе самого). Тобто, замовник, яким, як було сказано раніше для архітектури часто виступає не окремий меценат, а владні еліти чи соціальні групи, має вплив на архітектора, через якого вплив передається назад на наступного замовника. Так

само і архітектор, творець, своєю діяльністю видозмінює певні умови в середині поля, що впливає на наступного творця. Дана позиція повністю узгоджується з позиціями Данто і Дікі.

Другий наслідок, що прямо витікає з концепції Бурд'є, полягає в тому, що поле в середині самого себе продукує певні умови для виникнення того чи іншого творця. Тобто, виникнення тієї чи іншої творчої особистості є обумовленим станом поля в даний конкретний момент в даний конкретній точці. На перший погляд, це напругу суперечить досвіду ХХ сторіччя, коли представники авангардних течій в мистецтві та архітектурі напругу відкидають естетику та досвід попередніх епох. Однак Бурд'є стверджує, що «Ніхто так не пов'язаний із специфічним минулим поля, як художники авангарду» [7, с 100], визначаючи протиставлення, як один з найвищих ступенів визнання [9].

Більшість сучасних теоретиків архітектури сходиться на думці про відсутність глобального інтернаціонального архітектурного стилю (припускаючи, однак, можливість виникнення останнього через певний історичний проміжок часу). Також ми не можемо говорити й про локальні архітектурні стилі, визначаючи лише ті чи інші стильові тенденції, не сформовані в єдину систему критеріїв. Тобто, говорячи про сучасну архітектуру, критики здебільшого досліджують творчість та роль окремих особистостей чи творчих об'єднань, нівелюючи або ігноруючи їх зв'язок з попередніми архітектурними стилями та між собою.

Ускладнює питання сама двоїста природа архітектури, пов'язана як з мистецькими, так і з практичними інженерними аспектами. Останнє призводить до того, що архітектори часто стають розділені на дві умовні підгрупи «теоретиків» та «практиків». Першим закидається відсутність практичної діяльності, яка в очах їх опонентів в кінцевому підсумку нівелює їх роль у розвитку архітектури, як явища. Архітектори-практики навпаки, часто заглиблюючись у прикладну діяльність, залишають соціуму вкрай мало інформації про стимули та мотиви власного творчого методу. В цьому плані архітектура досить відрізняється від інших видів пластичних мистецтв, вимагаючи від глядача відповідних знань не лише в теоретичній естетиці, а й в інженерній сфері, що значно скорочує кількість кваліфікованих критиків.

Тобто, питання «естетики» в архітектурі, на нашу думку, якісно відрізняється від відповідних в інших видах мистецтв, виходячи за рамки філософських категорій «краси», «смаку» і «культури». Вітрувієм, як було сказано раніше, «краса» архітектури визначається через її «корисність» та «міцність». Даний концепт наразі є домінуючим в академічних критеріях оцінки архітектури, що, парадоксально, споріднює критерії «академічного» і «прикладного» мистецтва. Тобто, обов'язкова функціональність та практична

відповідність «високої» «академічної» архітектури (навіть найрадикальнійший архітектурний концепт має враховувати гравітацію, несучу здатність матеріалу та інші фізичні складові) червоною лінією зв'язує її з архітектурою «традиційною» та «прикладною».

Відповідно, дефініція естетики в сучасній архітектурі не може бути визначена лише як теоретична категорія, і має обов'язково враховувати практичний досвід.

Варто відзначити, що у східноєвропейському академічному середовищі, зокрема в Україні, ставлення до практичних методів досліджень при написанні наукових робіт традиційно було більш лояльною, в порівнянні з західноєвропейськими та північноамериканськими колами, де відповідні концепти практики, як методу дослідження, довгий час нівелювались (згідно Робіну Нельсону [10]). Історично це пов'язано з формуванням наукових інститутів та Академій в даному соціокультурному ареалі. Більше того, аж до останнього часу існувала форма наукового звання «Доктор Honoris causa» – «Почесний доктор за заслуги», що визнавала практичні заслуги здобувача на рівні науково-дослідної роботи. Президент Академії архітектури України 1945-1956 років, Володимир Гнатович Заболотний був саме доктором Honoris causa, визнаний видатним академіком архітектури саме за результатами практичної діяльності.

Однак, на межі XX та XXI століття і в західноєвропейських та північноамериканських академічних мистецьких і архітектурних колах почали говорити про «практику, як метод дослідження» [10] тобто про можливість створення наукових концепцій, опираючись на практичний досвід творчої діяльності. Відповідні зміни мають ключове значення для архітектури, де, наразі, практична діяльність виступає основним стимулом для заохочення соціального інтересу, тобто активації відповідних агентів поля: основним засобом діалогу між архітектурою та глядачем досі залишається практична реалізація. Архітектура концептуальна, «паперова» як і теоретичні роботи, з нею пов'язані, відомі, здебільшого, лише обмеженому колу спеціалістів.

Висновок.

1. Питання «естетики» по відношенню до архітектури виходить за рамки категорії «краси», через неможливість самовизначення її лише через поле власне мистецтва. Обов'язкове накладання практичних умов через матеріальність архітектурного об'єкту, як артефакту, робить не прийнятною для нього дефініцію «l'art pour l'art» (мистецтво заради мистецтва), тобто проголошення його мистецької автономії як самоцілі. Навпаки, архітектура, згідно Вітрувію, визначає «красу» через «користь»

та «міцність», що обумовлює особливість «естетики» в архітектурі в порівнянні з іншими видами пластичних мистецтв. Тобто, питання визначення категорій «краси» та «естетики» в архітектурі може й має бути здійснене через використання практики, як методу дослідження. (Що, однак, не має нівелювати ролі та значення інших методів).

2. Обов'язкова опора на певний рівень практичної реалізації зв'язує архітектуру «академічну» з «традиційною», що дозволяє говорити про використання в сучасній архітектурі досвіду й інструментарію, що походить від архітектури народної (зокрема, образного вирішення, функціонального розподілу та об'ємно-просторового зв'язку елементів). І хоча ми можемо говорити про обірваний розвиток традиційної архітектури в Європі у XX столітті, ми маємо визнати значний опосередкований та безпосередній вплив естетики традиційної архітектури на естетику (а відповідно й «мову», «критерії оцінки» та «набір кодів та символів, форм») архітектури сучасної.
3. Відсутність єдиного інтернаціонального стилю в архітектурі, що на початку XXI століття представлена окремими, на перший погляд не пов'язаними між собою майстрами та творчими об'єднаннями, насправді є результатом специфічних умов, що склалися в відповідному мистецькому полі. Тобто всі агенти (архітектори) діють в умовах, сформованих в середині поля впродовж попередніх епох. В той же час, кожен з агентів окремо та всі вони в цілому видозмінюють умови поля відповідно до змінених критеріїв часу, що призводить до певної уніфікації умов і прогнозовано призведе до виникнення інтернаціональних стильових тенденцій через певний історичний проміжок.

Бібліографія

1. *Выжлецов Г. П.* Аксиология культуры. — СПб.: СПбГУ., 1996. — С. 66.
2. *Baumgarten Alexander Gottlieb.* Aesthetica, pt 1—2, Traiecti cis Viadrum, 1750. — P. 58.
3. *Якимович. А.К.* Полеты над бездной. Искусство, культура, картина мира 1930-1990 — М.: Искусство-XXI век, 2009. — С. 7-9.
4. *Лагутенко О. А.* Українська графіка першої третини XX століття. - К.: Грані-Т, 2006. — С.139-140.
5. *Eriksen, T. H.* Ethnicity and nationalism: Anthropological perspectives. 3rd ed. —London.: Pluto Press., 2010. — 256 p.
6. *Hobsbawm, E.* Introduction: Inventing traditions. I: The Invention of tradition . red E. Hobsbawm & T. Ranger, S. 1-14. Cambridge.: Cambridge University Press., 1992. — P. 1-2.

7. *Bourdieu P.* La genèse historique de l'esthétique pure // Les Cahiers du musée national d'art moderne. Printemps. — 1989. — № 27. — P. 95—106.
8. *Manns J.* Aesthetics. N.Y. M.E.: Sharpe Explorations in philosophy., 1998. — 224 p.
9. *Bourdieu P.* Questions de sociologie. — P.: Minuit, 1980. — 268 p.
10. *Nelson R.* Practice as research in the arts: Principles, protocols, pedagogies, resistances. — Basingstoke.: Palgrave Macmillan, 2013. — 248 p.

Аннотация

Предпосылки возникновения современных критериев в эстетике по отношению к архитектуре на фоне кризиса в искусстве в первой половине XX века. Категории «красоты» и «полезности» в архитектуре, как месте синтеза искусства и инженерных наук. Дефиниция «традиционной», «академической» и «современной» архитектуры.

Ключевые слова: эстетика, искусство, культура, красота, традиционная архитектура, архитектура современная.

Annotation

The precondition of modern aesthetics criteria in relation to architecture on the backdrop of the crisis in art at the first half of the twentieth century. Categories "beauty" and "utility" in architecture as the place of synthesis of art and engineering. The definition of "traditional", "academic" and "modern" architecture.

Keywords: aesthetics, art, culture, beauty, traditional architecture, modern architecture.

УДК 7.032 : 72.01: 72.032

Х. А. Охрім

*аспірант кафедри архітектурного проектування
Національного університету «Львівська політехніка»*

Науковий керівник д.арх., проф. С. М. Лінда

КАТЕГОРІЯ ХУДОЖНЬОГО ЧАСУ В АРХІТЕКТУРІ ЧЕСЬКОГО КУБІЗМУ

Анотація: у статті обговорюються основні концептуальні засади архітектури чеського кубізму в контексті їх зв'язку з відповідними фреймами хронотопу. Притаманні напряду прийому художньої виразності та формотворчі фактори розглядаються через призму парадигми художнього часу.

Ключові слова: П.Янак, хронотоп, художній час, чеський кубізм.

Постановка проблеми. Явище кубізму в архітектурі Чехії розвивалось два десятиліття, починаючи з 1910-ого року і, не зважаючи на свою нетривалість, було важливою віхою у загальному процесі становлення архітектури модернізму [1]. Феномен чеського кубізму поширився на такі сфери мистецтва, як дизайн меблів, живопис і скульптуру, його новаторські підходи викликали резонанс у мистецьких колах. Переосмислення категорій часу та простору знайшли відображення у теоретичних і практичних роботах П. Янака, проектах Й.Гочара та Й.Чокола. Однак у перелічених далі джерелах обговорюється переважно формальна сторона архітектури кубізму, її художні характеристики та історія; концептуальні ж засади майже не висвітлюються. В аналізі архітектури чеського кубізму відсутнє поняття художнього часу як аспекту формотворення; згадується, однак потребує детальнішого дослідження зв'язок архітектури кубізму з ідеями філософії та науки початку XX століття.

Мета статті – дослідити часові патерни, що використовувались у архітектурі чеського кубізму, прослідкувати вплив новаторських наукових парадигм на формування стилю, охарактеризувати зв'язок між темпоральними і формотворчими факторами.

Стан дослідження питання. У 1979 році вийшло перше дослідження спадщини чеського кубізму - монографія І. Марголіуса "Кубізм в архітектурі та прикладному мистецтві: Богемія і Франція 1910-1914", де було побіжно згадано про зв'язок кубізму з ідеями А. Ейнштейна (котрий на той час викладав у Німецькому Технічному Університеті у Празі) [2, с.10]. Дослідженнями чеського кубізму також займалися М. Ламарова та М. Ламач, останній досліджував діяльність творчих об'єднань "Група Вісім" і "Група пластичних мистецтв" [2, с.11]. На початку 90-их було опубліковане дослідження теорії архітектури кубізму І. Антовської-Мюррей на основі щоденників П. Янака.

Обговорення проблеми. Художня програма чеського кубізму виникла у 1910 році та включала в себе теоретичні принципи П. Янака, котрий сформулював своє бачення сучасної архітектури. Й. Гочар, П. Янак, Й. Чокол і В. Гофман реалізували дані концепції у проектах, які не мають аналогів у світі [1]. Після 1920 р. розпочався період т.з. "Рондокубізму", котрий тривав кілька років і вже з середини 20-их кубізм проявлявся лише у вигляді окремих декоративних деталей [3, с.382].

Варто зазначити, що школа чеського кубізму формувалась в умовах пробудження громадської свідомості та пошуках "національного стилю", котрі не змогли задовольнити попередні архітектурні напрями, зокрема історизм та модерн [2, с.7]. Щораз більший вплив на позиції прогресивних архітекторів мали думки А. Лооса та О. Вагнера, які пропагували раціоналізацію архітектури, створення абстрактних, виразних форм без конкретного

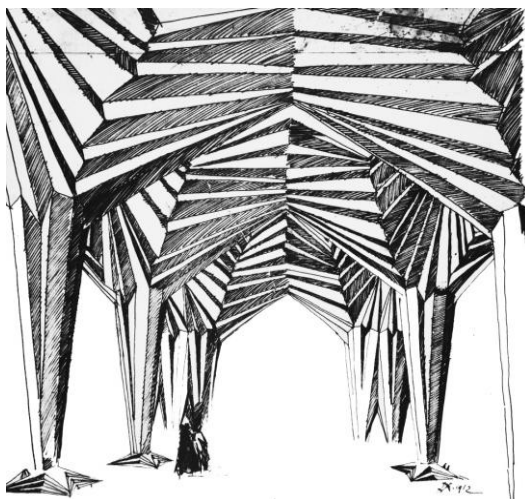
історичного змісту [2, с. 7-8], хоча критики кубізму досі не вбачають в його динамічній експресії нічого крім "суб'єктивного ритму форм" та "оригінальної, але оманливої естетичної формули" [2, с.10].

Принципи архітектури кубізму зовні схожі на аналогічні пошуки французьких кубістів у сфері образотворчого мистецтва, але дослідження праць ідеологів стилю Й. Гочара і П. Янака вказують на деякі відмінності у трактуванні первісних ідей кубізму в архітектурі та живописі [2, с.25]. Більше того, дослідники творчості Янака підкреслюють важливість того факту, що у щоденниках архітектора не траплялись згадки про співзвучність його теорій з ідеями Пікассо та французьких кубістів [4, с. 59]. Характерними для П.Янака були протиріччя між декларованим й реальним скеруванням його творчих пошуків: працюючи за раціоналістичними методами, автор був прихильником радше романтизованої, експресивної манери; парадоксально, але мріючи про "повітряні замки", він створював чітко конструктивну архітектуру. Саме тому Янака звинувачували як у ідеалізмі, так і "примітивному натуралізмі та чистому матеріалізмі", оскільки він, за словами сучасників, старався замінити "механістичними законами фізики" багатство потенціалу людської творчості [2, с.5]. Багатьом архітектурним критикам того часу було незрозуміло, як можна створювати форму безпосередньо в процесі роботи, адже досвід попередніх століть базувався на алгоритмі розробки ідеї з певним змістом та підбору для її втілення "типових" рішень, тобто комбінуванні елементів, які так чи інакше вже використовувались. Форма, котра в процесі розробки розвиває сама себе була дивним новаторством або нонсенсом для широкого загалу [5, с.76, 193].

Не зважаючи на студії в Отто Вагнера, Янак був схильний вважати форму, а не функцію домінуючою в архітектурі. Його роздуми про методи абстрактного мистецтва, як спосіб перетворення матеріальної субстанції у вмістилище духовного, ототожнюються з поглядами неоплатонізму [3, с.382-383], а підтвердження своїм ідеям він знаходив у популярній на той час книзі А.фон Гільдебранда "Проблема форми", де питання художньої форми висвітлювалось в контексті значимості візуально-кінестетичного сприйняття мистецтва [2, с.4]. Також П. Янак перейняв багато ідей А.Рігля, зокрема про волю до мистецтва і поклав їх в основу власних творчих пошуків [2, с.4]. Крім того, на початку XX століття впливовими у мистецьких колах були теорії сенсуалізму та емпатії, які, коли йшлося про творчість, пов'язували "одухотвореність" об'єкту з динамізмом його форм, котрі мали підкреслювати "присутність життя в об'єкті" [2, с.4]. Таким чином, динамізм був названий однією з найважливіших рис сучасної архітектури.

Улюбленою метафорою розкриття динамізму для Янака стала драперія, так як вона (на відміну від рельєфів, де застосовується поступове карбування)

забезпечує репрезентацію моментальних можливостей естетики моделювання. "Це щось більше, ніж просто тканина" – писав Янак – "це матеріал, візуально трансформований рухом, в який інтегрується всякий процес. Вся площина матерії належить драперії, але видимі тільки ті частини й складки, котрі відображають дію, котрі є важливими. Драперія демонструє найбільш виражені властивості матеріалу, ступінь насичення його життям" [2, с. 35]. Янак вбачав у драперії одночасну реалізацію формотворчого і динамічного потенціалу первісно нерухомої матерії. Тканина не приходить в рух сама, однак складки починають утворюватись від найлегших зовнішніх дій. По тому, як згортається чи розпрямляється драперія, можна визначити, яку дію з нею виконували: несли, кинули чи накрили нею певну річ, обриси якої будуть прочитуватись під матеріалом. Таким чином, драперія і включена в рух, і відображає динамічний процес, вона є засобом для створення форми, але неможливо проконтролювати до дрібниць утворення кожної складки [2, с.36]. У своїх численних ескізах Янак експериментував з формотворчим потенціалом складки (рис.1) і прийшов до розуміння площини, яка ніби "вкрита драперією" і може через неї проявити якості, ніде не показані до того, оскільки "попереднє розуміння площини було позбавлене руху" [2, с.37].

а)

б)

Рис.1. Ескізи П.Янака: а) "монументальний інтер'єр" 1912р.; б) житловий будинок, перспектива. Джерело: сайт музею прикладних мистецтв у Празі.

Автор був зачарований фактом зв'язку між кількісною незмінністю матеріалу в процесі його якісних трансформацій під дією зовнішніх сил, та можливістю матеріалу за допомогою складок зафіксувати рух. "Властивості складки у новій скульптурі постійно піддаються критиці як брак розуміння тривимірності. Нова скульптура рельєфна, так як в одну позицію включена вся різноманітність, збагачення одної точки зору відбувається завдяки багатьом

іншим" [2, с.38].

Розвиток ідеї динамічної архітектури віднайшов продовження у роздумах Янака та втілювався в понятті т.з. "просторового запису життя" [2, с.30]. Аналізуючи процеси перетворення об'ємної фігури у абстракцію, архітектор визначив, що відбувається це за допомогою накладання різних "смыслових шарів", різних аспектів одного твору, котрі можна прирівняти до кадрів фільму, які формують безперервний "потік" зображення [4, с. 60]. За допомогою такого накладання внутрішній зміст проявляється назовні, тому розуміння архітектури, фасаду має бути не так структуральним, як взаємодоповнюючим. У такому випадку відсутній процес вибудовування фасаду в рамках плану чи пристосування плану до "потреб" фасаду, а відбувається поєднання першого та другого в єдину структуру. Даний метод був частково втілений в проектах будинку №30 на вулиці Некланова у Празі (1913-1914 рр.) за проектом Й.Чокола (рис.2) та будинку "Під чорною Мадонною" (1911-1912 рр.) Й. Гочара (рис.3) де застосовувалось не тільки характерне "гранене" членування фасадів з використанням трикутних форм, але й криволінійність у плані [1].

Рис.2. Будинок №30 на вул. Некланова (арх. Й. Чокол), Прага, Чехія (1913-1914 рр.)

Джерело: Вікіпедія.

Рис.3. Будинок "Під чорною Мадонною"(арх. Й.Гочар), Прага, Чехія (1911-1912 рр.)

Джерело: Вікіпедія.

Метод побудови цілісної архітектурної форми внаслідок "синтезування" плану і фасаду чи створення окремого елемента в його "просторово записаній" динаміці неможливий без принципу одночасності. Знаковим є те, що згадане поняття на початку XX століття детально розглядається А. Бергсоном у "Тривалості й одночасності", однак відсутня достовірна інформація про знайомство П. Янака з даним літературним джерелом. З позиції філософії Бергсона, одночасність можна трактувати як форму сприйняття реальності [6, с.48]. Процеси на всіх рівнях буття "тривають у вигляді безперервного потоку", кожному з яких притаманний свій власний час, ритм. Накладання "двох потоків" що сприймаються (наприклад, різних видів інформації) можливе лише завдяки синхронізації їх з рефлексивним, "внутрішнім потоком" індивіда за допомогою свідомості [5, с.49]. Таким чином, витворюється специфічна, охоплена моментально, єдина тривалість для різнорідних понять, котра разом є і реальною, так як відображає фрагменти дійсності, і абстрактною - в силу своєї суб'єктивності. Аналогічно, П.Янак трактував метод накладання неоднорідних шарів як спосіб створення архітектурної абстракції [2, с.32].

Специфіка чеського кубізму полягає в тому, що на відміну від багатьох інших авангардних напрямів, він не заперечував цінність попередніх архітектурних стилів, але і не старався копіювати їх чи послуговуватись їх методами. Кубізм пропонував свій варіант "надбудови", базований на поєднанні часових тривалостей, притаманних відповідним формам таким чином, щоб прочитувати кожен з них, не вириваючи її із загального контексту, що можна вважати закономірним у середовищі Праги початку XX століття, де поєднувалась специфіка різних епох та шкіл. Принцип "толерантності" по

відношенню до історичних стилів кубізм висловлює на прикладі реконструкції барокової кам'яниці № 13, названої "Дім Фара" (рис. 4) на центральній площі міста Пельгрімова за проектом П. Янака [7].

Рис. 4. Будинок "Дім Фара", Пельгрімов, Чехія. Проект реконструкції П.Янака (1913р.)

Джерело: Вікіпедія

Чеські архітектори нерідко звертались до образів минулого, відслідковуючи в ньому співзвучні з власними теоріями тенденції. Янак захоплювався середньовічним містом, в якому "храм виростає понад будинками" і де найбільше вражає спостерігача не якась окрема споруда чи вдало скомпонований ансамбль, а динаміка панорам, сам процес розгортання панорами міста: "спочатку ми бачимо фасади будинків, потім їх дахи і нарешті - собор" [2, с.33]. Відповідно, П. Янак робить висновок, що "лінійна перспектива програє перед цією багатшаровою композицією, котра коливається між площиною і простором", тоді коли багатшарова, "рельєфна" система "... вказує на збагачення композиції, її живе начало" [2, с.33]. Таким чином, рельєфна структура для архітектора може стати вираженням "сучасної форми" [2, с.34].

Архітектор, використовуючи свою теорію про "просторовий запис життя" і улюблене посилення на драперію, ніби "вкриває" матеріалом будівлю, якій залишена її первісна композиційна структура фасаду, планування та достатньо рис, щоб впізнати барокову кам'яницю, на якій сучасність залишила свій слід. Відбулось майстерне накладання шарів минулого і теперішнього, які можна розглядати як окремо, так і в синтезі. Там, де барокова композиція передбачала динаміку форм (напружені криволінійні орнаменти, волюти) кубізм впроваджує ламані площини, досягаючи таким чином аналогічного ефекту; тонко підмічений та переданий характер будівлі – і, водночас, не використане жодне пряме посилення на деталі, притаманні архітектурі бароко.

Історизм, використовуючи прийоми інверсії, нашарування чи фрагментації

використовує елементи, які несуть в собі інформацію минулого для створення відповідного художнього образу [8, с.74]. Застосовані форми виокремлюються зі свого первісного контексту і реорганізуються у нову структуру з власним смисловим наповненням, художньою цінністю. Внаслідок цього вони виключаються зі свого попереднього "потoku", з тривання в історії. Поєднання попередньої та подальшої їх тривалостей стає прерогативою сприйняття спостерігача, котрий за допомогою віднаходження алюзій та системи складних асоціацій може прослідкувати тривання кожної форми як історію її еволюції, трансформації, використання у минулому чи навіть як перспективу для творів майбутнього. Однак даний процес є настільки суб'єктивним та передбачає безкінечні варіативні можливості, що наштовхує на думку про потребу пошуку іншого, простішого і більш однозначного шляху, котрий одразу зводив би разом кілька тривалостей в одному художньому образі та демонстрував їх одночасно.

П. Янак вважав основою будь-якої побудови піраміду, трикутник [2, с.43]. Архітектор пояснював, що трикутник постійно присутній у світосприйнятті, так як оптична специфіка людського ока забезпечує видимість в межах відповідного кута [2, с.44]. Також неодноразово підкреслювалась довершеність кристалічних форм у природі; силу кристалізації Янак вважав однією з наймогутніших [2, с.49]. Тому процес формотворення, уподібнений до природного аналогу, мав би структурувати масу за допомогою створення граней, пошуку рівноваги і пропорціонування; відсікати площини трикутників й утворювати геометричні складки завдяки включенню діагоналей в ортогональну сітку. Оскільки кристалічна структура передає однакову напругу вздовж усіх граней в різних напрямках, вона може вважатись "самодостатньою" [2, с. 59].

Висновки. Феномен чеського кубізму виник в умовах пошуку стилю, відмінного від модерну та історизму під впливом полярних ідеологій: раціоналізації з одного боку та романтичної експресії з іншого. Не будучи тісно пов'язаним з тенденціями кубізму у французькому живописі, чеський кубізм вибудував власну специфічну художню систему, що включала поняття форми, наділеної потенціалом саморозвитку по принципу "кристалізації".

Кубізм оперував ключовими поняттями "просторового запису життя" (відображення динаміки в первісно нерухомому матеріалі) та методом накладання різних смислових шарів: елементів, наділених власним "триванням" для створення архітектурної абстракції. За допомогою цих прийомів митці старались втілити своє розуміння нової парадигми простору-часу, сформованої на основі теорії відносності А. Ейнштейна та її подальшого філософського трактування в "Тривалості й одночасності" А.Бергсона. Теорія кубізму не

виключала можливості синтезу історичних стилів та орієнтованих на динаміку принципів сучасної архітектури при створенні єдиного художнього образу, котрий зберігав би різні "тривалості" своїх складових елементів, проте був би позбавлений прямих посилань на певний історичний контекст.

Література

1. Hom C. History of Czech cubism [Electronic Source] C. Hom // URL address: http://charles_hom.tripod.com/czcubism.html
2. Antovska-Murray I. Sources of cubist architecture in Bohemia: the theories of Pavel Janak / I. Antovska-Murray. – Montreal., School of Architecture McGill University, 1990. – 135p.
3. Fischer M. Digital Czech Cubism/ [Electronic Source] M. Fischer // URL address: http://cumincad.scix.net/data/works/att/ecaade03_381_134_fischer.content.pdf
4. Ремизова Е. "По "улице" чешского кубо-экспрессионизма" / Е.Ремизова // Anima rerum. Вип. 3 - 4., 2007. – С. 59-65.
5. Фаворський В.А. Литературно-теоретическое наследие / В. Фаворський – М.: Советский художник, 1988. – 455с.
6. Бергсон, А. Длительность и одновременность. 2-е изд. / А. Бергсон. – М.: "Добросвет", "Издательство "КДУ", 2013. – 160с.
7. The town Pelhrimov/ [Electronic Source] URL address: <http://www.pelhrimovsko.cz/en/the-town-pelhrimov/sights.htm>
8. Лінда С.М. Темпоральність художнього образу в архітектурі історизму / С. М. Лінда // Архітектурний вісник КНУБА. Вип.1., 2013. – С. 66-76.

Аннотация

В статье обсуждаются основные концептуальные основы архитектуры чешского кубизма в контексте их связи с соответственными хронотопическими фреймами. Характерные для направления средства художественной выразительности рассматриваются сквозь призму парадигмы художественного времени.

Ключевые слова: П.Янак, хронотоп, художественное время, чешский кубизм.

Abstract

Connections between main concepts of czech cubism and appropriate chronotopical frames are discussed in the article. Means of artistic expression and factors of morphogenesis are considered to be components of artistic time paradigm.

Key words: artistic time, chronotope, czech cubism, P.Janak.

УДК 72.025.4

М. І. Орленко,*кандидат технічних наук,
президент корпорації «Укрреставрація»*

ІКОНОСТАСИ УСПЕНЬСЬКОГО СОБОРУ КИЄВО-ПЕЧЕРСЬКОЇ ЛАВРИ: ІСТОРІЯ ТА ВІДТВОРЕННЯ

Анотація: описано історію іконостасів Успенського собору, наведено історичні описи, концепцію відтворення, перелік ікон, живописні техніки.

Ключові слова: архітектура, іконостаси, Успенський собор.

1. Історична довідка та дослідження декоративного оздоблення іконостасів Успенського собору.

З історії відомо, що головний іконостас був створений в 1719-1729 роках за ініціативи замовника – гетьмана Скоропадського, смерть якого (як і смерть майстра-різьбяря Григорія) уповільнила роботи. Згідно відомостей, тематично ікони головного іконостасу Успенського собору розподілялись на дві групи:

1) «В'їзд в Єрусалим», «Хрещення», «Стрітєння», «Успіння» (в темперній техніці з широким застосуванням олійних лесировок) – високого рівня майстерності;

2) «Зішестя Святого Духа», «Таємна вечеря» (в олійній техніці) – більш пізні, не такого високого рівня майстерності, виконані іншим майстром в XIX ст.

«Вирізьблені по контуру та намальовані фігури Марії Клеопової, сотника Лонгина, архистратига Михайла зі списом та губкою, праведного Никодима, Соломії. Марії Магдалини, архангела Гавриїла та Йосифа Аримафейського були поставлені у верхньому ярусі обабіч «Розп'яття» близько 1767 р. У XIX ст., після ремонту іконостасу, були дорізані його великі частини й додані в них ікони. Це: «Марія Магдалина» зі «Спасом Нерукотворним» та такий же «Апостол Фадей» (його зображення є в апостольському ряді), пророки Даниїл та Єзекиїль, Ісайя та Єремія, праведні Єлизавета та Захарія.

Колись п'ятирусний різьблений і позолочений головний іконостас Успенського собору, подарований гетьманом Іваном Скоропадським та його дружиною Анастасією, був однією з головних прикрас інтер'єру. Виготував його чернігівський майстер-сницар Григорій Петров, срібні царські врата цього іконостасу в 1752 році виготував майстер Михайло Єревич, а ікони написав майстер Яким Глинський.

Іконостаси для інших вітварів собору були виготовлені після пожежі 1718 року. Відомо, що з 1718 по 1727 рр. були встановлені іконостаси в

Преображенському, Андріївському та Стефанівському приділах. Іконостаси в Преображенському, Андріївському, Антоніївському, Феодосіївському та Іоанно-Предтеченському приділах були позолочені і для них були написані нові ікони. Стефанівський приділ, що знаходиться з північного боку Успенського собору, був закладений у XVII столітті князями Корецькими та був поновлений після пожежі 1718 року. Іконостас Стефанівського приділу, згідно архівних документів, виконувався в 1727-1729 рр. В 1729 році іконостас був завершений і встановлений в Стефанівському приділі. В 1830-1831 рр. було поновлено ікони та золочення.

Ікони, що входили до іконостасу Стефанівського приділу, детально описані у Лаврських списках. Уявлення про зовнішній вигляд іконостасу дає малюнок Ф. Солнцева, відповідно до якого була розроблена концепція відтворення і проект.

Іконостас складається з намісного ряду з цілофігурними постатями Христа і Богородиці в центрі, Святої Теклі (з північного боку), Святого Стефана (з південного боку). На північних дияконських дверях іконостасу зображений священномученик Корнілій, на південних – праведний Авель. На приділах під центральними іконами розміщено сцени «Проповідь Христа у храмі» та «Втеча Святої родини в Єгипет», під бічними – «Відвідини Святою Теклею апостола Петра у в'язниці» та «Рукоположення Святими апостолами семи дияконів».

Іконостас мав півкругле навершя, серед ажурного різьблення якого зображені Свят мученики та мучениці в момент їх мученицької смерті, з правого боку зображені великомученики – святі Георгій, Димитрій, Федір Стратилат, Феодор Тирон, Євстафій Плакіда, Артемій, з лівого боку великомучениці – святі Варвара, Катерина, Ірина, Параскева, Агафія, Єфімія. Такий тип придільного іконостасу міг бути сформований ще у XVII ст., оскільки подібної форми іконостас, датований кінцем XVII ст. знаходився в одному з приділів Софійського собору у Києві.

Іконостас, присвячений першому мученику архідиякону Стефану, має конкретне ідейне спрямування: возвеличити істинних праведників, які загинули за Христову віру, починаючи від Авеля, який є прообразом не лише всіх праведників, але й прообразом Єдиного Великого Праведника Ісуса Христа, і закінчуючи святою Рівноапостольною Теклею – першою жінкою-мученицею, яка постраждала як християнка.

Зі Стефанівського іконостасу збереглися срібні царські врата 1876 року, які були знайдені під час розбирання руїн Успенського собору і після реставрації експонуються в музеї Києво-Печерської Лаври.

Приділ в ім'я святого Андрія Первозванного, що знаходиться на хорах з

південного боку Успенського собору, був влаштований після пожежі 1718 року.

Як засвідчують документи, іконостас цього приділу виконувався в 1723-1729 рр. Робота над іконостасом велась в два етапи. В процесі відновлювальних робіт 1723-1727 рр. було виконано різьблення іконостасу. В 1727-1729 рр. передбачалося проведення позолотних робіт та намалювання ікон.

В первісному вигляді іконостас Андріївського приділу проіснував до кінця XIX століття. Наприкінці XIX століття під час оновлювальних робіт в Успенському соборі верхню частину іконостасу було знято і залишено лише намісний ряд.

Сучасна реконструкція іконостасу Андріївського приділу виконувалася згідно малюнку Ф. Солнцева. Ікони цього іконостасу також описані в Лаврських списках.

Згідно цих описів намісний ярус іконостасу складався з цілофігурних зображень Христа та Богородиці з дитям, які стоять на хмарах з херувимами. На крайній іконі з північного боку представлений святий Рівноапостольний князь Володимир, з південного – святий апостол Андрій Первозваний, на дияконських вратах – святі мученики Борис та Гліб. На приділах, під центральними іконами мають бути зображені сцени «Втеча Святого Сімейства до Єгипту» та «Христос кличе до себе з корабля Петра і Андрія», під бічними – «Святий Володимир з воїнами знищує ідолів» та «Христос з учнями». Над дияконськими та царськими вратами, у фігурних картушах зображені композиції: «Христос повчає учнів», «Покладення до гробу» і «Звернення Христа до апостола Петра». У верхньому ярусі іконостасу розташовані три фігурні картуші зі сценами мученицької смерті Христа та апостолів Петра і Андрія. Іконостас має півкругле завершення, увінчане цілофігурною постаттю святого апостола Андрія Первозванного з хрестом.

Цей іконостас теж має свою ідейну програму. В першу чергу – це звеличення св. апостола Андрія Первозванного, який за легендою приніс християнську віру на нашу землю і в ознаменування цієї події поставив хрест на Київських горах. Життєвий шлях апостола Андрія Первозванного, який закінчився мученицькою смертю на хресті, тісно пов'язаний з життям святого апостола Петра, що знайшло відображення у ряді ікон іконостасу Андріївського вівтаря.

Поза тим в іконах іконостасу возвеличуються національні святі – святий Рівноапостольний князь Володимир, перші мученики нашої церкви – князі Борис та Гліб.

2. Концепція відтворення іконостасів Успенського собору.

Головний іконостас Успенського собору

Виготовлення головного іконостасу Успенського собору відбувалось відповідно до програми з 93 ікон, розробленої на підставі описів іконостасу 1729 року, опису 1767 року, «Очерку іконостасу Великой церкви Киево-Печерской Лаври 1852 года», «Описи иконостасов» середини XIX ст., а також за зображеннями в акварелях Ф. Солнцева 1840 року, за схемою іконостасу в книзі В. Щербини «Головні будівлі Печерської Лаври» 1929 року та інших архівних документів. Всі назви і сюжети ікон відповідали архівним свідченням. Проект реконструкції головного іконостасу був розроблений інститутом «Укрпроектреставрація» в майстерні під керівництвом О. О. Граужиса разом з інститутом «Укрзахідпроектреставрація» директор І.Р. Могитич.

В програмі було передбачено написання ікон, яких не було в списку 1729 року фігури Марії Клеопової, сотника Лонгина, архістратиґа Михаїла зі списом та губкою, праведного Никодима, Соломії, Марії Магдалини, архангела Гавриїла та Йосифа Аримафейського, також «Марія Магдалина» зі «Спасом Нерукотворним» та такий же «Апостол Фадей», пророки Даниїл та Єзекиїль, Ісайя та Єремія, праведні Єлизавета та Захарія.

Отже, щодо програми іконостасу початку XVIII ст., то вона лишається традиційною для українського розвиненого іконостасу, який перебрав на себе ідейну та догматичну системи розписів середньовічного храму». (с. 136 - 137).

Зразками для написання ікон були старовинні українські ікони та гравюри кінця XVII-XVIII століть, гравюри до Біблії Піскатора та Г. де Йоде, а також акварельний малюнок іконостасу Ф. Солнцева та описи ікон XVIII ст.

В 16 медальйонах на царських вратах головного іконостасу було зображено «Благовіщення», зображення прав. Йоакима та Анни та дванадцяти апостолів. На півколонці по всій висоті зображено Олексія, чоловіка Божого, Дмитрія царевича, Федора-боярина чернігівського, святих князів Володимира, Бориса та Гліба, Св. князя Михаїла Чернігівського, преп. Сергія Радонежського.

В підготовлених українським регіональним науково-реставраційним інститутом «Укрзахідпроектреставрація» в 2001-2002 роках пояснюючих записках по іконостасах Стефанівського і Андріївського приділів повідомлялось наступне.

Іконостас Стефанівського приділу було запропоновано відтворити завдяки фрагментарно збереженої ікони Богородиці з Дитям, двох шат II пол. XVIII ст. з ікон «Христос» та «Свята Текля», світлини. Три ікони намісного ряду іконостасу планувалось відновити за вищезгаданими автентичними творами, решта ікон – згідно аналогів XVIII ст.

Для відтворення іконографії ікон Андріївського іконостасу в першу чергу

використані збережені пам'ятки з інших іконостасів Успенського собору. Це ікона з зображенням Богородиці з Дитям з іконостасу Стефанівського приділу, шата з рельєфним зображенням цілофігурної постаті Христа з цього ж іконостасу, шати з ікон – Св. Андрій Первозванний з хрестом та Св. Володимир Великий зі Св. мучениками Борисом і Глібом з папертного іконостасу Успенського собору. Ці ікони стали зразками для ікон намісного ряду, а інші ікони запропонували відтворити згідно аналогів XVIII ст.

3. Ескізний проект відтворення.

Проектом було передбачено відтворення найбільш видатних та унікальних іконостасів, а саме: головний іконостас із зворотною стороною, іконостас приділу Іоанна Богослова, іконостас приділу Архидиякона Стефана, іконостас приділу Апостола Андрія Первозванного, іконостас приділу Преображення Господня, іконостас притвору, кіоти притвору (Фото 1-14).

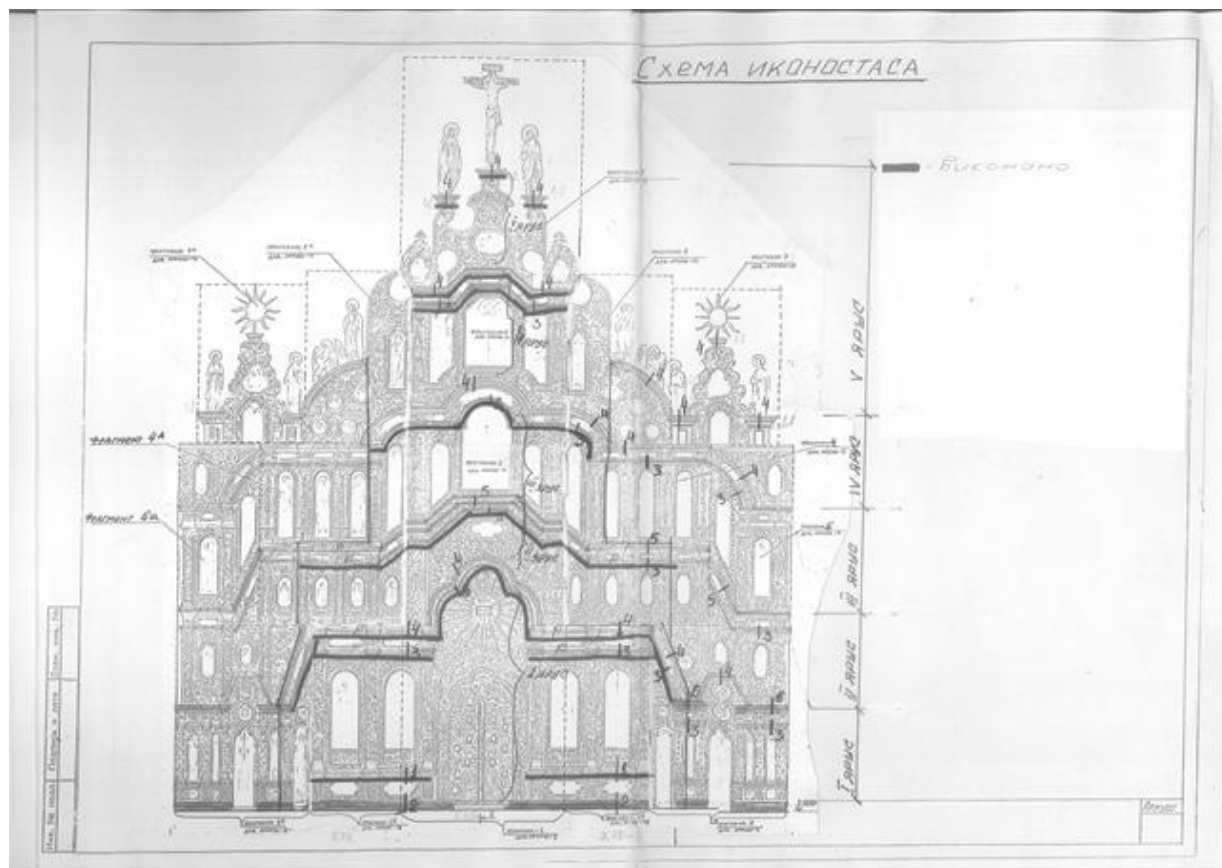

Фото 1. Схема головного іконостаса.

Фото 2. Вид на головний іконостас собору.

Фото 3. Підколонник центрального іконостасу в процесі його відтворення.

Фото 4. Фрагмент центрального іконостасу.

Фото 5. Об'ємний різний декор кронштейна на криволінійній поверхні.

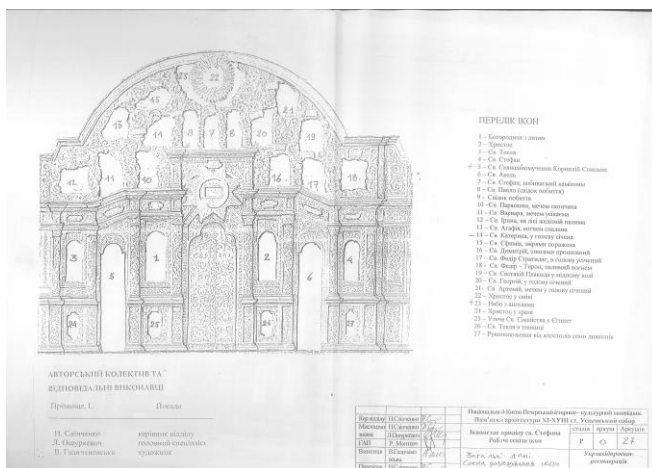

Фото 6. Іконостас церкви в ім'я Св. Архистратига Стефана робоче креслення.

Фото 7. Іконостас церкви в ім'я Св. Архистратига Стефана проект.

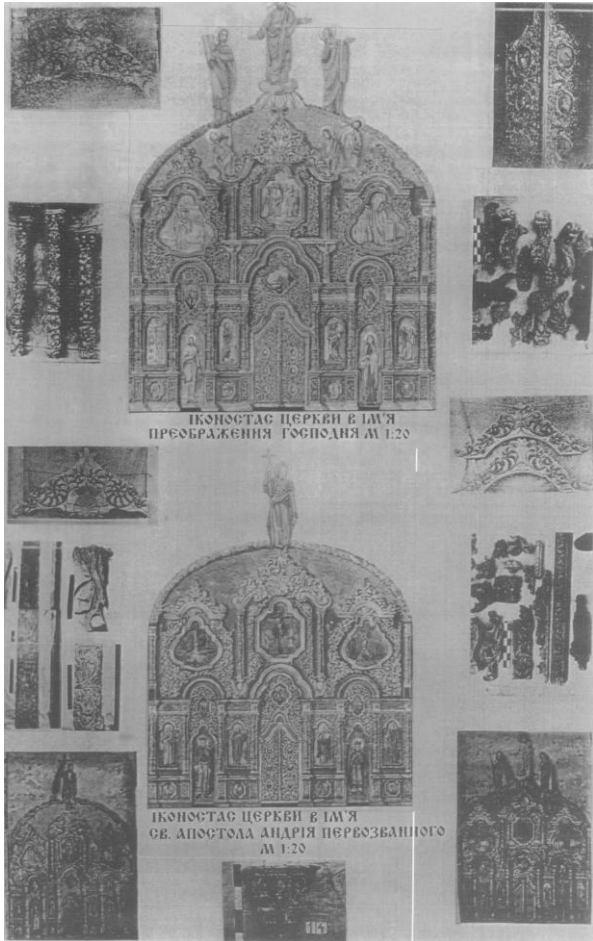
Фото 8. Іконостас церкви в ім'я Св. Архистратига Стефана.

*Фото 9. Проект Іконостасу
Іоанно-Богословського приділу.*

*Фото 10. Фрагмент Іконостасу
Іоанно-Богословського приділу.*

*Фото 11. (ліворуч) Проекти Іконостасів церков в ім'я Преображення Господня та в ім'я Св. Апостола Андрія Первозваного.
Фото 12. (верх) Іконостас церкви в ім'я Преображення Господня.*

Фото 13. фрагмент Іконостасу церкви в ім'я Преображення Господня.

Фото 14. Іконостас церкви в ім'я Преображення Господня в процесі виконання робіт.

4. Технологія виконання робіт і хід виконання робіт.

Головний іконостас Успенського собору відтворювали протягом двох років близько 72 висококваліфікованих різьбярів-сницарів з Києва, Полтави, Черкас, Івано-Франківська та Вінниці під загальним керівництвом проектно-виробничої майстерні ТОВ «Акант» у Києві. За цей час було виготовлено майже 560 м² різьбленого декору найвищої складності, у стилі високого українського бароко. Глибина рельєфного декору на профільованих тягах складала 20-50 мм, а висота об'ємного двопланового сницарського декору становила від 50 до 200 мм.

Виготовленням головного іконостасу Успенського собору займалися ТОВ «Акант», ЗАТ «Україна-Реставрація», інститут «Укрзахідпроектреставрація» та ЕПМ.

Несучу конструкцію головного іконостасу було виготовлено з металу для полегшення подальшої експлуатації та зміцнення іконостасу. Таким чином, дерев'яні деталі конструкції каркасу – соснові щити під різьблений декор – були розвантажені від надмірної ваги пишного декору. На виготовлення дерев'яних частин каркасу використали 120 м³ соснової деревини, а загальна кількість липової деревини для різьбленого декору склала 140 м³. Готові деталі різьбленого декору позолотили сусальним золотом. Загальна площа позолоченої поверхні – 986 м², позолотні роботи проводило ЗАТ «Україна-реставрація».

Складність завдання була обумовлена масштабом реконструкції, а також великою кількістю залучених різьбярів. Оскільки різьблені деталі декору виконувалися в класичній техніці ручного різьблення, кожен з майстрів, навіть працюючи за зразком, неодмінно виявив би у роботі ознаки власного стилю різьблення, не кажучи вже про розбіжності в рівні володіння сні царською технікою. Все це могло б порушити цілісність художнього образу виготовленого іконостасу.

Зважаючи на це, керівництво майстерні ТОВ «Акант» побудувало роботу таким чином, аби звести до мінімуму розбіжності індивідуальних пластичних технік майстрів. Весь технологічний цикл від заготівлі деревини до остаточного монтажу виготовлених деталей іконостасу був своєрідною реконструкцією давнього технологічного процесу з поправкою на сучасні умови.

Одним з найважливіших завдань у цьому процесі було створення шаблонів-лекал окремих деталей різьблення на основі архітектурного проекту та ілюстративного матеріалу. Виготовленню лекал та зразків під різьблення передувало ретельне вивчення пластичної мови оригінального іконостасу провідними художниками-реставраторами ТОВ «Акант» на підставі великої кількості матеріалу, підготовленої проектувальниками, а також на основі

зібраних архівних та бібліотечних даних. Виготовлені лекала та зразки стали основою для організованої роботи великого колективу різьбярів. Подальша робота будувалася таким чином, аби кожна з виготовлених деталей пройшла контроль на якість виконання перед художньою радою ТОВ «Акант» до того, як деталь буде передано у позолоту. Тільки чітка організація роботи та досить ретельний контроль давали змогу підтримувати високий рівень якості та виконати головне завдання: відтворити пластичні особливості оригіналу, а також властиві сницарям доби бароко композиційні прийоми, побудовані на своєрідному поєднанні стилізованих та натуралістично трактованих елементів.

Великий досвід художників-реставраторів ТОВ «Акант», набутий ними під час реставрації визнаних пам'яток українського сницарства, дозволив їм об'єднати сучасних українських сницарів в їх прагненні відродити перлину українського снц царського мистецтва доби бароко – головний іконостас Успенського собору Києво-Печерської лаври.

ТОВ «Акант» виготовляло протягом червня-серпня 2000 року різьблений декор іконостасу, ЗАТ «Україна-Реставрація» виконувало золочення різьбленого декору, профільних тяг та карнизів протягом того ж періоду, протягом червня-серпня фахівці інституту «Укрзахідпроектреставрація» писали ікони для іконостасу. Монтаж золоченого декору на іконостас і встановлення на іконостас ікон тривало в кінці, серпня 2000 року. Виготовлення царських врат тривало протягом червня-серпня. Іконостас вкривався антисептиками та антипиренами.

Написанням ікон займалися художники інституту «Укрзахідпроектреставрація» під керівництвом І. Р. Могитича. Для центрального іконостасу були написані ікони празничного ряду та «Таємна вечерея», намісні ікони в центральній частині, «Пантократор» з предстоячими, «Бог-Отець» та серафими, «Покладання у труну» та зображення праведників, «Розп'яття» з предстоячими, також були розписані дияконські врата та встановлені ікони на одвірках. Останні ікони були закінчені 20 серпня.

Передбачалася наступна технологія виконання ікон іконостасу. Основою для написання ікон були дерев'яні щити товщиною 2-2,5 см, склеєні та скріплені шпугами, на які після попереднього проклеювання основи гарячим 3-5 % міздровим клеєм та 7 % мездровим клеєм після висихання кожного шару і консервації клею препаратом Preventol, розчиненому у спирті, мала наклеюватись з розгладжуванням попередньо вимочена у 12 % теплому клеї полотняна паволока і висихати. Склад левкасу: 12 % шкіряного клею, добре відмулена крейда, густа сметаноподібна консистенція. Потім передбачалося додавання на 1 л левкасу 1 ч.л. лляної олії та 5 крапель розчину Preventol. Передбачалося нанесення левкасу за допомогою шпателя щонайменше у вісім

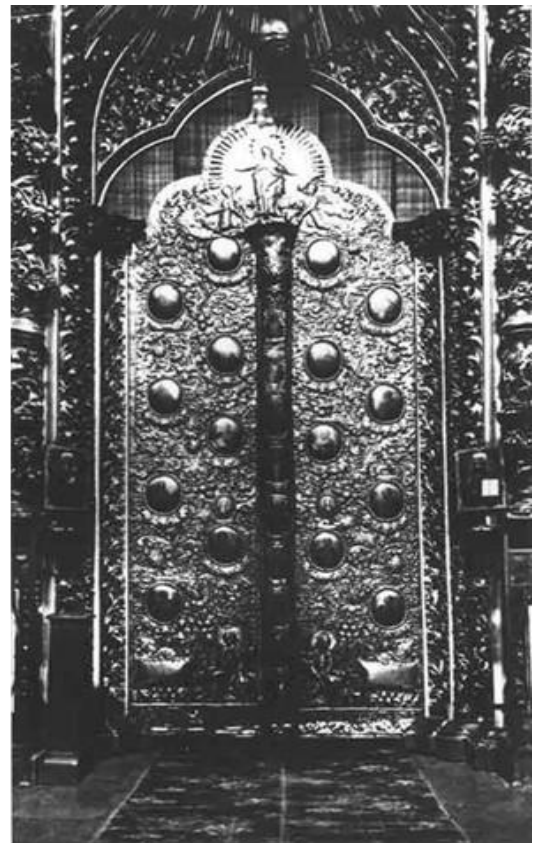
шарів, причому було зазначено, що кожний шар левкасу має стужавіти, але не висохнути. Повний час висихання левкасу мав становити 2-3 дні, після чого шар левкасу товщиною до 2 мм слід було шліфувати – спочатку грубою шліфшкіркою, а потім найдрібнішою до блиску. Безпосередньо перед початком робіт з фарбами левкас мав бути проклеєний яєчною емульсією. Яєчна емульсія виступала і в якості в'язучого для фарб. Потім з сухих розтертих мінеральних пігментів готувалась густа паста. Надалі проводились роботи темперними фарбами, а потім проводилось лісірування олійними фарбами. Після завершення живописних робіт проводилось позолочення та посріблення. Концепцією відтворення живопису Успенського собору було передбачено виконання по металу в техніці мініатюрного малювання ікон Царських врат.

Сьогодні відтворений за архівними фотографіями (Фото 15-16) та письмовими свідченнями п'ятирусний різьблений іконостас знов прикрашає, як і колись, величний інтер'єр Успенського собору.

Також було відтворено іконостас приділу Св. Андрія та іконостас приділу Св. Стефана. Сучасна реконструкція іконостасу Андріївського приділу виконувалася згідно малюнку Ф. Солнцева. Ікони цього іконостасу також описані в Лаврських списках.

*Фото 15. Архівне фото.
Іконостас Успенського собору.*

*Фото 16. Архівне фото.
Царські врата Успенського собору.*

Висновки

1) Починаючи від доби бароко, головною прикрасою інтер'єру українського православного храму був багоярусний різьблений іконостас. Найбільші собори, такі як Успенський, мали не один, а декілька унікальних іконостасів, для виготовлення яких залучали кращих майстрів – сницарів та живописців. Саме на добу високого бароко в Україні припадає розквіт мистецтва виготовлення іконостасів, серед яких немає двох однакових, оскільки майстри розглядали свій витвір як унікальний і неповторний, створений во славу Господа і Божої Матері.

Всього в Успенському соборі було дванадцять іконостасів, головний з яких п'ятиярусний, в стилі рококо, з різьбленого та позолоченого дерева, був подарований гетьманом Іваном Скоропадським і його дружиною Анастасією. Іконостас прикрашали одинадцять прорізних визолочених колон корінфського ордеру з стилізацією різьблення колон під екзотичні рослини та виноградні лози, а також шістдесят чотири ікони з позолоченими ризами і срібними вінцями. В 1713 році головний іконостас прикрасили срібні царські врата.

Збереглися архівні відомості про іконостаси в Преображенському, Андріївському, Антонівському, Феодосіївському, Стефанівському, Іоанно-Предтеченському, Трьохсвятительському приділах, про іконостас вівтаря Архістратига Михаїла і іконостас Іоанно-Богословського приділу.

Більшість іконостасів була виготовлена протягом XVIII століття, в період з 1719 року (початок роботи над головним іконостасом) і до 1780 року (коли було замінено іконостас в Трьохсвятительському приділі). Іконостаси почали виготовляти після пожежі 1718 року, яка повністю знищила внутрішнє оздоблення собору. Вони були виконані в стилі бароко та рококо, прикрашалися колонками корінфського ордеру і вкривалися позолотою.

В XIX столітті деякі декоративні прикраси іконостасів були замінені на нові у відповідності до синодальних традицій церковної архітектури того періоду.

2) За тематикою ікони головного іконостасу Успенського собору розподілялись на дві групи. Виготовлення головного іконостасу Успенського собору відбувалось відповідно до програми з 93 ікон, розробленої на підставі архівних джерел. Всі назви і сюжети ікон відповідали архівним свідченням. Проект реконструкції головного іконостасу був розроблений інститутом «Укрпроектреставрація» в майстерні під керівництвом О. О. Граужиса. Враховуючи недостатність архівних джерел, зразками для написання ікон також були старовинні українські ікони та гравюри кінця XVII-XVIII століть,

гравюри до Біблії Піскатора та Г. де Йоде, а також акварельний малюнок іконостасу Ф. Солнцева та описи ікон XVIII ст.

3) Головний іконостас Успенського собору відтворювали протягом двох років близько 72 висококваліфікованих різьбярів-сницарів з Києва, Полтави, Черкас, Івано-Франківська та Вінниці. За цей час було виготовлено майже 560 м² різьбленого декору найвищої складності, у стилі високого українського бароко.

Весь технологічний цикл від заготівлі деревини до остаточного монтажу виготовлених деталей іконостасу був своєрідною реконструкцією давнього технологічного процесу з поправкою на сучасні умови. Одним з найважливіших завдань у цьому процесі було створення шаблонів-лекал окремих деталей різьблення на основі архітектурного проекту та ілюстративного матеріалу. Написанням ікон займалися художники інституту «Укрзахідпроектреставрація».

Література

1. Алтухов А.С., Балдин В.И. Разработка проектов реставрации памятников архитектуры // Методика реставрации памятников архитектуры: Пособие для архитекторов-реставраторов. – м.. 1961. – С.85-100.
2. Андреев А.К. Адам Менелас // Проблемы синтеза искусств и архитектуры: Тем.сб.трудов Института живописи, скульптуры и архитектуры им. И.Е.Репина. – Л, 1977. – С.33-59.
3. Антонович Д.В. Характер дослідів над українським архітектурним стилем. // Дзвін. – 1913. – С.481-487.
4. Антонович Д.В. Скорочений курс історії українського мистецтва. – прага. 1923. – 123 с.
5. Барвенский. Киево-Печерская Лавра // «Кветка», иллюстрированный литературный сборник. – Львов, 1880. – 56 с.
6. Закревский Н.Н. Описание Киева: вновь обработанное и значит.умнож.изд. с прил.рис.и черт. (в2-х ч.) – М.: Тип. Грачева и Ко, 1868. – 980 с.
7. Історична довідка. Успенський собор в м. Києві. Том III, кн.ІІ. – 234 с.
8. Історія Української культури. Видання Івана Тиктора. – Л., 1937. – 212 с.
9. Києво-Печерський державний історико-культурний заповідник. Фотопутівник. – К., 1984. – 67 с.
10. Киево-Печерская Лавра в ее прошедшем и нынешнем состоянии // Киевская старина. – май 1886 г. – С. 123 - 134.
11. Киевская Старина. – Т. LXV (июнь). – 1889. – С.191.
12. Митр. Євгеній Болховітінов. Вибрані праці з історії Києва. – К., 1995. – С.34-67.
13. Ситкарьова О.В. Успенський собор Києво-Печерської Лаври. До історії архтектурно-археологічних досліджень та проекту відбудови / Сіткарьова О.В. - Київ:

Фенікс, 2000 – 231 с.

14. Сліпченко Н., Ошуркевич Л., Сьомохкін І. Концепція відтворення стінопису Успенського собору Києво-Печерської Лаври / Вісник інституту «Укрзахідпроектреставрація». – Л., 2000. – С. 101 - 144.

15. ЦДІАУ, ф.128, оп.2 (заг.) – Спр.403. – Арк. 134, 155.

Аннотация

Описана история иконостасов Успенского собора, приведены исторические описания, концепция воссоздания, перечень икон, живописные техники.

Ключевые слова: архитектура, иконостасы, Успенский собор.

Annotation

Were described the history of iconostasis of the Dormition Cathedral, were marked the historical descriptions, the conception of re-birth, the list of icons, the drawings techniques.

Key words: architecture, iconostasis, Dormition Cathedral.

УДК 72.052.2: 72.012

С.І. Понкало,

*аспірант кафедри дизайну та основ архітектури
Національного університету “Львівська політехніка”*

ПОРТАЛИ СЕЦЕСІЙНИХ БУДІВЕЛЬ ЛЬВОВА: СТИЛІСТИКА, КОМПОЗИЦІЯ, ПРОБЛЕМИ ЗБЕРЕЖЕННЯ

Анотація: у статті за результатами проведених натурних досліджень проаналізовано портали сецесійних будівель Львова. Досліджено стилістику, композицію порталів, а також виявлено проблеми їх збереження.

Ключові слова: портали, стилістика, композиція, сецесійні будівлі Львова, збереження.

Постановка проблеми. Портал (від лат. Porta – вхід, ворота) — архітектурно оформлений головний вхід великої споруди, який, як правило, має масштабне обрамлення з детально розробленою орнаментациєю. Функцією portalу є максимальне підсилення враження та підкреслення входу в будівлю. Саме з цієї причини портал виник в першу чергу навколо входів у релігійні та адміністративні споруди [12, с. 102]. Окрім цього, вхідний портал слугує як прохід, що об'єднує внутрішню частину будинку з зовнішнім середовищем. В кожному архітектурному стилі є своя характерна конфігурація вхідних порталів. Однак, у Львові вхідні портали сецесійних будівель залишаються мало досліджені. Через відсутність цілісного аналізу архітектурних деталей

втрачається можливість відновлення втрачених частин будівель. Для створення цілісної картини про архітектурний об'єкт, є актуальним вивчення кожного окремого архітектурного елемента, що виражені в вхідних порталах. Тому зроблено спробу проаналізувати стилістичне та композиційне вирішення порталів сецесійних будівель Львова, а також розглянуто питання проблеми збереження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналізуючи спеціальну літературу присвячену стилю сецесія та порталам Львова, було виявлено, що більшість літератури присвячена вивченню загальних аспектів стилю сецесія у Львові, в Україні [2, 3, 7] та в світі загалом, а також розглянуто окремі елементи архітектурного декору, зокрема портали, які характерні певним стилям. Окрім цього, є проведені дослідження порталів ренесансних будівель Львова [1], неготичних порталів Львова [5], символізму вхідних просторів на прикладі Львова [6]. Питання стилістичного вирішення порталів архітектури кінця ХІХ - початку ХХ ст. як важливого елементу будівлі розглядали В. Чепелик Г. Ф. Грубер, І. Жук, І. Мельник, О. Нога, С. Лінда, Ю. Бірюльов, Я. Левицький. Проте потрібно зазначити, що у публікаціях розглянуто деякі загальні характеристики порталів, крім того немає досліджень, присвячених композиційним особливостям та стилістичним рисам порталів сецесійних будівель Львова, а також проблемі їх збереження.

Мета статті. На основі статистичного опрацювання матеріалів натурних досліджень сецесійних будівель Львова визначити стилістичні, композиційні особливості порталів Львова та проблеми їх збереження.

Виклад основного матеріалу. Залежно від архітектурного завдання, поставленого перед архітектором, вхідний портал може бути скромним або пишно оформленим. У своїй повній формі архітектурна композиція portalу може містити такі компоненти: карниз, фронтон, пілястри, колони, а також декоративні елементи у вигляді скульптури, рустів, барельєфів, розписів чи мозаїк. Є цілі споруди, що мають лише функцію portalу: це тріумфальні арки, міські ворота, надбрамні будови селянських дворів, фортець і замків, а також окремо стоять вестибюлі сучасних суспільних і промислових будівель [12, с. 102]. Вже античні зодчі досягли високого рівня в оформленні порталів при вході в місто, палац або храм [13, с. 216]. В процесі формування грецької архітектури були створені три основні архітектурні ордери, які слугували основним конструктивно-оздоблюваним елементом вхідних порталів у вигляді портиків. З ХІ ст. в романській, готичній і давньоруській архітектурі характерними були аркові, перспективні портали, оформлені у вигляді уступів, у кутах яких містилися колони, з'єднані архівольтом. В ренесансі та бароко портали були пишно оформленими, оздоблювались пілястрами і колонами, що

несуть антаблемент або фронтон. У період класицизму знову надали перевагу спадщині античної Греції. Класицизм характеризувався скульптурною чіткою формою, ієрархічністю, симетрією та ордером (який був несучим і слугував як основний декор). Наступним стилем став історизм, який знову відродив багаті форми порталів минулих епох. Проте ордер перестає бути єдиним і обов'язковим в оформленні вхідних порталів та в цілому інструментом в архітектурі. Від античності до модерну вхідні портали набували різних форм та конфігурацій. Подекуди перейнявши форми, архітектурні елементи переходять з одного стилю в інший (прикладом слугує ордер).

В стилі модерн, портали на відміну від інших стилів, внаслідок використання скління стали більш прозорими [13, с. 216]. Вхідні портали сецесійних будівель Львова мали особливе значення як один із типів конструктивного декору. Особливість сецесійних порталів полягає у формах прорізів і їх декоративних оздобах, а також у вирішенні полотна дверей. У сецесійних будівлях Львова зустрічаються ковані полотна дверей та зрідка дерев'яні, які надавали ще легший та витонченіший вигляд цілому фасаду.

Композиція. На основі статистичного опрацювання матеріалів натурних досліджень фасадів (запроектованих фірмою І. Левинського та спілкою „Захарієвич і Левинський”) було визначено особливості композиційного вирішення порталів:

- *за виступом порталів з площини фасаду, як:* а) неоренесансний портик, в основі якого прямокутна форма (вул. пр. Шевченка, 17-19); б) просторовий неороманський ганок, в основі якого трикутна форма (вул. Котляревського, 17-19); в) неороманський портик зі сходиначастим фронтоном, в основі — прямокутна форма (вул. Ген. Чупринки, 6);

- *за розміром та пропорцією порталів* — виявлено, що розмір та пропорція вхідних порталів в житлові приміщення є різною. Ширина порталів становить 90 – 110 см. Визначаючи пропорцію (співвідношення ширини до висоти) порталів було виявлено, що більшість вхідних порталів прямокутної та аркової форми мають параметри 1:3, рідше 1:2 та 1:2,5 (вул. пр. Шевченка, 4, вул. Глібова, 2, вул. Донцова, 8 та ін). Проте пропорція змінюється у випадках: а) коли в порталі застосовується ордер (колони), співвідношення становить 1:1 або 1:1,5 (вул. Ген. Чупринки, 6, вул. Котляревського, 17-19, вул. пр. Шевченка, 17-19); б) коли використовується світлик (тут і далі „світлик” – віконечко над порталом) з відривом від дверей, співвідношення становить 1:3, (вул. І. Франка та ін.), без світлика лише проріз дверей — 1:2 (вул. Кравчука, 6, 8) та зрідка, як у випадку на вул. Дудаєва, 9 без світлика — 1:2,5 з 1:3,5. Завдяки дослідженню було виявлено, що зміна загальних пропорцій порталів відбувається шляхом збільшення по висоті.

- за формою прорізів вхідних порталів, найчастіше бувають:

а) прямокутні (вул. Акад. Богомольця, 4,6, вул. Акад. Павлова, 1, вул. Ген. Чупринки, 38, вул. Донцова, 8, 14, вул. Дорошенка, 20, вул. Личаківська, 70, вул. Руська, 20, вул. С. Бандери, 2); б) аркові зі своєрідним декоративним обрамленням архівольта (вул. Акад. Богомольця, 6, вул. Брюллова, 4, вул. Вишенського, 12, Ген. Чупринки, 6, вул. Гвардійська, 28 вул. Глібова, 2, вул. Дудаєва, 9, вул. пр. Шевченка, 4, вул. С. Бандери 6, 61) [14, с. 172-174]; в) криволінійні (вул. Богуна, 7, вул. І. Франка, 124); г) двоярусні портали, що виникли через додавання світлика (вул. Акад. Богомольця, 6, 5, 9, 8, вул. Акад. Павлова, 1, 2, 3, 4, вул. Антоновича, 83, вул. Богуна, 7, вул. Ген. Чупринки, 60, вул. Донцова, 6, вул. Коперника, 46 та ін.).

Слід зазначити, що не у всіх сецесійних порталах змінюється форма прорізів, а лише її сприйняття за рахунок декоративного обрамлення дверей (архівольта) та форми світлика, а саме:

- архівольт подекуди облямовує не весь портал, а лише до половини та нагадує грецьку літеру омега Ω (вул. І. Франка, 124);
- форма світлика буває різною: півциркульною, круглою, квадратною та пластичною криволінійною формою, а також може мати форму біфорія (вул. Кольберга, 6, вул. Акад. Богомольця, 5, вул. С. Бандери, 4, вул. Богуна, 5, 7, вул. Дудаєва, 9, вул. Ген. Чупринки, 60, вул. І. Нечуя-Левицького, 13, 15, вул. Котляревського, 25, вул. С. Бандери, 4 та ін.).

Проведені дослідження показали, що у більшості сецесійних будівель спостерігається асиметричне розташування вхідних порталів (вул. Брюллова, 4, вул. Ген. Чупринки, 38, вул. Дорошенка, 9, вул. Ш. Руставелі, 42, 44, 8-8а та ін.) та рідше розташування по центральній осі (вул. Дорошенка, 15). Окрім цього, сецесійні будівлі можуть мати декілька вхідних порталів (головний, наріжний та бічний) залежно від планування, розташування та від підходу до будівлі в системі квартальної забудови (вул. Григоренка, 2-4, вул. пр. Шевченка, 17-19). В таких випадках головний портал міг бути найбільш декорованим, а бічний навпаки менш декорованим, або є випадки коли головний та бічний вхід можуть бути з однаковим обрамленням (вул. Руська, 20, вул. Григоренка, 2-4).

Стилістика. Архітектори початку XIX – кінця XX ст. під час проектування нової споруди намагалися органічно вписати її в ансамбль міської забудови. В основі побудови сецесійних будівель лежали закони природи, у яких перший поверх був полегшеним, а вся орнаментальна пластичність відтворювалася у верхній частині будинку [2, с. 59]. Вплив європейської архітектури позначився у стилістичному вирішенні фасадів та порталів сецесійних будівель Львова у таких напрямках як: необароко, неокласика,

національний, романський стиль та неоготика (в пізній сецесії). Спираючись на національну архітектурну спадщину, архітектори запозичували конструктивні й декоративні елементи (дахи, мотиви орнаменту, деталі конструкцій). У ренесансній, бароковій, романській та готичній архітектурі запозичували ордери, окремі орнаменти, аттики, форми прорізів, але значно модернізуючи та стилізуючи форми. Завдяки натурним дослідженням були виявлені прийоми стилізації історичних мотивів порталів:

- *за характером ордерних форм вхідних порталів, обрамованих:*

а) неороманськими колонами (вул. Ген. Чупринки, 6, вул. Котляревського, 17-19); б) неоренесансними пілястрами, де капітель як така нівелюється та стилізується в національному характері (прикладом є вул. Руська, 20, де капітель вирішена у вигляді квітки та тіло пілястри орнаментоване колосками пшениці); в) доричними колонами (вул. пр. Шевченка, 17-19, масивний портал колосального ордеру та поділ полотна дверей пілястрами);

- *за видом ліпного декору в оздобленні вхідних порталів, який може бути:*

а) історичний: картуші, волюти, замковий камінь, класичні гірлянди, стилізовані іоніки (вул. Акад. Богомольця, 4, 5, 6, 8, вул. Акад. Павлова, 1, вул. Григоренка, 2-4, вул. Дудаєва, 9, вул. С. Бандери, 4 та ін.); сандрик, який переважно є прямим та часто підтримується кронштейнами (вул. Котляревського, 23, вул. М. Кравчука, 12); листя аканту, пальмети, (вул. Акад. Богомольця, 5, 4; рустування навколо порталів (вул. Донцова, 12, вул. Шевченка, 17-19 та ін.);

б) природний: флора місцевих рослин — стебла та квіти соняшника, ромашки, волошки, листя трилистика, каштану, конюшини (вул. Глібова, 2, вул. Антоновича, 83 та ін.);

в) геометричний: лінія, площинні квадрати, кола, декоративні кружки (вул. Акад. Богомольця, 3, вул. Акад. Павлова, 2), геометризовані хвильки (вул. С. Бандери, 6);

- *за оздобленням архівольта:*

а) рослинними мотивами — квіти ромашки, волошки, листя трилистика (вул. Глібова, 2, вул. пр. Шевченка, 4, вул. С. Бандери, 6, та ін.);

б) антропоморфними мотивами: маскаронами — переважно жіноче обличчя з розвіяним волоссям розташоване на місці замкового каменя (вул. Глибока, 6, вул. І. Франка, 124);

- *за оздобленням світлика:*

а) рослинними мотивами — квіти, листя та стебла, яким надавалась плавність ліній (вул. Богомольця, 5, вул. Дорошенка, 15);

б) геометричними мотивами — лінія, коло, квадрат, ромб (вул. С. Бандери, 4, вул. Донцова, 8-8а, 10-10а тощо).

Крім того слід сказати про те, що світлик часто заповнювався вітражем, в нього вставлялась дерев'яна столярка та кована решітка, зовні світлик подекуди обрамовувався майолікою (вул. Богуна, 5, вул. Донцова, 12, 14, вул. Гвардійська, 6, вул. І. Нечуя-Левицького, 17-19, вул. І. Франка, 77, вул. Ш. Руставелі, 44, вул. Хотинська, 3, вул. С. Бандери, 6).

В цілому стилістика вхідних порталів базувалася на поєднанні прийомів стилізації історичних форм та новітнього, особливого сецесійного трактування природних мотивів, для досягнення цілісності та пластичності.

Проблеми збереження. Найпоширеніша проблема руйнації виявлена в обрамленні вхідних порталів. Пошкодження відбувається внаслідок замокання ліпних деталей (різкі перепади температури (мороз, потепління), підвищена вологість повітря негативно впливає на матеріал та призводить до руйнації; осипання, обвали ліпних елементів над вхідними порталами, а також при заміні дверей відбувається руйнація обрамлення та ліпнини (вул. Акад. Богомльця, 5) [10, с. 52]. В цілому, пошкодження ліпнини відбувається в результаті фізичного старіння декору. Окрім цього, спостерігається зміна автентичної колористики вхідних порталів (вул. Ген. Чупринки, 6); зміна членування історичного фасаду через пробивання нових отворів дверей (вул. С. Бандери, 6, вул. Хотинська, 3), а також заміна скла металевими та дерев'яними пластинами у світлику (вул. Ш. Руставелі, 44). Для того, щоб запобігти такі руйнування потрібно проводити вчасні реставраційні роботи; відслідковувати та контролювати неправомірні дії власників пам'яткоохоронними органами. Проте дослідження вхідних порталів не може обмежитися однією статтею, в подальшому має бути продовжене дослідженням особливостей полотен дверей в сецесійних будівлях.

Рис. 1 Ордерні сецесійні портали, що виступають з площини фасаду як:
а) неоренесансний портик (вул. пр. Шевченка, 17-19); б) просторовий

неороманський ганок (вул. Котляревського, 17-19); в) неороманський портик зі сходи́нчастим фронтоном (вул. Ген. Чупринки, 6).

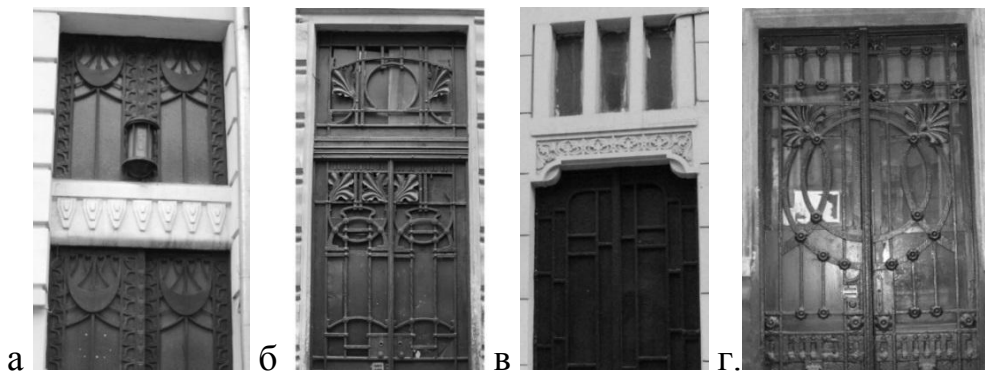

Рис. 2. Вхідні портали з геометричними та рослинними мотивами:

а) вул. С. Бандери, 4, б) вул. Донцова, 14, в) вул. Богуна, 7,
г) вул. Акад. Богомольця, 11а.

Рис. 3. Вхідні портали прямокутної форми з світликом та стилізовані пілястри: а) вул. Дорошенка, 15, б) вул. Акад. Богомольця, 6.
в) будинок товариства “Дністер” вул. Руська, 20.

Рис. 2. Вхідні портали криволінійної та аркової форми з обрамленням архівольту:
 а) вул. Глібова, 2, б) вул. І. Франка, 124,
 в) вул. пр. Шевченка, 4.

Рис.3. Вхідні портали аркові та прямокутні: а) біфорій у світлицю
 вул. І. Нечуя-Левицького, 13, б) вул. Акад. Богомольця, 6,
 в) вул. Хотинська, 3.

Рис. 4. Вхідні портали прямокутної форми з сандриком та світликом:
 а) вул. Котляревського, 23, б) вул. Ген. Чупринки, 60,
 в) вул. С. Бандери, 2.

Рис. 5. Вхідні портали оздоблені волютами, колами, квадратами та майолікою:
 а) вул. Акад. Богомольця, 4, б) вул. Акад. Богомольця, 11, в) вул. Донцова, 12,
 г) вул. Богуна, 5.

Висновки. У результаті дослідження виявлено, що портали сецесійних будівель Львова є декоративно вирішеними конструктивними елементами, які відіграють важливу роль у композиційному вирішенні фасадів.

1. На основі проведених натурних досліджень з'ясовано композиційні особливості порталів сецесійних будівель Львова: асиметричність розташування; сецесійні портали, що виступають з площини фасаду у вигляді неоренесансного та неороманського портика чи ганку; характерні форми прорізів (прямокутні, аркові з обрамленням своєрідного архівольта, криволінійні, двоярусні портали). Визначено деякі співвідношення розмірів порталів.

2. Завдяки натурним дослідженням були виявлені прийоми стилізації історичних мотивів порталів: за характером ордерних форм вхідних порталів, обрамованих (неоренесансними пілястрами, неороманськими колонами та доричними колонами); за видом ліпного декору в оздобленні вхідних порталів (історичним, природним, геометричним мотивом); за оздобленням архівольта (рослинними та антропоморфними мотивами); за оздобленням світлика (рослинними та геометричними мотивами). У львівській архітектурі наслідування автентичних зразків європейської архітектури, переосмислення та стилізація їхнього орнаменту, архітектурних деталей надало змогу створити новітні сецесійні композиції порталів.

3. З'ясовано причини руйнування та проблеми збереження порталів сецесійних будівель Львова, а також надано рекомендації щодо їх огляду та вчасного проведення реставраційних робіт. Дуже важливим є проведення натурних обстежень, зокрема фотофіксацій та обмірів для того, щоб була можливість відновлювати втрачені елементи архітектурного декору.

Література

1. Білінська О. Б. Портали з ордером у творчості А. Попеля / О. Б. Білінська // Вісник НУ "Львівська політехніка". Серія: Архітектура. — 2013. — № 757. — С. 329–340.
2. Бірюльов Ю. О. Мистецтво львівської сецесії / Ю. О. Бірюльов. — Львів: Центр Європи, 2005. — 184 с.
3. Бірюльов Ю. О. Захаревичі: Творці столичного Львова / Ю. О. Бірюльов. — Львів: Центр Європи, 2010. — 336 с.
4. Жук І. Архітектурний декор львівської сецесії / І. Жук // Мистецькі студії. — 1993. — № 2–3.
5. Казанцева Т. Є. Заречнюк О. Г. Стилiстика та дизайн мас верків вікон і порталів Львівських будівель XV – початку XX ст (на основі натурних досліджень) / Т. Є. Казанцева, О. Г. Заречнюк // Вісник НУ "Львівська політехніка". Серія: Архітектура. — 2012. — № 728. — С. 212 – 218.

6. Лисенко О. Ю. Символізм архітектури вхідних просторів у житлових будинках (на прикладі Львова) / О. Ю. Лисенко // Вісник НУ “Львівська політехніка”. Серія: Архітектура. — 2010. — № 674. — С. 148 – 156.
7. Лінда С. М. Пошуки національної своєрідності в архітектурі Львова на межі XIX-XX ст. / С. М. Лінда // Вісник НУ “Львівська політехніка”. Серія: Архітектура. — 2001. — № 429. — С. 87 – 98.
8. Мельник І.В. Львівські вулиці і кам'яниці, мури, закамарки, передмістя та інші особливості королівського столичного міста Галичини. / І.В. Мельник. — Львів: Центр Європи, 2008. — 384 с.
9. Нога О., І. Левинський: архітектор, підприємець, меценат / О. Нога. — Львів: Центр Європи, 2009. — 192 с.
10. Понкало С. І. Сучасний стан та проблеми збереження архітектурного декору будівель Львова кінця XIX- початку XX ст. / С. І. Понкало // Молодий вчений. — 2015. — С. 51–54.
11. Чепелик В. Український архітектурний модерн / В Чепелик. — Київ: КНУБА, 2000. — 378 с.
12. Власов В. Г. Иллюстрированный художественный словарь. / В. Г. Власов — Спб.: Икар, 1993. — С. 173.
13. Грубер Г. Ф., Кучмар А. Путеводитель по архитектурным формам / Г. Ф. Грубер., А. Кучмар — Москва: Стройиздат, 2003. — 214 с.
14. Kazantseva T., Ponkalo S. Classification of façade decoration of secession buildings built by I. Levynsky company in Lviv / T. Kazantseva, S. Ponkalo // przestrzen i FORMA. — Szczecin, 2014 — Pif 21. — S. 171 – 182.
15. Lewicki J. Miedzy tradycja a nowoczesnoscia. Architektura Lwowa lat 1893 – 1918 / J. Lewicki // Warszawa: Neriton. Stowarzyszenie Sztuki Nowoczesnej w Toruniu, 2005. — 590 s.

Аннотация

В статье по результатам проведенных натурных исследований проанализированы порталы сецессионных зданий Львова. Исследована стилистика, композиция порталов, а также проблемы их сохранения.

Ключевые слова: порталы, стилистика, композиция, сецессионные здания Львова, сохранения.

Abstract

In the article, the author analyzed the portals of Lviv Secession buildings on the base of field research. The author investigated the stylistics, composition of the portals, as well as the problems of their conservation.

Key words: portals, stylistics, composition, Lviv Secession buildings, conservation.

УДК 725.39

О. В. Семикіна*кандидат архітектури**доцент кафедри інформаційних технологій в архітектурі КНУБА***ЗАРОДЖЕННЯ АРХІТЕКТУРИ АЕРОПОРТІВ**

Анотація: в статті розглянуті проблеми формування та розвитку аеропортів поміж Першою та Другою світовими війнами.

Ключеві слова: аеропорт, аеродром, аеровокзал, авіаційні пасажирські перевезення.

Транспортне сполучення за останні 100 років дуже змінилось, найбільших змін зазнав авіаційний транспорт. Початком шляху був політ літака «Флаер» братів Орвілла та Вилбера Райтів 17 грудня 1903 р. Політ був майже символічним, літак знаходився в повітрі 56 секунд та подолав 260 метрів. Зараз літак є комфортним, швидкісним та самим безпечним засобом пасажирського сполучення, особливо для віддалених подорожей. Кожного року цим транспортом користується понад 4,5 мільярдів пасажирів.

Перші спроби використання авіації для перевезення пасажирів відносяться до періоду після Першої світової війни, але ці спроби на початку не могли бути дуже вдалим, перш за все за недосконалістю авіаційної техніки. Швидкість тогочасного літака була десь 120-150 км на годину, це можливо було порівняти зі швидкістю залізничного експресу, малі габарити літаків дозволяли брати на борт від 2 до 10 пасажирів. Авіаційний транспорт не міг створити комфортні умови пасажирам ні на землі, а ні в повітрі. Також важливим чинником була ціна квитків, наприклад квиток на самий довший переліт у 1924 році із Амстердама до Батавії (сучасна Джакарта) коштував в сучасному еквіваленті 20000 євро, при тому що літак сідав для заправки 24 рази. Серйозну конкуренцію на першому етапі розвитку повітряних пасажирських перевезень складали дирижаблі і аеростати. Ці засоби подорожі були того часу більш комфортними за літаки. Дирижаблі мали каюти для пасажирів з душовими, ресторан, оглядові палуби. В той час кабіни літака спочатку не мали скла та пасажирам авіакомпаній видавала светри, рукавички та шоломи. Але згодом літаки нарощували швидкість, місткість, комфортність. Епоха дирижаблів скінчилась у 1937 р. коли при посадці згорів німецький дирижабль «Гінденбург» з людськими жертвами, що викликало великий суспільний резонанс, в наслідок чого дирижаблі втратили репутацію безпечного транспорту та їх експлуатація була заборонена.

Таким чином на початку 20 років ХХ століття назвати повітряний

транспорт конкурентоспроможним та перспективним було не можливо. Невеличка купка багатіїв яка була спроможна заплатити за квиток на літак ні як не могла сприяти загальному розвитку молодій транспортній галузі. Джерелом розвитку авіаційного пасажирського транспорту в усіх країнах на той момент стало державне фінансування. Після завершення Першої світової війни збереження літного та технічного особового складу, також розвиток авіаційної техніки все це було можливо здійснити тільки за рахунок розвитку цивільної авіації. Тогочасні американські фахівці казали, що з економічних причин ніяка нація не зможе утримати в повоєнні роки таких повітряних сил, які потрібні для її оборони. Тому єдиним виходом є створення великого резерву особистого складу, матеріальних ресурсів та життєздатності авіаційної промисловості заохочення цивільного повітряного флоту. Комерційна авіація та розвинений пасажирський повітряний транспорт повинні нести цей тягар. Таким чином створюються комерційні авіакомпанії, найстаріша з успішно діючих до нашого часу є компанія **KLM** (Королівські голландські авіалінії). Вона була заснована в жовтні 1919 р.

Було потрібно не тільки вдосконалення літаків, а також створення аеропортів, з організацією регулярних вантажних та пасажирських рейсів. Перші аеропорти це аеродроми організовані на місцях військових аеродромів, іподромів, полів для військових навчань та інше. Перші літаки були не великого розміру та мали відносно не велику вагу, тому перші аеродроми мали ґрунтове покриття. Характерною рисою генпланів тогочасних аеропортів була конфігурація в вигляді поєднання декілька посадкових смуг розташованих згідно з напрямками головних вітрів або замкнутий периметр на кшталт кола, еліпсу, прямокутника чи трикутника, в межах якого здійснювалась зліт та посадка літаків. Це пояснюється великою залежністю руху тогочасних літаків від напрямку вітру.

Першими будинками на території аеропортів стають ангари для літаків та технічні споруди. Аеровокзали в аеропортах з'являються трохи згодом. Перші аеровокзали були розташовані у центрі ділянки або на перетині смуг з урахуванням напрямку руху за ними. Історія розвитку архітектури аеропортів того часу є історія пошуку ентузіастів архітекторів, при повній відсутності технологічних вимог та поняття перспективи розвитку цих об'єктів. Той же хаос був притаманний і стилістичній палітрі від псевдоісторичних запозичень до надсучасних рішень. Головним набором приміщень тогочасних аеропортів були: зали очікування, приміщення засобів зв'язку (пошта, телеграф, телефон), пункт невідкладної допомоги, багажний зал, різноманітні кіоски. Слід особливо зазначити наявність ресторану, тому що публіка приїжджала в аеропорт просто подивитися на літаки, та обов'язкова наявність готельних номерів, тому що

літакам не часто вдавалось вилетіти за розкладом. До кінця першого періоду розвитку аеропортів аеровокзали пройшли де кілька стадій формування від маленьких одно, двоповерхових будинків - «коробочок» з подальшим незмінним подовженням корпусу задля прийняття більшої кількості літаків та задоволення все більш зростаючого потоку пасажирів.

Ці тенденції розвитку можливо проілюструвати за допомогою історичних нарисів декількох найбільш відомих аеропортів того часу.

Аеропорт **Кройдон** було офіційно відкрито в березні 1920 р. Він був створений наприкінці Першої світової війни на місці поєднання двох військових аеродромів у цивільний аеропорт, який стає першими повітряними воротами Лондону. Почались перші регулярні пасажирські, поштові та вантажні перевезення до Парижу, Амстердаму, Роттердаму та Берліну. В травні 1928 р. відбулось офіційне відкриття першої в світі будівлі аеровокзалу. Також до комплексу аеропорту входили ангари та готель. Злітне поле мало форму прямокутника без виділення посадкових смуг. Будівля аеровокзалу була двох поверховою, компактною, у вікторіанському стилі. На пероні знаходилося чотири стоянки літаків. Пасажирське навантаження на момент відкриття аеропорту складало 10000 пасажирів на рік. Аеропорт було закрито у вересні 1959 р. в зв'язку з дефіцитом території, який унеможлиблював подальший розвиток структури аеропорту.

Рис. 1. Аеропорт Гамбург (Німеччина) 1930р.

Одним з старіших аеропортів Німеччини є аеропорт **Гамбурга**. Аеродром було відкрито ще 1911 р., аеровокзал було побудовано 1929 р. Характерною рисою було кругле злітне поле, Будівля була трьох поверховою, видовженою, дугоподібною, в стилі конструктивізму. Після багатьох реконструкцій аеропорт

функціонує на тому же місті, на тепер є п'ятими по навантаженню аеропортом Німеччини.

Аеропорт **Париж – Ле Бурже** у комерційних цілях став використовуватися з початку 1919 р. Злітне поле мав схоже на трикутник. Історична будівля аеровокзалу побудована за проектом арх. Жоржа Лабро, цей проект було визнано кращим за результатами конкурсу 1935 р. Будівля була відкрита у листопаді 1937 р. Аеровокзал лінійної форми був витягнуто вдовж перону, з шістьма стоянками літаків на пероні. Трьохповерхова будівля мала три рівня терас, які було повернено до злітного поля, головний об'єм переривав адміністративний блок з контрольною баштою зверху. Інтер'єр будівлі прикрашав трьох світний хол, розміром 210 на 15 метрів. Також в цій будівлі оброблялись пошта та вантажі. Конструкція була виконана з залізобетону. Загальний будівельний об'єм був понад 300 тис. м³ що відповідало одним з самих великих аеровокзалів тогочасного світу. Приблизна пропускна спроможність того часу біля 1 мільйонів пасажирів на рік.

Будівля сильно постраждала в роки Другої світової війни, але була відбудована. Аеропорт проіснував до 1970 р., його було закрито за відсутністю перспектив розвитку. Зараз у будівлі аеровокзалу працює музей авіації та космонавтики, а на злітному полі відбувається всесвітньо відома виставка сучасних літаків.

Аеропорт **Нью-Йорк - Лагардія** було відкрито на місті парка розваг, на березі затоки Флашинг. З 1929р. це було приватне злітне поле, а з 1939 р. це муніципальний аеропорт. Мав систему посадкових смуг, на пероні існувала 12 стоянок літаків. На той час аеропорт мав пасажирське навантаження до 1 мільйона осіб на рік. Перший аеровокзал було побудовано 1939 р. за проектом арх. Олдріджа та Делано. Це перший у світі аеровокзал децентралізованого типу. За децентралізованою схемою обслуговування пасажирів та багаж прибувають без посередньо до стоянки літака, на відміну від централізованого обслуговування, де у центральній будівлі відбувається необхідні дії з подальшим рухом до стоянки літака. Будівля аеровокзалу мала форму дуги, що поєднувала два ангари вдовж перону. Аеровокзал поєднував два об'єми - посадкову платформу довжиною 450 метрів та центральний блок в якому були головний зал, каси, багажне відділення, ресторан та інші приміщення загального призначення. Посадкова платформа була металевою зі склінням з боку перону, вона забезпечувала прямий доступ з наземного транспорту до літаків, що було тогочасним нововведенням. Незважаючи на певну територіально обмеженість та розташування безпосередньо в місті, аеропорт працює до сьогодні.

Аеропорт **Берлін – Темпельхоф** почав своє існування у 1923 р. з двох

ангарів на трав'яному овальному злітному полі, з діаметром біля 2 км. У 1927 р. в аеропорт вперше в світі була проведена гілка метро, яка сполучала аеропорт з Берліном. У 1934 р. арх. Ернст Загібель запроєктував розширення комплексу аеропорту до 6 мільйонів пасажирів на рік.

Рис.2. Аеропорт Берлін – Темпенхоф (Німеччина) 1940р.

Введений в експлуатацію 1939 р. комплекс поєднував семиповерховий головний блок аеровокзалу з пасажирськими приміщеннями, до яких з перону примикали крила ангарів, також з привокзальної площі був чотирьох поверховий блок адміністративних приміщень. Ангарна частина була відкритим навісом з металевим каркасом з консоллю в 30 метрів.

Комплекс мав гігантські розміри в довжину 1,5 км та в ширину 300 м, загальний будівельний об'єм складав приблизно 660 тис. м³, це була найбільша будівля того часу. Ця гігантоманія була цілком притаманна архітектурі гітлерівської Німеччини, також створення такого велетенського комплексу було можливо тільки за державний кошт. Комплекс є цікавим не тільки завдяки розмірам, а також як перша спроба розв'язання складних функціональних питань що актуальні і для сучасних аеровокзалів. Архітектору вдалося вирішити завдання розподілу функціональних потоків за допомогою передбачення обслуговування на різних рівнях окремо: приліт, виліт пасажирів, прийом вантажів та пошти. Було передбачено велика кількість додаткових комерційних приміщень: готель, конференц-зали, ресторани, офісні приміщення авіакомпанії Lufthansa. Завдяки цьому у 2004 році арх. Норман Фостер назвав Темпенхоф: «матусею усіх аеропортів». Експлуатація аеропорту продовжувалась до жовтня 2008 р., далі аеропорт закрито за відсутністю рентабельності. У 2011 р. комплекс аеропорту визнано історичною пам'яткою інженерно-архітектурного мистецтва Німеччини. Зараз будівля перетворюється в культурний медіа центр «Темпенхоф форум THF», а на місці летовища

проектується житлова забудова.

Перший період розвитку аеропортів та аеровокзалів до Другої світової війни був часом накопичення колосального досвіду проектування та будівництва, також формулювання завдань, які будуть розв'язані на наступному етапі:

- у генплані це перехід від злітного поля до чітко визначених злітно-посадкових смуг, перехід від ґрунтового до бетонного покриття смуг;
- в питаннях керуванням літаків з використанням радіосигналів;
- забезпечення безпеки посадки пасажирів в літаки на пероні;
- формування функціональних схем обслуговування пасажирів: централізація і децентралізація, розподіл на декілька просторових рівнів, розвиток додаткових комерційних приміщень;
- початок формування важливого об'ємно-планувального елементу аеропорту - башти контрольна - диспетчерського пункту (КДП).

Тільки в стилістичному аспекті аеропорти того часу не стали будь яким архітектурним проривом, усі вони коливались в своїй стилістиці від псевдоісторизму та еkleктики до конструктивізму.

Література

1. Кожевин Н.В. Архитектура и проектирование аэропортов гражданской авиации: - М., изд-во Академии архитектуры СССР, 1941.- 238 с.
2. Локшин В. Г., Согомонян Н.М., Берлин Ю.И. Аэровокзалы аэропортов: - М., Транспорт, 1966. - 112 с.
3. Писков М.Г. Аэровокзальные комплексы аэропортов: - М., Воздушный транспорт, 1983. - 158с.
4. Семикіна О.В. Етапи розвитку архітектури аеропортів // Архітектура: Збірка наукових праць, - К.: ЗНДІЕП, 1996. – С.90-96.

Аннотация

В статье рассмотрены проблемы формирования и развития аэропортов в период между Первой и Второй мировыми войнами.

Ключевые слова: аэропорт, аэродром, аэровокзал, авиационные пассажирские перевозки.

Abstract

The article considers the problems formation and progress airports between First and Second world wars.

Keyword : airport, airfield, terminal passenger, aviation transport.

УДК 681.3

С. Ю. Суліменко,
асп.кафедри інформаційних технологій в архітектурі
КНУБА

КОНСТРУКТИВНО-ПАРАМЕТРИЧНИЙ АНАЛІЗ ФОРМОУТВОРЕННЯ ЕЛІПСОІДІВ ЗА ЇХ ЛІНІЯМИ ОБРИСІВ

Анотація: в роботі проведено параметричний аналіз задачі включення перспективної лінії обрису в визначник еліпсоїдів, та наведені конструктивні схеми її розв'язків.

Ключові слова: дизайн, перспектива, еліпсоїд, лінія обрису.

Постановка проблеми. Комп'ютерне 3D-моделювання – основний сучасний інструмент дизайнера. Для цього існує велика кількість програм, але в жодній з них нема засобів, які б дозволили перевести бажану перспективну лінію обрису дизайнерського виробу в конструктивну площину. З точки зору ергономіки, одним з найважливіших елементів у візуальному сприйнятті оточуючих об'єктів є їх лінія обрису. Вона сприймається зором фактично незалежно від освітленості навколишнього середовища та самого об'єкту. Саме тому формоутворення з використанням перспективних ліній обрису може істотно вплинути на процес створення дизайну об'єкту та узгодження його з оточенням.

Робота виконується в рамках проблеми створення програмних додатків (плагінів) до основного інструментарію дизайнера для залучення ліній обрису в процес формоутворення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Постановка задачі включення перспективної лінії обрису до визначника поверхонь була сформульована К.О.Сазоновим і розглянута в його роботах [2] та роботах його учнів. Серед останніх – роботи [3,4,5].

З поверхонь другого порядку задача розв'язана для сфер, циліндрів та конусів обертання. Поверхні еліпсоїдів в рамках означеної проблеми не розглядалися.

Сказане стосується прикладного аспекту задачі. Властивості ж поверхонь другого порядку і перспективних перетворень досконало вивчені, і їх дослідження принципово навряд чи можуть мати геометричну новизну. Деякі з них загально відомі. Наприклад, основна властивість конуса, що дотичний до поверхні другого порядку, полягає в тому, що він перетинає її по кривій другого порядку [1]. А є менш поширені, але важливі в рамках даної проблеми. Нам не вдалося знайти посилань на їх існування. Тому вони сформульовані,

доведені і оформлені у вигляді задач, але не претендують на геометричну новизну.

Формулювання цілей і завдання статті.

Ціль статті: створити геометричне підґрунтя для окресленої проблеми. Воно передбачає наступні завдання:

1. Встановлення максимального числа і змісту параметрів, що можуть бути задані на картинній площині і залучені до формоутворення трьохвісного еліпсоїда.
2. Розв'язання задачі імпорту цієї інформації у предметний простір і схему її взаємодії з іншою інформацією.
3. Окреслення кола властивостей і задач, що необхідні для формоутворення.

Основна частина. Для полегшення створення і сприйняття графічної інформації при геометричних дослідженнях за картину приймемо площину Π_1 . Точка зору S задає вершину конуса, дотичного до шуканого еліпсоїда. Нехай він перетинає його по деякій коніці, яку будемо називати формоутворюючою Φ -конікою. В перетині конуса з картинною отримана гомологічна їй коніка – лінія обрису на картинній площині: K -коніка (рис.1а).

В загальному випадку конус другого порядку (зокрема еліптичний) задається вісьмома параметрами, з них два параметри форми ($p_\Phi = 2$) і шість параметрів положення ($p_\Pi = 6$). В наближеному до задачі випадку обгортувальний конус задається п'ятипараметричною K -конікою на картинній площині та довільним центром конусу ($p_\Pi = 3$). Маємо ті самі вісім параметрів. Але вершину обгортувального конусу визначено в точці зору, тому на картині може бути задана лише п'ятипараметрична множина конусів, що обгортають еліпсоїд.

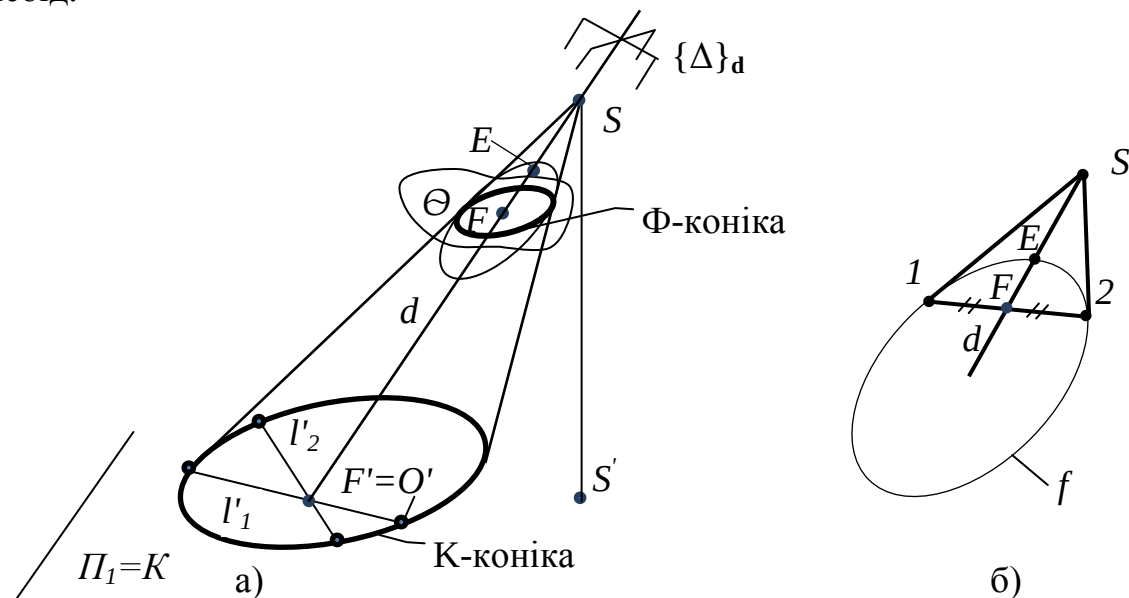

Рис.1.

Висновок. Будь яка К-коніка може розглядатися як лінія обрису шуканого еліпсоїда, бо вона імпортує в предметний простір п'ять параметрів формоутворення з дев'яти шуканих.

Зазначимо, що коли йдеться про формоутворення деяких конкретних поверхонь (сфери, еліпсоїда обертання з віссю, що перетинає головний промінь), К-коніка не може бути задана довільно.

Імпорт параметрів з картинної площини в предметний простір полягає в побудові Ф-коніки. Для її завдання достатньо виконати переріз конусу довільною площиною Θ і визначити точки еліпсу та його центр F . В цьому разі дотичний конус має вже вісім параметрів, бо стільки параметрів має Ф-коніка. При цьому три параметри положення січної площини трансформуються в параметри форми дотичного конусу. Хоча словосполучення «обгортувальний конус» і «дотичний конус» є повними синонімами, конус на якому визначена Ф-коніка будемо називати дотичним, бо він визначає і точки дотику, інакше обгортувальним. Еліпсоїд, що утворюється за допомогою дотичного конусу повністю успадковує всі його вісім параметрів і може бути визначений із свавіллям в один параметр.

Існує багато конструктивних та аналітичних схем щодо застосування цього параметра. На рис.1а) та 1б), як приклад, наведена найпростіша схема. Через точку зору S та центр Ф-коніки – точку F проведена пряма d . Пучок інцидентних їй площин $\{\Delta\}_d$ перетинає Ф-коніку по діаметрам. Якщо на SF задати точку E ($EF < ES$) еліпсоїда, вона буде належати всім площинам пучка. На рис.1б) схематично зображена одна з них. До формування кривої f маємо п'ять умов: точки $I, 2, E$ та дотичні $S1$ та $S2$.

Предметом даних досліджень є еліпсоїд, але, якщо точку E обрати так, щоб $EF=ES$ отримаємо еліптичний параболоїд, а якщо $EF>ES$ – двопорожнинний гіперболоїд. Зрозуміло, що від вибору площини Θ та точки E залежить форма поверхні, але К-коніка залишається незмінною.

Схема на рис.1 може бути узагальнена за рахунок того, що: крива f може бути не кривою другого порядку; Θ може бути не площиною, а поверхнею і тоді лінія дотику буде просторовою і, нарешті, К-коніка може бути довільною кривою.

Але поки ми залишаємось в межах поверхонь другого порядку, цікавим є питання: чи можемо ми на картині задавати параметри площини Θ ? Зрозуміло, що положення точки F на прямій d задати неможливо, а от її проекцію F' можемо задати і по її положенню знайти інші параметри площини Θ . Для цього зафіксуємо деякі властивості прямої d .

Задача 1. Довести наступну властивість: якщо до довільної центральної квадрики побудовано дотичний конус з вершиною в довільній точці, то центр

квадрики, центр коніки дотику і вершина конусу належать одній прямій.

Доведемо спочатку аналогічну двовимірну задачу.

Задача 2. Довести, що при заданій центральній коніці, *полюс, середина полярів та центр коніки належать одній прямій*. Наразі обмежимося еліпсом (рис.2). Якщо точки дотику (x_1, y_1) та (x_2, y_2) на еліпсі доберемо довільно то, не втрачаючи загалу, можемо задати коніку в канонічному вигляді

$$\frac{x^2}{a^2} + \frac{y^2}{b^2} = 1. \quad (1)$$

Рівняння дотичної до еліпса в довільній точці (x_1, y_1) має вигляд .

$$\frac{x_1}{a^2}x + \frac{y_1}{b^2}y - 1 = 0$$

Координати полюса P знаходимо як перетин дотичних в точках (x_1, y_1) та (x_2, y_2) :

$$x_p = a^2 \frac{y_2 - y_1}{x_2 y_1 - x_1 y_2}; \quad y_p = b^2 \frac{x_1 - x_2}{x_2 y_1 - x_1 y_2}. \quad (2)$$

Середина хорди (полярів p) має координати:

$$x_c = \frac{x_2 + x_1}{2}; \quad y_c = \frac{y_2 + y_1}{2}. \quad (3)$$

Враховуючи, що центр коніки розташовано в початку координат, умова належності трьох означених точок одній прямій має вигляд:

$$A = \begin{vmatrix} 0 & 0 & 1 \\ x_c & y_c & 1 \\ x_p & y_p & 1 \end{vmatrix} = 0.$$

Коли підставимо координати точок з (2) та (3) і розкриємо визначник, будемо мати

$$\frac{b^2(x_2 + x_1)(x_1 - x_2)}{2(x_2 y_1 - x_1 y_2)} - \frac{a^2(y_2 + y_1)(y_2 - y_1)}{2(x_2 y_1 - x_1 y_2)} = A.$$

Останнє можемо записати у вигляді:

$$\left(\frac{x_1^2}{a^2} + \frac{y_1^2}{b^2}\right) - \left(\frac{x_2^2}{a^2} + \frac{y_2^2}{b^2}\right) = \frac{2A}{a^2 b^2} (x_2 y_1 - x_1 y_2).$$

Вирази лівої частини в дужках дорівнюють одиниці, якщо точки (x_1, y_1) та (x_2, y_2) належать (1), з цього маємо $A(x_2 y_1 - x_1 y_2) = 0$. Тоді, або $A = 0$ і умова належності виконана, або $(x_2 y_1 - x_1 y_2) = 0$, що рівнозначно $\frac{x_1}{x_2} = \frac{y_1}{y_2}$. Остання умова виконується для точок, що належать прямій, яка проходить через початок координат, тобто полярна є діаметром коніки, а її полюс невласна точка. Як відомо, дотичні до конусу в кінцях діаметру паралельні і інцидентні самій цій невласній точці [1].

Властивість задачі 2 може бути сформульована і у такому вигляді: *діаметр коніки, що проходить через деяку зовнішню точку спряжений з полярною цієї точки.*

Повернемося до задачі 1. На наш погляд для її розв'язання недостатньо застосувати принцип двоїстості, бо на відміну від двовимірного випадку, поняття середини полярної площини не визначено.

На ілюстративному зображенні еліпсоїда задано дотичний конус вершиною S та Φ -конікою дотику з центром F (рис. 3). Пряма d проходить через точки S та F .

Жмуток площин інцидентний d перетинає Φ -коніку по діаметрам і в кожній площині в перерізі конуса і еліпсоїда утворюється конфігурація задачі 2. Тоді d – спільний діаметр конік f перерізу. Треба довести, що d – діаметр еліпсоїду. Доводимо від супротивного.

Нехай d не є діаметром еліпсоїду, тобто центр квадрики не лежить на ньому. Проведемо через цей центр і пряму d площину. Вона визначає деяку криву f' , центр якої співпадає з центром квадрики. Але за задачею 2 центр кривої належить прямій d , а тому і центр квадрики належить прямій d . Властивість задачі 1 доведена.

Повертаємось до рис.1а). Задачею 1 встановлено, що в межах K -коніки може бути визначена точка $F' = O'$, в яку проектується і центр Φ -коніки, і центр квадрики. Цим визначається також пряма d . Якщо на прямій d задати точку F , то два інших параметри площини Θ можна здобути з точки $F' = O'$. Для цього через точку F' проводять дві довільні хорди l'_1 та l'_2 і імпортують їх в параметричний простір так, щоб вони були діаметрами Φ -коніки.

Схема побудови наведена на рис.4. Діагональ паралелограма, який побудовано на сторонах, що з'єднують точку зору S з кінцями хорди l' задає напрям діаметру l .

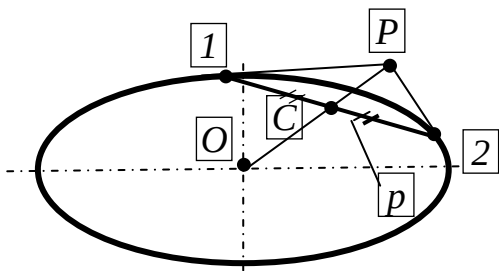

Рис.2

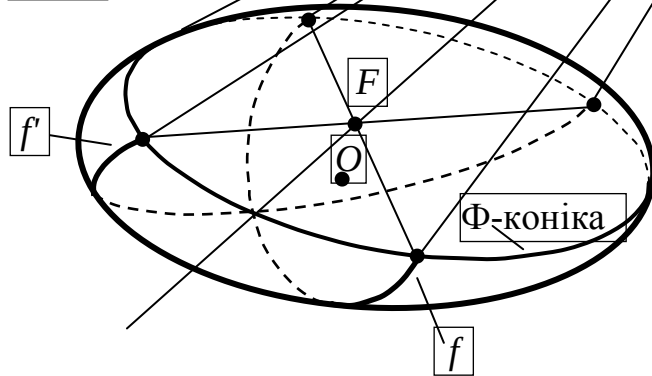

Рис.3

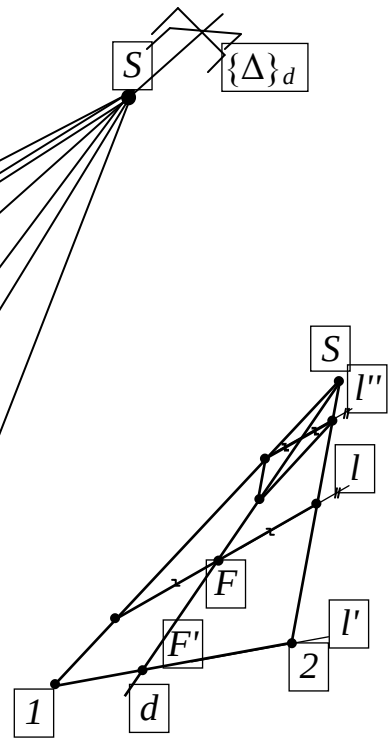

Рис.4

Висновки. Формоутворення трьохвісного еліпсоїду за заданим контуром на картині у вигляді довільної коніки, залишає вільним для задоволення іншим конструктивним рішенням чотири параметри, три з яких витрачаються на завдання конкретної лінії дотику і впливають як на параметри форми так і на параметри положення еліпсоїда. Четвертий має потужний вплив саме на параметри форми і зміна його може вивести шукану квадрику з класу еліпсоїдів.

Аналіз формоутворення еліпсоїдів не є кінцевою метою досліджень. Запропоновані варіанти узагальнення підходу мають на меті створити способи моделювання об'єктів дизайну з достатнім числом вільних параметрів в підмножині предметного простору, обмежених бажаним обгортувальним конусом (для практики - перспективною лінією обрису).

Література

1. Александров П.С. Лекции по аналитической геометрии дополненные необходимыми сведениями из алгебры. – М.: «Наука», 1968. – 911с.
2. Сазонов К.А. Диалоговое графическое пространственное проектирование: Автореферат диссертации докт.техн.наук – М.,1988 – 38с.
3. Сазонов К.А. Компьютерное формообразование конических и цилиндрических поверхностей на перспективных изображениях по линиям очертания. - К.:Будівельник, 2012. – Вип.89. С.33-38.

4. Сазонов К.А. Компьютерное формообразование поверхностей вращения на перспективных изображениях по линиям очертания. - К.: Будівельник, 2012. – Вип.60. С. 298 - 301.
5. Янковська Л.Є. Комп'ютерне моделювання сферичних об'єктів дизайну на перспективних зображеннях за лініями обрису: Автореферат дисертації...к.т.н. – К.,2015 – 25с.

Аннотация

В работе проведен параметрический анализ задачи включения перспективной линии очертания в определитель эллипсоидов, и приведены конструктивные схемы решения этой задачи.

Ключевые слова: дизайн, перспектива, эллипсоид, линия очертания.

Annotation

In work is the parametric analysis of the problem of including perspective outline in the identifier of ellipsoids carried out, and there are conducted constructive schemes of solution of current problem.

Keywords: design, perspective, ellipsoid, outline

УДК 72.035.3

К. В. Сухаревський

Асп. каф теорії архітектури КНУБА

«ЦЕГЛЯНИЙ СТИЛЬ» В АРХІТЕКТУРІ УНІВЕРСИТЕТСЬКИХ БУДІВЕЛЬ УКРАЇНИ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ ст.

Анотація: в статті проаналізовано розвиток «цегляного стилю» в архітектурі університетських будівель України як окремий напрямок еклектики 30х– 90х рр. ХІХ ст. На прикладі двох архітектурних ансамблів виявлено спільні формотворчі тенденції, економічні та соціокультурні образотворчі чинники та характерні регіональні особливості.

Ключові слова: еклектика, університетські будівлі, цегляний стиль, неоромантизм, неоготика.

В 30-х роках ХІХ ст. в архітектурі європейських країн та Росії зароджується новий стиль – еклектика. У цей період українські землі входили до складу Австрійської (з 1868 – Австро-Угорської) та Російської Імперій. Архітектори, що проходили навчання або стажування в країнах Європи, швидко розповсюджували нові ідеї, чому сприяла не тільки художня вичерпність класичних стилів, але і розвиток будівельної індустрії, зокрема,

розповсюдження металевих конструкцій, поява нових типів будівель та прогресивних тенденцій. Поряд із загальноєвропейським явищем використання архітектурних форм минулих епох, в суспільстві пробуджується інтерес до історії та художньої спадщини національних культур. Через це в різних регіонах України, різні за походженням архітектори використовують подібні формотворчі прийоми, проте вдало інтегровані в соціо-культурний контекст. Прикладом процесу часткової інтернаціоналізації архітектурної мови еклектики та одночасного прояву регіональних рис в архітектурі університетських комплексів України може стати «цегляний стиль» та творчість чеського архітектора Йозефа Главки (1831-1908) та російського архітектора Ієроніма Севастьяновича Кітнера (1839-1929).

Архітектурний ансамбль колишньої Резиденції православних митрополітів Буковини та Далмації був побудований у 1864-1882 рр. за проектом арх. І. Главки (Рис.1, 2, 3). В 1875 році на базі духовної семінарії тут було засновано Чернівецький університет ім. Франца-Йосифа, сьогодні відомий як Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича. Образ споруд вирішено у дусі романтичних тенденцій тогочасної еклектики.

Новий тип учбового закладу з відкритими дворами та з'єднувальними галереями знайшов широке застосування в архітектурі перших будівель Київського політехнічного інституту (сьогодні Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»), що були побудовані у 1898 – 1901 за проектом арх. І. С. Кітнера (Рис. 4, 5, 6). Тогочасна цегляна архітектура, що розвивалася в умовах промислового будівництва, несла в собі значні раціоналістичні ідеї. З метою економії споруди будувались з цегли без штукатурки. Автор проекту писав: «істина краса полягає у витонченій простоті форм, а не в надмірній їх пишності». Архітектор наголошував на художніх перевагах якісно виконаної цегляної кладки фасадів та доводив, що вартість цегляного фасаду значно нижча за витрати на ремонт штукатурного оздоблення. Всі будівлі університетського ансамблю були виконані із жовтої київської цегли. Фасади вирішені в нескладних формах, без виражених стильових ознак задля уникнення обтесування цегли. Вздовж головних фасадів корпусів, відділяючи їх від транспортного шосе, розміщено великий парк в ландшафтному стилі. На стильове вирішення фасадів, можливо, вплинув той факт, що І. С. Кітнер певний час навчався та стажувався в Європі, зокрема, в Німеччині. Лапідарність об'ємів західно- та північноєвропейської середньовічної романської архітектури могла стати творчим джерелом у забезпеченні економічних, естетичних та соціокультурних вимог, що виникли перед архітектором.

Архітектуру ансамблів можна порівняти за наступними ознаками:

Сучасна назва	Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича	Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»
Призначення будівель	Резиденція православних митрополитів. Духовна семінарія. Гуманітарний університет.	Політехнічний інститут
Архітектор	Йозеф Главка (1831-1908). Чеський архітектор (Прага).	Ієронім Севастьянович Кітнер (1839-1929). Російський архітектор (Санкт-Петербург).
Роки будівництва	1864-1882	1898-1900 (Кітнер І. С.), 1900-1902 (Кобелєв О. В.)
Стиль	Еклектика. «Цегляний стиль»з елементами неоромантизму.	
Стильові та формотворчі прототипи	Романо – готична архітектура північної, центральної та східної Європи. Міська архітектура середньовічної Німеччини. Прийоми Австро-Угорської національної архітектури. Національні Буковинські та Галицькі мотиви в орнаменті. Культова архітектура Сходу. Візантійська храмова архітектура.	Романо-готична архітектура північної, центральної та східної Європи. Мотиви архітектури північного ренесансу. Раціоналістичні та регіональні тенденції промислового будівництва.
Розміщення будівель ансамблю	Будівлі ансамблю формують замкнене с трьох боків подвір'я - курдонер	Ансамбль розміщено вздовж транспортного шосе на відстані від нього. Об'єми корпусів утворюють окремі курдонери.
Сади та парки	Регулярний бароковий сад у дворовому просторі. Ландшафтний нерегулярний парк – за територією.	Регулярний сад-партер у зонах курдонерів. Ландшафтний нерегулярний парк вздовж головного фронту корпусів.
Спільні архітектурні форми та деталі	Ризаліти із мотивами ступінчастих щипців із зубцями, зубчасті карнизи, орнаментовані підвіконня, міжвіконні лопатки, розетки, балюстради.	
Характерні архітектурні форми та деталі	Церковне п'ятиглав'я, купольні завершення веж, відкриті аркові галереї, орнаментована покрівля, ковані огорожі, напівциркульні вікна, біфорії з розетками.	Гранчасті готичні стовпчики, трикутний фронтон, шатрові вежі, віконні прорізи із лучковими перемичками, оригінальний цегляний декор.
Оздоблювальні матеріали	Червона та жовто-коричнева цегла, червона теракота, різьблений камінь, поливана черепиця білого, голубого, зеленого і коричневого кольорів, білий пісковик.	Цегла світлих жовтих тонів, цоколь – колотий сірий граніт.

Підводячи підсумки, можна зазначити, що в архітектурі університетських будівель України другої половини XIX ст. простежується окрема стильова течія еклектики – «цегляний стиль», якому загалом притаманні раціоналістичні тенденції, зумовлені вимогами регіонального промислового будівництва, використання форм європейської середньовічної, переважно романо-готичної архітектури, ансамблевість, поєднання із оточенням та використання регіональної будівельної культури та традиційних національних мотивів. Проте, як видно з таблиці, в архітектурі існували відмінності, причиною яких було особисте бачення архітекторів щодо забезпечення культурних та економічних вимог в архітектурі окремих регіонів, вплив соціальних та історичних факторів, а також типологічні особливості університетських будівель.

1

2

3

Чернівецький національний
університет імені Юрія Федьковича

Рис. 1. Монастирський комплекс

Рис. 2. Митрополичий корпус

Рис. 3. Семінарський корпус

4

5

6

Національний технічний університет
України «Київський політехнічний
інститут»

Рис. 4. Хімічний корпус

Рис. 5. Головний корпус

Рис. 6. Фрагмент хімічного корпусу

Література

1. Біленкова С. В. Архітектура Чернівців XIX – першої половини XX ст. – Чернівці: Букрек, 2009. – 440 с.
2. Китнер Ю. И. Архитектор И. С. Китнер // Архитектурное наследство. 1976. Вып. 25. С. 154-175;
3. Архітектура КПІ. Режим доступу: <http://kpi.ua/architecture>

Аннотация

В статье проанализировано развитие «кирпичного стиля» в архитектуре университетских зданий Украины как отдельное направление эклектики 30х-90х гг. XIX ст. На примере двух архитектурных ансамблей выявлено общие формообразующие тенденции, экономические и социокультурные образотворческие факторы и характерные региональные особенности.

Ключевые слова: эклектика, университетские здания, кирпичный стиль, неоромантизм, неоготика.

Annotation

The article analyzes the development of the brick-style architecture of university buildings in Ukraine as a separate eclectic trend in 30th-90th of 19th century. On the example of two architectural ensembles general morphogenesis trends, economic and sociocultural factors and specific regional features were detected.

Keywords: eclecticism, university buildings, brick-style, neo-romanticism, neo-gothic.

УДК 711.424

О. В. Рибчинський,
канд. арх., доцент
Н У «Львівська політехніка»

МІСЦЕВА ГРОМАДА ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ СПАДЩИНИ В КОНТЕКСТІ РЕВІТАЛІЗАЦІЇ РИНКОВИХ ПЛОЩ ІСТОРИЧНИХ МІСТ УКРАЇНИ

Анотація: визначена і обґрунтована роль та завдання місцевої громади у збереженні культурної спадщини під час ревіталізації ринкових площ історичних міст України. В статті доведено, що якісні зміни в просторі давнього міста настануть тоді, коли усі учасники процесу ревіталізації будуть згуртовано співпрацювати.

Ключові слова: місцева громада, культурна спадщина, ревіталізація ринкових площ.

Постановка проблеми. Центральна частина історичних міст України у ХХ столітті зазнала численних втрат. Ринкові площі як головний публічний простір перестали виконувати свою первинну функцію. Для того щоб оживити центральну частину історичного міста, необхідно створити умови для кооперації органів місцевої влади, інвесторів, реставраторів, архітекторів, урбаністів та місцевої громади.

Актуальність дослідження. Ревіталізація ринкових площ повинна розв'язувати ключові проблеми історичних міст України. Сьогодні для центральної частини історичного міста актуальним є вирішення таких завдань як збереження, реставрація та відтворення пам'яток; ремонт або оновлення технічної інфраструктури; розвиток підприємництва в центральній частині історичного міста; покращення комфортності та розвиток житла; розвиток соціальної інфраструктури; відродження традицій та культурний розвиток історичного міста.

Аналіз попередніх досліджень та публікацій. Більшість праць, присвячених збереженню спадщини історичних міст, розкривають історичні аспекти урбанізаційних процесів, особливості формування охоронних зон пам'яток, визначають їхню історичну роль у міському середовищі. Над цією тематикою працюють М. Бевз [1], В. Вечерський [2], Л. Прибега [3], І. Ігнаткін [4], В. Акуленко [5], М. Богуславський [6].

Мета статті. Визначити роль та завдання місцевої громади у збереженні культурної спадщини під час ревіталізації ринкових площ історичних міст України.

Виклад основного матеріалу дослідження

Законодавче та нормативне забезпечення охорони об'єктів культурної спадщини належить до компетенції держави, що відповідає за контроль над утриманням пам'яток та виконує експертизу пам'яткоохоронної документації. Громадські товариства охорони пам'яток також опікуються збереженням культурної спадщини, вони займаються популяризацією, вивченням та виявленням нових пам'яток культурної спадщини. Більшість товариств та державних органів охорони культурної спадщини зосереджені у обласних центрах або більших містах. На жаль, місцеві громади історичних міст не завжди беруть на себе відповідальність за збереження та розвиток пам'яток. Відтак без активної позиції місцевої громади складно отримати позитивні результати у будь-яких видах захисту культурної спадщини. Більшість пам'яток культурної спадщини зосереджені у центральній частині історичного міста, серцем якого була ринкова площа. Відтворення первинного призначення ринкової площі як головного публічного простору міста сприятиме активізації місцевої громади у сфері збереження культурної спадщини.

У ревіталізації ринкових площ історичних міст України беруть участь реставратори та архітектори. Якщо діяльність реставраторів переважно зосереджена на збереженні автентичності, то архітектори намагаються проектувати нові об'єкти без огляду на історично-сформоване середовище. На жаль, між цими двома сферами досі не віднайдено спільних цілей діяльності, тому слід розробити спільний міждисциплінарний підхід до відродження історичного центру міста. Органи місцевої влади, інвестори, реставратори, архітектори, місцева громада повинні домовитися про збереження традиційного образу середмістя як простору культурної спадщини історичного міста. Настроєна на збереження культурної спадщини громада впливатиме на розроблені архітектурні рішення. Таким чином «дух місця» зберігатиметься, а можливість не вписаного в середовище будівництва буде зменшуватися, простір ринкової площі ставатиме «своїм» для мешканців. Ревіталізацію історичного центру міста потрібно ґрунтувати на якісній комунікації між представниками різних професій. На жаль, навіть за умов спільної мети збереження культурної спадщини часто виникають конфлікти. Насправді якісні зміни в просторі давнього міста настануть тоді, коли усі учасники процесу будуть згуртовано співпрацювати.

Процеси руйнування ринкових площ в історичних містах відбуваються під впливом політичних та соціальних чинників. Успішний, плановий та гармонійний розвиток центральної частини історичних міст можливий за умов узгодженості дій між підприємницькою діяльністю та сформованою позицією

місцевої громади, соціальна взаємодія і згуртованість якої поступово змінюватимуть незадовільний стан історично сформованого середовища міста.

Аналіз актуального стану середмістя історичного міста показав кілька векторів його ревіталізації:

1. Збереження та реставрація пам'яток міста.
2. Ремонт технічної інфраструктури міста.
3. Створення умов для економічного розвитку центральної частини історичного міста.
4. Створення умов для покращення комфортності житла.
5. Відновлення та реабілітація соціальної інфраструктури історичного міста.
6. Відродження традицій та культурний розвиток історичного міста.

Збереження та реставрація пам'яток міста.

Збереження спадщини варто проводити в таких напрямках: розвивати знань про особливості спадщини конкретного історичного міста, розробити програму збереження історичного ландшафту та правил регулювання забудови, консультувати мешканців щодо способів збереження спадщини. Місцеві органи влади повинні переконати місцеву громаду, що культурна спадщина міста має велике значення для його розвитку. Якщо збереження спадщини стане одним із пріоритетів громадян міста, тоді не виникатиме проблем із самовільним знищенням декорації фасадів та інтер'єрів, будівництвом нових дисонантних будинків, нехтуванням місцевих традицій будівництва, тощо. Однак і перетворення міста на мертвий музей є помилковим напрямком діяльності. Збереження спадщини історичного міста повинно враховувати особливості сучасного розвитку суспільства. Тому в просторі ринкових площ варто вести обережну урбаністичну політику – зберігати автентичність ландшафту і водночас залишати можливість розвитку історичного центру міста.

Згідно з українськими законами відповідальність за збереження культурної спадщини несуть місцеві органи влади. Натомість під час реконструкції старої частини міст економічна та фінансова доцільність часто зумовлювала демонтування будинків та пошкодження пам'яткової субстанції, що, по суті, є ігноруванням законів збереження культурної спадщини. Такі тенденції спостерігаємо в усіх історичних містах України. Відповідальність за такий хід справи несуть місцеві органи управління, які переважно виправдовують свої дії забезпеченням фінансових та економічних потреб поселення. На жаль, збереження культурної спадщини на практиці часто є лише імітацією діяльності, однак втрати образу ринкових площ та середмість історичного міста спонукають таки перетворити декларативність та імітацію в серйозну і постійну діяльність. До збереження культурної спадщини необхідно залучати такі інституції, які будуть незалежні від державних фінансових джерел. На

культурну політику історичного міста повинні впливати науковці та громадські організації, і їхня думка повинна мати не просто дорадчий, а вирішальний голос у питання збереження культурної спадщини. Окрім того, ці незалежні науковці та громадські організації повинні мати визнання місцевої громади, для якої збереження старого міста є пріоритетом.

Ремонт технічної інфраструктури міста.

Найскладнішою є формування стратегії оновлення і модернізації технічної інфраструктури в історичних містах, де ринкові площі, давні торговлиці, вулички та провулки не розраховані на активний рух автотранспорту. Система водопостачання та каналізації тут теж є вкрай незадовільною. Тому формування і реалізація програми побудови об'їзних доріг, ремонт або будівництво системи водопостачання та водовідведення частково вирішуватиме проблеми технічної інфраструктури. Місцева громада повинна не лише ставити завдання вирішити проблему електро-, газо-, тепло-, водопостачання та водовідведення, утилізації відходів та транспортного руху, а й пропонувати свої варіанти виходу з кризової ситуації. Слід пам'ятати, що будь-які земляні роботи в історичній частині міста повинні проводитися під наглядом археологічної служби. Найкраще перед початком робіт передбачити місця, в яких можуть бути підземні релікти давніх споруд або цінний культурний шар, і прокладати мережі поза зазначеними археологічними зонами.

Створення умов для економічного розвитку центральної частини історичного міста.

Сьогодні економічний розвиток зосереджений переважно у великих містах, а історичні міста й містечка не витримують конкуренції і занепадають. Для того щоб змінити такий стан справ, необхідно відродити характерну для конкретного міста історично-сформовану сферу економічної діяльності, розвивати напрямок надання послуг для місцевих жителів та гостей. Щоправда в перспективі слід очікувати зростання попиту на нежитлові приміщення. Такий стан справ призведе до зменшення кількості житла в історичній частині міста. Комерціалізацію в просторі ринкових площ та середмістя слід проводити обережно. Інтенсивна неконтрольована розбудова може спричинити втрату культурної спадщини, появу непритаманних для центру історичного міста багатоповерхових будівель та торговельних центрів. Основну увагу варто звертати на модернізацію та реконструкцію наявних споруд, будівництво малоповерхових та традиційних для малих міст житлових будинків, побудувати або відродити в історичному місті традиційні економічні товариства (цехи). Такі товариства самі можуть стати об'єктом культурної спадщини та забезпечувати відповідне ставлення до матеріальних пам'яток.

Створення умов для покращення комфортності житла.

Усі житлові будинки в історичному центрі міста не відповідають вимогам сучасного житла. Відсутність зручних туалетів та смітників, опалення будинків печами з використанням дров та вугілля, маленькі житлові приміщення, погане освітлення – це тільки частина можливих недоліків, які можна побачити в забудові історичних центрів міст. Місцеві ради не в змозі самотійно вирішити ці проблеми, тому в процесі ревіталізації варто створити і реалізувати програму покращення умов комфортності житла спільно з мешканцями. Це сприятиме ремонту житлових приміщень та вплине на соціальний розвиток в історичному центрі загалом. Окрім цього, необхідно проводити безкоштовні тренінги та семінари для місцевих громад, на яких можна було б довідатися про шляхи модернізації старих будинків та особливості формування житлових будинків в центральній частині історичного міста.

Відновлення та реабілітація соціальної інфраструктури історичного міста.

Сьогодні в історичних містах України соціальна інфраструктура є на низькому рівні розвитку. Передусім місцевій громаді бракує згуртованості в питаннях захисту своїх прав та збереження культурної спадщини. В центрі історичного міста бачимо відсутність порозуміння між різними соціальними групами та узгодженості позицій людей. Для історичних міст характерне є старіння та міграція населення, а також зміна структури сім'ї.

Окрім того, місцеві громади часто страждають від падіння рівня освіти в навчальних закладах, незадовільної міської інфраструктури та поганих побутових умов. Багато мешканців відірвані від активного життя міста, збереження культурної спадщини не має соціальної опори, що ставить під загрозу реалізацію програми ревіталізації історичного центру. Необхідно відновлювати зв'язки між владою та мешканцями, між різними віковими та соціальними групами. Цей напрямок діяльності вплине на майбутній добробут міського населення та сповільнить процес нищення історичних міст. Слід відзначити, що завдяки консолідації громади можна покращити умови життя всіх міських жителів. Сьогодні в історичних центрах міст бракує кінотеатрів, театрів, концертних залів, музеїв та бібліотек. Відродження культурної інфраструктури в історичному місті, наповнення її яскравими подіями сприятиме розвитку місцевої громади та привабить потоки туристів.

Відродження традицій та культурний розвиток історичного міста.

Ревіталізація історичного міста пов'язана з розвитком економіки на основі відродження давніх робочих професій, які репрезентують його характер, потреби та традиції. Під час ревіталізації популярними стають будівельники та архітектори, ковалі та шевці, гончарі та столярі, спеціалісти в роздрібній

торгівлі та сфері послуг. Актуалізація давніх сфер діяльності властивих історичному місту вирішить проблему створення нових робочих міст. Важливим чинником культурного розвитку будуть освітні програми, що залучать до цієї сфери діяльності небайдужих та ініціативних людей, заохотять їх до проведення фестивалів, волонтерських таборів, семінарів, конференцій, освітньо-туристичних заходів, днів міста, відзначення важливих історичних дат, пов'язаних з історією міста, регіону та країни. Регулярне пропагування збереження культурної спадщини серед місцевої громади сприятиме виявленню й об'єднанню місцевих активістів, які в майбутньому зможуть вже самостійно ініціювати та реалізовувати різноманітні проекти, орієнтовані на збереження і розвиток культурної спадщини.

Висновки

Ревіталізація ринкових площ історичних міст може бути успішною за умов активної позиції та солідарності місцевої громади. Завдяки кооперації місцевої громади та органів місцевого самоврядування, архітекторів, археологів, інженерів та інвесторів можна зберегти та оживити історично успадковане середовище. Ревіталізація ринкових площі як культурного надбання із залученням місцевих мешканців зупинить процес нищення та занепаду історичних міст України.

Література

1. Бевз М. Історичне місто як об'єкт збереження і регенерації // Проблеми теорії і історії архітектури України. Збірник наукових праць. – Одеса: Астропринт, 2007. – Вип. 7. – С. 105-119.
2. Вечерський В. Спадщина містобудування України: Теорія і практика історико-містобудівних пам'ятко-охоронних досліджень населених місць. – К.: НДІТІАМ, 2003. – 560 с.
3. Прибега Л. Охорона та реставрація об'єктів архітектурно-містобудівної спадщини України: методологічний аспект: монографія / Центр пам'яткознавства НАН України і Українського товариства охорони пам'яток історії та культури; Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури. — К.: Мистецтво, 2009. — 304 с.
4. Игнаткин И. Охрана памятников истории и культуры: Справочное пособие / И.А. Игнаткин. – Москва : Высшая шк., 1990. – 223 с.
5. Акуленко В. Правова охорона пам'яток історії та культури в УРСР / В. І. Акуленко, В. Анджиєвський. – Київ : Знання, 1984 . – 47 с.
6. Богуславский М.М. Международная охрана культурных ценностей.— М.: Междунар. отношения, 1979. — 192 с.

Аннотация

Автор определяет и обосновывает роль и задачи местной общины в сохранении культурного наследия при ревитализации рыночных площадей исторических городов

Украины. В статье доказано, что качественные изменения в пространстве древнего города настанет тогда, когда все участники процесса ревитализации будут сплоченно сотрудничать.

Ключевые слова: местная община, культурное наследие, ревитализация рыночных площадей.

Annotation

The author identifies and substantiates the role and tasks of the local community in the preservation of cultural heritage in the revitalization of ukrainian historic towns market squares. The article proved that qualitative changes in the area of the old town come when all participants in the process of revitalization will work cohesively.

Key words: development planning structure of town, downtown, market Square.

УДК 721.01

Ю. О. Хараборська,

Доц. каф. теорії архітектури

П. С. Сушко.

маг. архітектури каф. теорії архітектури

Київський національний університет будівництва і архітектури

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ БУДІВНИЦТВА НОВИХ ОБЄ'КТІВ В ІСТОРИЧНОМУ СЕРЕДОВИЩІ (на прикладі м. Київ)

Анотація: статтю присвячено вивченню проблем розміщення нової забудови в історичному середовищі Києва з метою визначення принципів їх гармонійного поєднання.

Ключові слова: нова забудова, історичне середовищу, образ міста, гармонізація.

Грамотне проектування в історичному середовищі є одним з найбільш актуальних завдань на сьогоднішній день, так як необхідне послідовне і поступове оновлення міської тканини, її реструктуризація під сучасні потреби суспільства. При цьому в ряді випадків необхідно зібрати або доповнити сформовану композицію вулиці або площі певним за габаритами та морфологією об'ємом. Всі ці завдання вирішуються в першу чергу на містобудівному рівні, потім на композиційному рівні визначається об'ємно-просторова композиція будинку, його габаритні розміри і далі, в залежності від необхідності і оточення, – на стилістичному, колористичному, семіотичному або типологічному рівнях. Причому історичне середовище кожного міста є неповторним та своєрідним і нові будівлі повинні підкреслювати цю

своєрідність. Тому так важливо застосовувати характерні прийоми і принципи при проектуванні в історичному середовищі.

За століття, а іноді й тисячоліття свого існування історичні міста, такі як Київ, постійно змінювали свій вигляд. Архітектурні споруди, комплекси, сама структура міста і його окремих частин і компонентів представляють архітектурні напрямки різних епох. Ці зміни часом були повільними, малопомітними в масштабі одного людського життя, бо відбувалися в руслі традиції, або раптовими у випадку трагічних подій чи стихійного лиха.

До початку ХХ ст. Київ володів багатим історико-архітектурним середовищем, що сформувалось на основі єдності природних факторів, мальовничої планувальної структури, системи архітектурних домінант - церковних будівель і комплексів, а також кам'яної та дерев'яної забудови, представленої традиційними житловими і громадськими будівлями в основному у формах українського бароко, класицизму, еkleктики, неоренесансу та модерну. В історичному центрі також присутні нечисленні об'єкти неоготики, наприклад, Миколаївський костел – нині Будинок органної та камерної музики (1899 р, арх. С.В. Валовський, В.В. Городецький).

На початку ХХ ст. народилася революційна теорія авангарду, і слідом за тим прискореними темпами почалося формування нової реальності, принципово відмінної від усіх попередніх епох. Кордоном, що розмежував історичну та сучасну архітектуру, було прийнято вважати 1917 рік, який поклав початок глобальним соціальним, економічним і політичним перетворенням усіх сфер життя країни. У цей час забудова історичного центру ще зберігала достатню однорідність, структурність і щільність, що було обумовлено активним будівництвом кінця ХІХ - початку ХХ ст. Перші розриви в цій цілісній тканині з'явилися у зв'язку з приписаним радянською владою руйнуванням церковних ансамблів. У період 1928-1935рр. в Києві були знищені такі акцентні містоформуючі об'єкти як Михайлівський золотоверхий монастир (вважається, що Михайлівський собор був першим храмом з позолоченим верхом, звідки на Русі пішла ця своєрідна традиція), Десятинна церква, церква Олександра Невського; Микільський військовий собор; Стрітенська церква та багато інших. Нова ідеологія породжувала нові реалії, що проявилось в архітектурі 1920-1930-х років появою нових авангардистських напрямків – конструктивізму, раціоналізму, конструктивного ар-деко, які характеризуються суворістю, геометризмом, лаконічністю форм, монолітністю зовнішнього вигляду і функціоналізмом. В архітектурі Києва цей період представлений такими спорудами як: арт-деко - ЦУМ, арх. Д. Фрідман і Л. Мецоян; конструктивізм - Центральний будинок офіцерів ЗСУ, арх. І. Каракіс, Дім «Радянський лікар» по вул. Заньковецької 5/2, арх. П. Альошин; раціоналізм -

Троїцький народний будинок по вул. Вел.Васильківська 53/3, арх. Г.М. Антоновський). Далі на зміну раціоналізму та конструктивізму прийшли класичний і монументальний стиль, в багатьох рисах близькі до ампіру, еклектики і ар-деко.

У післявоєнний період (1945-1955 рр.) в СРСР пануючим стилем став неокласицизм (з елементами бароко і ар-деко), який також називали сталінським ампіром, сталінським класицизмом, сталінським неоренесансом. (Будинок Кабінету міністрів України, арх. І.О. Фомін; ансамбль Хрещатика, що включає Головноштамт 1952-58 рр., Арх. В.Е. Ладний, Б.І. Приймак, Г.М. Слуцький, З.Г. Хлебнікова).

Далі, в 60-х роках, в числі модерністських напрямків отримав розвиток інтернаціональний стиль (функціоналізм), який вимагав від архітектури повної відмови від національно-культурних особливостей та історичного декору на користь прямих ліній і чистих геометричних форм, слідуючи принципу свого ідеолога Людвіга Міс ван дер Роє: «Чим менше - тим більше».

До кінця 1960-х рр. до нього на зміну поступово прийшов структуралізм (структурний експресіонізм). Це ціла група стилів, прихильники яких шукали різні шляхи відмови від обридливих прямокутних форм при збереженні модернізму архітектури, що знайшло прояв у лекальних силуетах і відмові від «диктатури вікон», тобто від домінування в фасаді прямокутних віконних прорізів. Яскравим зразком радянського структуралізму є Національний палац мистецтв «Україна» (1970 р, арх. Є.А. Маринченко, П.Н. Жилицький, І.Г. Вайнер), зразком пізнього структуралізму – Український дім (1978-1982 р, арх. В. Гопкало, В. Гречина, В. Коломієць, Л. Філенко).

В кінці 1970-х рр. зародився новітній з чисто модерністських стилів - хай-тек, і вже до середини наступного десятиліття став найбільш престижним зі світових архітектурних напрямків. Цікавим зразком вітчизняної архітектури в стилі хай-тек є будівля залізничної станції «Караваєві дачі» (2005 р, арх. В.П. Куц, М.М. Бахарєва, В.А. Олійник). Естетика хай-тека надзвичайно популярна до теперішнього часу. Найбільшим проектом у стилі хай-тек, реалізованим недавно в Києві, став Національний спортивний комплекс «Олімпійський» (2011р, арх. М.І. Гречина). Таким чином зона історично сформованого центру Києва представлена об'єктами різних епох різноманітного стильового напрямку.

У 1960-80ті рр. розгорнулося масове індустріальне будівництво. Типові багатоповерхові житлові будинки, громадські будівлі та споруди вторглися в історичну забудову, заповнюючи пустирі або заміщаючи собою менш капітальні дерев'яні будинки. Про взаємодію з історичною забудовою при цьому замислювалися мало – час усвідомлення її цінності ще не настав.

Навпаки, панувало переконання, що архітектурний вигляд історичного центру потребує радикального оновлення, і всі пріоритети мають бути віддані сучасному будівництву [11, с. 126]. Будівлі того періоду не відповідали сформованому середовищу ні за плануванням, ні за масштабом, ні за силуетом, ні за стилістикою; за всіма цими критеріями вони в різкому дисонансі з історичною забудовою.

На початку 1980-х рр. у вітчизняній теорії архітектури почалася переоцінка цінностей, пов'язана з кризою модернізму і затвердженням постмодерністського світогляду. Повсюдний наступ типової забудови на історичні центри міст змусив задуматися про взаємодію історичної та сучасної забудови, про цінність історико-архітектурного середовища як цілісного явища.

Однак «природа» міста розвивається завжди і не може обійтися без нового будівництва. Неможливо уникнути нового будівництва - йому завжди знайдеться місце, воно з'являється при знесенні старих і нецінних споруд, ущільненні історичної забудови і переплануванні з метою розширення вулиць і магістралей.

Світовий досвід збереження та оновлення історично складеного міського середовища дозволяє сформулювати деяку універсальну стратегію: *основним об'єктом реконструктивного втручання стає не окрема споруда або ансамбль споруд, а ділянка міського середовища, яка розглядається як цілісна і безперервна міська тканина.* [10, с. 176].

Будь-який новий об'єкт, що виникає всередині цієї цілісної і безперервної тканини, є елементом реконструкції цієї тканини - міського середовища. Новий об'єкт повинен вписатися в це середовище і співіснувати в своєму архітектурному оточенні, не викликаючи у людей емоційного відторгнення.

Питання про те, чим замінити віджили свій вік будівлі і яким чином ввести в історичну тканину нові архітектурні елементи, завжди було складною науково-дослідною та практичною проблемою реконструкції.

Цій темі були присвячені дослідження В.Л. Глазичева, А.Е. Гутнова, А.В. Іконникова, М.І. Мільчик, О.І. Пруцина, А.Г. Раппапорта, С.К. Регаме, А.С. Щенкова, які обґрунтували середовищне бачення міста, середовищний підхід до проблеми поєднання «старого» і «нового».

*М.І. Мільчик запропонував розгорнуту класифікацію наукових підходів до сформованої забудови: **нігілістичний** підхід, що передбачає повне знесення або знесення з музеєфікацією фрагментів; фізичне збереження лише окремих видатних пам'яток архітектури без урахування або з урахуванням їх висотної сумісності з новими будівлями; **визнання цінності** всього історико-архітектурного середовища з домінуванням, частковою або повною підпорядкованістю нових будівель; **імітація** новими будівлями історичних*

аналогів (часткова або повна) [6, с. 6].

О.І. Пруцин виділив основні правила включення нових споруд в середовище: «дотримання пропорційних співвідношень обсягів і висот будівель, архітектурна виразність, узгоджені рішення фасадів, обґрунтований вибір кольорової гами» [7, с. 188].

Аналізуючи практику сучасного будівництва в історичних містах, О.Е. Гутнов виявив чотири архітектурні принципи щодо введення нового архітектурного об'єкта в історично сформоване середовище [3, с. 213-234]:

- прихована реконструкція;
- стильова імітація;
- контрастне рішення (протиставлення);
- «хірургічне» втручання (дисонанс).

Принципом **прихованої реконструкції** користуються для оновлення старого центру, його пристосування до вимог сучасного життя, так щоб це не призводило до руйнування, фізичного знищення сформованої забудови і традиційного вигляду міста. Втручання архітектора стосується в основному внутрішніх, проміжних, міських просторів (дворові території, тупики, пустирі тощо), які знаходяться поза полем сприйняття і функціональної активності людей, що наповнюють міський центр. Традиційні елементи міської структури – історично сформовані вулиці, площі – не змінюють свого звичного вигляду, але реальний простір функціонування людини не замикається в цих межах. Він розвивається зсередини, пронизує споруди і квартали, утворює додаткові внутрішні зв'язки, площадки, проходи, враження від яких викликає в свідомості городянина архітектурний стереотип старого міста. [10, с. 177].

Для відновлення фасадної частини історичних кварталів використовують **принцип стильової імітації** - наслідування стильовим особливостям старої забудови.

До нових будівель, які вклинюються у фронт історичної вулиці, пред'являються досить жорсткі вимоги: збереження типу забудови, щоб не порушити звичний для городян архітектурно-художній вигляд вулиці, силуетності забудови (обмеження висоти поверхів і всього обсягу), коректна пластика фасаду нової будівлі (пропорції вікон, декору та інших деталей, співвідносних з оточенням), залежне від сусідніх фасадів рішення фактури та кольору (матеріал облицювання) і т.ін. Найчастіше цей принцип застосовується в ситуації брандмауерної забудови, виконується також прив'язка до сусідніх будівель єдиною карнизною лінією. Відповідно до цього принципу зведена Адміністративна будівля за адресою пров. Рильський 4, вписана в забудову стилю еклектика Архітектурним бюро «Смирнов і К °». (Див. рис. 1)

Рис. 1 Адміністративна будівля, 2010 р., Архітектурне бюро «Смирнов і К°»

Ще одним вдалим прикладом є будівля офісно-торговельного центру на вул. Верхній Вал 68, виконана за проектом Архітектурного бюро «О. Коваль» (у складі ВАТ «Київпроект»). (Див. рис. 2)

Рис. 2 Офісно-торговельний центр на Подолі, 2006-2007 рр., гал. О. Коваль

Ділянка проектування знаходиться на території пам'ятки археології IX-XVIII ст. місцевого значення під назвою «Культурний шар Подолу» на перетині вул. Верхній Вал і важливої транспортної магістралі вул. Набережно-Хрещатицька. Містобудівна орієнтація будівлі обумовлена на її візуальне сприйняття з перехрестя вулиць і пішохідного моста на Рибальський острів. П'ятиповерховий будинок офісно-торговельного центру, з відступом в рівні третього поверху, замикає периметр забудови кварталу. Стилiстика архітектурного рішення – історизм – була продиктована вимогами відтворення

історичної забудови Заповідника, з використанням нових технологій.

У руслі принципу імітації працює і метод аплікації - спосіб накладення на стару забудову елементів нової архітектури. Тут не порушується загальний характер і масштаб фасадів, але засоби і «мова» оформлення є сучасними.

Якщо спиратися на регламентуючі вимоги, суворо їх дотримуватися, то принцип стильової імітації дозволяє на професійному рівні вирішувати завдання збереження історичного вигляду вулиці без особливих труднощів.

Складність виникає у випадку, коли поряд із заповідною або охоронною зоною доводиться будувати сучасні громадські будівлі або житлові будинки підвищеної поверховості. Тут визначальним стає принцип обмеження поверховості щоб уникнути порушення силуету старої забудови. Для застосування цього принципу розроблений метод висотних обмежень: висота нових будівель знаходиться в прямій залежності від ступеня їх віддаленості від старої забудови. Крім того, враховуються вимоги вільного огляду історичного ядра міста або окремих пам'яток архітектури, а також оптимальні силуетні та об'ємні співвідношення нового об'єкта зі старою забудовою.

З урахуванням цього принципу побудований готельно-офісний комплекс «Торонто-Київ» по вул. Антоновича (Горького), 79. (Див. рис. 3)

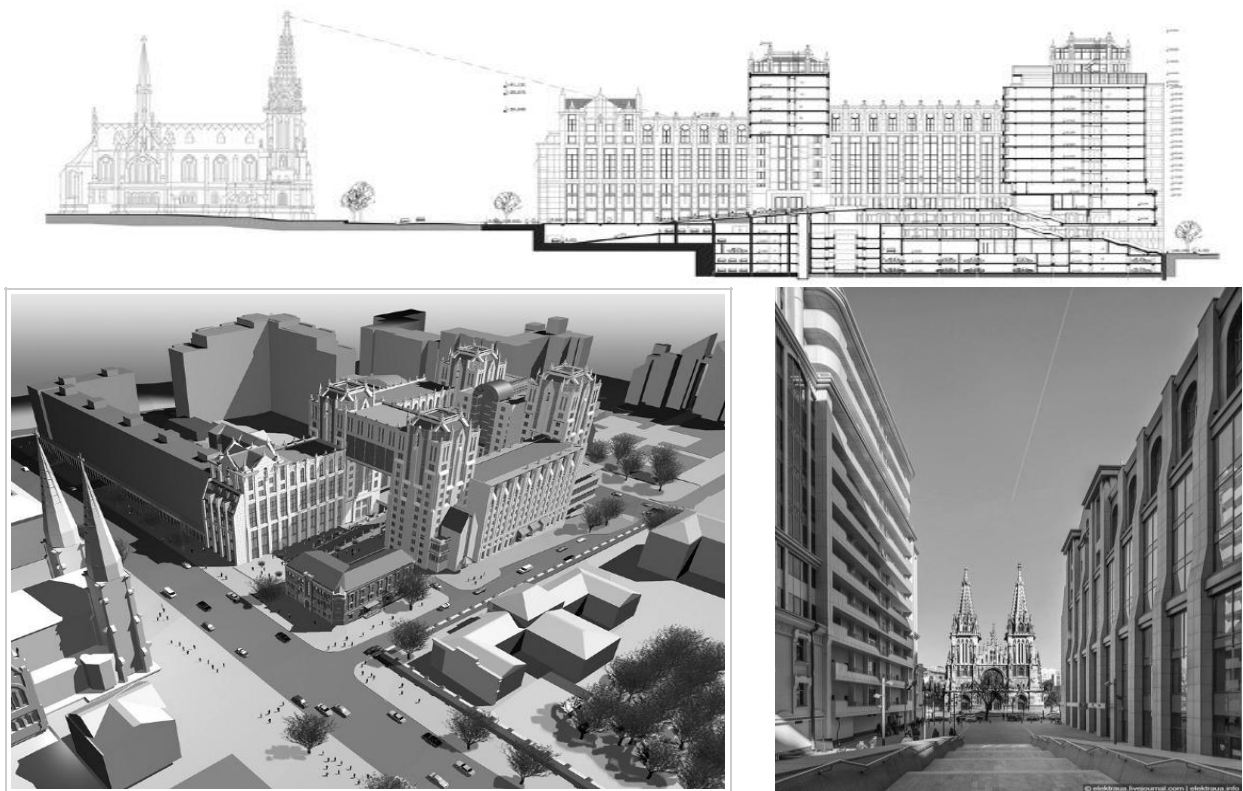

Рис. 3 Готельно-офісний комплекс «Торонто-Київ», 2005 р. – 2013 р., арх. А.В. Пашенько.

Використовуючи відповідні об'ємно-просторові рішення та враховуючи

принцип обмеження поверховості, проектувальник досяг завданої мети: з пішохідної зони загальноміської групи забезпечений повний огляд архітектурного акценту найближчого середовища – Миколаївського костелу (наразі Дім органної та камерної музики). Стилiстичне рішення комплексу – неоготика-хайтек – підтримує стилістику костелу, формує органічний силует нової забудови, що не порушує історично складених обрисів.

Найбільш сильне, за емоційним впливом, враження справляють нові об'єкти, виконані за **принципом контрасту** по відношенню до навколишнього знайомого і естетично звичного архітектурного середовища.

Як приклад вдалого поєднання нового архітектурного об'єкта та історичного середовища за принципом контрасту можна привести будівлю готелю «Хаятт Рідженсі Київ», побудовану в 1996-2007 рр. по вул. Алли Тарасової 5. Проект був розроблений архітектором Я.Я. Вігом з використанням в якості основи проекту готелю архітектора Чакмена (Fiebiger GmbH). Адаптація до вимог українських будівельних норм і законодавства була виконана київською архітектурною майстернею «П.П.ЯношуВіг і партнери» і БІП-ПМ (архітектор Т.Г.Григорова).

У даному проекті будівля готелю візуально поєднана з історичним об'єктом - триповерховим особняком Прибуткового будинку капітана Волкова (1881р, арх. Павло Федоров, неоренесанс), достовірно відновленим в деталях. У створенні фасаду був використаний прийом формування суцільної дзеркальної поверхні, яка відображає фасади історичних будівель. Скло своєю фактурою справляє більш легке враження і, тим самим, залишає за історичним об'єктом домінуючі функції (див. рис. 4).

Рис. 4 Готель "Хаятт Рідженсі Київ", 1996-2007 р., арх. Я. Я. Віг

Гармонійний результат вписаного нового архітектурного об'єкта в історичне середовище за принципом контрасту досягнутий також у проекті адміністративної будівлі по вул. Інститутська 11-б, побудованого в 2013 році (авторський колектив: ГАП О. Коваль, арх. О. Сокіл, Н. Поправка, О. Шутова) див рис. 5.

Рис. 5 Адміністративна будівля, 2013 р., гол. арх. О. Коваль

Контрастне рішення має, на жаль, і невдалі приклади. До цих випадків більш підходить слово дисонанс. Так, наприклад, масивна будівля бізнес-центру «Сіті Плаза» з досить грубим фасадом зі скла і бетону по вул. Вел. Васильківська 62/64 неделікатно розриває ряд витончених історичних фасадів у стилі неоренесанс, створюючи враження деякої зневаги до історичного минулого тільки підкреслюючи її чужорідність. (Див. рис. 6)

Рис. 6 Бізнес-центр «Сіті Плаза», 2003 р., арх. О. Донец

Прикладом невдалого вторгнення в історичну забудову може також служити будівля Республіканського «Будинку моделей» Міністерства побутового обслуговування населення УРСР, побудована в 1969 році (зараз будівля Укргазбанку) за адресою вул. Вел. Васильківська, 39 (рис. 7).

Рис. 7 Будівля Республіканського «Будинку моделей» (зараз будівля Укргазбанку), 1969 р., функціоналізм

З усіх принципів нового будівництва в історично сформованому середовищі тільки контрастне рішення створює можливості для появи архітектурної споруди високої якості, а при талановитому виконанні – навіть твору мистецтва. [10, с 180] Місто перебуває в процесі постійного розвитку в просторі та зміни в часі. Окремі будівлі, фрагменти вулиць, двори і площі іноді

видозмінюються до невпізнанності. І дуже важливо, щоб у городянина зберігалось почуття рідного міста, закріплене в його пам'яті як образ. Які б зміни не відбувалися в міському середовищі, типи будинків, вулиць, площ підсумовуються в сприйнятті городянина в цілісне уявлення про образ міста.

Принципи суміщення історичної та сучасної забудови розрізняються по цілій групі наступних критеріїв сполучуваності, сума яких і визначає комплексний підхід у проектуванні:

- містобудівні параметри (розташування в структурі забудови, конфігурація плану);
- масштаб (габарити плану, поверховість, масштаб членувань фасаду);
- композиція і структура (об'ємно-просторові співвідношення, пропорціональність, тектоніка, пластика фасадів);
- силует (висота будівлі та її об'ємів, форма даху, наявність акцентів);
- оздоблювальні матеріали і колірне рішення;
- стилістика.

Неминуче і закономірне сучасне будівництво в історичних зонах, пов'язане як із заміною втрачених споруд у сформованій забудові, заповненням прогалів в цілісному міському середовищі історичних центрів, так і з плановою ревалоризацією районів історичного центру, яка має вестися на основі принципів ансамблевості та середовищної толерантності. У зв'язку з динамічним розвитком міста та його історичного центру, аналіз об'єднання історичної та сучасної забудови та пошук шляхів їх гармонізації залишається актуальною проблемою в теорії та практиці архітектури.

Список використаних джерел

1. Беккер А., Щенков А. Современная городская среда и архитектурное наследие. – М.: Стройиздат. 1986.
2. Гутнов А., Глазычев В. Мир архитектуры: Лицо города – Эврика, 1990.
3. Гутнов А. Э. Эволюция градостроительства. М.: Стройиздат, 1984. 256 с.
4. Иконников А.В. Функция, форма, образ в архитектуре – М.: Стройиздат, 1986 – 149 стр.
5. Линч К. Образ города / Под. ред. А.В. Иконникова – М.: Стройиздат, 1983 – 328 стр.
6. Мильчик М.И. Исторический город и современная архитектура. Л.: Ленингр. орг. о-ва «Знание» РСФСР, 1990. 32 с.
7. Пруцын О.И., Рымашевский Б., Борусевич В. Архитектурно-историческая среда. М.: Стройиздат, 1990. 408 с.
8. Регамэ С.К., Брунс Д.В., Омеляненко Г.Б. Сочетание новой и сложившейся застройки при реконструкции городов. М.: Стройиздат, 1988. 142 с.
9. Соколов Л.В. Центр города. Функции, структура, образ. – М.: Стройиздат, 1992 – 178 стр.

10. Хасиева С.А. *Архитектура городской среды: Учеб. для вузов.* — М.: Стройиздат, 2001. — 200 с., ил.
11. Щенков А.С. Реконструкция исторической застройки в Европе во второй половине XX века: историко-культурные проблемы. М.: Ленанд, 2011. 280 с.

Аннотация

Статья посвящена изучению проблем размещения новой застройки в исторической среде Киева с целью определения принципов гармонического единства.

Ключевые слова: новая застройка, историческая среда, образ города, гармонизация.

Annotation

The article tells about the study of problems of the Kyiv historical environment and placing new building in it. The aim of the research is determination of harmonious combination principles of new and historical building.

Key words: new buildings in the historical environment, the image of the city, reconstruction of the historic center.

УДК 711.5

С.В. Акопнік

доцент кафедри теорії архітектури КНУБА,

С.І. Нівін

доцент кафедри теорії архітектури КНУБА,

Н.М. Шило

кандидат архітектури, доцент кафедри теорії архітектури КНУБА

ПРИЙОМИ ПРОСТОРОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ МІСЬКОГО ЖИТЛОВОГО СЕРЕДОВИЩА

Анотація: стаття присвячена проблемам формування і гармонізації житлового середовища. Проаналізовано вітчизняний і зарубіжний досвід житлового будівництва

Ключові слова: архітектурно-планувальні засоби, житлове середовище. забудова. житловий квартал.

Соціально-економічної зміни в країні, а саме – ринкові стосунки, диференціація вартості землі, збільшення ролі місцевого самоврядування, переорієнтація на виявлення і розвиток індивідуальних нахилів колективу співмешканців спонукають до пошуків альтернативних шляхів і проблемно-орієнтованих підходів, націлених на переосмислення звичних критеріїв в організації житлового середовища, покращення просторових характеристик,

підвищення вимог до його якостей з позиції соціалізації і гуманності.

Аналіз вітчизняних та закордонних проектів з реновації, реконструкції та реалізованих містобудівних рішень дозволив виявити основні тенденції в сучасному житловому містобудуванні, які формуються в залежності від існуючих економічних, культурних, технічних умов та зовнішніх факторів середовища.

В багатоповерхових, багатосекційних житлових будинках проживає велика кількість людей, які випадково стали сусідами і яких не об'єднує нічого, окрім поштової адреси, що створює велику психологічну напруженість серед проживаючих, здатну породжувати конфлікти. Традиційне поняття вулиця - двір - будинок, сформовані в історичних частинах міст, в яких мешканці знали один одного в обличчя, а часто й дружили, відходять у минуле. Поняття сусідства трансформувалося під тиском швидко мінливих обставин розвитку суспільства і постулатів житлової забудови епохи модернізму ХХ століття, що довела свою неспроможність до створення комфортного середовища для людей [4]. Однак сучасні економічні принципи управління, особливо ті, що стосуються житлової політики, будуються на прагненні відродити сусідські відносини, як основи самоврядування. Це прагнення підтверджують і соціологічні дослідження. [1].

Створення умов для спільної діяльності є запорукою самореалізації сусідства. Персональне спілкування, соціальний контроль, пішохідна зв'язаність об'єднують просторову структуру в єдине середовище проживання, до якої у жителів формується ставлення, як до «свого простору». Зростає розуміння, що якість життя поліпшується в сусідстві, де вулиці безпечні, де торгове і суспільне обслуговування прямо під руками, де люди знають сусідів, де є почуття спільності і взаємної підтримки.

Такий соціальний запит може відтворюватись в урбанізованому середовищі різними архітектурно-планувальними засобами, зокрема формуванням квартальної забудови з новими параметрами дворового простору, оновленою функціональною складовою та переосмисленням приквартальних складових – вулиці, пішохідних проходів, приватних та громадських просторів тощо.

З огляду на вищевикладені проблеми формування житлового середовища, київські архітектори Бородкін Ю.Н., Нівін С.І поставили за мету створити проект високощільної забудови – архетип європейського міського простору, позбавленого безсистемності і привабливого для проживання. Ділянка, на якій передбачається будівництво житлового комплексу, розташована на розі вул. Народного ополчення та вул. Ернста. Замовником ставилося завдання розміщення максимальної кількості економічних квартир на відведеній під

будівництво території в 7,7 га і забезпечення комфортних умов для проживаючих. Згідно з архітектурно – просторовим вирішенням майданчик проектування поділено на чотири квартали, що перетинаються двома пішохідними бульварами і відіграють роль композиційного і комунікативного центру комплексу. Завершення двох перпендикулярних осей бульварів позначені громадськими спорудами. Запроектовано 4 квартальні групи, з житловими будинками, що розташовані довкола дворових просторів, поверховість обрано в межах 9-15 поверхів, з додержанням вимог інсоляції. Загальна площа житлових будинків комплексу – 243453 м. кв., на 1652 квартири.

На підземних поверхах передбачено розміщення дворівневих паркінгів на 840 автомашин для власників 50% квартир і працівників нежитлових та технічних приміщень. Перший і цокольний поверхи будинків займають нежитлові приміщення: магазини продуктових і промислових товарів, кафе, фітнес клуби, тренажерні зали, пошта, аптека, пункт міліції і інші громадські заклади.

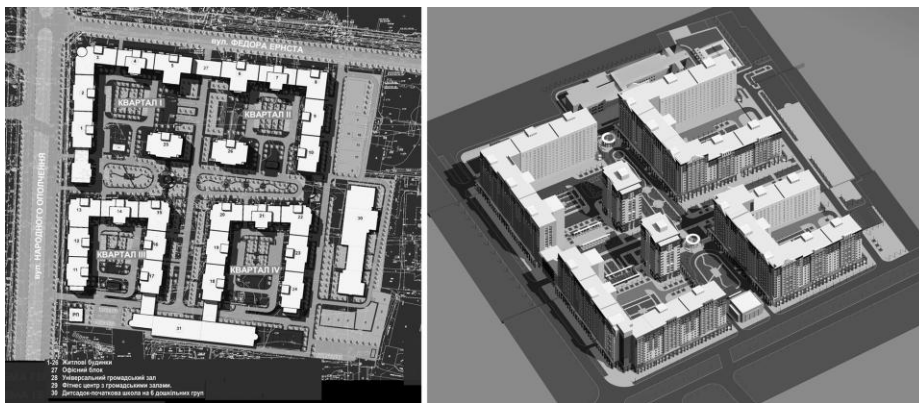

Рис.1. Схема генплану та загальний вигляд комплексу

Дворові простори оздоблені і озеленені, з розміщенням майданчиків для дітей і відпочинку дорослих, спортивних і господарчих площадок. На всіх майданчиках і прилеглий території встановлюються елементи малих архітектурних форм: лави, декоративні урни, гойдалки, гірки, столи для настільних ігор, спортивні тренажери, шведські стінки.

Містобудівельні якості забудови мають бути забезпечені як за рахунок високого рівня благоустрою, так і завдяки різноманітності архітектурних деталей та кольорових рішень фасадів. Це має створити збагачене середовище і допомагати пізнаваності «свого будинку». В парковій зоні між квартальними групами створюються пейзажні групи з невеликих масивів листяних дерев з використанням окремих екземплярів великогабаритних дерев хвойних порід.

На ділянці комплексу також передбачені окремі громадські споруди:

- навчально-виховний заклад, який складається з дитячого садка на 6 груп та початкової школи на 8 класів;

- чотирьохповерховий блок фітнесцентру з 25-метровим басейном, двома малими басейнами, універсальним спортивним залом 16х30м., залом ритмічної гімнастики, тренажерними залами;

- .- вздовж вул.Н.Ополчення,, між кварталами 1 і 3 розміщено двоповерховий універсальний зал. Об'єм залу візуально з'єднує квартали і замикає внутрішній бульвар;

- вздовж вул. Ернста, між кварталами 1 і 2, розміщено п'ятиповерховий офісний блок. Об'єм блоку візуально з'єднує квартали і замикає внутрішній бульвар.

В проектуванні житлового комплексу приймали активну участь практиканти і випускники університету КНУБА і внесли свою частку праці в пошуку і реалізації ідей даного проекту.

Особливо складною є проектування забудови в центральних районах міста та кварталів і вулиць, що примикають до них. Перед архітектором повстає завдання зберегти стилістику середовища, що склалася, його масштабність, історичну цінність, ландшафтну привабливість. Існуюча квартальна забудова таких районів потребує з одного боку спадкоємного підходу, з іншого – привнесення архітектурних рішень, що відповідають сучасним вимогам.

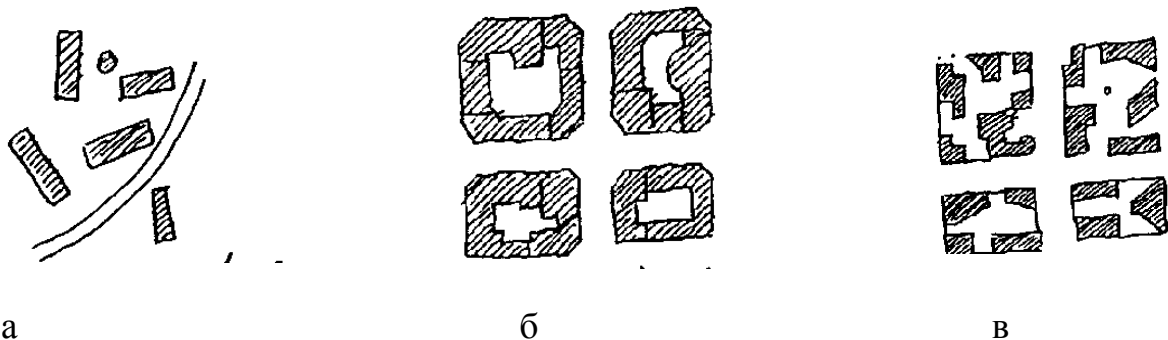

Рис.2. Схеми квартальної забудови

а-розосереджена; б-квартальна; в- методом «відкритих ділянок»

Цікавим в даному випадку видається так званий «метод відкритої ділянки», розроблений французьким архітектором Крістіаном де Промзампарком для забудови району Парі Рив-Гош в Парижі. Архітектор формує квартальну структуру об'ємами окремих будинків, що чергуються пустотами-розривами. Фасади будинків з боку вулиці фіксуються червоними лініями. Будівлі не примикають один до одного, це дозволяє отримати гарні мікрокліматичні характеристики в житлі – інсолюваність, провітрюваність,

освітленість. Розриви забезпечують візуальну відкритість як з середини забудови, так і з боку вулиці, зберігаючи межі між приватним і суспільним простором. Такий підхід до організації урбаністичної структури забезпечує з одного боку різноманітність форми, кольору, матеріалу, з іншого – зафіксована лінія вулиці дає можливість «зібрати» забудову.

За словами автора, забудова «відкритих ділянок» надає місту пористої структури, з високою щільністю, створює єдність, зберігаючи неоднорідність[5].

Інший приклад – поліфункціональна будівля-квартал Тольяк-Шевальоре в Парижі, що займає площу всього кварталу. По фронту забудови вулиці будівля формується по червоній лінії, а в середині квартального простору монолітність структури перерізується двома ущелинами, що підкреслюють криволінійність форми фасадів. В центрі ділянки запроектовано сад з декоративним озелененням і озером, що підвищує кліматичні і естетичні характеристики

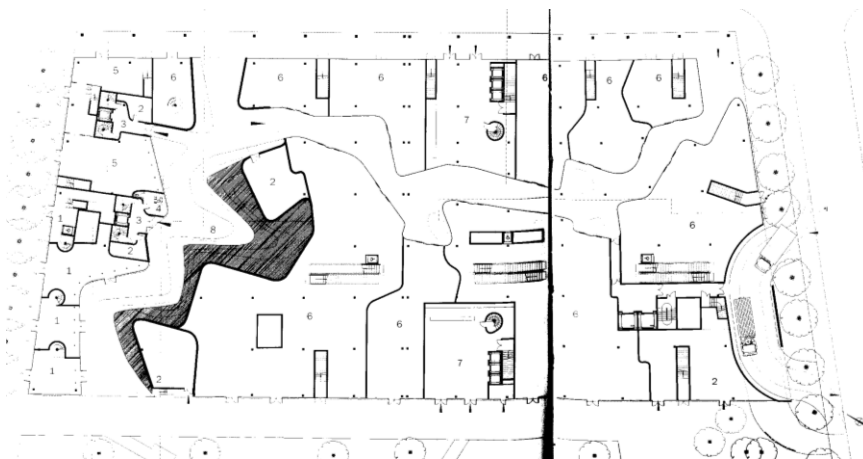

Рис.3. Будівля-квартал Тольяк-Шевальоре

збудови. Перші поверхи будинку-кварталу зайняті приміщеннями ресторанів і магазинів, на трьох вищих – житло і офіси.

Житлове середовище є одним з основних об'єктів проектування, саме тому навчальний план архітектурного факультету КНУБА включає комплекс дисциплін, що дають необхідні знання для подальшої практичної роботи, а також передбачає виконання студентами 2-6 курсів проектів житла різних типів. Зокрема студентам 5-го курсу була запропонована актуальна тема – проектування житлового району на вільній від забудови території в м. Києві. В роботі над проектом студентами вирішувались наступні завдання: формування поліфункціонального житлового комплексу, аналіз та розрахунок інсоляції території забудови, вирішення зонування та благоустрою двору, рекреаційних та пішохідних зон, створення композиційних акцентів в периметральній

забудові за рахунок різної поверховості.

Рис.4. Проекти студентів АБС-536 Петренка О. та Рожкевича Б.

Перелік літератури

1. Кияненко К.В. Социальные основы архитектурного формирования жилой среды - Учебное пособие для архитектурных специальностей вузов.-Вологда: ВГТУ, 1999 - 238с.
2. Крашенников А.В. Жилые кварталы – М.,Высшая школа, 1988 – 85с.
3. Шимко В.Т. Архитектурное формирование городской среды – М., Высшая школа, 1990- 223с.
4. Яблонська Г.Д. Економічна ефективність і якість містобудівних та архітектурних рішень – Міносвіти та науки України – КНУБА, Київ, 2013.
5. <http://www.infrance.ru/paris/art-paris/cine-kira//html> [Електронний ресурс]

Аннотация

Статья посвящена проблемам формирования и гармонизации жилой среды. Проанализированы отечественный и зарубежный опыт жилищного строительства

Ключевые слова: архитектурно-планировочные средства, жилая среда, застройка, жилой квартал.

Annotation

This article is devoted to problems of development and harmonization of the living environment. Analyzes domestic and international experience in residential construction.

Keywords: architectural and planning tools, housing environment, development, residential area

УДК 711, 455

Г. М. Юрчишин,

*канд. арх., заслужений архітектор України, професор кафедри дизайну
Косівського інституту прикладного та декоративного мистецтва
Львівської національної академії мистецтв*

РОЛЬ ТА МІСЦЕ РЕГІОНАЛЬНОЇ ХУДОЖНЬОЇ ШКОЛИ В ДОСЛІДЖЕННІ ТА ЗБЕРЕЖЕННІ УКРАЇНСЬКОЇ АВТЕНТИЧНОЇ АРХІТЕКТУРИ Й МИСТЕЦТВА

Анотація: досліджується та аналізується вплив регіональної архітектурно-мистецької школи на формування світогляду фахівців, науковців та студентів, спрямованого на глибоке вивчення та збереження етнічних традицій Прикарпаття. Визначена її роль у житті суспільства, що вимагає володіння методами проектування, які нададуть можливість вирішувати складні проблеми організації соціальних процесів і громадських функцій у оптимальному просторовому середовищі.

Ключові слова: автентична архітектура, традиція, архітектурно-мистецька школа, Прикарпаття.

Постановка проблеми. Сучасна архітектура Прикарпаття, витoki якої сягають часів становлення Галицько–Волинської держави, відображена у дослідженнях відомих краєзнавців В.Грабовецького, П.Арсенича, Ю.Целевича, З.Соколовського, В. Шпільчака, В.Головатого [2, 296 С.] й інших. Наявні напрацювання в царині вивчення архітектурно-мистецької спадщини краю дають змогу прослідкувати процес її становлення як самобутнього унікального середовища життєдіяльності регіону зі специфічними умовами та способом загосподарювання, традиціями народного будівництва та культури, етнічними особливостями. Саме з аналізу автентичної архітектури дізнаємося про самобутню культуру, побут, мистецтво місцевого народу, його вірування й традиції. Власне, такі факти вказують на актуальність демонополізації підготовки архітекторів, дизайнерів та мистецтвознавців з метою творення та розвитку регіональних шкіл, які б повніше врахували та розкрили ці особливості в підготовці архітектурних та мистецьких кадрів.

Величезний пласт архітектурно-мистецької спадщини, що закладався народними майстрами-будівничими та професійними зодчими, став фундаментом, на якому формується регіональна архітектурна школа. Чимало талановитих архітекторів залишили свої творіння на цій мальовничій землі. На основі досягнутого ними, були закладені підвалини сучасної архітектури, а пізніше й регіональної школи. Сьогодні необхідно створити нову шкалу

професійних цінностей і нову естетичну концепцію істинно національної архітектури та мистецтва, де б взаємопоєднувалися функціональний і художньо-ідеологічний зміст з архітектурно-художніми формами та сучасним світосприйняттям людини.

Виклад основного матеріалу. Становлення України як європейської держави, формування її іміджу й міжнародного авторитету, фундаментальні соціально-економічні та політичні перетворення, перехід на ринкові відносини та демократичні суспільні засади відкритого суспільства, не будуть успішними без професійної діяльності митців: архітекторів, художників, дизайнерів. Відродження української культури, зумовлене історичним процесом державотворення, що розпочався після здобуття незалежності, немислиме без дослідження та збереження національної архітектурно-мистецької спадщини. У цей перехідний період постала необхідність узгодження проблем загальнодержавного значення з приватним капіталом і незалежними замовниками, «вільними» науковцями, проектувальниками й будівельниками. Це докорінно змінило взаємовідносини між учасниками архітектурно-містобудівної діяльності, для гармонізації яких необхідні принципово нові організаційні та юридичні засади, у тому числі правове забезпечення, нормативна база й обґрунтований науково-технічний супровід.

Формування просторового середовища Прикарпаття відбувалося впродовж століть і обумовлене чинниками, які мають складну соціальну, економічну, історичну та культурно-мистецьку складові. Історія регіональної архітектури дає змогу стверджувати, що це унікальне явище в історії української культури, ще недостатньо вивчене та потребує охорони держави й громади на місцях. Дослідження автентичної архітектури та мистецтва дозволяє відтворити реальну картину життя мешканців краю, щоб зберегти їх для прийдешніх поколінь.

У першій половині ХХ ст. поряд із народними майстрами працювали талановиті архітектори С. Треля, Ф. Януш, Я. Кудельський, А. Захаревич, І. Левинський, Я. Лемпівський, Р. Меус, Г. Шльосс, А. Каменобродський, Т. Ковальський, Г. Вайтцман, Т. Тальовський, Є. Баудіш, Г. Кошиць, К. Заремба, В. Мюльн, Ю. Лапівський та інші, які є авторами споруд, що є окрасою міста Станіславова – Івано-Франківська й області [3, 269 С.]. Упродовж багатьох століть здійснювався складний процес формування ідентичності української архітектури майстрами-будівничими та професійними зодчими. Прикарпатська земля прикрашена чудовими зразками архітектурних творів, що слугували людям, створюючи не лише умови для життєдіяльності суспільства, а й утверджуючи віру, традицію та культуру нації. Регіональна архітектура має унікальні художньо-композиційні, конструктивні та

типологічні особливості, що вдосконалювалися від покоління до покоління. Шліфуючи майстерність будівничого й мистецький смак зодчого, формувався неповторний образ Галицької архітектури, витоки якої йдуть від часів Галицько-Волинської держави.

Вона стала об'єктом вивчення та дослідження для багатьох науковців, духовенства й пошановувачів архітектурно-мистецької спадщини та збагатилася завдяки фундаментальним дослідженням Володимира та Данила Щербаківських, М. Драгана, Г. Павлуцького, В. Січинського, С. Таранушенка, В. Кричевського, а також сучасним дослідникам: І. Могитичу, Я. Тарасу, І. Довгалюку, А. Данилюку, В. Мельнику та багатьом іншим, які провели велику дослідницьку, наукову та просвітницьку роботу в царині вивчення і збереження архітектурної спадщини Західної України.

Чимало талановитих народних майстрів-будівничих залишило нащадкам свій творчий архітектурний спадок на теренах Прикарпаття. Так, храм св. Дмитрія в селі Білі Ослави Надвірнянського району 1835 року змайстрували теслі Іван Биряк, Григорій Бойків, Василь Щерб'юк під керівництвом Семена Костіва. Церкву в селі Стримба 1840 року збудував Михайло Момот, храм Святого Пророка Іллі для монастиря отців-студитів в селі Дора 1938 року звели теслі І. Яворський та П. Григорчук [1 с. 5-12].

Незважаючи на аматорський підхід у роботі майстра-будівничого, відчуваємо його глибоку одухотвореність проникнення в матеріал. Для народного майстра характерні спостережливість і філософська оцінка та аналіз навколишнього світу і карпатської природи, бажання пізнати її закони й перенести на свої архітектурні творіння. Тисячолітня історія Галицької церковної архітектури розкриває перед нами величезне розмаїття як монументальних мурованих храмів та соборів, так і величавих іа камерних дерев'яних церков, побудованих у традиціях української народної архітектури. До Державного реєстру нерухомих пам'яток архітектури України занесена 151 споруда (Постанова Кабінету Міністрів України від 3 вересня 2009 року № 928). Серед них є унікальні автентичні дерев'яні церкви: Різдва Пресвятої Богородиці в селищі Ворохта 1615 року, дзвіниця і церква святого Миколая 1760 року в селі Сливки Рожнятівського району, Святодухівська церква 1598 року Різдва Пресвятої Богородиці XII–XIV ст. у місті Рогатині та чимало інших.

Відомий художник, академік І. Грабар так піднесено-урочисто змальовував українську церкву: «Ось де самотнє мистецтво Прикарпатської Русі торжествує своє найвище досягнення! Тут, у цих легкозлітаючих до неба струнких силуетах храмів, у дитячій простоті їх конструкцій, що надає їм вигляду дивовижних іграшок, виявилася вся надзвичайна чарівність цього

справді народного мистецтва». Кращі зразки храмів відзначаються ошатністю та красою своїх форм при простоті конструктивного рішення, гармонійним співвідношенням частин споруди й усіх її елементів при лаконічній строгості та досконалості.

Підвалини сакральної архітектури Прикарпаття закладені як народними зодчими, так і професійними архітекторами. Наприклад, храм св. Архангела Михаїла в Ланчині 1922–1924 рр. будувався за проектами архітектора О. Лушпинського, церква св. Параскеви у Фітькові зведена 1928 року за проектом відомого в Галичині львівського архітектора Євгена Нагірного, храм Благовіщення Пресвятої Богородиці в Заріччі спроектував 1930 року архітектор Лев Левинський [1, с.7].

В історії цивілізації зодчество завжди займало особливе, домінуюче місце серед інших мистецтв, утілюючи фундаментальні ідеї своєї епохи та переносячи їх на століття вперед. Самоцінність образу архітектурної споруди продовжує жити й працювати на глядача навіть за умов, коли зникають чи трансформуються причини, що спричинили їхню появу – це одна з основних властивостей, які синтезують архітектуру з іншими видами мистецтв.

У регіональній архітектурі, крім основних законів образного формотворення, функціонують додаткові впливи, оскільки на території певного регіону проживають різні етнічні групи. Кожен етнос є носієм своєї культури, мистецтва й характерної архітектури, адаптованої до місцевих природно-кліматичних умов, господарської діяльності, геополітичної складової й навіть менталітету мешканців. Велике покликання зодчих грамотно й виражено врахувати всі наявні складові при розробці стратегій розвитку на перспективу та в повсякденній проектній роботі.

Одним із неповторних регіонів є Прикарпаття, сучасна архітектура якого служить ланкою неперервного ланцюга в системі образного формотворення, який видозмінюється в часі. Основні характеристики архітектури обумовлені також ландшафтно-просторовими відмінностями. Отож «середовище» – ключове поняття методів, результатів і цілей творчої діяльності архітекторів, що формуються сьогодні як фахівці.

Війни, руйнування, кон'юнктурні інтереси окремих кланів та осіб завдавали непоправної шкоди архітектурі Прикарпаття. Достатньо лише згадати сотні зруйнованих радянською владою храмів, унікальних пам'яток історії та культури, що не «вписувались» у комуністичну «ідеологію та культуру». У цьому аспекті неоціненною є праця дослідників архітектурно-мистецької спадщини краю, котрі з крупинок на основі архівних та літературних джерел, археологічних розкопок відновили загублені історією пам'ятки, установили взаємозв'язки та закономірності розвитку народної

культури регіону. На жаль, чимало унікальних пам'яток архітектури краю зруйновано війнами, часом та байдужістю людей, через що значна частина її авторів канула у вічність. Проте навіть та архітектурно-мистецька спадщина, що збереглася, дає нам право з гордістю стверджувати, що архітектура регіону є унікальним та самобутнім явищем української національної культури. Вона неповторна за своїм природно-ландшафтним та етнокультурним характером, що сформувався в межах Гуцульщини, Південно-Східної Бойківщини, Покуття та Опілля. У кожній із етнічних груп закладені основоположні закономірності формотворення, що відображають національну специфіку художньої мови української культури. Історія архітектури Прикарпаття певною мірою досліджена та відображена в науковій та публіцистичній літературі, що є невичерпним джерелом для наукового дослідження ще багатьох дослідників краю.

Як відомо, архітектура виконує також інформативну функцію, що має не лише загально-культурний зміст, а й ідейно-художній та емоційно-естетичний. Таким чином, вона задовольняє не лише утилітарні потреби суспільства засобом матеріальних структур, а й забезпечує необхідні сприятливі умови для здійснення процесів, необхідних соціуму.

Раніше люди мистецьких професій — архітектори, художники, ремісники, працюючи над своїми творіннями, вирішували в основному локальні завдання, загальна ж конструкція створюваної ними «другої природи» — середовища життєдіяльності людини, формувалась стихійно. Нині значно розширилися горизонти просторового сприйняття середовища. Крім задоволення потреб окремих членів суспільства, необхідно вирішити проблему проектування життєвого середовища в цілому, гармонійно об'єднавши всі його складові: функціонально-прагматичні, матеріально-фізичні, соціальні та емоційно-художні. Однією з найскладніших завдань у реалізації цих проблем є недосконала законодавча база, що унеможливує здійснення контролю на незаконним будівництвом та відхиленням від проектної документації. Як стверджують районні архітектори та голови селищних рад, ті незначні штрафи, які накладаються на власників незаконних забудівель, не є перешкодою для грубих порушень та наступного дисбалансу в містобудівній діяльності.

Вирішення цих складних завдань вимагає підготовки архітекторів, дизайнерів нової формації, фахівців, здатних дати відповідь на всі виклики суспільства з проблем поліпшення якості архітектури й естетичного освоєння сучасності. Забезпечити нову національну єдність форм життя, «гідно увійти в Європу» і репрезентувати спосіб життя українського народу, світ його ідей спроможна тільки архітектура, що має власну виразну мову. У створенні такої формально-образної мови архітектури неможливо переоцінити значення

академічної освіти. Радикальна перебудова сучасної мистецької школи відповідно до актуальних соціокультурних вимог має не тільки важливе теоретичне значення, а й великий практичний сенс у вирішенні загальних і окремих завдань української архітектури [2, с. 9].

Саме потреба у висококваліфікованих кадрах архітекторів, які володіють сучасними методами проектування, знають основні тенденції і досягнення світової архітектурної практики й одночасно зможуть врахувати традиції народного будівництва регіону, зберегти автентичні пам'ятки та примножити ці здобутки новими виразними будівлями, зумовила формування навчальних програм спеціальності.

Інший важливий чинник, що вказував на необхідність створення регіональної архітектурної школи, — це пріоритетний для Прикарпаття напрям рекреаційно-туристичної галузі, що покликана зберегти структуру й стабільність природних екосистем та сприяти зростанню соціально-економічного розвитку краю. Він можливий лише за умови сучасного підходу до вирішення містобудівних завдань, проектування сучасних естетичних будівель та споруд, які б лаконічно вписувалися у прекрасні Карпатські краєвиди, та носили відбиток автентичної архітектури регіону. Архітектурна організація цього середовища повинна враховувати як світові тенденції, так і вітчизняну практику проектування, що ставить високі вимоги до підготовки фахівців мистецьких професій.

Висновок.

Завдання мистецької освіти, як і освіти в цілому, полягає у нарощенні якості навчального процесу та зростанні фахового рівня, формуванні безперервної диференційованої освіти зі збільшенням кількості освітніх щаблів, відповідності загальним світовим стандартам при збереженні та розвитку здобутків національної школи. В цій ланці регіональним мистецьким школам відведена важлива роль вивчення та розвитку української культури, мистецтва й архітектури, які розвивають етнічні традиції народу.

Мистецька освіта направлена на розвиток особистості, що, зокрема, враховує специфіку конкретної професії, творчого методу, який становить синтез методів ученого, інженера, художника й організатора. Багатогранна роль архітектури та мистецтва у житті суспільства вимагає від фахівців володіння методами проектування, які нададуть можливість вирішувати складні проблеми організації соціальних процесів і громадських функцій в оптимальному просторовому середовищі. Сучасний випускник повинен мати розвинену просторову уяву й творче креативне мислення, давати відповіді на непередбачувані виклики суспільства, зберігаючи при цьому природно-

екологічну систему держави. Розвиток науки і техніки в галузі архітектури та дизайну дозволяє реалізувати найсміливіші проекти, піднести інженерну думку та творчі задуми, що вимагають зміни в організації проектування. Однак, основоположним принципом формування регіональної мистецької школи є глибоке проникнення у традиції народного зодчества, вміння їх розвивати та зберегти для наступних поколінь.

Література

1. Максим'юк М. Безцінні скарби нашого краю. Пам'ятки архітектури та містобудування / М. Максим'юк. — Надвірна: Надвірнянська друкарня, 2006. — С. 77.
2. Шаповал Н. Г. Прикладна теорія архітектурної композиції: навч. посіб. / Н.Г. Шаповал. — К.: КНУБА, 2000. — С. 9.
3. Шпільчак В. Станіславів – Івано – Франківськ: Місто давнє і сучасне / В. Шпільчак, З. Соколовський, М. Головатий. — Львів: Світ, 2001. — 296 с.: іл. — (Серія «Історичні місця України»).

Аннотация

В статье исследуется и анализируется влияние региональной архитектурно-художественной школы на формирование мировоззрения специалистов, ученых и студентов, направленного на глубокое изучение и сохранение этнических традиций Прикарпатья. Установлена ее роль в жизни общества, что требует владения методами проектирования, которые предоставят возможность решать сложные проблемы организации социальных процессов и общественных функций в оптимальной пространственной среде.

Ключевые слова: аутентичная архитектура, традиция, архитектурно-художественная школа, Прикарпатье.

Annotation

In this article the author studies and gives analysis of the way the regional architectural-art School influences formation of the outlook of professionals, researchers and students, aiming at in-depth study and preservation of ethnic traditions of the Precarpathia. She defines the role the School plays in the society, which demands knowledge of design methods. The latter will enable one to solve complex problems of organizing social processes and public functions in suitable space environment.

Key words: authentic architecture, tradition, architectural-art School, Precarpathia.

УДК 725.13

О. І. Яненко

архітектор, аспірант Кафедри Теорії Архітектури КНУБА

ВИЗНАЧЕННЯ, ВИНИКНЕННЯ ТА РОЗВИТОК АДАПТИВНОЇ АРХІТЕКТУРИ

Анотація: у статті проаналізовано основні визначення адаптивної архітектури та історичні передумови виникнення. Розглянуто шлях розвитку адаптивної архітектури від примітивних зразків до високотехнологічних сучасних зразків адаптивної архітектури.

Ключові слова: адаптивна архітектура, динамічна архітектура, адаптивність, мобільність.

Сьогодні, з року в рік спостерігається пришвидшення темпів розвитку суспільства. Це і зростання населення планети і виникнення нових міст та поселень. Виникає необхідність вирішувати питання і проблему оптимального розселення та створення необхідних умов для існування та розвитку людей. Якщо поглянути на сучасний світ з іншого боку, то це стрімка динаміка розвитку технологій, прагнення людей до зменшення використання природних вичерпних ресурсів та поступовий перехід до альтернативних видів енергії. Високотехнологічні продукти проникають у всі сфери життя і архітектура, в багатьох випадках, виступає піонером в інтеграції сучасних технологій. Адаптивна архітектура, це саме той вид сучасної архітектури, яка найбільше використовує всі найсучасніші технологічні можливості в проектуванні, будівництві та експлуатації.

Слово «адаптація» до недавніх пір, зазвичай, використовувалось для визначення характеристик, ознак, можливостей, способів пристосування різноманітних механізмів, живих тварин тощо, але аж ніяк не в архітектурі. Сьогодні виник, існує і дуже стрімко розвивається цілий напрямок – адаптивна архітектура. На даний час існує безліч варіантів визначення, але для початку найпоширеніше визначення. Адаптивна архітектура – це сфера архітектурної практики що розвивається, яка вимірює стан оточуючого середовища, адаптуючи свою форму, колір, функцію для цілей найбільшої відповідності до вимог експлуатації.[1] До адаптивної архітектури відноситься вид архітектурних об'єктів, які демонструють здатність змінювати свої характеристики у відповідності зі змінами умов експлуатації. Метою адаптивної архітектури є удосконалення та розширення знань в області будівництва за рахунок тісної інтеграції суміжних дисциплін – теорії енергоефективності будівель та динаміки архітектурних об'єктів, а також

включення інтерактивних систем в основні елементи об'єму. Наприклад, шляхом включення технологій реагування в несучий каркас будівлі, архітектор має можливість прив'язати форму будівлі безпосередньо до змін навколишнього середовища. Це дозволяє переглянути традиційні принципи створення архітектурних об'єктів та їх подальшої експлуатації. [2]

Як відомо термін «адаптивна архітектура» з'явився лише у другій половині XX ст, та якщо зазирнути у минуле, ми можемо побачити, що насправді адаптивна архітектура зародилася набагато раніше. Першими зразками адаптивної архітектури можна назвати тимчасові споруди кочових народів та племен. Займаючись пасовищним скотарством індіанські племена північного і південного американського континенту, кочові народи монгольських і тюркських племен жили в мобільних, збірно-розбірних оселях (юрти, вігвами, землянки, хижі, курені). Необхідність в мобільності житла була обумовлена кочовим способом життя. Уніфіковані елементи швидкозбірного житла і обраний матеріал були зручні при в'ючних перевезеннях на далекі відстані в період передислокації кочівників з пасовища на пасовище (рис.1). Справедливо зазначити, що такі швидко збірні об'єкти існують в просторі часу в двох станах: вони знаходяться в стані функціональної готовності або в складеному положенні. Протягом століть людиною розробляються різні в залежності від потреб, цілей, клімату типи мобільних житл (палатка, чум, кибитка і т.п.). З плином часу, стабільне ядро містобудівного формоутворення кочівників змінювало свою кількісну структуру за рахунок «обростання» мобільними елементами в певні сезонні проміжки. В окремих випадках місця, обрані для дислокації тимчасових мобільних поселень і їх схема розміщення, ставали приводом для формування більш стабільних місто утворюючих структур. Підтвердженням цього може служити планування римського військового табору, яке лягло в основу містобудівної організації багатьох європейських міст. Як приклад широкого використання наметових споруд є наметовий табір Людвіга VIII, який прибув в Калайс в 1520 році з 5 000 людей, 3 000 коней і звів для своєї свити містечко більш ніж з 400 наметів, були організовані з величезних розкішних наметів, банкетних залів, капелами і безліччю кімнат. Ці споруди мали розширені функціональні можливості і більш складну на відміну від попередніх наметових споруд формоутворювальну структуру. [4]

В подальшому розвитку міської структури тимчасові споруди розширюють спектр своїх функціональних призначень (ярмаркові павільйони, цирки-шапіто і ін.).

Здатні до трансформації елементи (частини) стабільних об'єктів архітектури – інший історичний приклад адаптивної архітектури.

Трансформоване покриття Колізею в Помпеях - приклад динамічної архітектури, обумовлений тимчасовою необхідністю. Тент служив захистом від сонця в жарку пору доби і поліпшував акустичні характеристики простору арени. У містах Європи тентові перекриття на вулицях міста також служили захистом від сонячних променів. Тимчасовий характер експлуатації цих споруд визначав сезонність і циклічність змін міського простору.[3]

Як бачимо, необхідність застосування гнучкого простору існувала давно. Але озвучувати в архітектурі і створювати спеціальні поняття для цієї проблематики стали тільки в 30-60-ті роки двадцятого століття. Дослідження звернулися до нових методів. Це заслуги, насамперед, ЛеКорбюзьє, Н. Дж. Хабракена, Г. Хертсбергера, Х. Примаса, Б. Каші, К. Лінча. Адаптивність (приспосовуваність) архітектурних об'єктів до відповідних потреб людей узаконилась як напрям в архітектурі, а також в термінологічному плані в 50-і рр. XX ст. У Програмі «Маніфест архітекторів» XX століття було сформульовано нове ставлення до архітектури, яка повинна пристосовуватися до постійних змін і оновлень. Пред'являлися принципово нові вимоги до архітектури, протилежні традиційним поняттям в будівництві. Незважаючи на необхідність впровадження принципів пристосовування, архітектура розумілася все ще як будівельне мистецтво з ідеалами досконалості і остаточності, їй бракувало знань про нові можливості техніки і засоби будівництва. Тому в практику будівництва принципи адаптивності були внесені тільки в 60-70 рр. XX століття. У цей час численними фірмами, архітектурними бюро починають проводитися науково-дослідні, проектні і практичні розробки в галузі проектування архітектурних об'єктів різного призначення, для різних умов експлуатації. Облік фактора часу в формоутворенні архітектурного об'єкта був основою концепцій груп «Archigam», «Himmelbau» і японських метаболістів на початку 60-х років. Мінливість архітектурного об'єкта, важелем якого є «час», становила основу їх проектів (рис. 2). Як альтернатива існуючим положенням міста пропонувалося мобільне містобудування. Архітектори Ле Корбюзьє, О. Перре, Т. Гарньє, І. Фрідман та інші. висували ряд пропозицій щодо просторового і мобільного містобудування, які на той момент залишалися утопічними мріями. В ідеях «Мобільного будівництва» І. Фрідмана передбачалося створення міст у вигляді безперервних структур-агломерацій, які просторово розвиваються, які б не заважали будь-яким змінам, що відбуваються в житті, що викликаються прискоренням темпів урбанізації, «демографічним вибухом», некерованістю зростання міст в умовах браку земель і загостреннями транспортних проблем. Проекти таких концептуалістів мали, безумовно, футуристичний характер. У цей період також можна спостерігати активний розвиток ідей адаптивності в житловій архітектурі. У

теорії і практиці проектування житла існують різні концепції: концепція «зростаючого дому», концепція «опор і заповнення», концепція «вільних планувань і направляючих», концепція «полівалентних просторів» і ін. Якщо раніше архітектура трактувалася як каркас незмінних, вічних форм, що утворюють простір, на сьогоднішній день спостерігається відхід від статичної форми і обумовлений він особливостями часу в епохальному аспекті. Сьогодні активно розвивається адаптивна архітектура із застосуванням інтерактивних технологій і «розумних систем». Ці технології в основному реалізуються архітекторами-новаторами, такими як Хані Рашид, Рем Колхас, Пітер Кук, Том Мейн, Девід Фішер та ін. Досить популярними є технології з використанням адаптивних будівельних матеріалів (смарт-скло, прозорий бетон). Завдяки новим підходам і розвитку технологій можна сміливо говорити про еволюцію поняття мобільність в архітектурі. Проектування і будівництво мобільних архітектурних об'єктів, пройшовши шлях від тимчасових житл кочових племен і футуристичних структур, зараз активно розвивається і реалізується в об'єктах житлової та громадської архітектури. Архітектура XXI століття заявила про себе в світовому масштабі, як архітектура з інтелектом і здатністю видозмінюватися.[4]

Висновок. Зараз ми спостерігаємо, що відбувається еволюціонування архітектури, а саме поступове пришвидшення темпів розвитку. Мова вже йде про швидку адаптацію архітектурних об'єктів до потреб суспільства та умов навколишнього середовища. Чим швидше об'єкт буде пристосовуватись і задовольняти вимоги людини, тим більше шансів на триваліше існування та збереження навколишнього середовища від шкідливих впливів будівельної промисловості. Під час аналізу історичного досвіду проектування і будівництва адаптивних архітектурних об'єктів виділено основні зразки адаптивної архітектури. Довгий час адаптивність була результатом природного функціонування архітектурних об'єктів. Тільки в сер. XX ст. починаються теоретичні дослідження в цій галузі, відбувається становлення адаптивної архітектури як напрямку, з'являється безліч концептуальних проектів і перші практичні напрацювання. На сьогоднішній день нові матеріали, конструкції і технології створили унікальні можливості для архітекторів XXI століття і вивели розвиток ідей адаптивності на новий етап, відбувся перехід від концепцій до реального впровадження принципів адаптивності в проектування і будівництво. Адаптивність стає важливою властивістю архітектурних об'єктів. Стрімкий розвиток науково-технічного прогресу, соціальні зміни, динамічний характер всього, що відбувається вивели багато країн на новий рівень існування і на прагнення до створення адаптивної архітектури.

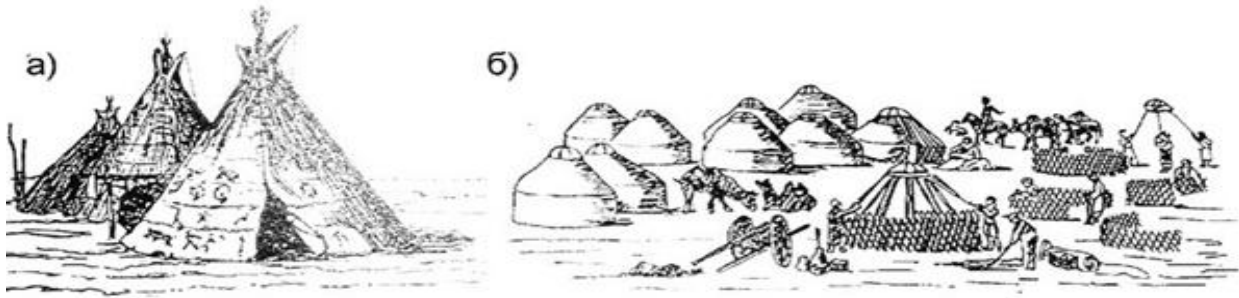

Рис.1. Перші зразки адаптивної архітектури

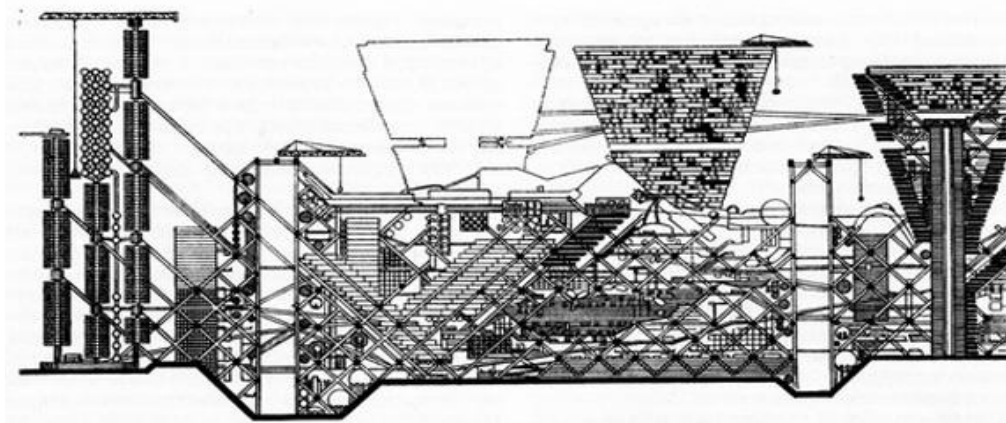

Рис. 2. Пошуки адаптивної архітектури початку 60-х років 20-го століття

Література:

1. Вікіпедія – вільна енциклопедія.
https://ru.wikipedia.org/wiki/Адаптивная_архитектура
2. Негропонте Н.Д. «BuildingUponNegroponte: A Hybridized Model Of Control Suitable For Responsive Architecture»
http://www.orambra.com/survey/~ecaade/media/sterkECAADE_03.pdf
3. Кисельова Н. Г. «Концепция адаптивных структур в архитектуре жилища» —
http://archvuz.ru/numbers/2010_2/014
4. Саприкіна Н. А. «Основы динамического формообразования в архитектуре: учебник для вузов» / Н. А. Саприкина. — М.: Архитектура – С, 2005. — 312 с.

Аннотация

В статье проанализированы основные определения адаптивной архитектуры, исторические предпосылки возникновения. Рассмотрено путь развития адаптивной архитектуры от примитивных образцов к высокотехнологичным современным примерам адаптивной архитектуры. Ключевые слова: адаптивная архитектура, динамическая архитектура, адаптивность, мобильность.

Annotation

In the article the basic definitions and historical background of adaptive architecture are analyzed. The ways of an adaptive architecture from primitive samples to high-tech modern subjects are reviewed. Key words: adaptive architecture, dynamic architecture, adaptivity, mobility.

МІСТОБУДУВАННЯ

УДК 711.1

А. В. Гоблик,

к.т.н., доцент

Національний університет «Львівська політехніка»

П. О. Супрун,

Архітектурна майстерня «Penguin architects»

<http://penguinarchitects.com>

СИСТЕМИ ЧАСТИНОК ЯК ПЕРСПЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ КОМП'ЮТЕРНОЇ СИМУЛЯЦІЇ ЕВОЛЮЦІЇ МІСТОБУДІВНИХ СИСТЕМ

Анотація: стаття присвячена проблемі застосування інструментів комп'ютерної графіки, а саме, систем частинок, для комп'ютерної симуляції еволюції містобудівних систем. У роботі розглянуті особливості інструменту «системи частинок», обговорюються перспективи застосування даного інструменту для вирішення містобудівних завдань.

Ключові слова: місто, містобудівна система, еволюція, комп'ютерна симуляція, система частинок, агентно-орієнтоване моделювання, комп'ютерна графіка.

Вступ. Одним з глобальних явищ сучасності є прискорене територіальне зростання міст, збільшення кількості та підвищення щільності міського населення. У міру зростання територіальної концентрації населення і виробництва відбувається ускладнення функціональної організації і просторової структури населених місць. У результаті цих процесів міста перетворюються на найскладніші багатофункціональні організми. Особливістю таких систем є величезна кількість і різноманітність її складових елементів, наявність безлічі взаємозв'язків нелінійного характеру між ними. У цих умовах при прийнятті рішення щодо подальшого сценарію розвитку міста містобудівники постійно стикаються з величезною кількістю і різноманітністю вхідних параметрів, що змінюються часто одночасно і взаємопов'язаним чином, і впливають на поведінку всієї системи в цілому. Певні надії в питаннях управління розвитком міста, передбачення змін і визначення реакцій містобудівної системи на прийняті фахівцями рішення сьогодні покладаються

на сучасні комп'ютерні інформаційні технології та нові інструменти моделювання розвитку згаданих об'єктів.

Одним з перспективних методів дослідження поведінки складних систем та еволюції їхнього розвитку є метод імітаційного моделювання, який дозволяє дослідити поведінку децентралізованих агентів, і те, як така поведінка визначає поведінку всієї системи в цілому. При цьому аналітик визначає поведінку агентів на індивідуальному рівні, а глобальна поведінка виникає як результат діяльності безлічі агентів.

Технологія комп'ютерного симулювання еволюції складних систем сьогодні широко використовується для вирішення транспортних завдань, в логістиці, для вивчення процесів соціальної сегрегації населення міст, вироблення заходів безпеки в місті або на якомусь окремому об'єкті міської інфраструктури, в менеджменті трудовими ресурсами, в моделюванні історичних процесів, в економіці, в біології і багатьох інших областях.

З розвитком електронно-обчислювальних засобів, появою програмних продуктів для агентного моделювання, ГІС - технологій, пакетів комп'ютерної графіки метод імітаційного моделювання еволюції системи «знизу-вгору» став все активніше використовуватися у дослідженні проблем розвитку міст [5-12]. Однак через велику ресурсоємність процесу моделювання, слабоструктурованність і складність об'єкта дослідження – містобудівної системи, спроби комп'ютерної симуляції еволюції міста носять на даний час скоріше дослідницький характер, і спрямовані на вивчення можливостей інструментів імітаційного моделювання у вирішенні містобудівних проблем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Незважаючи на те, що сьогодні існує більше 50 спеціалізованих програмних продуктів для виконання комп'ютерної симуляції поведінки агентів, для теорії і практики містобудування актуальною залишається проблема комп'ютерного моделювання з можливістю візуалізації міського середовища, явищ і процесів, що мають в ньому місце бути, адекватних реальному місту.

Проблема створення тривимірних агентно – орієнтованих моделей з використанням пакетів комп'ютерної графіки (3ds max) розглядається в роботах [6, 9]. З використанням пакету NetLogo, спеціально розробленого для агентного моделювання, і пакету 3ds max, як середовища для тривимірної візуалізації результатів симулювання, в цих роботах представлена технологія симуляції руху пішоходів і транспорту в місті. Однак таке застосування пакетів комп'ютерної графіки здається неповноцінним, оскільки існуючий інструмент «системи частинок» (англ. Particle system) в цих пакетах за своїми загальними принципами і властивостями корелює з агентно - орієнтованими моделями і може бути застосований для більш широкого спектру містобудівних завдань.

Метою роботи є оцінка перспективи використання системи частинок для комп'ютерної симуляції еволюції містобудівної системи та її різних складових підсистем.

Виклад матеріалу. Система частинок – це технологія симуляції поведінки безлічі об'єктів, що є елементами системи, яка використовується в комп'ютерній графіці, ігровій фізиці та анімації.

Метою симуляції є передбачення поведінки всієї системи, або розв'язок задачі моделювання поведінки близької або схожої на відому поведінку реальних об'єктів.

Системи частинок застосовують для симуляції хімічних процесів, в гідро- і газодинаміці, вселенських явищ, надвеликих систем, біологічних систем, для симуляції поведінки групи істот, наприклад людей. Вперше пакети комп'ютерної графіки були використані в роботі К. Рейнольда (1987) [5, с.59] для комп'ютерної анімації поведінки зграї птахів на основі технології «систем частинок».

Загальні властивості системи частинок. Основним елементом будь-якої системи частинок, є частинка, яка математично представляється як матеріальна точка з набором атрибутів. Набір атрибутів може бути різним у залежності від мети симуляції. Наприклад, у випадку симуляції фізичних процесів частинка може мати наступні атрибути: швидкість, масу, розмір, форму, пружність, кутову швидкість, заряд і т.п.

Джерелом зародження частинок може бути як точковий, площинний і об'ємний об'єкт, так і інша система частинок.

Для проведення симуляції в системі частинок передбачено введення в дію набору сил, що впливають на поведінку частинки. Наприклад, для проведення симуляції фізичних процесів може бути уведена в дію гравітація, сила вітру, тертя. Частинки можуть взаємодіяти як між собою, так і з частинками з іншої системи частинок, а також з об'єктами у віртуальному середовищі.

Найважливішою властивістю системи частинок є «подійність» – зміна поведінки частинок в результаті певної події. Прикладом події може бути входження частинки в якусь зону у просторі, взаємодія з якимось об'єктом. Важливою властивістю є можливість зміни характеристик частинки після настання події. Характер зміни поведінки є одним із завдань програмування симуляції.

Елементарні властивості частинок і характер їхньої взаємодії формують поведінку всієї системи.

Кожна симуляція займає деякий час, при цьому мається на увазі віртуальний час, а не час відведений на прорахунок симуляції. Це дозволяє спостерігати за системою в динаміці.

Загальні атрибути частинок зазвичай є достатньо простими і це дозволяє симулювати систему частинок з великою кількістю елементів (кілька мільйонів).

У комп'ютерній графіці і системах віртуальної реальності інтерфейс системи частинок являє собою середовище візуального програмування (нодовий інтерфейс – англ. Node interface). Нодовий інтерфейс за своєю суттю є двовірним простором операторів. Оператори являють собою сили, умови та події (рис. 1). Перевагою нодового інтерфейсу є загальна зручність, наочність і простота налаштування симуляції. Система частинок дозволяє створювати власні оператори та інструменти.

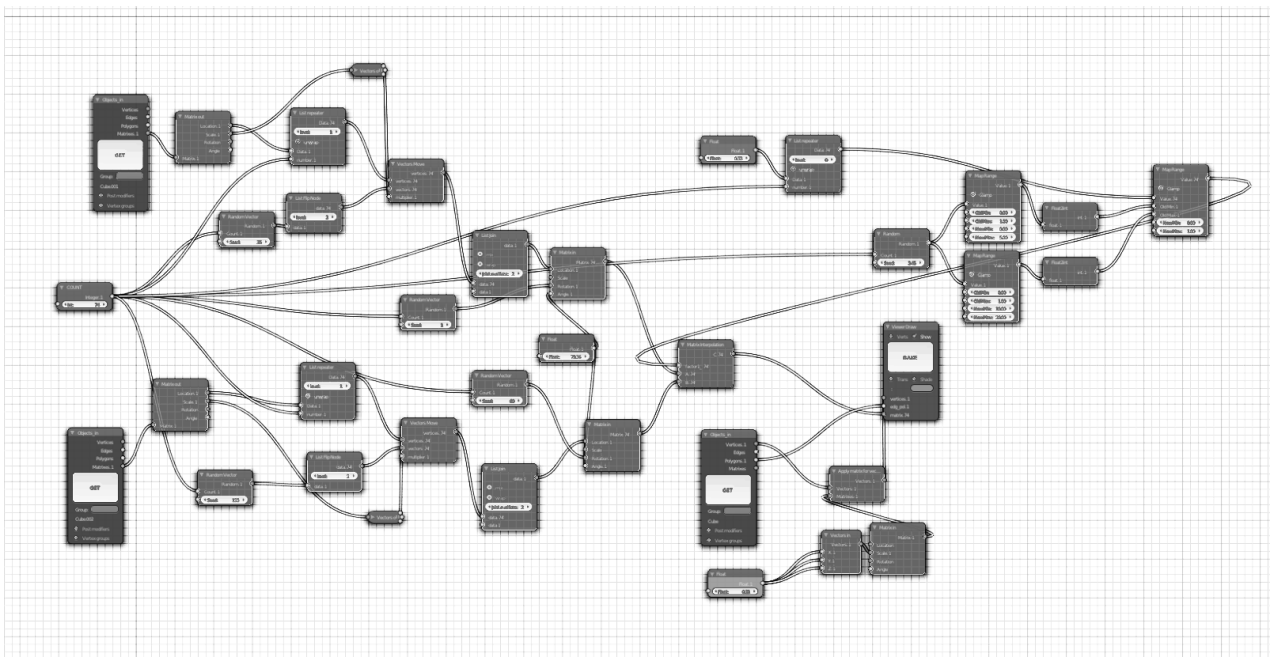

Рис.1. Скріншот нодового інтерфейсу. Джерело:
<http://blendersushi.blogspot.com/2014/06/sverchok-basic-of-semi-procedural.html?view=classic>

Системи частинок можуть бути реалізовані як в двовимірній, так і в тривимірній графіці. Виконання симуляції частинок в тривимірному просторі є, як правило, більш ресурсномісткою процедурою.

Системи частинок застосовуються в багатьох сучасних комп'ютерних іграх, в системах віртуальної реальності, пакетах 3D моделювання (Cinema 4D, Lightwave, Houdini, Maya, XSI, 3D Studio Max and Blender) і пакетах комп'ютерної математики (Matlab) і мають великі можливості для налаштувань (рис.2).

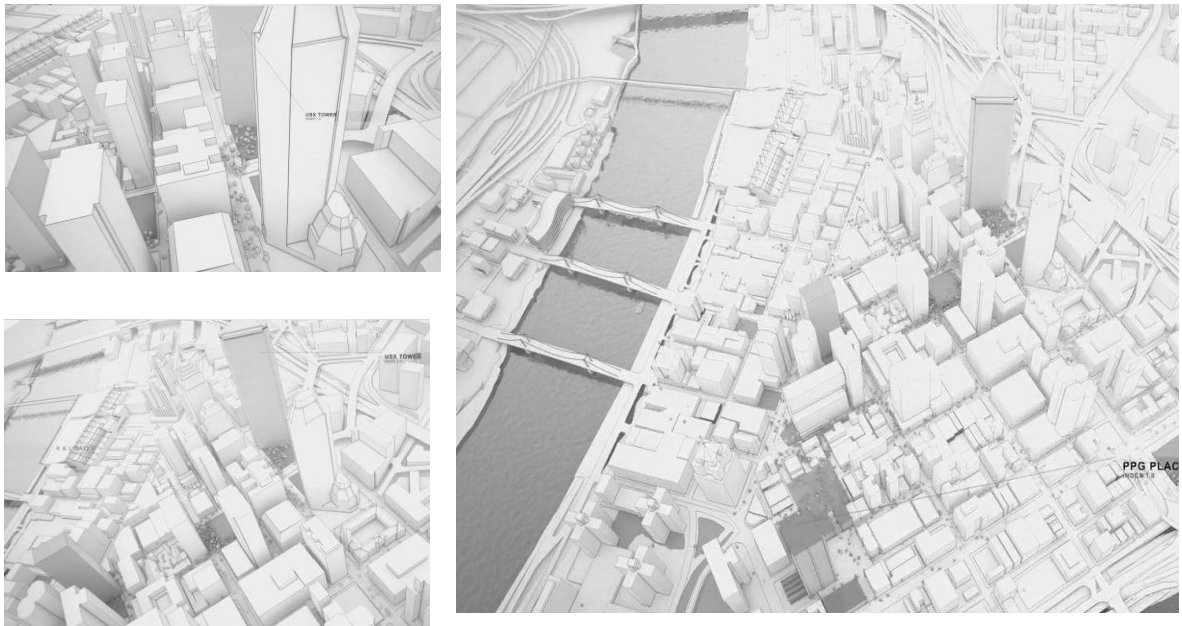
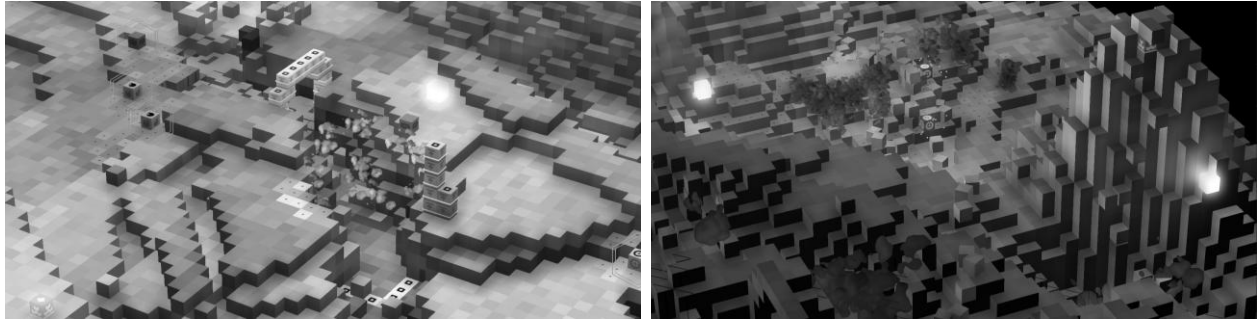

Рис.2. Скріншот симуляції системою частинок руху натовпу людей у м. Піттсбург. Джерело: <https://vimeo.com/41163684>

Перспективи використання систем частинок для містобудівних завдань. Прикладом застосування системи частинок для комп'ютерної симуляції еволюції складних систем, які можуть бути деяким далеким аналогом містобудівних систем, є комп'ютерна гра Планета Частинок (Particle Planet) (рис.3).

«Планета частинок» (*Particle Planet*) – гра про динамічний світ атомів, молекул і клітин, гра про живі системи, завдяки якій гравці можуть досліджувати динамічну планету, яка також є системою частинок.

У грі пропонується за допомогою комп'ютерної симуляції дослідити еволюцію «Вічного міста» (Perpetual city). Одні системи частинок можуть відображати рух і взаємодію умовних істот. Інші частинки, взаємодіючи між собою, породжують нові, в результаті симулюються різноманітні фізичні і хімічні процеси: горіння палива, виникнення пара в результаті взаємодії вогню і води, поява електроенергії та подальше використання її для освітлення міста, запуску (активації) ліфтів, машин, тощо. Гра дозволяє симулювати еволюцію природних об'єктів («Таємна долина» – Hidden Valley) з 50000 рухомими блоками (частинками) на місцевості, що складається з мільйонів блоків (частинок). Поглинання енергії одними частинками призводить до появи та зростання рослин і дерев, виникненню нових живих систем.

а)

б)

Рис.3 (а,б). Скріншот гри «Планета частинок» (Particle Planet).

Джерело: <http://www.particleplanet.com>

Частинки самі по собі є універсальним інструментом моделювання динаміки розвитку складних нелінійних систем, оскільки дозволяють моделювати процеси різномасштабні і різнорівневі.

Стосовно до містобудівних завдань можливо у вигляді кожної окремої системи частинок задати різні рівні містобудівної системи (регіон з системою населених місць, місто, окремих район міста і т.д.), при цьому також існує можливість налаштування зв'язків між різнорівневими системами частинок. У разі комп'ютерної симуляції еволюції регіональної містобудівної системи (РГС) кожне окреме місто або населений пункт, що є елементами цієї РГС, можуть бути окремою частинкою.

У симуляції еволюції розвитку містобудівної системи частинкою може бути людина, автомобіль, будівля, промислове підприємство і навіть ціле місто.

Чим може бути привабливий інструмент симуляції з використанням систем частинок, що існують в пакетах комп'ютерної графіки, для містобудівника:

- зручністю налаштування симуляції у візуальному середовищі програмування, з використанням нодового інтерфейсу;
- тривимірною реалістичною візуалізацією комп'ютерної симуляції, адекватної існуючій об'ємно - просторовій організації міста;
- можливостями налаштувати різні параметри, які задають поведінку цих частинок і таким чином отримати симуляцію всієї системи;
- підключенням зовнішнього впливу у вигляді «сил» і таким чином забезпечується відносна ізоляваність об'єкта (наприклад, його проникність для потоків населення, інформації, матеріальних ресурсів ззовні) або іншими словами відкритість системи;
- можливістю використовувати системи частинок для перевірки ефективності прийнятих рішень архітекторами / містобудівниками щодо зміни ситуації у місті. Для прикладу, досить відомою задачею є

симуляція криміногенної обстановки в місті або перевірка безпеки проекту у разі терористичної небезпеки чи певних інших техногенних катастроф (пожежі). Для проведення симуляції криміногенної ситуації можливо налаштувати / задати параметр агресивності частинок. Параметр агресивності задається індивідуально для кожної частинки при «народженні», наприклад, при перенаселенні (або інших умовах) на деякій заданій одиниці площі одна частинка може почати ліквідовувати інші або вони починають частіше стикатися. Вони можуть змінювати колір залежно від «перенаселення» на деякій площі, при цьому швидкість зміни кольору буде залежати від параметра агресивності. Параметр агресивності може бути випадковим або заданий згідно певного закону. Таким чином від параметра агресивності може мінятися криміногенна ситуація в місті.

Можна налаштувати систему частинок таким чином, що у разі зменшення в місті об'єктів освіти чи охорони правопорядку буде зростати рівень криміногенності і при цьому якісь частинки почнуть «покидати» деякі райони міста. У результаті такої симуляції через деякий час буде отримано «картинку» районування міста згідно рівня криміногенності.

Частинки можна запрограмувати певним чином, щоб вони реагували, наприклад, позитивно на появу парків в місті або на задоволення інших потреб (появу в міському середовищі об'єктів освіти, охорони здоров'я, культури тощо) і у них піднімався рівень «щастя». Прикладом, де реалізована схожа ідея симуляції розвитку міста, є комп'ютерна гра SimCity [1]. Проте це всього лише іграшка, яка не дає людині / оператору повного доступу до модифікації властивостей агентів.

У 3ds max існує можливість створення поведінки частинок на основі кольорових зображень / карт, тобто їхня поведінка може здаватися не тільки подіями, а також растровими або векторними картами. Залежно від кольору текстури може щось відбуватися, наприклад, червоні частинки, якщо на текстурі присутній червоний колір – можуть бігти наліво.

Висновки

Одним з істотних обмежень застосування систем частинок для комп'ютерної симуляції еволюції демоекологічних систем, до яких належать міста і населені пункти, є неможливість виконати справжню (адекватну реальній природі поведінки людини) симуляцію гетерогенності людського співтовариства, оскільки неможливо одній окремій частинці присвоїти все розмаїття людської поведінки. У разі вирішення транспортних завдань, де кожен «партікл» / частинка може бути окремим транспортним засобом, такі

інструменти комп'ютерної симуляції цілком ефективні, обґрунтовані і перспективні для використання у розробці проектів транспортних систем міст.

Дискусійним питанням також залишається застосування систем частинок для задач містобудівного планування розвитку міста, оскільки для проектування красивого і комфортного міста необхідне творче начало, яке розвивається на основі минулого людського досвіду. Однак для перевірки деяких проектних рішень на їхню ефективність забезпечення потреб городян, застосування комп'ютерних симуляцій на основі систем частинок цілком доцільно.

Перспективним може бути використання системи частинок для виявлення просторово – часових точок біфуркації системи, після проходження яких, система переходить з одного стану в інший.

Важливим напрямком залишається розробка властивостей / параметрів частинок і пошук в аналітичному вигляді законів їхньої взаємодії залежно від поставлених містобудівних завдань. Приміром, в роботі [4] експериментальним шляхом на основі статистичних даних був встановлений закон інтенсивності відвідування населенням об'єктів громадського обслуговування в залежності від відстані до них. У подальших роботах [2] було знайдено в аналітичному вигляді функцію, графік якої з високою точністю співпадає з експериментальними графіками роботи [4]. Знаходження подібних законів взаємодії між різними видами частинок дозволить більш адекватно містобудівній реальності симулювати поведінку і взаємодію елементів містобудівної системи.

Відкритим для обговорення залишається питання комп'ютерної симуляції взаємодій потенціалів просторово-часової організації території. У роботах [3] було запропоновано описувати стан упорядкованості просторово - часової організації території міста за допомогою поняття потенціалу $P_{пот}$.

Список джерел інформації

1. Гоблик А. В. Комп'ютерні ігрові симулятори містобудівної діяльності: історія розвитку та перспективи використання в містобудівному плануванні [Текст] / А. В. Гоблик // Містобудування та територіальне планування: Наук.-техн. збірник. – 2012. – Вип. 44. – С. 120-130.
2. Гоблик А. В. О моделировании распределения поля интенсивности тяготения населения к объекту общественного обслуживания [Текст] / А. В. Гоблик, Н. М. Дёмин // Містобудування та територіальне планування: Наук.-техн. збірник. – 2012. – Вип. 44. – С. 120-130.
3. Гоблик А.В. Оптимізація просторової організації територій в зоні підвищених ризиків: автореф. дис. ... канд. техн. наук: спец. 05.23.20 / А.В. Гоблик. – Київський національний ун-т будівництва і архітектури. – Київ, 2006. – 20 с.

4. Дёмин Н.М. Управление развитие градостроительных систем / Н. М. Дёмин. – Киев: Будивэльнык, 1991. – 184 с.
5. Фаттахов М.Р. Агент-ориентированная модель социально-экономического развития мегаполисов (на примере г. Москвы) [Текст]: дис. ... канд. эконом. наук: 08.00.13 / М.Р. Фаттахов. – Центральный экономико-математический институт РАН. – М., 2011. – 197 с.
6. Batty M. Agent-Based Models of Geographical Systems [Text] / Alison J. Heppenstall, Andrew T. Crooks, Linda M. See, Michael Batty. – Dordrecht, Heidelberg, London, New York: Springer, 2012. – 759 p.
7. Batty M. Modeling Urban Growth: An Agent Based Microeconomic Approach to Urban Dynamics and Spatial Policy Simulation [Text] / Donghan Kim, Michael Batty // Working paper series. – London: CASA University College London, 2011. – Paper 165. – 15 p.
8. Benenson I. PARKAGENT: An agent-based model of parking in the city [Text] / Itzhak Benenson, Karel Martens, Slava Birfir // Computers, Environment and Urban Systems, 2008. – vol. 32. – p. 431 – 439.
9. Crooks A.T. 3D Agent-Based Models for Urban Systems [Text] / Crooks A.T., Hudson-Smith A., Patel A. // Working paper series. – London: CASA University College London, 2010. – Paper 161. – 34 p.
10. Crooks A.T. Key Challenges in Agent-Based Modelling for Geo-Spatial Simulation [Text] / Andrew Crooks, Christian Castle, Michael Batty // Working paper series. – London: CASA University College London, 2007. – Paper 121. – 37 p.
11. Crooks A.T. Exploring cities using agent-based models and GIS [Text] / Andrew Crooks // Working paper series. – London: CASA University College London, 2006. – Paper 109. – 10 p.
12. Feitosa F. Multi-Agent Simulator for Urban Segregation (MASUS): A Tool to Explore Alternatives for Promoting Inclusive Cities. [Text] / Flávia F. Feitosaa, Quang Bao Le, Paul L.G. Vlek // Computers, Environment and Urban Systems, 2011. – vol. 35. – p. 104 – 115.

Аннотация

Статья посвящена проблеме применения инструментов компьютерной графики, а именно, систем частиц, для компьютерной симуляции эволюции градостроительных систем. В работе рассмотрены особенности инструмента «системы частиц», обсуждаются перспективы применения данного инструмента для решения градостроительных задач. Ключевые слова: город, градостроительная система, эволюция, компьютерная симуляция, система частиц, агентно - ориентированное моделирование, компьютерная графика.

Abstract

The article deals with the application of computer graphics tools, namely, particle systems for computer simulation of the evolution of urban planning systems. The features of the tool "particle systems" are described in the paper. The prospects of using this tool for the solving urban problems are discussed. Keywords: city, urban planning system, evolution, computer simulation, particle system, agent - based modeling, computer graphics.

УДК 658.589:332.8

*к.т.н., доц. Ю. І. Гайко,
к.т.н., доц. О.В.Завальний,
к.т.н. Е.А.Шишкін,
О.О.Курбатова,*

*Харківський національний університет
міського господарства ім. О.М. Бекетова*

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ІНЖЕНЕРНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ М. ХАРКОВА

Анотація: проаналізовано проблеми інноваційного розвитку інженерної інфраструктури в регіоні. Розглянута інноваційна інфраструктура Харківської області. Наведено приклади інноваційних розробок у сфері інженерної і транспортної інфраструктури м. Харкова. Викладені основні положення регіональної інноваційної стратегії.

Ключові слова: інноваційна інфраструктура, інноваційні розробки, міська інженерна інфраструктура.

Постановка проблеми. Стійкість розвитку житлово-комунального господарства України визначається можливістю якісних перетворень, впровадженням нових методів і механізмів управління, використанням інноваційних технологій, сировини і матеріалів нового покоління при вдосконаленні житлово-комунального забезпечення населення. При цьому найбільш проблемним фактором інноваційного розвитку житлово-комунального господарства є відсутність ефективних методів і механізмів програмно-цільового управління інноваціями, що базуються на принципах раціонального відбору пріоритетних областей інвестування в умовах обмеженості інвестиційних ресурсів, які використовуються для одночасного вирішення досить значної кількості першочергових завдань інноваційного розвитку галузі в цілому та окремих регіонів України [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні підходи до вирішення проблем інноваційного розвитку міської інженерної інфраструктури пропонувалися багатьма вітчизняними та закордонними ученими і фахівцями в області теорії реформування житлово-комунального господарства, серед яких В.М. Бабаєв, В.В. Дорофієнко, І.М. Осипенко, В.Т. Семенов, В.І. Торкатюк, М.Д. Фатієв, В.З. Черняк [2, 3, 4] та інші. Однак, на жаль, ситуація в сфері реформування житлово-комунального господарства на основі інноваційної складової поки що залишається критичною, а практичні кроки в цьому напрямку скоріше поодинокі і, в цілому, безсистемні.

Мета даної роботи: аналіз проблем і перспектив інвестиційного розвитку міської інженерної інфраструктури та формування основних положень щодо інноваційної стратегії в Харківському регіоні.

Виклад основного матеріалу. Інноваційну інфраструктуру Харківської області сьогодні представляють приблизно півтора десятка самостійних організацій (Центр розвитку малого бізнесу «Харківські технології», консалтингова компанія «Бізнес Експерт», Північно-східний науковий центр НАНУ і МОН, Інститут проблем індустріального розвитку НАНУ, Харківський регіональний центр інвестицій та розвитку, технопарки «Інститут монокристалів» і «Слобожанщина», наукові парки «ФЕД» та «Радіoeлектроніка та інформатика», Харківський центр науково-технічної та економічної інформації, комунальне підприємство «Індустріальний парк «Рогань» і ряд ін.), а також кілька десятків спеціалізованих підрозділів, що входять до складу наукових і промислових організацій та підприємств: патентно-інформаційні відділи, відділи комерціалізації розробок, підрозділи маркетингу і т.п. [5].

Незважаючи на те, що за показниками інноваційної активності підприємств та якістю інноваційної інфраструктури Харківська область є одним з лідерів в Україні, існуючу ситуацію не можна вважати задовільною тому, що скільки-небудь помітного впливу на інноваційні процеси в господарській системі регіону (в першу чергу в його промисловому та міському секторі) існуюча інфраструктура досі не надає. З одного боку, більшість великих і середніх підприємств реального сектора Харкова (як і підприємств по всій Україні) не є сьогодні інноваційно активними і в силу цього не формують стійкий попит на послуги в інноваційній сфері. Інша група причин обумовлена недостатнім досвідом і невисокою кваліфікацією фахівців організацій інноваційної інфраструктури, в першу чергу, в областях маркетингу та управління проектами, а також відсутністю вільного доступу до міжнародних баз даних маркетингової інформації та недостатньою інтеграцією в міжнародних мережах трансферу і комерціалізації технологій. Відсутність партнерських відносин у підприємств реального сектора з існуючими інститутами інноваційної інфраструктури області є сьогодні однією з головних проблем і перешкодою як для інноваційного розвитку самих підприємств, так і для розвитку інноваційної інфраструктури регіону. Таким чином, більшість з існуючих інститутів інноваційної інфраструктури Харківської області вже володіють певним досвідом співпраці та спільної діяльності в інноваційній сфері, але масштаби такої співпраці все ще невеликі; вона так і не набула сталого характеру і не повною мірою відповідає потенційним потребам регіону в якісних послугах інноваційної інфраструктури. Інтеграція інноваційного

потенціалу міста Харкова та Харківської області сприятиме інвестиційному розвитку інженерної та транспортної інфраструктури регіону.

За I півріччя 2015 року підприємствами і організаціями Харківської області за рахунок усіх джерел фінансування освоєно більше 3,3 мільярда гривень капітальних інвестицій, що відповідає 5 місцю серед регіонів України [6]. У регіоні поступово підвищується індекс капітальних інвестицій, він склав 91,9%, що вище середнього показника по Україні (90,8%). За аналогічний період минулого року цей показник в Харківській області склав 81,5% (17 місце серед регіонів). За цим індексом Харківська область протягом II кварталу 2015 року поліпшила своє місце на сім позицій і посіла 9 місце по Україні. Із загального обсягу капітальних інвестицій по області найбільш вагомими обсягами освоєні в м. Харкові - 2081,2 млн. грн. (62,8% від загального обсягу), Харківському районі - 266,8 млн. грн. (8%), Дергачівському районі - 144,2 млн. грн. (4,3%) та у м. Лозова - 103,0 млн. грн. (3,1%). Майже всі інвестиції (97,5% загального обсягу) були направлені в матеріальні активи, з яких 52,6% в машини, обладнання, інвентар та транспортні засоби, в будівлі і споруди - 42,5%. У нематеріальні активи вкладено 2,5% загального обсягу капітальних інвестицій.

4 вересня 2015р. в Харкові відбувся VII Міжнародний форум «Інновації. Інвестиції. Харківські ініціативи», на якому відбулося підписання Меморандуму про співробітництво між Харківською обласною державною адміністрацією та Канадсько-Українською торгівельною палатою, а також Додаткової угоди до Меморандуму про співпрацю ХОДА та Американської торговельної палати в Україні [7]. Під час форуму було зроблено ще один важливий крок у розвиток стратегічної співпраці харків'ян з американською компанією Babcock & Wilcox: досягнута конкретна домовленість про масштабування проекту з будівництва двох енергоефективних, екологічно чистих міні-ТЕЦ у Куп'янську та реалізації ще 47 проектів в інших районах Харківської області з фінансуванням з боку американського інвестиційного фонду. Ще одна домовленість про інвестування в соціально значимі проекти на території регіону була досягнута між керівництвом Харківської області і американською інвестиційною корпорацією MG Star INC. Серед іншого, це будівництво та реконструкція енергетичних комплексів, а також модернізація інфраструктурних, комунальних, промислових і агропромислових об'єктів. Обсяг фінансування по кожному з проектів може становити від 5 до 50 млн. доларів США.

Практичні приклади [8, 9] залучення інвестицій в інноваційні розробки в сфері інженерної і транспортної інфраструктури м. Харкова наведено в табл. 1.

Таблиця 1.

Приклади залучення інвестицій в інноваційні розробки
в сфері інженерної і транспортної інфраструктури міста Харкова

Тематика інвестиційних проектів	Організація-розробник інновацій	Суть проекту	Вартість проекту, млн. грн.	Термін реалізації проекту, роки	Термін окупності проекту, роки
1	2	3	4	5	6
Інженерна інфраструктура					
Впровадження перетворювачів частоти обертання електродвигунів насосних агрегатів на насосних станціях	Комунальне підприємство «Харківводоканал»	Зниження споживання електроенергії та продовження термінів експлуатації насосних агрегатів	6	2	5,2
Впровадження технологій використання теплових насосів з використанням тепла каналізаційних стоків та з метою закриття існуючих газових котелень	Комунальне підприємство «Харківводоканал»	Впровадження проекту дозволить: перевести основних теплоспоживачів на теплонасосні системи; підвищити енергетичну ефективність джерел тепла і скоротити витрати на енергоресурси	21,9	4	6
Відновлення генеруючого обладнання на ТЕЦ-4 з установкою турбогенератора з електричною потужністю 244 МВт	Комунальне підприємство «Харківські теплові мережі»	Оновлення генерації електричної енергії на ТЕЦ-4 з установкою турбогенератора з електричною потужністю 244 МВт	1101	2–3	7
Геоінформаційна аналітична система оперативного управління розвитком і функціонуванням інженерних мереж міста	Харківський національний університет радіоелектроніки, каф. медіасистем і технологій	Розроблена система є підсистемою загальноміської інформаційно-аналітичної системи (МІАС) управління міським господарством, яка створюється відповідно до концепції побудови МГІС	2,5	1,5	2
Диспетчеризація ліфтів та переобладнання ліфтів у житлових будинках міста Харкова на нові бездротові технології	Комунальне спеціалізоване підприємство «Харків-міськліфт»	Впровадження бездротових каналів GSM-зв'язку дозволить створити нову, сучасну систему диспетчерського контролю в м. Харкові	76,9	5	11,6
Інформаційно-телекомунікаційна сис-	Харківський національний	Створення системи централізованого	2,8	1	1

тема контролю та управління міським комунальним господарством м. Харкова	університет радіоелектроніки	моніторингу, контролю та управління інфраструктурою комунального господарства міста.			
Переведення системи опалення та подачі гарячої води на електричну енергію	ДП «Харківський приладобудівний завод імені Т. Г. Шевченка»	Переведення системи центрального опалення та гарячого водопостачання на електричну енергію з використанням енергозберігаючого обладнання і подальшої децентралізації для забезпечення енергобезпеки споживачів	8	2	3
Плазмова установка переробки твердих побутових відходів у корисні паливні продукти	Національний аерокосмічний університет імені Н. Є. Жуковського	Переробка відходів з отриманням паливних продуктів у вигляді зрідженого або газоподібного метану для заправки автотранспорту	3	2	-
Підвищення надійності і довговічності роботи мереж водовідведення за рахунок санації з використанням сучасних матеріалів і технологій	Комунальне підприємство «Харківводоканал»	Санація і ремонт мереж водовідведення м. Харкова із застосуванням сучасних матеріалів і технологій	111,7	10	5–6
Реконструкція повітродувних станцій із заміною обладнання на менш енергоємне на Диканівських та Безлюдівських очисних спорудах	Комунальне підприємство «Харківводоканал»	На повітродувних станціях комплексів біологічного очищення «Диканівський» та «Безлюдівський» поетапно замінити існуючі нагнітачі без регулювання продуктивності на компресори з автоматичним регулюванням продуктивності	44,9	4	4,9
Реконструкція та розвиток підземних джерел системи централізованого водопостачання м. Харкова	Комунальне підприємство «Харківводоканал»	Впровадження проекту дозволить забезпечити населення міста питною водою підвищеної якості, зберегти і розвинути третє незалежне джерело централізованого водопостачання м. Харкова	599,2	10	20
Реконструкція хлорного господарства на об'єктах централізованого	Комунальне підприємство «Харківводоканал»	Впровадження технології та обладнання для знезараження води із застосуванням гіпохлориту натрію (ГХН), що	239,7	5	10

водопостачання із застосуванням гіпохлориту натрію		дозволить знизити потенційну небезпеку об'єктів і значно скоротити утворення хлорорганічних сполук у питній воді			
Будівництво когенераційної станції електричною потужністю 4000 кВт і тепловою потужністю 4288 кВт з реконструкцією адміністративно-виробничого корпусу по вул. Столетова, 4	Комунальне підприємство «Харківські теплові мережі»	Підвищення ефективності використання ТЕР за рахунок комбінованого виробництва теплової та електричної енергії, зниження витрат на закупівлю електроенергії в енергопостачальних компаніях, зниження собівартості теплової енергії	40,1	1	6
Тепловий насос	ДП «Харківський приладобудівний завод імені Т. Г. Шевченка»	Організація виробництва теплового насоса – акумулятора систем індивідуального (децентралізованого) опалення житлових та нежитлових приміщень	0,4	1	2
Технологія комплексної очистки стічних вод гальванічних виробництв	Науковий парк «Наукоград – Харків»	Технологія комплексної очистки стічних вод гальванічних виробництв дозволяє забезпечити очищення стічних вод гальванічних цехів, дільниць і ліній відповідно до нормативів на скидання стічних вод в каналізацію	0,35	1	1
Удосконалення системи мулового господарства каналізаційних очисних споруд м. Харкова. Етап 1. Будівництво мулових майданчиків на штучній основі 4,5 га	Комунальне підприємство «Харківводоканал»	Реалізація проекту дозволить на 50 га скоротити площі діючих фільтраційних площ за рахунок конструктивних і технологічних особливостей даного проекту з використанням вертикального і горизонтального дренажу	19	3	5
Удосконалення системи мулового господарства каналізаційних очисних споруд м. Харкова. Етап 2. Створення комплексу термічної	Комунальне підприємство «Харківводоканал»	На базі комплексу біологічної очистки «Безлюдівський» створити комплекс термічної утилізації осаду стічних вод. Основою проекту є технологія і обладнання фірм VOMM і Geo Teck	413,9	2	10

утилізації осаду		(Італія), яка дозволить забезпечити обробку і повну утилізацію осаду			
Енергозберігаючі комплекси освітлення територій із застосуванням світлодіодної техніки	ДП «Харківський приладобудівний завод імені Т. Г. Шевченка»	Виробництво і постачання систем управління комплексом освітлення територій на енергозберігаючих світлодіодних світильниках власної розробки	2	1	2
Транспортна інфраструктура					
Дорожні світлодіодні світлофори	ДП «Харківський приладобудівний завод імені Т. Г. Шевченка»	Організація виробництва дорожніх світлодіодних світлофорів	8	1	2
Інформаційно-навігаційна система автоматизованого контролю та аналізу параметрів руху автотранспорту	Харківський національний університет радіоелектроніки	Забезпечує розвиток навігаційно-інформаційної інфраструктури, створення єдиної комплексної системи контролю параметрів руху.	30	4	2,5-4
Розробка моделі будівництва транспортно-логістичного кластера в регіоні	Харківський національний економічний університет	Визначення фінансово-господарських зв'язків між майбутніми учасниками кластера, будівництво його ієрархії, визначення ядра кластера, формування організаційно-розподільчих документів та оптимізація фінансово матеріальних потоків	0,7	2	1,5
Впровадження сучасної автоматизованої системи управління дорожнім рухом у м. Харкові	Комунальне підприємство «Харків-Сигнал»	Створення сучасної системи управління дорожнім рухом, підвищення пропускної спроможності транспортних магістралей та безпеки дорожнього руху	70	2	—

Таких прикладів було б більше, якби не відсутність відчутного прогресу у розвитку регіональної інноваційної політики. Особливість сучасного етапу трансформації економіки є те, що спроектувати регіональну інноваційну систему і реалізувати цей проект можливо тільки при наявності серйозного адміністративного ресурсу. Ніякі ринкові сили в перехідних ситуаціях з такими завданнями впоратись не можуть і навіть ставити їх не будуть, тому в цьому питанні існує велика проблема. І Харківська обласна державна адміністрація, і органи місцевого самоврядування левову частину свого ресурсу витрачають на

забезпечення функціонування існуючого господарського комплексу області, а до завдань його модернізації та розвитку звертаються безсистемно і непослідовно. Тому в Харківській області досі немає реалістичної інноваційної стратегії та програми її реалізації [10], а спрямованість розвитку економіки області визначається майже хаотичним поєднанням різновекторної активності багатьох господарюючих суб'єктів, що діють практично незалежно один від одного. Ще одним недоліком регіональної політики у згаданій сфері є її непослідовність, внаслідок накопичення затверджених, але не реалізованих регіональних програм і проектів, а також виразна демонстративність багатьох інноваційних починань, часто не забезпечених ресурсами.

Резюмуючи вищевикладене, можна сформулювати основні положення інноваційної стратегії в Харківському регіоні:

- вдосконалення законодавчого та нормативно-методичного забезпечення інноваційних процесів;
- розвиток інноваційної інфраструктури регіону;
- активізація інноваційної діяльності великих підприємств регіону;
- підтримка та розвиток малого виробничого і технологічного бізнесу;
- організаційно-адміністративне забезпечення діяльності щодо створення інноваційної системи Харківської області;
- навчання та підвищення інноваційної культури в суспільстві.

Висновки. Таким чином, інтеграція інноваційного потенціалу Харківської області буде одним з перших кроків на шляху створення регіональної інноваційної системи розвитку інженерної інфраструктури. Концептуальні положення створення регіональної інноваційної системи можуть лягти в основу реалістичної довгострокової Програми інноваційного розвитку економіки Харківської області, яка сприятиме реалізації стратегії сталого розвитку житлово-комунального господарства Харківської області до 2020 року.

Література

1. Совершенствование системы управления инфраструктурой города на основе внедрения стратегического планирования и инновационного менеджмента / В.Н. Бабаев, В.Т. Семенов, В.И. Торкатюк, Н.П. Пан, Н.М. Золотова, С.В. Бутник, А.Л. Шутенко // Коммунальное хозяйство городов: Науч.-техн. сб. Вып. 53. Серия: Технические науки и архитектура. - К.: Техніка, 2003. - С. 20-37.
2. Осипенко И.И. Менеджмент в жилищно-коммунальном хозяйстве / И.И. Осипенко, В.В. Дорофиев. – Харьков: Основа, 1999. – 356с.

3. Фатиев М.Д. Инновационное развитие жилищно-коммунального хозяйства города: монография / М.Д. Фатиев. – М.: Издательство «Палеотип», 2006. – 140с.
4. Черняк В.З. Жилищно-коммунальное хозяйство. Развитие. Управление. Экономика / В.З. Черняк. – М.: КНОРУС, 2007. – 392с.
5. Стратегия развития кластера инновационной инфраструктуры Харьковской области на 2013 – 2020 г.г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.inno.kharkov.ua. – Название с экрана.
6. Харьковщина вошла в пятерку лидеров среди регионов Украины по объемам капитальных инвестиций. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.investment.kharkov.ua>. – Название с экрана.
7. VII Міжнародний форум «Інновації. Інвестиції. Харківські ініціативи». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.led.org.ua>. – Назва з екрана.
8. «Харківводоканал» розпочинає реалізацію проекту з модернізації очисних систем. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.city.kharkov.ua/uk/news. – Назва з екрана.
9. Инвестиционные кластеры города. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.invest.kharkov.ua/clusters.jsp. – Название с экрана.
10. Гайко Ю.И. Формирование инновационной стратегии развития региона как основа реформирования жилищно-коммунального хозяйства / Ю.И. Гайко, Е.Ю. Гнатченко // Проблемы та перспективи функціонування будівельного комплексу в контексті забезпечення регіонального розвитку: Матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. – Харк. нац. у-нт. міськ. госп-ва ім. О.М. Бекетова. – Х.: ХНУМГ, 2014.— С. 40-41.

Аннотация

Проанализированы проблемы инновационного развития инженерной инфраструктуры в регионе. Рассмотрена инновационная инфраструктура Харьковской области. Приведены примеры инновационных разработок в сфере инженерной и транспортной инфраструктуры г. Харькова. Изложены основные положения региональной инновационной стратегии.

Ключевые слова: инновационная инфраструктура, инновационные разработки, городская инженерная инфраструктура.

Annotation

The problems of innovative development of engineering infrastructure in the region. We consider innovation infrastructure of the Kharkiv region. Examples of innovations in the field of engineering and transport infrastructure of the city of Kharkiv. The main provisions of the regional innovation strategy.

Keywords: innovative infrastructure, innovation, urban engineering infrastructure.

УДК 711.11

к.т.н., доц. С. В. Дубова, Е. В. Котенко,

Киевский национальный университет строительства и архитектуры

ТРАНСПОРТНЫЕ ХАРАКТЕРИСТИКИ ГОРОДСКИХ ПЛАНИРОВОЧНЫХ СТРУКТУР

Представлены результаты сравнения моделей городских планировочных структур. Полученные расчетные данные являются основой для формирования управляющих воздействий на величину транспортного потока.

Ключевые слова: тип планировочной структуры, количество транспортных средств, площадь города, плотность улично-дорожной сети.

В основе планировочной структуры города находится улично-дорожная сеть. Именно она воспринимает внутригородские воздействия в виде нагрузки от пешеходных и транспортных потоков, тем самым создавая определенный ежедневный ритм жизни для тех, кто передвигается. Отсюда формируется основная функция улично-дорожной сети — обеспечение перевозок населения и грузов по территории города в условиях безопасного временного и пространственного комфорта. Для выполнения этих требований планировочные параметры улично-дорожной сети или ее пропускная способность должны соответствовать величине транспортного потока, которая выражается показателем интенсивности движения транспорта. Но, наполнение территории города транспортными потоками происходит стихийно, существующая улично-дорожная сеть плохо поддается каким-либо изменениям и давно исчерпала свои возможности с точки зрения транспорта.

Проектные документы [1], предлагают все более фантастические выходы из создавшегося положения, не подтвержденные ни специальными транспортными исследованиями, ни экономическими расчетами. Тем временем, неконтролируемое негативное воздействие транспорта на городскую территорию принимает все более обширные формы и в пространстве и во времени. К сожалению, полностью отсутствует системный подход при назначении каких-либо мероприятий, способных укротить существующий транспортный ритм города. На поверхности давно лежит вопрос об ограничениях для легкового транспортного потока и приведении его количества в соответствие с существующими возможностями улично-дорожной сети.

Расчет предельно возможного количества транспортных средств неизбежно сталкивается с типом планировочной структуры, присущей данному городу.

Исторически известны восемь принципиальных типов планировочных схем, но чаще всего оперируют всего лишь с несколькими вариантами: радиальной или

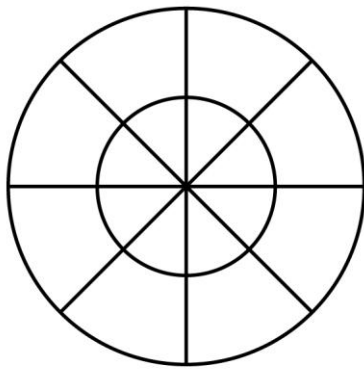
радиально-кольцевой и прямоугольной или прямоугольно-диагональной схемами. В процессе урбанизации, который неизбежно сопровождается увеличением численности населения, площади территории города и возникновением зоны его влияния, эти «классические» типы планировочных схем превращаются в стихийно-смешанные структуры, усложняющие решение транспортных вопросов.

Показатели, позволяющие дать оценку преимуществ той или иной планировочной структуры, были разработаны в СССР в 70-е годы 20 века [2]. В условиях невысокого уровня автомобилизации (около 40 автомобилей на 1000 жителей) и приоритета городского общественного пассажирского транспорта в комплексе они представляли информацию о правильном иерархическом построении улично-дорожной сети, пространственной и временной удаленности населения от городских центров тяготения и магистралей, но практически не учитывали влияние количества транспортных средств, которые могут накапливаться на улично-дорожной сети того или иного города. Один из таких показателей — плотность магистральной улично-дорожной сети, опять таки отражающий планировочную структуру с точки зрения городского общественного пассажирского транспорта зафиксирован в нормативных документах [3], как «плотность сети линий наземного общественного пассажирского транспорта на застроенных территориях принимается ..., как правило, 1,5-2,5 км/кв.км. При этом необходимо обеспечить нормативные расстояния подхода к остановкам общественного транспорта. В центральных районах крупных и крупнейших городов плотность сети допускается увеличивать до 4 - 4,5 км/кв.км.». Не спасает положение и увеличение уровня автомобилизации, еще одного показателя, в последней редакции ДБН 360-92 до 280-350 легковых автомобилей. Использование этих показателей в современной проектной документации недостаточно обосновано для данного этапа развития города и его транспорта, чаще всего лишь фиксирует существующее положение и не дает никаких рекомендаций об их корректировке в данных конкретных условиях. Другие показатели: средневзвешенная удаленность населения от рассматриваемого центра по расстоянию, дающая представление о компактности городской территории, средневзвешенная трудность сообщения и величина пешеходного подхода до магистральной сети (опять таки при использовании городского общественного пассажирского транспорта) рассматривающие временные определенные пределы, остаются теоретически-научными и совсем не используются в практике проектирования. В условиях неконтролируемого роста количества транспортных средств на городской улично-дорожной сети, ведущему к созданию все более нетерпимых условий для проживания человека в городе, основой для оценки территории города с точки зрения транспорта и последующего применения вышеуказанных показателей является количество

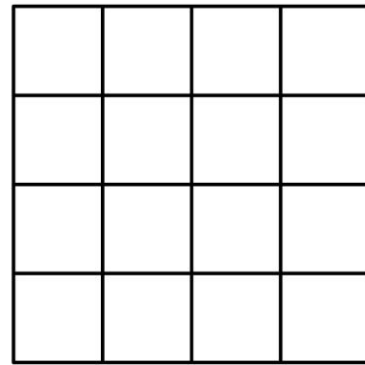
транспортных средств, которое может быть воспринято улично-дорожной сетью данного рассматриваемого города.

Известно [4], что нет необходимости тщательного сравнения существующей планировочной схемы города с «классически правильными». Для оценки достаточно даже значительно искаженного подобия определенной планировочной структуры для возможности проверки влияния различных факторов на ее жизнеспособность.

Учитывая вышесказанное, представленные модели радиально-кольцевой и прямоугольной планировочных схем сравнили по количеству воспринимаемых ими транспортных средств. На рис.1 показаны «классические» планировочные структуры с одинаковым максимальным расстоянием между магистралями 1000 м и возможностью их модификации для различной площади в пределах от 4 до 900 кв.км.

а) радиально-кольцевая

б) прямоугольная

Рис. 1. Модели основных планировочных схем улично-дорожной сети города

Критериями для сравнения указанных планировочных схем является плотность улично-дорожной сети, как нормативно узаконенный показатель, и количество транспортных средств, которые возможно вместить на территорию города на одну полосу движения при данной протяженности улично-дорожной сети.

Как видно, значительное изменение показателя плотности свойственно более для радиально-кольцевой структуры с выходом значений за пределы нормативной области при вертикальной и горизонтальной протяженности территории более 10 км. Показатель плотности для прямоугольной планировочной структуры находится практически на одном и том же уровне с незначительным снижением

показателя при увеличении горизонтального и вертикальной протяженности территории.

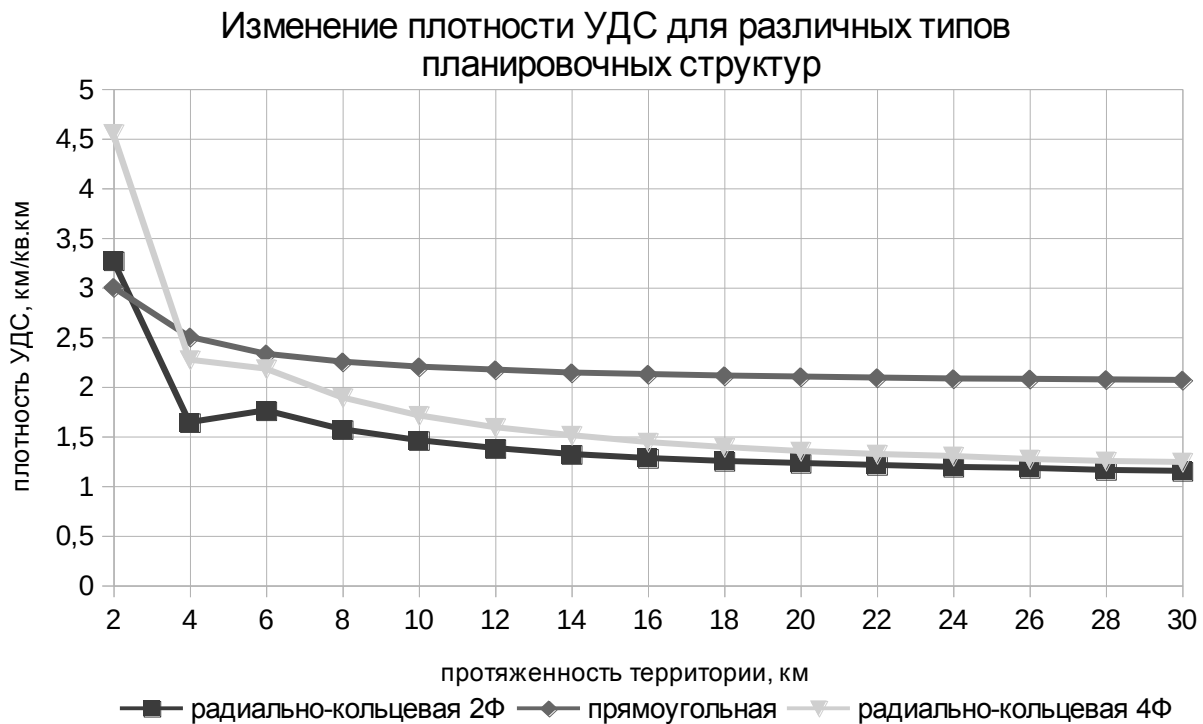

Рис. 2.

Рис. 3.

Расчеты показали, что постановка транспортных средств даже на одну полосу улично-дорожной сети представляет собой характеристику вместимости магистралей при различных типах планировочных структур. Прямоугольная планировочная структура явно находится в выигрышном положении, т. к. может воспринимать транспортный поток в 2 раза больший, чем в случае радиально-кольцевой структуры. При этом добавление радиусов не имеет значительного веса с точки зрения увеличения вместимости улично-дорожной сети.

Вместимость УДС города для различных типов планировочных структур

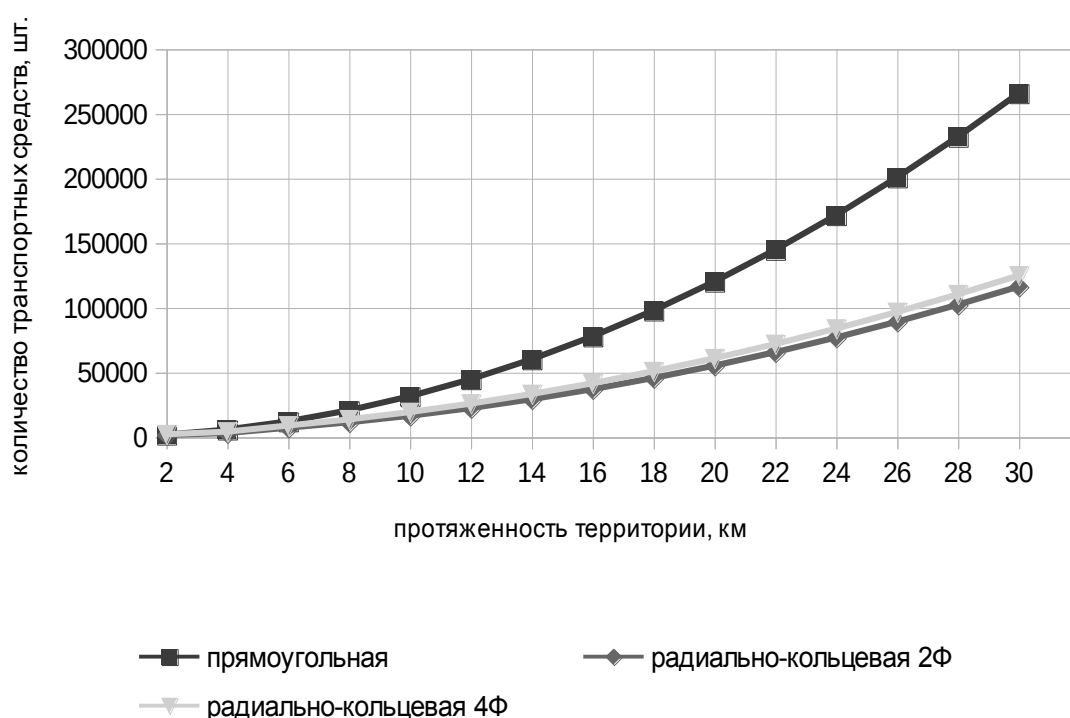

Рис. 4.

Проведенные исследования и расчеты подтверждают факт преимуществ прямоугольной планировочной структуры с точки зрения возможностей пропуска транспортных потоков.

Возможности радиально-кольцевой планировочной структуры ограничены ее особенностями, поэтому ее применение возможно лишь при определенной площади города. Так, если рассмотреть города Украины по показателю занимаемой площади, то распределение выглядит следующим образом (рис. 4). Показатель плотности перестает удовлетворять требованию норматива (см. рис. 2) при площади территории города, находящейся в пределах от 80 до 100 кв.км, что соответствует малому и среднему городу. С увеличением численности населения

радиально-кольцевая планировочная структура, как общегородская, является малоэффективной с точки зрения восприятия транспортного потока.

Література:

1. Генеральный план м. Києва до 2025 року. Концепція стратегічного розвитку м. Києва. Київ, 2011.
2. Графоаналитический метод в градостроительных исследованиях и проектировании / Якшин А.М., Говоренкова Т.М., Качан М. И., Меркулова З. Е., Стрельников А.И. – М.: Стройиздат, 1979. – 204 с.
3. ДБН 360 – 92**. Містобудування. Планування і забудова міських і сільських поселень. – К.: Мінбудархітектури України, 1993. – 107 с.
4. Шелейховский Г.В. Композиция городского плана, как проблема транспорта. - М., 1946. - 128 с.

Аннотація

Представлені результати порівняння моделей міських планувальних структур. Отримані розрахункові дані є основою для формування управляючих дій щодо величини транспортного потоку.

Ключові слова: тип планувальної структури, кількість транспортних засобів, площа міста, щільність вулично-дорожньої мережі.

Annotation

The results of the town network planning models` are represented. The calculated data are assumed as a basis for control actions for car flow amount.

Key words: town network planning type, transport vehicles` amount, town square, street network density.

УДК 72.01

В.В.Доля

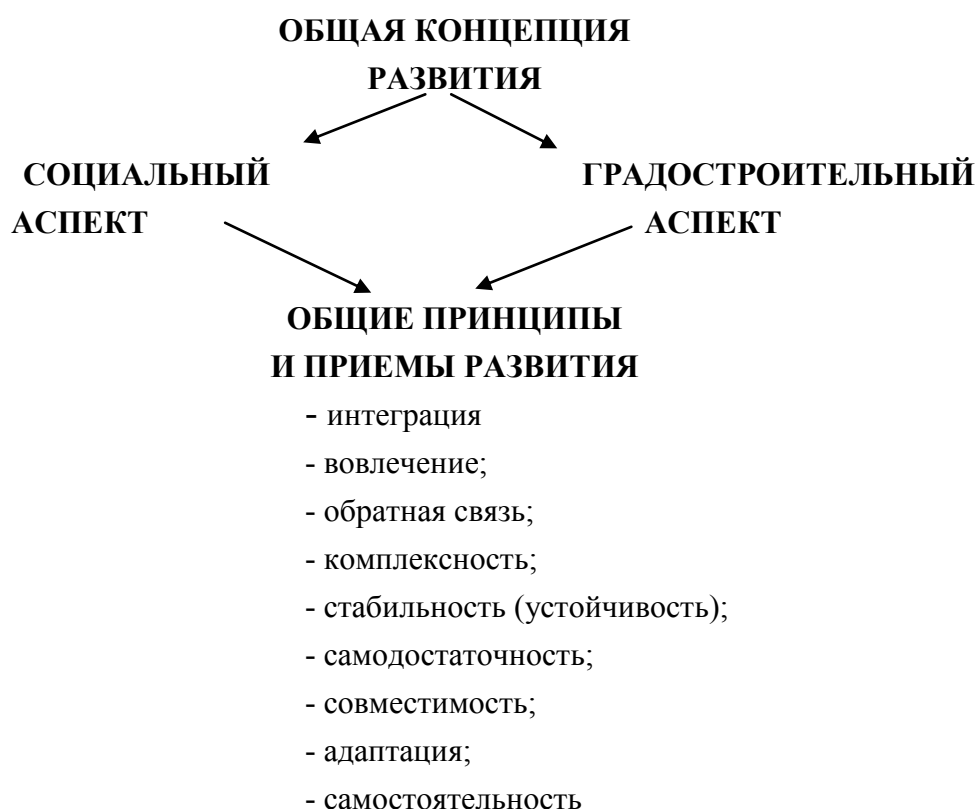
*Аспирант кафедры информационных технологий в архитектуре
Киевский университет строительства и архитектуры*

**ПРОБЛЕМЫ Г. ЮЖНО-САХАЛИНСКА (РФ) И ПУТИ ИХ РЕШЕНИЯ.
ОБЩИЕ ПРИНЦИПЫ И ПУТИ РЕАЛИЗАЦИИ.**

Анотация: в статье определены общие принципы осуществления редевелопмента, обозначены пути его реализации, даны рекомендации по эффективному развитию г.Южно-Сахалинска.

Ключевые слова: г.Южно-Сахалинск, редевелопмент, эффективность, развитие.

Актуальность. У города Южно-Сахалинска есть все предпосылки для того чтобы стать комфортным и привлекательным местом проживания. В связи с чем, в статье автора был проведен анализ его градостроительной эффективности, обозначены: основная концепция его эффективного развития и аспекты ее реализации [1]. На основе этого были выведены принципы эффективного развития города Южно-Сахалинска: интеграция планирования городской среды; вовлечение; наличие обратной связи; комплексное планирование; стабильность (устойчивость); самодостаточность; совместимость; адаптация; самостоятельность.

Таким образом были сформулированы основные принципы развития г.Южно-Сахалинска, как ключевые аспекты редевелопмента.

Интеграция планирования городской среды. Необходима для осуществления последовательных действий по организации вновь образуемой планировочной структуры и подразумевает под собой ряд последовательных действий направленных на ее создание.

Вовлечение. Формирование широкой междисциплинарной рабочей группы из числа специалистов, представителей муниципальных властей и общественности, которая определит объем интересов сформулированных с учетом основных задач и принципов для обсуждения в дальнейшем за столом переговоров; которая будет заниматься устойчивым развитием города; мониторингом всех возможных идей; превращением их в конструктивные решения для городской власти.

Результатом должна стать программа и схема эффективного развития города.

Обратная связь. Заключается в создании устойчивой и действенной, прямой обратной связи между муниципалитетом и горожанами. Для чего также необходимо создать **просветительскую программу, коммуникационную площадку**, чтобы впоследствии это превратилось в инициативу, которая развивается, как и сверху, так и снизу. Направленную на достижение реакции городских властей на потребности горожан.

Комплексность. Подразумевает под собой комплексное планирование, направленное на решение поставленных задач: баланс между экономическим, социальным, политическим, культурным, экологическим и градостроительными аспектами жизни города и необходимо для их осуществления.

Стабильность (устойчивость). Формируется на основе наличия обратной связи между муниципалитетом и населением. Подразумевает под собой стабильную, устойчивую реализацию поставленных задач. Необходима для создания устойчивой, жизнеспособной планировочной структуры города. В качестве живого примера может быть создан **комплексный план жилого района, где будет осуществляться редевелопмент**, чтобы был создан прецедент устойчивого будущего города.

Самодостаточность. Подразумевает под собой определенную автономность жилых районов друг от друга при наличии устойчивых связей и отношений между ними. Город должен быть самодостаточный и креативный, в котором есть все условия для внутреннего роста, развития и реализации. Среда, где у людей возникает энергия и желание поддерживать и продвигать благополучие города.

Совместимость. Подразумевает под собой взаимодополнение различных планировочных элементов внутри планировочной структуры и, необходима для создания устойчивой, жилой среды.

Адаптация. Подразумевает под собой способность различных планировочных элементов сочетаться друг с другом и, изменяться в структуре жилой среды, не зависимо от условий каждого конкретного жилого района.

Самостоятельность. Подразумевает под собой наличие собственного сценария развития жилого района как внутри себя, так и в общем контексте города.

Необходима для формирования духа жилого района, лица города.

На основе вышесформулированных принципов развития, можем сформировать общие рекомендации по эффективному развитию города и приемы их реализации, которые заключаются в следующем:

- комплексное планирование;
- устойчивое развитие города;
- ответственное управление экосистемой;
- экономическая жизнеспособность и активность;
- культурная совместимость с разнообразием форм проживания людей;
- создание «духа» района, его духовная принадлежность;
- креативная самодостаточность;
- оптимизация использования пространства [4];

Приемов реализации данных принципов может быть множество: организация городского пространства путем его уплотнения; смешивания и насыщения; уход от традиционного зонирования; объединение разных функций в одном районе; организация жилой среды вкупе с развитой инфраструктурой; вариативность объемно-планировочных решений; гибкость планировочных решений и т.д.

Последовательность действий по редевелопменту: предварительный анализ существующей градостроительной ситуации - определение ряда проблем и вопросов требующих решений - создании общей концепции развития города - постановка четких конечных целей и определение способов их достижения - определение ряда мероприятий необходимых для успешного редевелопмента города - выработка четкой, последовательной стратегии работы – программа редевелопмента – комплексный план – просветительская программа – коммуникативная площадка – программа стимулирования - создание междисциплинарной группы – формирования и утверждение схемы эффективного развития.

Мероприятия необходимые для осуществления успешного редевелопмента г. Южно-Сахалинска заключается в следующем:

- разделение жд потоков грузового и пассажирского, вынос грузовых потоков за пределы города;
- вынос действующего аэропорта за пределы городской агломерации и организация быстрого доступа к нему;
- разработка схемы западного планировочного района и его развитие;
- создание развитой инфраструктуры внутри каждого жилого района;
- вынос промышленно-складских зон за пределы города;
- консервация городской свалки находящейся в черте города;
- организация современного центра по утилизации и переработке мусора;
- создание центров притяжения в каждом жилом районе;
- создание спортивных парков;
- озеленение и благоустройство города и жилых районов.

Вывод: таким образом, можем отметить следующее - редевелопмент процесс реорганизации и развития, который подразумевает под собой ряд последовательных программных действий и ведет к созданию жизнеспособной планировочной структуры, устойчивой жилой среды.

Что не возможно осуществить без креативного и комплексного подхода к решению поставленных задач. В нашем случае мы могли бы достичь того, что г. Южно-Сахалинск станет не только современной, комфортной жилой средой, но и «креативным» самодостаточным гордом, привлекательным местом для жизни.

Литература

1. Доля В.В. «Проблемы г.Южно-Сахалинска (РФ) и пути их решения. Социальный и градостроительный аспект»./ - Киев, 2015г.
2. Николаевская И.А. Благоустройство городов/ - И.: Высшая школа, 1990. - 160с.
3. Шимко В.М. Архитектурно-дизайнерское проектирование городской среды. – М.: Архитектура-С, 2006.
4. Яблонская А.Д. «Экономическая эффективность и качество градостроительных и архитектурных решений», Киев, 2013.
5. <http://moscowidea.ru/ideas/proposals/>
6. <http://astv.ru/news/society/28883>

Анотація

У цій статті визначені загальні принципи проведення редевелопменту; визначені шляхи його реалізації; дані рекомендації щодо його ефективного містобудівельного розвитку.

Ключові слова: м. Южно-Сахалінськ, редевелопмент, ефективність, розвиток.

The summary

This article defines general principles for the fulfillment of redevelopment; it defines the ways of its realization and comprises recommendations for its efficient city-planning development.

Keywords: Yuzhno-Sakhalinsk city, redevelopment, efficiency, development.

УДК 72

Т. Ю. Іносова

*старший викладач кафедри містобудування
Київського національного університету будівництва та архітектури*

ЕВОЛЮЦІЯ ПРИЙОМІВ ПЛАНУВАННЯ ТА ЗАБУДОВИ ЖИТЛОВОГО КВАРТАЛУ

Анотація: в статті досліджується послідовний розвиток та перетворення планувальної структури житлової забудови міста від початку минулого століття до наших днів. Розглядаються особливості видів розміщення житлових будинків та поступова еволюція планування житлових кварталів від периметральної забудови до кондомініумів сьогодення.

Ключові слова: квартал, житлова забудова, орієнтація, інсоляція, щільність, житловий простір, двір, композиція, простір.

Постановка проблеми. Житлове будівництво та проектування житлових районів в будь-який час є актуальним питанням. На даному етапі розвитку міст важливо не тільки розставити будинки на території за умовами інсоляції та орієнтації, але і створити середовище, побудоване за законами композиції, безпечне, функціональне та естетичне.

Мета статті. Дослідити якості, недоліки, переваги та особливості різних етапів розвитку планувальних прийомів та формування простору в житловій забудові від початку минулого століття до сучасності з метою виявлення шляхів подальшого створення комфортного середовища для життя.

Основний матеріал статті. Проводиться аналіз поступового перетворення житлових кварталів початку 20 століття, запровадження нових ідей та підходів до планувальних рішень в забудові, вплив соціальних та технологічних процесів на проектування та забудову сельбищних територій.

На початку XX століття житлове будівництво в містах європейських країн та Росії хронічно відставало від росту міського населення – вже тоді мала місце, так звана, житлова криза. Забезпеченість житлом була недостатня. Транспорт був кінний, електричний трамвай тільки входив в експлуатацію, автомобільний рух був незначний. Житловий квартал у місті складався з суми ділянок, що знаходились в приватній власності, і його забудова являла собою 2-3-5 поверхові дерев'яні або кам'яні будинки. Ще наприкінці XIX століття Берлінський будівельний регулятив узаконив будівництво багатоповерхових житлових будинків з дуже невеликим внутрішнім світловим двором. Площа забудови досягала 85%, а іноді і 90% території між вулицями. В Парижі в 20-ті і навіть на початку 30-тих років діяли вже застарілі на той час норми, за якими

мінімальна площа внутрішніх дворів встановлювалась 30 кв.м, а якщо у двір не виходили житлові приміщення, площу внутрішнього простору кварталу дозволялося зменшувати до 8 кв.м. Французький архітектор А. Соваж запроектував і навіть збудував своєрідний тип багатоповерхового житлового будинку, що покривав собою весь квартал, досягаючи при цьому 100% щільності забудови. Таким чином, при проектуванні житлової забудови в місті кінця XIX - початку XX століття не бралися до уваги санітарно-гігієнічні норми. Можливість збільшення ділянок для будівництва з'явилась завдяки прийняттю спеціальних законів, що давали право на викуп всієї території між вулицями. Це сприяло також покращенню пропорцій кварталів. В деяких містах почали нормувати не тільки розміри та пропорції, але і щільність забудови кварталу. Водночас вивчалась проблема інсоляції житлових споруд та її залежність від орієнтації будинків по сторонах світу. Ряд експериментів, проведених в Бостоні, довів, що в якості оптимального розміщення житлового будинку треба приймати меридіональне розташування. В Англії також успішно приймали і широтну орієнтацію за умови, що на північ будуть зорієнтовані підсобні приміщення.

При проектуванні кварталу як єдиного та нероздільного цілого, а не набору окремо запроектованих будинків, почали застосовуватись різноманітні варіанти розміщення забудови. Традиційна периметральна забудова, наприклад, замінювалась на зигзагоподібну, з'являлись курдонери, відступи від червоної лінії вулиці. Таким чином, потроху вулиця втрачала вигляд вузького кам'яного коридору.[1]

Архітектори розділились на дві протилежні групи: консервативно налаштованих представників старого покоління та на архітекторів нової формації, які намагались знайти нові підходи до проблеми забудови житлового кварталу. Питання про переосмислення та зміни норм щільності забудови житлових територій вперше було розглянуто у книзі «Наука планування міст», що була написана архітекторами Реєм та Бардом у співпраці з видатним швейцарським астрономом Жюстіном Піду. У цій книзі в основу планування житлового кварталу були покладені науково розроблені правила та норми інсоляції. Висновком стало те, що житлові будинки треба будувати у вигляді відокремлених блоків і розміщувати з огляду на оптимальну орієнтацію незалежно від червоних ліній вулиць [2].

Берлінським регулятивом 1925 року було закладено нові принципи забудови житлових кварталів та можливість їх трансформації. Був здійснений намір зв'язати в єдине ціле показники, що обумовлювали інтенсивність забудови, висоту та поверховість будівель, площу та глибину забудови, в єдиний «коефіцієнт використання ділянки». Введення будівельних правил, які

пропонували залишати глибинну частину кожної ділянки вільною від забудови, давало можливість одержати внутрішньоквартальну територію, тобто двір. Таким чином в містобудівній практиці послідовно з'явилося кілька прийомів забудови житлового кварталу в місті:

- 1) периметральна, що була прийнятною для забудови невеликих кварталів, мала недоліки з боку інсоляції частини квартир, інсоляції дворового простору та аерації;
- 2) рядкова, або меридіональна забудова, яка мала нормативну інсоляцію та аерацію будівель, але при масовому застосуванні призводила до одноманітності та не сприяла організації внутрішнього простору кварталу;
- 3) поєднання периметральної та рядкової забудови, що вже дозволяло одержувати цікаві на той час архітектурно-планувальні рішення.

У цей період з'являється забудова у вигляді будинків-башт. Головним прихильником багатоповерхового баштового будівництва був Ле Корбюзьє. Відомий в архітектурному середовищі «Проект башт» передбачав забудову кварталу одним єдиним будинком – хмарочосом висотою 60 поверхів. При такому прийомі забудови 95% території кварталу лишалося вільними. Це був своєрідний антипод будинку Соважа. Талановитий архітектор-новатор Корбюз'є не обмежився житловими будинками баштового типу, він активно пропонував і горизонтальну забудову у вигляді довгих багатоповерхових будівель, що переходили з одного кварталу в другий, перетинаючи вулицю. Це були експерименти в сфері створення та формування внутрішнього дворового житлового простору. Заключним етапом пошуків Ле Корбюз'є став відомий Марсельський будинок, що являв собою будинок-мікрорайон та перемежався з експериментальними пошуками радянських архітекторів того часу в області проектування та будівництва гігантських будинків-комун [3].

Вивчаючи етапи розвитку планувальних прийомів житлової забудови, не можна не згадати документ Афінської хартії, прийнятий 1933 року. Це містобудівний маніфест, складений Ле Корбюзьє та прийнятий Міжнародним Конгресом Сучасної Архітектури (англ. CIAM), одне з положень якого стверджувало, що «вільно розміщений в просторі багатоквартирний блок – це єдино доцільний тип житла» [4]. Радикально змінюється саме поняття «житлового кварталу», відбувається перехід до розуміння житлового кварталу як сукупності житлових будинків, об'єднаних за відповідним планувальним та композиційним принципом. Архітектори звертаються до пошуку нових просторових рішень, які б сприяли покращенню якості міського середовища. Мова йде про метод вільного формування простору в композиції міського комплексу.

*Рис. 1. м. Кривий Ріг, проект
детального планування Кресівського
масиву, 1979 р., Діпромісто, АПМ-5*

Новий етап пошуків композиційних прийомів в містобудуванні настав після Другої світової війни. Міські райони проектуються за принципом розподілу функцій в просторі. Об'ємно-просторова організація нових житлових комплексів створюється на основі мікрорайонів. В ідею мікрорайонування закладено таку організацію руху транспорту, при якій внутрішній простір комплексу недоступний для наскрізного проїзду, що сприяє безпеці мешканців. Але під'їзди до будинків йшли поряд з пішохідним рухом, гостьові стоянки часто розміщувались в безпосередній близькості до вікон житла та використовувались для постійного зберігання автомобілів мешканців.

Мікрорайон було задумано як єдиний організм, внутрішній простір якого призначено для

безпечного перебування мешканців (на майданчиках відпочинку, спортивних майданчиках, тощо), що сприяло створенню соціальних контактів. Продовженню пошуків в сфері планування житлових територій сприяла поява новітніх промислових технологій. 9-й квартал Нових Черемушок у Москві став взірцем житлового кварталу, побудованого на базі застосування панельного будівництва.

В 70-х роках у зв'язку з зростанням територій міст та великими обсягами житлового будівництва поширюється забудова вільних або перепрофільованих (часто це були вилучені з обороту сільськогосподарські землі) територій, так звані, «міжмагістральні території». Набуває все більшого використання панельне будівництво за типовими проектами збільшується номенклатура секцій. Будівельними нормами та правилами встановлюється оптимальний набір функціональних зон прибудинкових територій з нормованими відстанями

від вікон житлових будинків, також нормуються відстані між будинками з огляду на протипожежну безпеку. Забудова міжмагістральних територій відбувалась на основі первинного житлового утворення – житлового комплексу, який, як правило, формувався в радіусі пішохідної доступності до дитячого дошкільного закладу, передбаченого для обслуговування цього комплексу. Житлові комплекси в свою чергу формувались навколо шкіл, теж з урахуванням радіусу обслуговування. Подальша еволюція містобудівного житлового утворення відбувалась на основі використання різноповерхових будинків різноманітної конфігурації, що сприяло створенню композиції, давало можливість підкреслити домікантами важливі вузлові моменти забудови. Просторова композиція житлових груп забезпечувала сприятливе візуальне та функціональне середовище для спілкування мешканців.

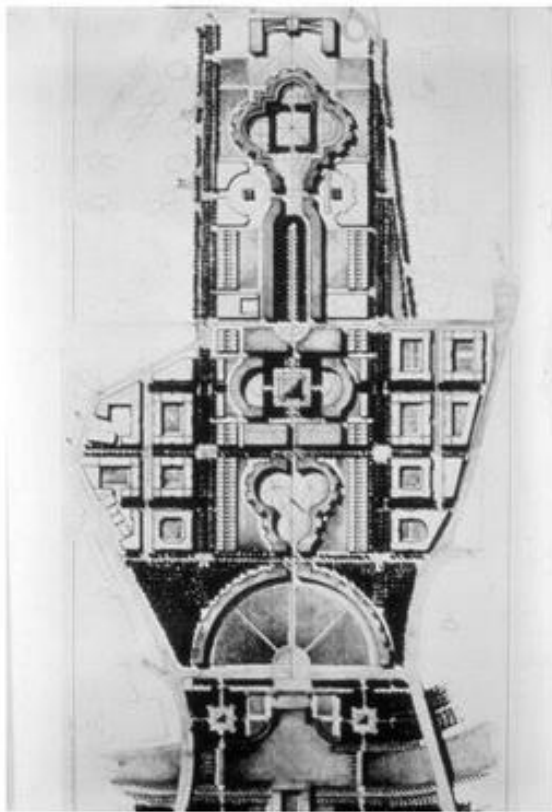

Рис. 2. Житловий комплекс «Антигона», Р.Бофилл, 1978-2000 рр.

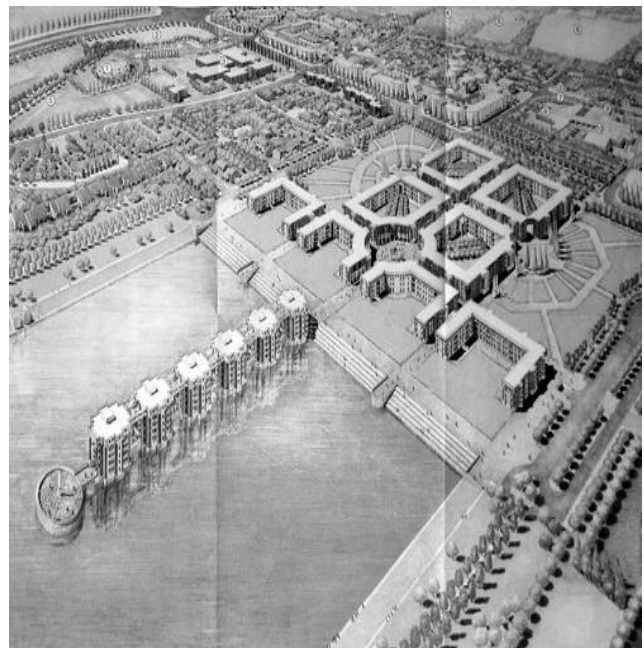

Рис. 3. Житловий комплекс, Монтиньї, Р. Бофилл, 1972-1980 рр.

Створення архітектурних комплексів, що всебічно відповідають потребам сучасного суспільства, невід’ємно пов’язане з розвитком нових прийомів просторової композиції. Формування простору відбувається за тими ж законами композиції, що і проектування об’ємних споруд – це контраст та нюанс, ритмічні побудови, осьова композиція, симетрія та асиметрія, т. і.

Одними з яскравих прикладів професійного та неординарного підходу до проектування житла XX ст. можна вважати роботи відомого іспанського

Рис. 4. Київ, Новопечерські Липки, 2015 рік, Архітектурна Майстерня А.Пашенько

архітектора Рікардо Бофілла (Рис. 2, 3). Він використовував прийом театралізації, архітектурної гри, притаманний цілим новим кварталам. В ряді випадків сучасні квартирні блоки групуються в величезні структури, «одягнуті» в античний та барочний одяг (комплекси: «Озерні аркади» в Сен-Кантен-ан-Івелін, 1972–1975; «Абрассас» в Марн-ла-Валле, 1978–1983; «Барочні сходи», 1979–1985; все – в Парижі або передмісті; «Антигона» в Монпельє, 1978–1989). На сході Парижу, в Сен-Сен-Дени, розмістився незвичайний житловий комплекс Нуазі-ле-Гран, що був запроектований Рікардо Бофіллом і Мануелем Нуньєс-Яновски. [3]

Рис. 5. «Будинок у моря», Росія, Санкт-Петербург, кондомініум, 2008р.

В сучасній архітектурі бажання забезпечити найбільш ефективне функціонування будинків та їх комплексів призводить до використання контрастів взаємопов'язаних та ізольованих частин простору, поєднання розкриття до світла та природи із

захищеністю від шкідливого зовнішнього впливу. Великого значення сьогодні

набуває відокремлення руху транспорту та навіть місць зберігання автомобіля від зони відпочинку мешканців, створення внутрішнього простору, повністю ізолюваного від транспорту. Цей прийом стає можливим, якщо житлові будинки мають наскрізний вихід як до вулиць з автомобільним рухом, так і у внутрішній, ізолюваний від машин двір. Обслуговування здійснюється з боку вулиць (під'їзди до будинків, вивіз сміття, тощо). З'явилися так звані житлові кондомініуми – закриті житлові комплекси з підвищеним рівнем благоустрою та іноді з мінімальним обслуговуванням, що знаходиться в спільній власності. Внутрішній простір такого житлового утворення використовується як своєрідна паркова зона обмеженого користування, насичена малими архітектурними формами та різними видами озеленення, що сприяє створенню комфортного середовища для відпочинку усіх груп населення.

Таким чином можна зробити висновок, що на початку 20 століття житловий квартал займав невелику територію та мав недостатні санітарно-гігієнічні якості. Поступово підвищувалась комфортність, з'явилися нормативні обмеження, зростала територія забудови. Технологічна будівельна база давала змогу розширити палітру композиційних прийомів конфігурацій будинків. Форма власності знову стає приватною.

Список літератури

1. А.В.Бунин, Т.Ф.Саваренская. Градостроительство XX века в странах капиталистического мира. Стройиздат, М.1979 г.
2. <http://townevolution.ru/books/item/f00/s00/z0000016/st014.shtml>
3. Ле Корбюзье. Архитектура XX века. Прогресс. М. 1970 г.
4. <http://tehne.com/event/arhivsyachina/le-korbyuze-afinskaya-hartiya>
5. http://muz4in.net/news/zastyvshaja_utopicheskaja_mechta_rikardo_bofill_i_ego_postmodenistskij_parizhskij_zhiloj_kompleks_nuazi_le_gran_20_foto/2015-11-10-39575

Аннотация: в статье исследуется последовательное развитие и преобразование планировочной структуры жилой застройки города с начала прошлого века до наших дней. Рассматриваются особенности видов размещения жилых домов и постепенная эволюция планировки жилых кварталов от периметральной застройки к кондоминиумов настоящего. Ключевые слова: квартал, жилая застройка, ориентация, инсоляция, плотность, жилое пространство, двор, композиция, пространство.

Annotation: The article investigates the gradual development and transformation of the planning structure of residential development of the city since the beginning of the last century to the present day. The types of arrangement of residential buildings and the gradual evolution of the planning of residential areas from ribbon building to condominiums of the present.

Keywords: square, housing development, orientation, sun exposure, the density of living space, yard, composition space.

УДК 711.4

Т. О. Муха,

*Полтавський національний технічний
університет імені Юрія Кондратюка*

ПРО ОКРЕМІ ПІДХОДИ З ФОРМУВАННЯ АГРОРЕКРЕАЦІЙНИХ КОМПЛЕКСІВ

Анотація: розглядаються особливості формування агрорекреаційних комплексів в межах малих населених пунктів. Розглянуті першочергові проблеми в аграрній і рекреаційній сферах, рішення котрих повинно бути спрямоване на розвиток, раціональне використання і подальше засвоєння природного потенціалу населених пунктів України.

Ключові слова: агрорекреація, агротуризм, агрорекреаційний комплекс.

Вступ. Україна має великі передумови для розвитку рекреаційних територій, які обумовлені наявністю природних ресурсів, мережею рекреаційних закладів і необхідної для їх функціонування інфраструктури. При цьому комплексне дослідження різноманітних природних ресурсів, оцінка їх сучасного стану обумовлюють розвиток рекреаційних закладів різного профілю. Розглянуті першочергові проблеми в аграрній і рекреаційній сферах, рішення котрих повинно бути спрямоване на розвиток, раціональне використання і подальше засвоєння природного потенціалу населених пунктів України.

Природні агрорекреаційні комплекси малих населених пунктів мають велике значення для системи рекреації України. Збереження природних ресурсів повинно бути засновано, насамперед, на охороні курортно-рекреаційних зон. Незважаючи на очевидну екологічну потребу в розвитку агрорекреаційних комплексів, на сьогодні в Україні, майже не визначені показники резервних територій для розвитку агрорекреаційних утворень в малих населених пунктах навіть на найближчу перспективу. Тому постає проблема у більш ретельному вивченні комплексу питань з екологічного та містобудівного потенціалу агрорекреаційних комплексів.

Огляд останніх джерел досліджень і публікацій. У кандидатській дисертації Кодіна В.О. [1] досліджується архітектурно-планувальна організація агрорекреаційних сіл (на прикладі лісостепової зони України). У докторській дисертації В.В. Шулика [3], з позицій системного підходу, проаналізовано проблеми існуючого стану, досліджені особливості системної організації та відпрацьовані рекомендації з розвитку просторової структури рекреаційних систем в містобудівному просторі України. У кандидатській дисертації

І.Г. Пандяка [2] досліджуються особливості формування, структура та тенденції розвитку агрорекреаційних комплексів (на прикладі Львівської області).

Постановка завдання. Мета – дослідження особливостей формування агрорекреаційних комплексів в межах малих населених пунктів. В роботі застосована комплексна методика дослідження, яка базується на: історико-теоретичному методі при аналізі літературних джерел та проектних матеріалів; порівняльному методі при дослідженні зарубіжних та вітчизняних аналогів, виявленні їх регіональних, специфічних та спільних рис;

Основний матеріал і результати. Рекреація (пол. rekreacja – відпочинок, від лат. Recreatio – відновлення) – відпочинок і відновлення сил людини, витрачених у процесі праці. Рекреаційні ресурси являють собою сукупність природних та антропогенних об'єктів і явищ, які можуть бути використані для відпочинку, лікування і туризму. Природними вважаються узбережжя теплих морів; береги річок, озер і водосховищ, лісові і лугові масиви; передгір'я і гори; антропогенними – столичні та історичні центри; міста-курорти або курортні місцевості, релігійно-культові комплекси, фортифікаційні та інші окремі споруди, розташовані за межами населених пунктів.

Аграрний комплекс є структурованою системою, в якій оптимально поєднується галузі сільськогосподарського виробництва. Виробництво сільськогосподарської продукції, зберігання і реалізація в межах окремих підприємств, районів і областей створюють додаткові умови для більш раціонального використання землі, виробничих фондів, трудових і фінансових ресурсів, сприяють зменшенню затрат на виробництво аграрної продукції та підвищенню економічної ефективності агровиробництва.

В останні роки в країнах світу відбувається розширення площ земель, що відводяться під рекреацію. При цьому особливого значення набуває агротуризм. Територіальна організація агротуризму – це система просторового взаєморозташування малих населених пунктів, що надають агрорекреаційні послуги, по відношенню один до одного, а також щодо міст-центрів генерування споживачів агротуристичних послуг, сформованої транспортної інфраструктури території та об'єктів природної й етнокультурної спадщини регіону. Мережа сільського розселення України історично представлена кількома типами поселень – селами, хуторами, слободами, станціями, лісництвами. Проміжною формою між сільським поселенням і містом є селище міського типу. Доволі різняться між собою малі населені пункти України за розташуванням, будовою й функціями. Їх типологія схематично зображена на рис. 1.

Кожен типологічний підхід, представлений на рис. 1, враховує основні елементи мережі розселення, а саме: територію й історію формування малого населеного пункту, його населення в комплексі з сучасними економічними функціями поселень, планування їх забудови. Типологія поселень за розташуванням на місцевості передбачає їхнє групування щодо сельбищної території, представленої головними компонентами природи або її складовими: рельєфу, річкової сітки, озер, боліт, лісових масивів тощо. Окремо можна виділити підтипи топографічного розташування, особливо у гірських районах – прирічкове, схилове і гребеневе.

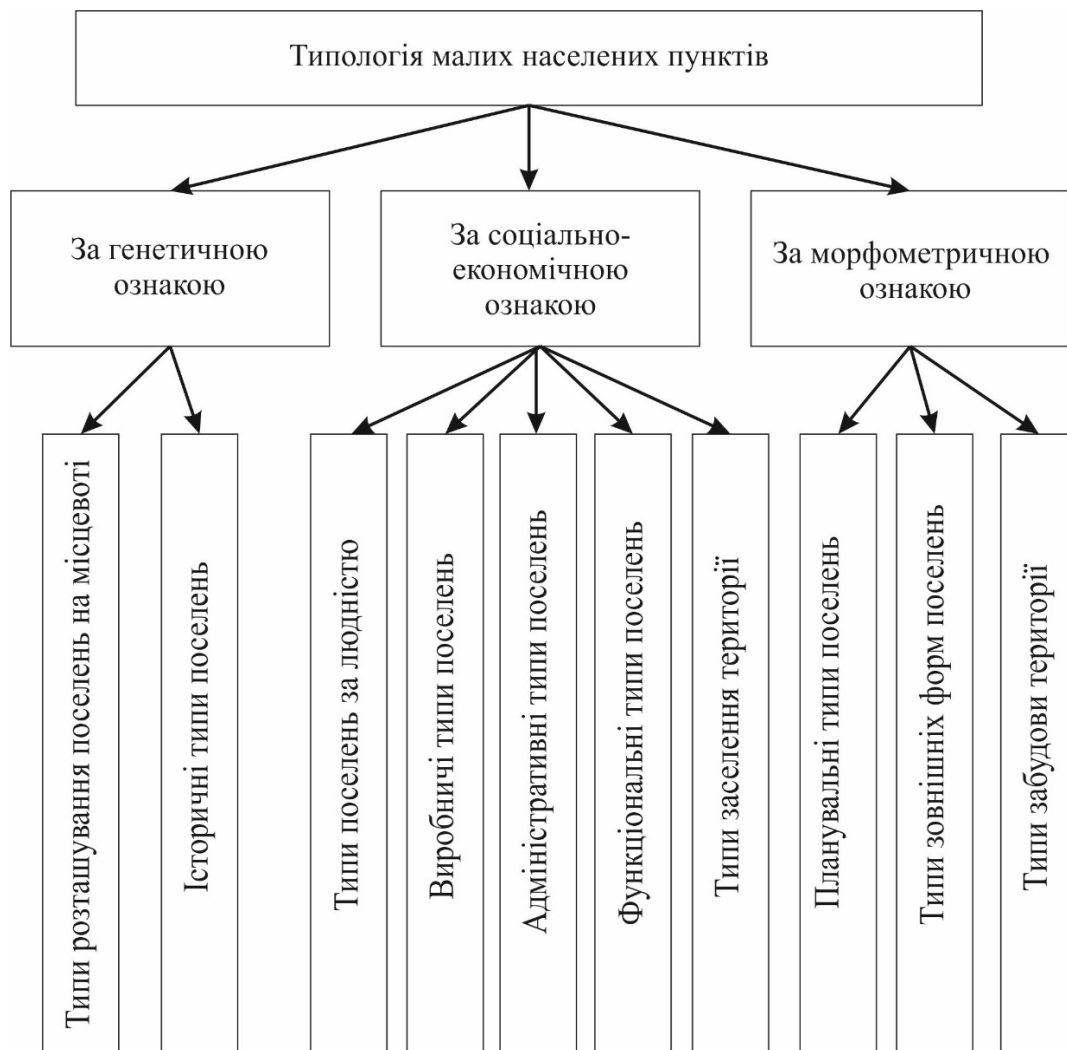

Рис. 1. Типологія малих населених пунктів України
(опрацьована за І. Г. Пандяком)

В залежності від таксономічної структури територіальної організації агротуризму формуються такі рівні (рис.2):

1) агрорекреаційні пункти – це окремі сільські населенні пункти та окремо розташовані агрорекреаційні заклади (екоагрокотеджі, фермерські садиби);

2) агрорекреаційний центр – це сільський населений пункт, розташований у місцевості з цінними курортно-рекреаційними ресурсами, в якому сформувалася мережа агроосель й агропансіонів;

3) агрорекреаційний вузол – це сукупність агрорекреаційних пунктів, згрупованих довкола курортно-туристичного центру в межах певної компактної території;

4) агрорекреаційний район – це однорідна в природно-етнокультурному плані територія з історично сформованою мережею сільських поселень;

5) агрорекреаційний регіон – це велика природно-етнокультурно-адміністративна територіальна одиниця, до якої можуть входити від однієї до кількох адміністративних областей, що характеризуються подібністю рис природно-ландшафтної будови, історико-культурного і соціально-економічного розвитку, традицій агрокультури, визначеними інфраструктурними зв'язками та іншими факторами [4].

Рис. 2. Рівні агрорекреаційних утворень

Агрорекреаційний комплекс України представлений величезними запасами різноманітних природних ресурсів, мережею санаторно-оздоровчих закладів і резервом досвідченого кадрового потенціалу.

Висновок. В ході дослідження було виявлено, що формування агорекреаційних комплексів залежить від типології малих населених пунктів, де вони розташовуються. Кожен типологічний підхід враховує основні елементи мережі розселення та рівні агорекреацій.

Література

1. Козин В. А. Архитектурно-планировочная организация агорекреационных поселений (на примере лесостепной зоны Украины): дис. канд. арх-ри 18.00.04 / Козин Владимир Алексеевич. – К., 1988. – 199с.
2. Пандяк І. Г. Сільське розселення Львівської області: особливості формування, структура та тенденції розвитку [Текст] : дис. канд. геогр. наук: 11.00.02 / І.Г.Пандяк; Львівський національний ун-т ім. Івана Франка.
3. Шулик В. В. Методологічні проблеми формування регіональних рекреаційних систем (на прикладі Полтавської області): дис. ... канд. арх.-ри: 18.00.01 / Шулик Василь Васильович. – Полтава, 2001. – 191с.
4. Горішевський П. В., Сільський зелений туризм: організація гостинності на селі: підручник. Горішевський П. В., Васильєв В. П., Зінько Ю. В.: — Івано-Франківськ: Місто-Н, 2003. — 158 с.
5. Стаускас В.П. Градостроительный организация районов и центров отдыха / Стаускас В.П. – Л.: Стройиздат, Ленинградское отделение, 1977. – 164с.
6. Роберт Гілман.Екодеревні и устойчивые поселения / Роберт Гілман; [пер. з англ.Володимир Шестаков].– С.-Петербург: фонд "Ековіль", 2000. – 67с.
7. Григор'єв В.А., Екологізація міст в світі, Росії, Сибіру: аналіт. огляд / Григор'єв В. А., Огородников І. А.: ГПНТБ СО РАН. – Новосибірськ, 2001. - С. - (Сер. Екологія. Вип. 63)
8. Kennedy M., Designing Ecological Settlements / Kennedy M., Kennedy D. Designing – Berlin: Reimer, 1997. – 229 p.

Аннотація

Рассматриваются особенности формирования агро рекреационных комплексов в пределах малых населенных пунктов. Рассмотрены первоочередные проблемы в аграрной и рекреационной сферах, решение которых должно быть направлено на развитие, рациональное использование и дальнейшее усвоение природного потенциала населенных пунктов Украины.

Ключевые слова: агорекреация, агротуризм, агорекреаційного комплекс.

Abstract]

The features of the formation of agorecreational complexes within small settlements. Considered priority problems in agriculture and recreation areas, a decision which should be aimed at the development, rational use and subsequent assimilation natural potential settlements of Ukraine.

Keywords: agorecreation, agrotourism, agorecreational complex.

УДК 711.553.4 (477-25)

О. М. Набок*аспірантка кафедри теорії, історії архітектури та синтезу мистецтв
Національної академії образотворчого мистецтва та архітектури***ІСТОРІЯ ФОРМУВАННЯ ПРИПОРТОВОЇ ТЕРИТОРІЇ МІСТА КИЄВА**

Анотація: в статті, на основі архівних матеріалів та публікацій, встановлено етапи виникнення, формування та розвитку припортової території.

Ключові слова: Київ, гавань, прибережні зони, припортові території, промислові території.

В історії розвитку міста Києва важливу роль відіграє головна водна артерія – ріка Дніпро. Вона створює неповторну своєрідність архітектурно-просторового середовища, була і залишається головною композиційно-планувальною віссю столиці, а її судноплавна спроможність визначила функціональну організацію прибережної території міста.

Розглядаючи формування припортової території в історичному контексті, варто виділити його три основні етапи:

- дореволюційний (XI- початок XIX ст.);
- довоєнний (1919 -1941рр.);
- післявоєнний (1945 - 1991рр.).

Дореволюційний період (XI- початок XIX ст.) Перші історичні відомості про організацію прибережної території міста Києва знайдені у древніх літописних оповідях, що датуються IX – X ст. Відомо, що до кінця XVIII ст. існувала ріка Почайна, що брала свій початок в урочищі Оболонь та впадала в Дніпро навпроти Хрещатицького приїзду (нині Володимирський узвіз). На березі Почайни розташовувалась київська гавань «Притика», де зазвичай зупинялись на зимівлю судна при спеціально облаштованих дубових клітках (захистах). Головна течія р. Дніпро біля київських берегів на той час була по лівий бік існуючого Труханового острова. Нижня частина міста – Поділ, межувала з урочищем, що слугувало сінокосом, та огидалася рікою Почайною. Від Дніпра Почайну відділяла лише вузька піщана коса, що неодноразово під час паводків зникала зовсім.

Саме зміна рівня води диктувала використання прибережної території, обмежуючи її забудову. Доволі часто Поділ потерпав від сильних повеней, які знищували будівлі. Зафіксовано найсильніші повені 1786, 1845, 1877, 1882, 1895, 1908, 1917 та 1942 роках. Така ситуація кліматичних умов пояснює характер забудови Подолу та причину, за якої велика територія урочища

Оболонь (сучасна територія Рибальського півострова) впродовж довгого часу не забудовувалась.

Що стосується тогочасного вигляду набережної, то вона являла собою причальну лінію. Починаючи з XIII — XVI ст., на берегах Дніпра та Почайни були влаштовані погрібники для зберігання риби. Такому «функціональному наповненню» території передував розвиток ремісництва, промислів та торгівлі.

Починаючи з другої половини XVII ст., стрімкий розвиток промисловості, а також інтенсивна забудова Подолу, призвели до зростання значення Дніпра як транспортного сполучення.

В кінці XVIII ст. з боку нижньої частини міста суттєво змінився вигляд русла Дніпра та Почайни. Для того, щоб скоротити відстані від Дніпра до пристані, був прокопаний суднохідний канал через піщану косу. Такі роботи призвели до того, що Дніпро поглинуло ріку Почайну разом з частиною островів, затопивши значну частину Подолу.

На початку XIX ст. набережна Дніпра включала в себе склади деревини та будматеріалів, пакгаузи, причали та купальні, що розміщувались неподалік колони Магдебурзького права. В той час як Набережно-Хрещатицька вулиця, що проходила вздовж русла Дніпра, являла собою насип, що був ретельно зміцнений та не затоплювався навіть під час найсильніших повеней, набережна Оболонської затоки, як і раніше, не була укріплена «... и даже не достойна названия набережной: летом это пыльная дорога, весною здесь ездят на лодках.» [10].

1823 року на Дніпрі з'явився перший пароплав, що поставляв різні будівельні матеріали до Києва. Для їх вивозу було облаштовано три пристані – Подільську, Теличківську та Корчувату.

Вже 1897 року кількість річкової флотилії налічувала 160 пароплавів. Такий стрімкий розвиток парового судноплавства вимагав відповідної підготовки водного сполучення. Недостатня причальна лінія, захаращення набережної будівлями, відсутність зручних доріг та сполучень, а особливо безпечних місць для зимівлі суден, обмежувала судноплавство, що не могло не впливати на міські доходи. Так, деякі торгово-промислові підприємства, не бачивши підходящих умов для розвитку своєї діяльності в Києві, були змушені влаштуватися в інших містах по течії ріки, таких як Черкаси та Кременчук.

Першими кроками щодо поліпшення судноплавних умов були пропозиції щодо врегулювання русла Дніпра з поглибленням та виправленням його вище та нижче Києва для того, щоб закріпити основну течію вздовж існуючої Київської пристані [9].

Черговим у 1870 р. в міському управлінні було поставлено питання про влаштування штучної гавані на Оболоні. Аналітичні роботи розпочалися з

1887 року, а саме була проведена оцінка фінансових витрат на будівництво. Попередня вартість була збільшена втричі. Саме недостатність коштів сповільнювала реалізацію будівництва.

Роботи із обладнання гавані були розпочаті 23 травня 1897 року.

Урочиста закладка гавані, будівництво якої передбачало розширення території, утворення зручних місць для розвантажування та навантажування суден, збільшення причальної лінії, а також створення зручних місць для складських приміщень і майстерень відбулася 6 липня 1897 року.

Проектом також передбачались роботи з упорядження припортової території, а саме влаштування набережної від елінгу до вулиці Туровської. Передбачалося підняти набережну на 2,8 сажнів (близько 6 метрів) вище ординару Дніпра. Також мало бути розмежування причалу за видами розвантажування. «... для выгрузки лесных материалов, доставляемых на плотках, была бы увеличена отлогость откосов, в участках же, для выгрузки судовых грузов крутизна откосов была бы увеличена.» [10].

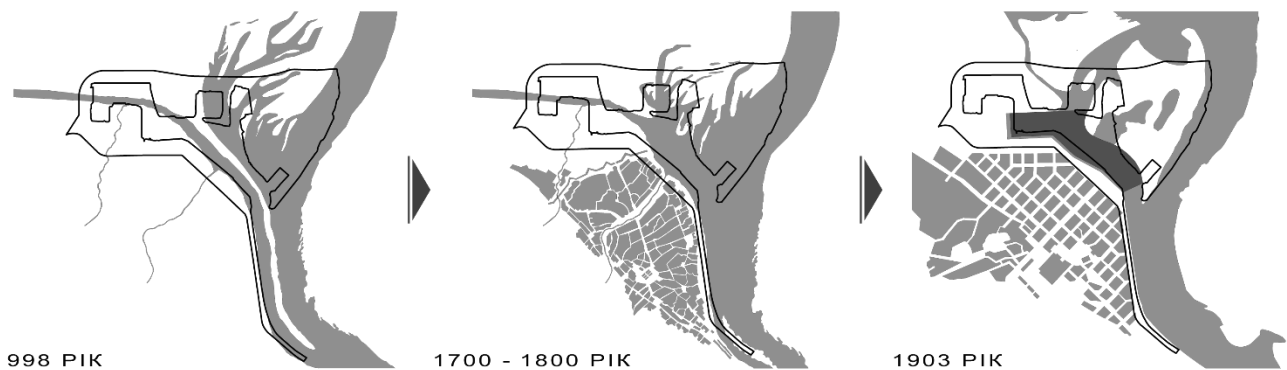

Рис. 1. Виникнення припортової території.

Роботи по влаштуванню Гавані тривали понад два роки та були завершені у липні 1899-го. Це була одна з найбільших у Європі обладнаних гаваней, що могла вміщати водночас близько 600 суден (Дрезденська гавань, що вважалася зразковою, на той час вміщала 320 суден середньої величини). Після очищення дна, затока поглибшала до 3,2 метрів., гавань завширшки від 180 до 240 метрів простяглась на 2 кілометри.

1896 року за рішенням Міської ради та управління Київського округу був заснований Київський суднобудівний-судноремонтний завод, що на сьогодні займає значну територію Рибальського півострова.

Ще одним важливим питанням того часу, що впливало на розвиток прибережної території та Подолу загалом, було підведення залізничної колії для забезпечення зв'язку між залізницею та Дніпром.

Довоєнний період (1919 -1941рр.) Відбудова народного господарства, що була необхідна після Першої світової та громадянської воєн, переважно

відбувалася в напрямку відновлення дореволюційного промислового комплексу.

Активних відновлювальних робіт зазнало енергетичне (електричне) господарство та його міський транспорт – трамвай. Також було відновлено ланцюговий міст через Дніпро з повною заміною конструкцій та назви.

З 1922 р. розпочалися загальні будівельні роботи по місту. Цього ж року було затверджено нову межу Києва, за якою більш ніж удвічі збільшилась його територія.

Знаковими для довоєнного періоду стали будівництва Київської районної електростанції (КРЕС) та суднобудівної верфі заводу «Ленінська кузня», що відіграли важливу роль у формуванні планувальної структури Рибальського півострова.

КРЕС було закладено в 1926 р., перший турбогенератор якої ввели в дію 1 травня 1930 р. (пуск другого відбувся у квітня 1933 р.). Головний інженер будівництва – Б. Даманський та архітектор першої черги станції М. Парусников.

Композиція головної будівлі асиметрична, складна за планом. Численні добудови станції з часом змінили зовнішній вигляд головного корпусу, який нині відрізняється від первинного.

1928 року на півострові була закладена суднобудівна верф «Ленінська кузня».

Основною темою, що набула значення в 1930-ті роки для Києва взагалі та його районів – Подолу та Петрівки, була тема індустріалізації. Петрівку (тобто територію в районі порту та Рибальського півострова) разом з Куренівкою намічалось зробити основним промисловим осередком Києва. Тому в 1936 р. разом із «Проектом реконструкції Петрівсько-Куренівського району» було розроблено «Проект реконструкції Київського порту», до складу якого входила розробка його північної ділянки – Подільської гавані. За цим проектом перетворенню підлягали не лише прирічкові території вздовж вул. Набережно-Хрещатицької та Набережно-Лугової, а й квартали між Набережно-Хрещатицькою та Почайницькою, між вул. Турівською й Набережно-Луговою, а також в межах вул. Юрківської і Оленівської, з розширенням вул. Нижньо-Юрківської та перетворенням її на бульвар. Окрему ділянку території порту від вул. Верхній Вал та Нижній Вал до Спаської пропонувалось відвести для будівництва хлібного елеватора. З цією метою планувалось перенесення на лівий берег судноремонтних майстерень. Ділянку прибережної території від вул. Спаської до Поштової площі передбачалось перетворити на упоряджену набережну з бульваром уздовж неї.

Реконструкція існуючої гавані передбачала не лише збільшення довжини причальної лінії шляхом зміни конфігурації ковша, а й спорудження постійних складів, влаштування зручних під'їзних залізничних гілок та окремих автогужових під'їздів. Збільшення довжини причальної лінії здійснювалось завдяки збільшенню ділянки для масових вантажів (загальна довжина причальної лінії планувалася в 1230 м.) Ділянку для масових розвантажень становили причали: торф'яний, дров'яний, для каміння, цегли, піску та щебню.

До причалів влаштовувалися спеціальні під'їзні шляхи, перпендикулярно причальним лініям [11].

Рис.2. Еволюція формування припортової території.

Будівництво порту розпочалося в 1929 р., а закінчилося – 1939 р. разом із завершенням робіт зі спорудження верфі.

Разом із реконструкцією вантажного порту пропонувалося також реконструювати всі пасажирські причали, що розміщувалися навколо Поштової площі. Саму площу передбачалося відновити та розмістити на ній міський пасажирський річковий вокзал. Усі роботи з будівництва причалів та вокзалу планувалося завершити в кінці 1937 року.

Водночас проектом передбачалися роботи із упорядкування прибережної території – будівництво гранітної набережної з пішохідним бульваром та магістральним шосе від Поштової площі до мосту через Дніпро.

Будівництво Набережно-Хрещатицького шосе, що простягалося вздовж Дніпра попід київськими схилами, мало велике значення для міста. По-перше, через нього здійснювався мостовий зв'язок міста з новими промисловими осередками – Теличкою та Корчуватим. Крім того, Набережне шосе становило частину позаміської магістралі Чорнобиль – Ржищів, яка з'єднувала південь і північ України. За проектом цю магістраль від Поштової площі до мосту Євгенії Бош пропонувалося зробити шириною в 43 м. та упорядкувати гранітною набережною, а далі від мосту до Теличанського шляхопроводу магістраль планувалося розширити до 27 м. [5].

Особливістю прибережної ділянки правого берега Дніпра є її складні ландшафтно-геологічні умови, тому всі пропозиції стосовно цієї території передбачали певні технічні заходи із закріплення схилів.

Гранітну набережну планувалося звести від гавані вздовж Поштової площі до Наводницького мосту з розділенням руху на автомобільний, трамвайний, гужовий та велосипедний, а також пішохідний. Річкова бутобетонна підпірна стінка висотою 7 м. облицьовувалася гранітом та супроводжувалася від проміжного майданчика, який було відділено сходами від води. Весь суцільний масив підпірної стінки набережної приблизно через 100 м. було «розбито» сходами, що вели до води. Спуски-сходи пропонувалося архітектурно оформити тумбами, обелісками та світильниками. Уступ-майданчик біля води мав бути оформлений приступом-лавками для відпочинку. Через кожні 15 м. підпірної стінки пропонувалось також встановити тумби з вазами для квітиків. Загалом стіна набережної передбачалася досить масивною та монументальною з вкрапленням окремих деталей у цілісний масив [2].

Інженерні заходи, що стосувалися, насамперед, укріплення правого берега Дніпра, зводилися до комплексного проекту, згідно з яким пропонувалося перепланувати весь схил та утворити на цьому місці парки відпочинку. Водночас, крім розробки проекту по обладнанню набережної, як варіант, пропонувався окремий проект пішохідного мосту для сполучення правого і лівого берегів Дніпра.

Післявоєнний період (1945 - 1991рр.) Подальший розвиток території Рибальського півострова та набережної Дніпра обумовлювався післявоєнною відбудовою. Чисельні руйнування інфраструктури міста вимагали швидкого реагування. В першу чергу п'ятирічний план розвитку Києва передбачав відновлення промисловості та міського господарства. Саме післявоєнний період остаточно визначив функціонально-планувальну структуру припортової території міста.

Відбудова Києва розпочалася з відновлення енергетичного потенціалу, а саме електростанції та міської мережі. Поруч з цим відбувався розвиток машинобудування та транспорту.

У 1945-1947 роки на заводі «Ленінська кузня», що розпочав роботу на наступний день після звільнення Києва від фашистських окупантів, вводилися в дію нові цехи та ділянки виробництва.

У 1949 році затверджується Генеральний план реконструкції та подальшого розвитку Києва терміном на 20 років (автори плану – архітектори А. В. Власов, І. І. Малозьомов, Б. І. Приймак, В. І. Поліщук та інженер І. І. Козлов).

Поруч із відновленням зруйнованих війною підприємств планувалося будівництво нових об'єктів.

У 1950 році контора «Промзернопроект» (архітектор В. І. Гольштейн та інженер В. Геммерлінг) виконала проект елеватора типу М-3-175. Київський елеватор знаходиться в межах припортової території та є містобудівною домінантою Подолу, розташований по вулиці Набережно-Хрещатицькій, добре проглядається з річки та схилів правого берега Дніпра. Будівництво здійснено трестом «Укрзаготівбуд».

У 1963 році Рибальський півострів був з'єднаний з Подолом Рибальським (вантовим) мостом, що став першим у світі вантовим мостом із залізобетонною балкою жорсткості. Унікальна споруда є проектом інституту «Укрпроектстальконструкція». Автори проекту інженери А. С. Гольштейн, В. І. Кіреєнко та Н. Соколова.

З самого початку за проектом Рибальський міст передбачався виключно пішохідним. Основною задачею якого було забезпечити зв'язок між Подолом та Рибальським островом. Однак після випробувань на міцність було прийнято рішення пропускати по мосту автомобілі та міські автобуси у двох напрямках, що з часом переросло у інтенсивний рух.

Наступним важливим елементом розвитку транспортної інфраструктури стало спорудження Московського мосту 1976 року, що сполучив Поділ з Троєщиною та рештою Лівобережжя. Головний архітектор проекту А. В. Добровольський, головний інженер – Г. Б. Фукс.

Через острів проходить вул. Електриків і Петрівський (Подільський) залізничний міст (1929, відбудований 1945).

За весь час існування Рибальського півострова формування житлового фонду на території було зумовлено виключно розвитком промислово-виробничого сектору. Таким чином, для забезпечення житлом працівників заводу «Ленінська кузня» в середині 50-х років було збудовано гуртожитки та житлові будинки переважно дво-, три-, чотири- та п'ятиповерхові.

Кожен з визначених історичних етапів, певною мірою відіграв ключову роль у формуванні припортової території. Побудова штучної гавані сприяла оновленню всіх промислово-виробничих ділянок Подолу та виникненню припортової території міста Києва. Подальше розміщення КРЕС та заводу «Ленінська кузня» на Рибальському півострові остаточно визначило розвиток території як виробничої (1919 - 1941рр.), а завдяки реконструкції набережної, припортова територія отримала нову функцію – культурно-рекреаційну. Що стосується післявоєнного періоду, то він відзначився розвитком функціонально-планувальної структури. До промислової функції, що становила близько 80% припортової території, додалися: транспортно-пішохідна (мостові

сполучення, вулична мережа), житлова (житлові будинки, гуртожитки), культурно-рекреаційна (набережна, парки, зони відпочинку) та військова функції (військова частина), зробивши територію поліфункціональною.

Література

1. Безпалий В. Архітектура київської набережної / В. Безпалий. // Соціалістичний Київ. – 1936. – №2. – С. 20-22.
2. Безпалий В. Правий берег Дніпра. Де і як будувати центральний парк культури і відпочинку / В. Безпалий. // Соціалістичний Київ. – 1935. – С. 6.
3. Березин А. Работы по сооружению Киевской гавани были отмечены обелиском / Березин А. // Киевские ведомости. - 1994. -24 сентября. - С.11.
4. Бужанський А. Гордістю стануть схили Дніпра. / А. Бужанський, А. Сенченко, І. Кіричко // Соціалістичний Київ. – 1936. – № 11-12. С.20.
5. Гольштейн Н. Нова Петрівка. Проект планування Петрівсько-Куренівського району / Н. Гольштейн. // Соціалістичний Київ. – 1936. – №1. – С. 35–36, 39.
6. Ієвлева В. П. Пам'ятки індустріального розвитку Києва кінця ХІХ – першої третини ХХ століття / В. П. Ієвлева. – Київ, 2008.
7. Кальницький М. Б. Забудова Києва доби класичного капіталізму / М. Б. Кальницький, Н. М. Кондель-Пермінова, Т. В. Скібіцька. – Київ: Варто, 2012. – 560с.
8. Кальницький М. Б. Подол место историческое / М. Б. Кальницький. // А.С.С. – 2002. – С. 10.
9. Максимович Н. Днепр у г. Киева. Краткий гидрографический и исторический очерк / Н. Максимович. – К., 1898.
10. Работы по сооружению Киевской гавани. // Киевлянин. – 1897. – № 160. – С. 3.
11. Ромінський Є. Дніпро в бетон або граніт / Є. Ромінський, С. Копман // Соціалістичний Київ. – 1934. – № 7-8. – С. 8-10

Аннотация

В статье, на основе архивных материалов и публикаций установлено этапы возникновения, формирования и развития припортовой территории.

Ключевые слова: Киев, гавань, прибрежные зоны, припортовые территории, промышленные территории.

Summary

This article gives the stages of the dockside formation and its development that were set on the basis of archival materials and publications.

Keywords: Kyiv, harbor, coastal areas, dockside, industrial areas.

УДК 711.48

О. В. Покладок,

Національний університет «Львівська політехніка»

ОСОБЛИВОСТІ АРХІТЕКТУРНО-ЛАНДШАФТНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ САДОВО-ГОРОДНІХ ДІЛЯНОК. СТАН ТА ПРОПОЗИЦІЇ ЗМІН (НА ПРИКЛАДІ м. ЛЬВОВА)

Анотація: у статті проаналізовано архітектурно-ландшафтну організацію садово-городніх ділянок. На основі комплексного аналізу сучасного стану внесено пропозиції по їх вдосконаленню.

Ключові слова: дачний будинок, садово-городня ділянка, архітектурно-ландшафтна організація.

Постанова проблеми пов'язана з великим значенням короткочасного відпочинку для фізичного та психологічного здоров'я населення. Такий вид рекреації сприяє відновленню сил та всебічному гармонійному розвитку людини, не пов'язаному, в основному, з відпусткою, що проводиться за межами постійного місця проживання. В наш час особливого значення він набуває для населення великих міст, яким є і місто Львів.

Початок ХХІ ст. характеризується розвитком капітальної забудови, поступовим покращенням інфраструктури території, а це приводить до заміни рекреаційно-відпочинкових утворень на місце постійного проживання. Зменшився відпочинково-туристичний рух, однак розвивається технічна і соціальна інфраструктури. Функція відпочинку витісняється житловою, а відпочинкові території [1, 2] урбанізуються.

Простори, розташовані недалеко великих міст, наприклад, в оточенні м. Львова, і які володіють високими природничими ознаками, були завжди з бажанням відвідувані для відпочинку. Останнім часом вони активно вибираються як нове місце проживання, зокрема мешканцями міст, котрі втомлені працею, шумом і темпом життя, шукають тиші, спокою, близькості з природою. Як результат — в оточенні Львова, на територіях, де досі домінувала в основному туристично-відпочинкова функція, на перший план виходить нова — житлова. Існуюча рекреаційна забудова і дачні будинки змінюють свій характер — перебудовуються [3].

Теоретичні основи територіальної організації рекреаційних територій, місць відпочинку і проживання, проблеми садово-городніх територій та об'єктів, проблеми містобудування вивчалися в роботах: Т. Панченко, І. Родічкіна, М. Дьоміна, М. Габреля, В. Шулика, В. Яценка, Р. Стоцька,

Ю. Веденіна, І. Зоріна, В. Преображенського, Н. Недашківської, Т. Скутара, Г. Фільварова та інших.

Мета статті – аналіз садово-городніх ділянок та обґрунтування підходів до вдосконалення їх архітектурно-ландшафтної організації.

Для досягнення поставленої мети слід вирішити такі завдання:

1. здійснити характеристику та аналіз функціонально-планувальної структури вибраних садово-городніх та дачних ділянок;
2. проаналізувати взаємодію садово-городніх та дачних будинків з ландшафтом;
3. обґрунтувати пропозиції по вдосконаленню архітектурно-планувальних рішень садово-городніх та дачних ділянок.

Об'єктом дослідження є: дачні та садово-городні ділянки, що знаходяться у приміській зоні Львова. Було обстежено 20 садово-городніх та дачних ділянок. Розглядались ділянки садово-дачного товариства «Електрон» і кооперативно-садівничого товариства «Черешня». В даній статті детальним аналізом охоплено 5 ділянок. При їх виборі брались до уваги: розташування ділянки в приміській зоні, величина ділянок і характер забудови.

Предметом дослідження є: процеси, що відбуваються в багатьох площинах: економічній, просторово-ландшафтній, культурологічній та соціально-демографічній, і які приводять до виділення специфічного урбо-рекреаційного простору та обумовлення особливостей архітектурно-планувальної організації дачних та садово-городніх територій приміської зони м. Львова.

Виклад основного матеріалу.

1. Характеристика та аналіз функціонально-планувальної структури вибраних садово-городніх та дачних ділянок

Аналізуючи містобудівельну ситуацію в околицях Львова, слід зазначити, що території багатьох садових товариств внаслідок розширення та розбудови приміських поселень опинилися на межі, а деякі і в межах сіл та селищ міського типу [4]. Для аналізу обрано ділянки садово-дачного товариства «Електрон» та кооперативно-садівничого товариства «Черешня».

Садово-дачне товариство займає ділянку землі на території Чишківської сільської ради Львівської обл. загальною площею 17,655га.

Ділянка садово-дачного товариства «Електрон», що аналізується в даній статті знаходиться на південному сході від центру міста Львова. Вона обмежена:

- з півночі – лісовою зоною Винниківського лісництва;
- з сходу – червоною лінією вул. Алмазова;

- з півдня - червоною лінією вул. Івана Франка та Озерної;
- з заходу – спортивною базою відпочинку «Електрон»;

Кооперативно-садівниче товариство «Черешня» займає ділянку землі на території Чишківської сільської ради Львівської обл. загальною площею 4,0 га.

Ділянка кооперативно-садівничого товариства, що аналізується в даній статті знаходиться на південному сході від центру міста Львова. Вона обмежена:

- з півночі – лісовою зоною Винниківського лісництва;
- з сходу – лісовою зоною;
- з півдня – аграрно-торговим підприємством «Винниківське»;
- з заходу – ділянками колективних садів.

Суттєвою проблемою генпланів садово-дачних товариств – це досить вузькі внутрішні дороги, ширина яких обмежена лінією огорожі існуючих ділянок.

Території дачних та садово-городніх ділянок призначаються для організації позаміського відпочинку громадян, ведення садівницького та городницького господарства з можливістю розташування садових або дачних будинків.

Територія дачної чи садово-городньої рекреаційної зони розділяється на зони індивідуального (садові чи дачні ділянки) та загального користування (вулично-дорожня мережа та громадські будівлі).

У межах однієї рекреаційної зони можуть передбачатися і змішані типи використання земельних ділянок для відпочинку, ведення садівництва та городництва, з будівництвом як дачних, так і садових будинків.

Більшість дачних масивів, це щільно забудовані території без будь-яких натяків на правила та норми архітектури.

Планувальна організація території дачної забудови є лінійною. Присадибні ділянки розташовуються однорядово, дворядово. Індивідуальні будинки для відпочинку, їх ще називають садовими чи дачними, є садибним тимчасовим житлом, яке розташовується в приміській рекреаційній зоні.

Особливість садово-городніх ділянок в їх невеликих площах – максимум 6–7 соток, а часто і 4–5 соток [5]. Такі площі ділянок не дають можливості вести рентабельно городівництво та садівництво. Тому такі ділянки з окремими фруктовими і декоративними деревами, а також квітниками, мощеними доріжками і малими архітектурними формами (лавочки, альтанки, світильники) можуть виконувати рекреаційну функцію.

2. Аналіз взаємодії садово-городніх та дачних будинків з ландшафтом

Садово-городні та дачні ділянки, вибрані для детального аналізу (рис. 1) розташовані у садово-дачному товаристві «Електрон» і кооперативно-садівничому товаристві «Черешня».

Основні функціональні зони у плануванні території [6] садово-городніх ділянок:

- *житлова* (садово-дачний будинок);
- *вхідна* (парадна);
- *загально-сімейна* (майданчики для відпочинку сім'ї, дітей);
- *город*;
- *сад*;
- *спортивна* (спортивні майданчики);
- *технічно-комунальна* (системами енергозабезпечення, зберігання, переробки відходів, автономного інженерного забезпечення).

Основним у планувальній структурі ділянки є індивідуальний будинок.

Дачні будинки зазвичай проектують [7] окремо стоячими (одноквартирними) на ділянках. На невеличких ділянках використовують якомога компактніший будинок, щоб більше землі залишити незабудованою; в той же час на великих ділянках використовується більш вільна трактовка просторового вирішення будинку. Крім того, на розміри будинку впливають: частота та час використання (відпочинок в вихідні дні чи на протязі літа), кількість людей, що користуються його приміщеннями, а також смаки та уподобання власників. Найменшим за розмірами є, звичайно, однокімнатний садовий будинок з кухнею або верандою.

Житловий будинок розміщується головним фасадом до вулиці з відступом від червоної лінії на 3-6 м. У випадку вузького фронту садиби вздовж вулиці рекомендується зміщувати будинок у бік однієї з сторін присадибної ділянки на відстань не менше 1 м до сусіднього будинку (рис.1.г.).

Ділянки, які розглядаються, правильної геометричної форми, в основному з рівнинним рельєфом, з перепадом висоти 0,5-1 м. Всі ділянки заліснені на 50-60%. Достатня залісненість ділянки дозволить її в майбутньому використовувати для рекреаційних потреб території.

В залежності від величини і форми ділянки під'їзд до неї здійснюється зазвичай із північної сторони (рис. 1.а,б,в,г), а можливий також з південної сторони (рис. 1.д).

На ділянках, взятих для детального аналізу господарські будівлі та гараж відсутні (рис. 1.а,б,г), а на ділянці (рис. 1.д) планується об'єднання гаражів двох сусідніх ділянок. Також можна спостерігати, що на ділянках не має чітко розпланованої архітектурно-ландшафтної організації благоустрою території.

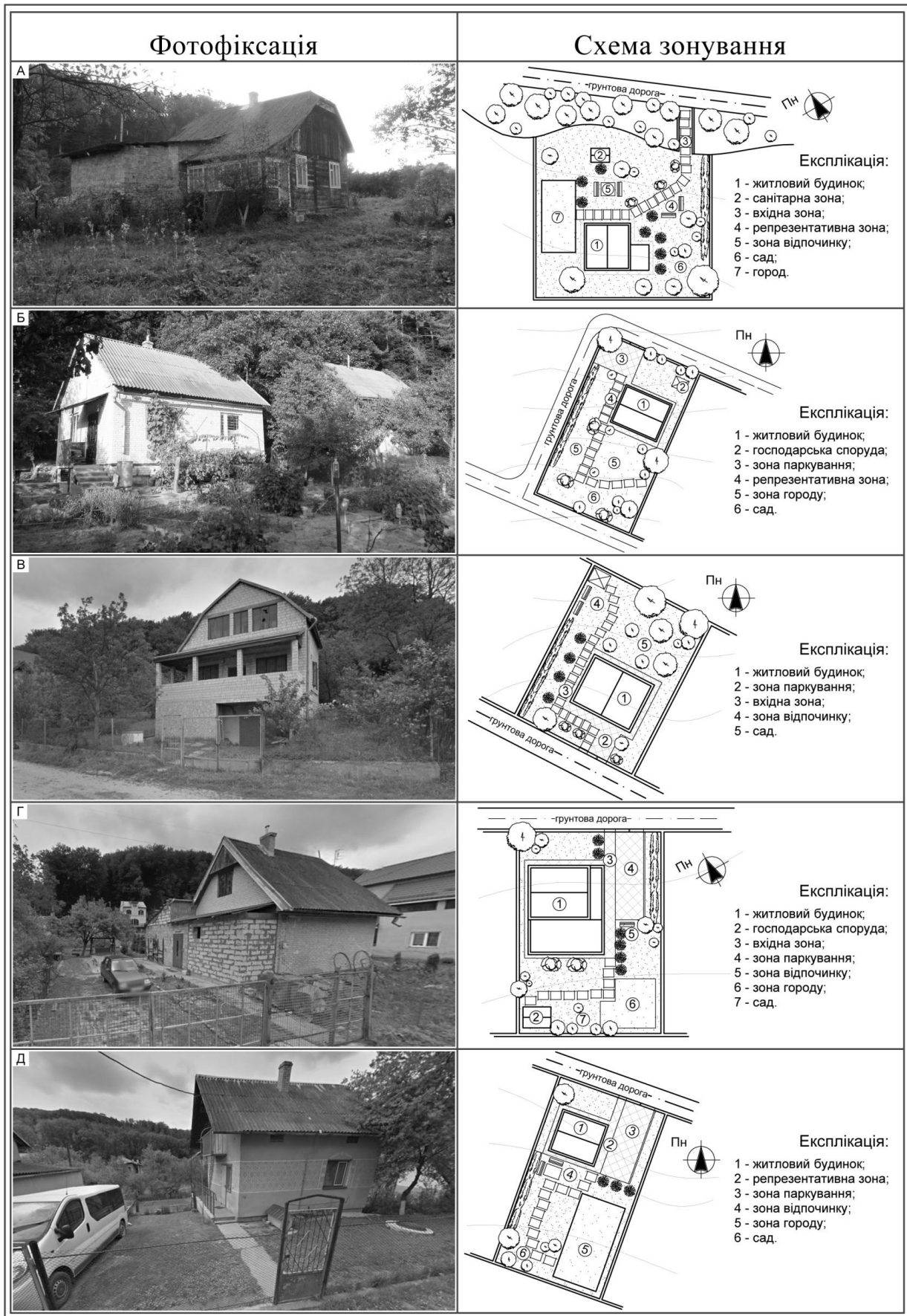

Рис. 1. Схема планування садово-городніх та дачних ділянок

3. Пропозиції по вдосконаленню архітектурно-планувальних рішень садово-городніх та дачних ділянок

1. Доречно блокувати будинки попарно в одну споруду з влаштуванням спільної стіни, що дозволить збільшити площу ділянки для рекреаційних потреб, і в майбутньому облаштування спільних майданчиків для ігор та відпочинку дітей.

2. Реконструйовані будинки повинні бути невеликими за площею забудови та складатися з одного, максимум двох поверхів з другим поверхом у мансарді – інакше неможливо буде дотриматись існуючих норм з пожежної безпеки.

3. Облаштування доріжок мощенням, а також встановлення малих архітектурних форм на кшталт лавочок, світильників, альтанок тощо.

4. Суттєва проблема генпланів садових товариств – це досить вузькі внутрішні дороги, яку можна вирішити таким чином:

а) перепланування під'їзних доріг за можливості в'їзду на ділянки ззовні меж садового товариства;

б) влаштування «кишень» для роз'їзду транспорту за рахунок лише окремих садових господарств з матеріальною чи територіальною компенсацією зі сторони інших членів товариства.

Висновки

Проводячи аналіз містобудівного та функціонального факторів впливу на архітектуру дачної та садово-городньої забудови можна зробити наступні висновки:

- самовільне постійне проживання частини власників на протязі року без системи обслуговування призводить до погіршення екологічного стану оточуючого середовища;

- структурні зміни планування приводять до неспроможності інженерної мережі новим навантаженням;

- тип, величина і темп змін відпочинкових функцій на житлові в місцевості, яка знаходиться у приміській зоні великого міста, яким є Львів, залежать від: їх розміщення, природних умов та рівня господарювання, часу, протягом якого виконують рекреаційну функцію, а також від суспільно-економічної та професійної структури власників ділянок (рівня їх прибутків, потреб і життєвих цінностей).

Враховуючи те, що у всіх взятих для аналізу ділянках характерним є відносно висока залісненість ділянки і кондиційність зелених насаджень, мальовничий рельєф, відсутність негативного антропогенного впливу (загазованість, шум, тощо) створюють всі умови для організації повноцінного відпочинку і розвитку цих територій в рекреаційних потребах.

Використана література

1. Габрель М. Урбаністичні процеси на відпочинкових територіях приміської зони м. Львова / Михайло Габрель // Містобудування та територіальне планування: наук.-техн. зб. — К.: КНУБА, 2009. — № 35. — С. 95 – 105.
2. Liszewski S. Miasto jako przedmiot badan geografii turystyki w Polsce // Turyzm, z. 1 (18), WUL, Lodz. — 2008. — S. 27 – 38.
3. В. О. Яценко Дачні та садові території – місце відпочинку чи місце проживання. // Сучасні проблеми архітектури та містобудування: наук.-техн.зб. К.: КНУБА, 2014. — № 36. — С. 357 – 365.
4. Р.З. Стоцько. Особливості реконструкції садово-дачної забудови околиць Львова з облаштуванням доступного однородного житла. // Строительство и техногенная безопасность, 2012. Вип. 41. – С. 217 – 221.
5. Покладок О. В. Архітектурно-планувальне переосвоєння садово-городніх територій (на прикладі Львова). // Архітектурний вісник КНУБА: наук.-вироб. зб. — К.: КНУБА, 2014. — № 5. — С. 319 – 327.
6. Колодрубська О. І. Функціональна структура сільської садибної забудови // О. І. Колодрубська. Сучасні проблеми архітектури та містобудування: Науково-технічний збірник. — К.: КНУБА, 2008. — Вип. 19 – С. 259 – 263
7. Помонов С. Б. Второе жилище горожан, или Дом на природе. Урбоэкологические аспекты эволюции городского жилища /Научная монография. – Новосибирск: изд-во НГАСХА, 2004. – 472 с.

Аннотація

В статтю проаналізовано архітектурно-ландшафтну організацію садово-огородних участків. На основі комплексного аналізу сучасного стану внесені пропозиції по їх удосконаленню.

Ключевые слова: дачный дом, садово-огородный участок, архитектурно-ландшафтная организация.

Annotation

The article analyzes the architectural and landscape organization of garden plots. Based on a comprehensive analysis of the current state made suggestions for their improvement.

Keywords: country house, gardening site, architectural and landscape organization.

УДК. 72.035

А. І. Савчук

*аспірант кафедри архітектурного проектування Інституту архітектури,
Національний університет «Львівська політехніка»*

ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ РЕКРЕАЦІЙНОЇ ГАЛУЗІ В КАРПАТСЬКОМУ РЕГІОНІ В ХІХ - ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТ.

Анотація: викладено дослідження та узагальнення історичних передумов виникнення рекреаційної галузі в Галичині; визначення основних економічних, політичних та природно-кліматичних факторів, що вплинули на появу та розвиток курортних поселень та архітектуру Карпатського регіону.

Ключові слова: дерев'яна рекреаційна архітектура, курортні поселення, Східна і Західна Галичина, Карпатський регіон, вілла, пансіонат, курорт, туристичний притулок, готель.

Постановка проблеми. В останні десятиліття проблема дослідження рекреаційної архітектури набула значної популярності. Метою досліджень було виявлення основних центрів розвитку рекреаційної галузі в Карпатському регіоні в ХІХ - першій половині ХХ ст. Характеристика історичних передумов, які вплинули на формування архітектурного образу курортних поселень означеного періоду. Основною проблемою є чітка класифікація об'єктів рекреаційної архітектури в контексті її історичного розвитку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Великий вклад в дослідження курортної забудови Східної Галичини в ХІХ - першій половині ХХ ст. на прикладі м.Трускавець зробила Х. Харчук. Результатом наукової роботи є монографія видана у 2008 році під назвою: «Архітектура курортної забудови Трускавця ХІХ - першої половини ХХ ст.». В якій, на прикладі розвитку м.Трускавець, як курортного поселення, здійснено ґрунтовне дослідження розвою рекреаційної архітектури всієї Східної Галичини. Питаннями формування архітектури туристичних притулків займались Я.З. Карашецький, Ю.А. Рочняк. Характеристика об'єктів високогір'я висвітлена у працях О.Кузюри. Проблемами еволюції готельних будівель Західної України займались Козакова О. М. та Пламеницька О. А. Значним вкладом в дослідження віллової забудови курортних містечок Івано-Франківської обл. (Ворохта, Яремче, Делятин, Татарів, Микуличин) є книга «Курортно-рекреаційна спадщина Карпатського регіону в архітектурній освіті» видана в 2014 році на основі міжнародного українсько-польського науково-дослідного проекту (2009-2013рр.) до участі в якому були залучені викладачі та студенти кафедри АП ІФНТУНГ.

Мета. Охарактеризувати та класифікувати фактори, які вплинули на становлення та розвиток рекреаційних поселень Карпатського регіону та визначити особливості територій на яких вони розвинулись. Показати основні етапи розвитку рекреаційної галузі в Галичині XIX - першої половини XX ст.

Вступ. Рекреаційна діяльність - невід'ємна частина сучасного способу життя. Залучаючи у сферу цієї діяльності природні об'єкти, культурні комплекси, технічні системи та інші складові рекреаційного потенціалу, людина знаходить або формує, а суспільство розвиває особливі територіальні рекреаційні системи.

Карпатський регіон в межах України - унікальна природна гірсько-лісова екосистема, яка займає 37,0 тис. км², або 6,1% від усієї території країни. Це своєрідні «легені», де формуються три чверті стоків Дністра, Прута, Тиси та інших великих європейських рік. Найціннішим природним ресурсом регіону є ліс, який займає особливе місце. Це найдосконаліший природний комплекс, який продукує понад 20 тисяч видів продукції. Він є регулятором клімату, має незамінне водо- і ґрунтозахисне значення, є місцем рекреації, туризму, оздоровлення людей та ін. [1].

Враховуючи багатогранність визначень рекреації, можна вживати цей термін, розглядаючи галузь господарства, пов'язану з освоєнням рекреаційних ресурсів, формуванням санітарно-курортних, туристичних, оздоровчо-пізнавальних зон; галузь невиробничої сфери, пов'язану з наданням різноманітних рекреаційних послуг; систему заходів, сукупність явищ і відносин, пов'язану із заповненням вільного часу; діяльність чи поведінку людей, спрямовану на відтворення своїх фізичних, психічно-моральних сил, розвиток; сам процес відтворення, реабілітації, відпочинку, оздоровлення; наслідок задоволення рекреаційних потреб [2].

Виклад основного матеріалу. Зміни в економіці Європи у XIX ст., які прийшли з так званою промисловою революцією, призвели до динамічного розвитку міських поселень. Швидкому росту урбанізації сприяли індустріалізація і розвиток комунікації та зв'язку (передусім залізничного транспорту). Економічне зростання та нові процеси в урбаністиці Європи XIX ст. створили сприятливі передумови для розвитку курортних поселень. Особливо це стосується країн Центральної Європи кінця XIX - початку XX ст., а саме Німеччини, Швейцарії, Австро-Угорщини та її провінцій - Чехії та Словаччини, де спостерігається формування і розвиток курортних поселень [3]. Курорти країн Центральної Європи розташовувалися, переважно, у гірських та передгірських місцевостях Карпат і Альп, які мали відповідний сприятливий клімат для лікування та відпочинку. Курортні поселення виникали біля джерел

мінеральних вод, лікувальні властивості яких почали науково досліджуватися в Європі з 1820-х рр. [4].

В цей час у Карпатському регіоні було відкрито значну кількість нових джерел мінеральних вод з лікувальними властивостями. Цей природний чинник поклав початок розвитку тих поселень, де знаходилися джерела мінеральних вод з науково дослідженими лікувальними властивостями. Особливо спричинилися до цього хімічні аналізи, проведені в цей період Теодором Торосевичем, який дослідив 26 джерел мінеральних вод і звернув увагу на їх лікувальні властивості та численність на території Карпат [5]. В кінці XIX - на початку XX ст. курорти Галичини поповнюються численними санаторіями і лічницями, серед яких було багато комфортабельних лікувальних закладів [6]. Густота розміщення курортів у цей період досягла 80% від загальної кількості поселень [7].

Активний розвиток рекреації та туризму у Східній Галичині в середині XIX – на початку XX ст. – свідчення позитивних тенденцій суспільно-економічного розвитку регіону в складі Австрійської, згодом Австро-Угорської та Польської держав. Серед важливих передумов цього процесу – унікальні природні та етнографічні особливості Карпат, територія приваблювала подорожніх незначним заселенням та була майже недослідженою. Просторова близькість та спільна історія з державами-метрополіями, де на початку XX ст. серед заможної інтелігенції були сформовані традиції організовувати подорожі, займатись лижним спортом, оздоровленням, сприяла прибуттю багатьох науковців, урядовців, досвідчених мандрівників.

Рекреація і туризм у Карпатах стали важливим чинником соціально-економічного розвитку, джерелом доходів місцевого населення. Поселення – центри рекреації і туризму – серед інших виділялись ліпшими соціально-економічними умовами розвитку. Проте загальний розвиток інфраструктури в Карпатах був на низькому рівні – незадовільний стан доріг, не прокладено туристських маршрутів, зовсім нерозвинена сфера гостинності – заклади харчування, розміщення. Незважаючи на зазначені недоліки, туризм та рекреація розвивалися інтенсивно, про це свідчить значна кількість рекламно-інформаційних матеріалів, виданих у другій половині XIX – на початку XX ст. Окрім путівників, буклетів, проспектів, карт, у ході вивчення розвитку туристських притулків використано оригінальні матеріали тогочасної преси та науково-популярні праці рекреантів.

Активному розвитку туризму і рекреації у Східних Карпатах сприяла тогочасна влада, зацікавлена в господарському освоєнні гірської території, вивченні її ресурсів, вона організаційно підтримувала пізнавальні та оздоровчі подорожі, фінансувала прокладання залізниць, будівництво мостів; за сприяння

місцевих адміністрацій знакували туристські маршрути, під будівництво надавали земельні ділянки. Зокрема, суттєво активізувало розбудову інфраструктури рекреації у горах прокладання залізниці Станіславів – Вороненка. Окрім туристських баз, у Ворохті, Кременцях, Микуличині, Ямній та Яремчі побудовано значну кількість вілл і пансіонатів для мандрівників і відпочивальників. Щорічно ці заклади розміщення відвідувало до 10 тис. осіб.

Вагомим чинником розвитку інфраструктури розміщення туристів у Східних Карпатах було утворення громадських організацій, які активізували мандрівки, оздоровлення, науково-пізнавальну та спортивну роботу, насамперед, серед молоді – студентів і учнів. У 1873 р. у Кракові створено Татранське товариство (ТТ), згодом, у 1876–1878 рр. відкрито його відділення у Станіславі та Коломійі. Окрім польського товариства, діяли й українські, зокрема, Українське туристично-красознавче товариство «Плай» та Карпатський лещетарський клуб.

Громадські організації знакували туристські маршрути, прокладали їх напрямками з безпечними умовами та мальовничими краєвидами для автономних мандрівок. Перше знакування маршруту проведено 1878 р. на Чорногорі. Прокладання туристських маршрутів зумовило згодом необхідність створення інфраструктури з розміщення туристів – туристських притулків.

Перші туристські подорожі Східними Карпатами організовували у 20–30-х роках XIX ст. аматори осіб або невеликими групами, насамперед поляки. Лише в другій половині XIX ст. у Східній Галичині виникли перші туристські товариства, зусиллями яких організовано подорожі та облаштовано туристичну інфраструктуру. Поява туристських товариств у Східній Галичині за часом збігається з іншими країнами, вони мали відповідники серед національних громад регіону – української, найбільше польської.

Східна Галичина була попереду в організації туристського руху в межах тодішньої Польщі та території теперішньої України. Тут сформувалися діячі, які у наукових статтях, популярних нарисах зуміли закласти наукове підґрунтя розвитку туризму – створення туристських товариств, облаштування туристичної інфраструктури.

Наприкінці XIX ст. інтенсивно розвивалися різні форми лижного спорту, зокрема, лижні туристські походи. У Східних Карпатах лижні туристські подорожі започаткував Тадеуш Смоляховський 1893 р. У Татарові аматорами лижних подорожей були Юзеф Шнайдер і Маріан Малашинський. Узимку 1897р. Юзеф Шнайдер у складі невеликої групи вперше зійшов на Говерлу.

З метою допомоги хворим на зламі XIX і XX ст. виникають санаторії благодійницького характеру. До них належали академічний «Дім здоров'я» Братньої Помочі для пацієнтів з хворими легенями в Закопаному, «Захист» для

вчителів у Закопаному, санаторій для вчителів у Щавниці, дім здоров'я друкарів у Микуличині, дім здоров'я священників у Ворохті, дім здоров'я українських академіків у Підлютому, санаторій єврейської молоді лікаря Гаммершляга в Щавниці, доми здоров'я для молоді в Ворохті, Вільшаниці тощо[8]. Згодом інтерес до зимових лижних подорожей у доволі значної групи туристів зумовив створення у Львові Туристського лежцетарського клубу (ТЛК)

Найбільший розвиток туристичної інфраструктури у Східних Карпатах припав на 30-ті роки ХХ ст. Туристські товариства за активної підтримки польського уряду та місцевої адміністрації інтенсивно розбудовували інфраструктуру розміщення туристів [9].

Туристично-рекреаційна інфраструктура у міжвоєнний період (1920-ті – 40-ві роки минулого століття) остаточно змінилася. Поряд з купелеводолікувальними закладами та пансіонатами для хворих формується мережа туристичних притулків, лежцетарських (гірськолижних) комплексів, «вакаційних колоній», таборів та сільських осель для відпочинку самодіяльних туристів (українська інтелігенція, студентська молодь) [10]. Отже, в кінці ХІХ ст. в Галичині, незважаючи на несприятливі економічні умови, почався значно швидший, ніж в попередньому столітті, розвиток курортних поселень, з відповідно обладнаними лікувальними та оздоровчими закладами: *лазнями, інгаляторіями, санаторіями, шпиталями; житловими будівлями: віллами, відпочинковими будинками, готелями та розважальними будівлями: клубами, читальнями, ресторанами.*

В кінці ХІХ - на початку ХХ ст. у науковій літературі [11] наводиться такий поділ курортів:

- 1). *бальнеологічні курорти,*
- 2). *оздоровниці,*
- 3). *туристичні місцевості.*

Ці ознаки зберегли свій сенс і у наш час. Усі три типи курортних поселень мають відповідну до своїх особливостей курортну забудову [12, с.28].

У Польщі в міжвоєнний період було зареєстровано 956 відпочинкових місцевостей, з яких у карпатському регіоні – 477 або 49,9 %. Разом оздоровниць і дач у Галичині було 555 або 51,8 % їх загального числа у Польщі [13].

У 1931 р. у Галичині функціонувало 280 курортів, в т.ч. у воєводствах: Краківському – 143; Станиславівському – 90; Львівському – 42; Тернопільському – 5 [14, с. 13].

На відомих курортах Галичини лікували наступні групи захворювань і хвороб [14, с. 335–336]:

- **серця** – Делятин, Жегістів, Івоніч, Криниця, Рабка, Риманів, Трускавець;

- **дихальних шляхів** – Ворохта, Делятин, Заліщики, Івоніч, Любінь Великий, Рабка, Риманів, Трускавець, Щавниця;
- **шлунково-кишкового тракту** – Жегістів, Косів, Криниця, Риманів, Щавниця;
- **внутрішніх органів** – Криниця, Моршин, Риманів, Трускавець, Щавниця;
- **нирок і сечовивідних шляхів** – Жегістів, Заліщики, Криниця, Риманів, Трускавець, Щавниця;
- **гінекологічні** – Делятин, Жегістів, Івоніч, Криниця, Рабка, Риманів, Трускавець, Устронь;
- **крові** – Криниця, Жегістів, Закопане, Щавниця;
- **цукровий діабет** – Криниця, Риманів, Трускавець, Щавниця;
- **подагра** – Жегістів, Косів, Криниця, Риманів, Щавниця;
- **ожиріння** – Косів, Моршин, Трускавець Івоніч, Любінь Великий, Немирів, Рабка;
- **опорно-рухового апарату** – Делятин, Івоніч, Любінь Великий, Немирів, Підгір'я-Краків, Рабка, Устронь;
- **шкіри** – Любінь Великий, Немирів, Підгір'я-Краків;
- **нервів** – Жегістів, Закопане, Косів, Криниця;
- **вади жовчного міхура** – Закопане, Заліщики, Івоніч, Рабка, Риманів;
- **туберкульоз легенів** – Ворохта, Закопане, Зелем'янка. Яремче;
- **туберкульоз шкіри, костей, сглобів** – Ворохта, Закопане, Івоніч, Рабка, Риманів;
- **отруєння важкими металами** – Любінь Великий, Немирів, Підгір'я-Краків;
- **запальних процесів** – Ворохта, Закопане, Заліщики, Криниця, Риманів, Щавниця, Яремче.

Всі курортні місцевості з економічного погляду можна було поділити на дві групи:

1). *місцевості, в яких туристично-оздоровча галузь складала основну статтю доходу (оздоровниці і великі дачі);*

2). *місцевості, в яких обслуговування рекреантів складало лише побічний зарібок населення (малі курорти)* [15].

У 1939 р., з початком Другої світової війни діяльність туристських організацій у Східних Карпатах завершилася. Війна завдала значної шкоди туристській інфраструктурі. Більшість туристських притулків знищено в ході бойових дій, незначна частка вцілілих зруйнована під час визвольних боїв УПА з військами НКВС [9]. За часи Другої світової війни багато об'єктів інфраструктури, наукових доробків, статистичного матеріалу було втрачено. Діяльність товариств припинялася, робота науковців підпорядковувалася запитам

військової промисловості та армії. У зв'язку з окупацією території України (Східної Галичини у т. ч.) всі науково-дослідні топографо-картографічні роботи припинились, гідрометеослужба була повністю воєнізованою, забезпечувала бойові частини необхідною природничою інформацією та прогнозами. Створювалися детальні описи метеорологічних прогнозів, водних об'єктів на час наступальних операцій [16].

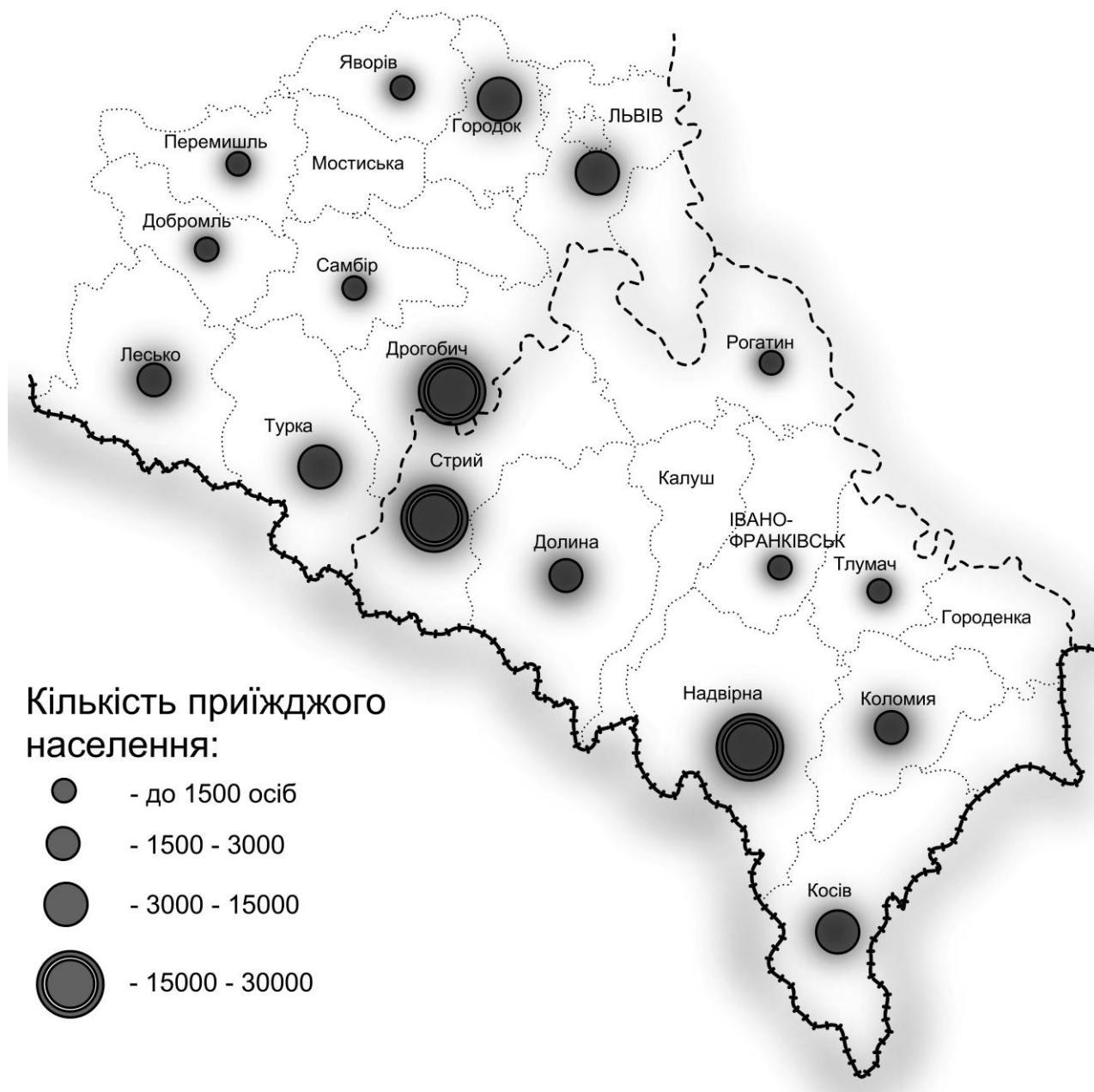

Рис. 1. Схема розміщення рекреаційних територій та чисельності відвідувачів у Івано-франківській та Львівській обл. (За С. Лецицьким [18])

Висновки. Виявлення значного рекреаційного потенціалу Карпатського регіону в другій половині XIX ст. та розвиток його як цілої галузі на початку XX ст. визначило долю Галичини на багато десятиліть вперед. Основним завданням цього дослідження є узагальнення та структурування передумов, що вплинули на розвиток рекреаційної галузі в цілому. Оскільки передумов розвитку було багато, то їх доцільно класифікувати на *соціокультурні, політико-економічні та природно-кліматичні*.

1. Соціокультурні передумови:

- унікальні етнографічні особливості Карпатського регіону;
- недослідженість територій та зацікавлення науковцями різних спеціальностей їх особливостями;
- рекреаційні заходи – це спрямовані дії, участь в яких створює рекреаційний ефект для відпочиваючих;
- явища та процеси рекреаційної дії – нематеріальні утворення, споглядання яких призводить до задоволення рекреаційних потреб людини [17].

2. Політико-економічні передумови:

- суспільно-економічний розвиток Карпатського регіону в складі Австрійської, Австро-Угорської та Польської держав;
- динамічний розвиток міських поселень;
- утворення громадських організацій та туристичних спілок;
- розвиток промислового виробництва в Галичині;
- розвиток комунікації та зв'язку (значну роль в розвитку рекреаційної галузі Карпатського регіону зіграло прокладення залізничних шляхів, що дозволило получити центр з периферією).

3. Природно-кліматичні передумови:

- наукове дослідження лікувальних властивостей джерел мінеральних вод;
- унікальні природні особливості Карпат;
- сприятливий клімат для лікування та відпочинку;
- рекреаційні властивості простору [12];
- сприятливі умови для занять як літніми, так і зимовими видами спорту;
- сприятлива екологічна ситуація в регіоні.

Отже, рекреаційна галузь відіграла ключову роль в економічному, культурному та соціальному розвитку Галичини в XIX – першій пол. XX ст. Недослідженість природних феноменів та самотність мешканців Карпат привертала увагу діячів культури, мистецтва, науки, робітників різних галузей промисловості. Об'єкти рекреаційної інфраструктури дозволили забезпечити

різноманітні потреби відпочиваючих, сформувались цілі курортні поселення, які, в основному, орієнтувались на лікувально-оздоровчу діяльність. В розвитку рекреаційної галузі виділяються чотири основні періоди (Рис.2.) від її зародження на початку ХІХст., поширення та занепаду в середині ХХ ст.

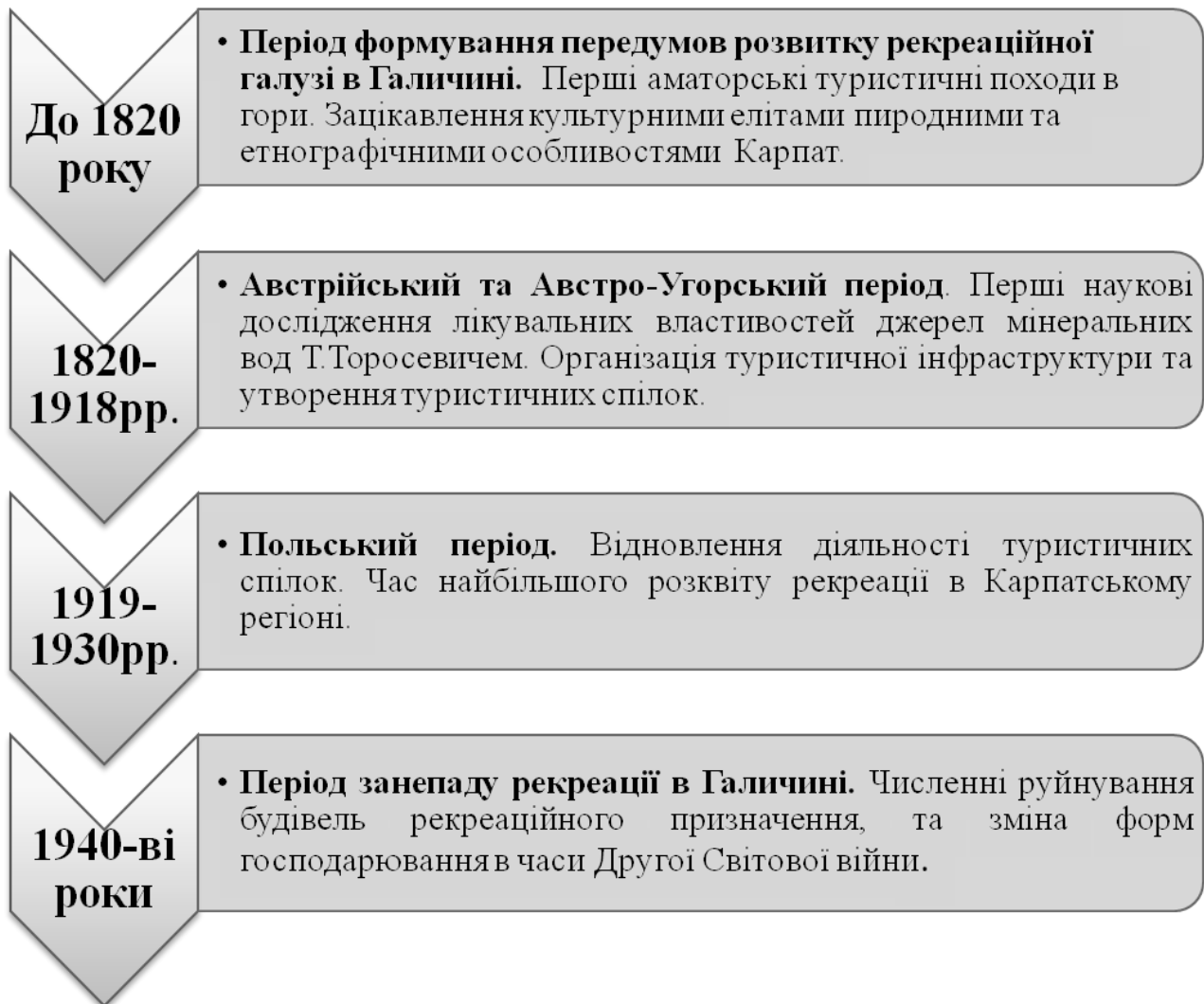

Рис. 2 Історичні періоди розвитку рекреації в Галичині.

Об'єкти та комплекси рекреаційної галузі сформували цілісний просторово-ландшафтний образ та розвинену туристичну мережу Карпатського регіону.

Література

1. *Кравців В.С., Євдокименко В.К., Габрель М.М., Копач М.В.* Рекреаційна політика в Карпатському регіоні: принципи формування, шляхи реалізації. – Чернівці: Прут, 1995. - 72с.
2. *Бистряков Г. К.* Архітектурно-просторова організація сіл. Питання рекреації / Г. К. Бистряков, Л. Г. Литвинова, Ю. Ф. Хохол. – К.: Будівельник, 1991. – 98 с.
3. *Słownik artystów polskich.* - Podred. Mikockiej-Rachubowej K. i Bierwackiej M. -Т. IV. - Warszawa: InstytutSztuki PAN, 1998. - S. 126-127.
4. *Krzyzanowski E.* Poradnik dla leczącychsi w Truskawcu. - Jasło, 1900. - S. 51.
5. *Torosiewicz T.* Źródła mineralne w królestwie Galicyi i na Bukowinie. - Lwów, 1849.-S. 23.
6. *Ibidem.* - S. 10-17;Albumu zdrowiskpolskich poświęcone XV zjazdowi lekarzy polskichw Lwowie w lipcu 1937 roku. - Bydgoszcz: BibliotekaPolska, 1937. - S. 24, 45-46.
7. *Ross J.* Architektura drewniana polskich uzdrowiskkarpaccich (1835-1914) //Sztuka 2 poi. XIX wieku. Materiały Sesji Stowarzyszenia Historyków Sztuki. - Łódź, listopad 1971. - Warszawa, 1973. - S. 156.
8. *Zakrzewski A.* SanatoriumMariówka i medycyna. - Warszawa: Ossolineum.- 1975. - S. 7,31.
9. *Ігор Пандяк* Становлення та розвиток туристських притулків у Східних Карпатах в Австро-Угорський та Польський періоди / Вісник Львівського університету. Серія географічна. 2013. Випуск 42. С. 274–282.
10. *Петранівський В.Л.* З історії галицького туристичного краєзнавства (друга пол.. XVIII – 1945 р.): розвиток мандрівництва / В. Л. Петранівський, М. Й. Рутинський // Історія української географії. – 2005. – Вип. 2(12). – С. 48-54.
11. *Gorski K.* Polski przewodnik po zdrojowiskach i uzdrowiskach. - Kraków, 1906. - S. 5; *Lewicki S., PraschilT., Ortowicz M.* Przewodnik po zdrojowiskach i miejscowosciach klimatycznych Galicyi. - Lwów, 1912. - S. 13; *Przewodnik po zdrojowiskach, miejscowosciach k^pielowych i stacjach klimatycznych.* - Warszawa, 1900. - S. 6; *Wielka encyklopedia powszechna.* -Т. XVII. - Kraków: Wyd-wo «Gutenberg» (b. r.). - S. 295.
12. *Харчук Христина.* Архітектура курортної забудови Трускавця XIX - першої половини XX ст.: Монографія. - Львів, 2008. - 209 с.
13. *Leszczycki S.* Wytyczne gospodarki uzdrowiskowo letniskowej w Karpatach / S. Leszczycki // Komunikaty Studium Turyzmu. – Kraków, 1938. – Z. 12. – 29 s.

14. Przewodnik zdrojowo-turystyczny na 1931–32 r. / [Pod red. H. Piotrowskiego]. – Warszawa: Zakład Graficzny B. Padrecki i S-ka z o.o., 1931. – Wyd. II. – 350 s. + XXXVIII.
15. В.М. Кланчук Рекреаційне господарство Галичини другої половини ХІХ – першої третини ХХ ст. с. 55-67 / Журнал «Карпатський край», №1, Івано-Франківськ: 2012.
16. Жупанський Я.І. Історія географії в Україні : посібник / Жупанський Я. І. – Київ-Чернівці: "Колір-Друк", 2006. – 266 с. – (Видання друге, доповнене).
17. Новикова В. І. Рекреаційні ресурси: місце в рекреаційній споживчій діяльності, класифікація, проблеми паспортизації та реєстрації / В. І. Новикова // Туристично-краєзнавчі дослідження: зб. наук. ст. – Вип. 7. – К.: Ін-т туризму ФПУ, 2007. – С. 130 – 136.
18. Leszczycki S. Ruch uzdrowiskowo-letniskowy w Polsce / S. Leszczycki // Komunikaty Studium Turyzmu. – Kraków, 1938. – № 8.

Аннотация

Исследования и обобщения исторических предпосылок возникновения рекреации в Восточной Галичины; определить основные эконо-мические, политические и природно-климатические факторы, повлиявшие на появление и развитие курортных поселений Карпатского региона.

Ключевые слова: деревянная рекреационная архитектура, курортные поселения, Восточная и Западная Галичина, Карпатский регион, вила, пансионат, курорт, туристический приют, гостиница.

Annotation

Research and synthesis of historical premises of recreation in Eastern Galicia; identify the main economic, political and climatic factors that influenced on the emergence and development resort settlements of Carpathian region.

Key words: wooden architecture recreation, resort village, Eastern and Western Galicia, Carpathian region, villa, pension, resort, tourist shelter, hotel.

УДК 656.135.073

д.т.н., профессор И. Э. Линник,
д.т.н., профессор В. П. Шпачук, А. И. Жабина,
Харьковский национальный университет
городского хозяйства имени А.Н. Бекетова

АНАЛИЗ ВЛИЯНИЯ ФАКТОРОВ ВНЕШНЕЙ СРЕДЫ НА ОБЪЕМЫ ПЕРЕВОЗОК ПАССАЖИРОВ МЕТРОПОЛИТЕНОМ

Аннотация: рассматриваются существующие факторы внешней среды, которые влияют на перспективные объемы перевозок пассажиров метрополитеном. Анализируется зависимость между численностью населения, производством валового внутреннего продукта, уровнем автомобилизации, плотностью магистральной сети, средней заработной платой и объемом перевозок пассажиров метрополитеном г. Харькова.

Ключевые слова: факторы внешней среды, объем перевозок, метрополитен.

Введение

Показатели работы транспортных средств характеризуют их возможности, а также позволяют пассажиру оценить и выбрать наиболее приемлемый вариант обслуживания. Одним из наиболее важных показателей работы является объем перевозок. На всех стадиях пассажирских перевозок (планирования, организации и управления) происходит процедура определения возможного объема перевозок, а именно краткосрочное, среднесрочное и долгосрочное прогнозирование. В зависимости от эффективности прогноза зависит перспективное развитие пассажирского транспорта.

1. Анализ существующих методов прогнозирования объемов перевозок с учетом влияния внешней среды

В работе И. С. Ефремова [1] определено, что на перспективные объемы перевозок влияют две группы переменных – влияющие на потенциальный рост объемов перевозок и ограничивающие его. К первой группе относятся: численность населения, плотность застройки, уровень автомобилизации, социальный состав, средняя заработная плата и производство валового внутреннего продукта (ВВП). Ко второй группе относятся потери времени на передвижения, дальность передвижения, стоимость поездки, степень мобильности.

Однако, не все факторы, относящиеся к двум группам, учтены. Так, к первой группе нужно отнести подвижность населения, а ко второй – фактор времени, в котором аккумулируются все происходящие экономические и

социальные процессы, и влияющие на них факторы [2].

Я. В. Санько [3] предлагает учитывать транспортную ситуацию, а именно: транспортную обеспеченность города, плотность транспортной среды, интенсивность движения транспортных средств, маршрутную систему, а также виды транспорта.

В работах И. Э. Линник и Я. В. Санько [4–7] в качестве фактора внешней среды принято производство ВВП, которое отображает эффективность экономики. Однако какие либо другие факторы учтены не были.

В трудах В. К. Доли объемы перевозок определяются с учетом подвижности и численности населения города [8, 9]. Однако не учитываются показатели транспортной сети, в том числе экономические, и их изменения во времени.

Для дальнейших исследований необходимо выполнить сравнительный анализ зависимостей объемов перевозок пассажиров метрополитеном от уровня автомобилизации, плотности магистральной сети и уровня средней заработной платы.

2. Влияние факторов внешней среды на объемы перевозок пассажиров метрополитеном в г. Харькове

Влияние некоторых факторов внешней среды, таких как численность населения, производство ВВП, уровень средней заработной платы населения, уровень автомобилизации, плотность магистральной сети города, на объемы перевозок пассажиров метрополитеном рассмотрим на примере г. Харькова.

Зависимости между объемами перевозок пассажиров метрополитеном г. Харькова и факторами внешней среды представлены на рис. 1–5.

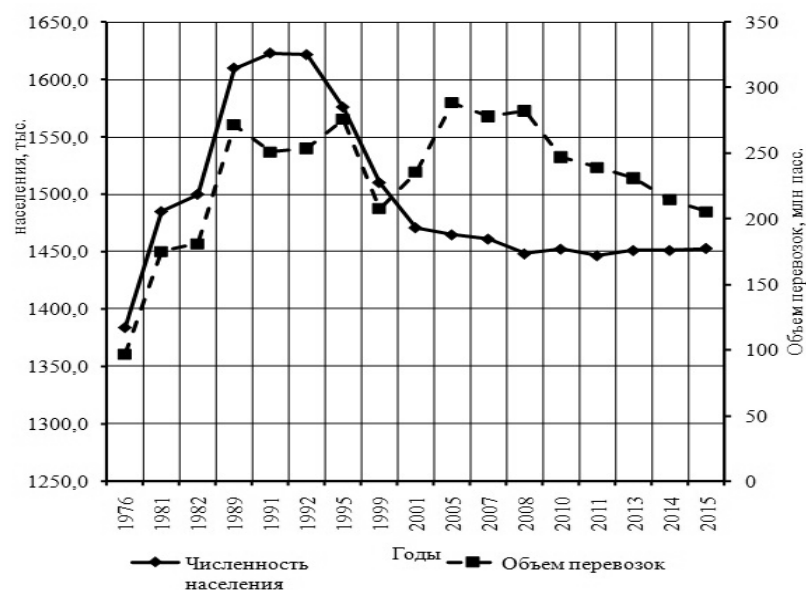

Рис. 1. Зависимость между объемом перевозок пассажиров метрополитеном [10] и численностью населения г. Харькова [11]

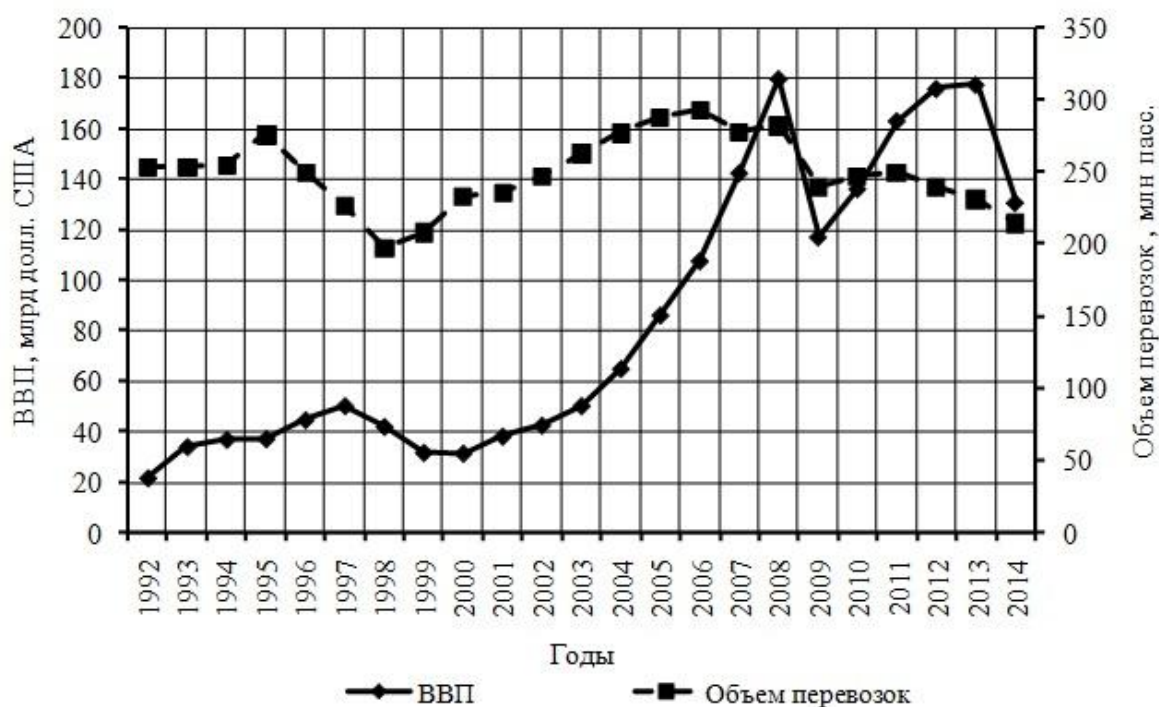

Рис. 2. Зависимость между объемом перевозок пассажиров метрополитеном и производством валового внутреннего продукта (ВВП) Украины в долларах США [12]

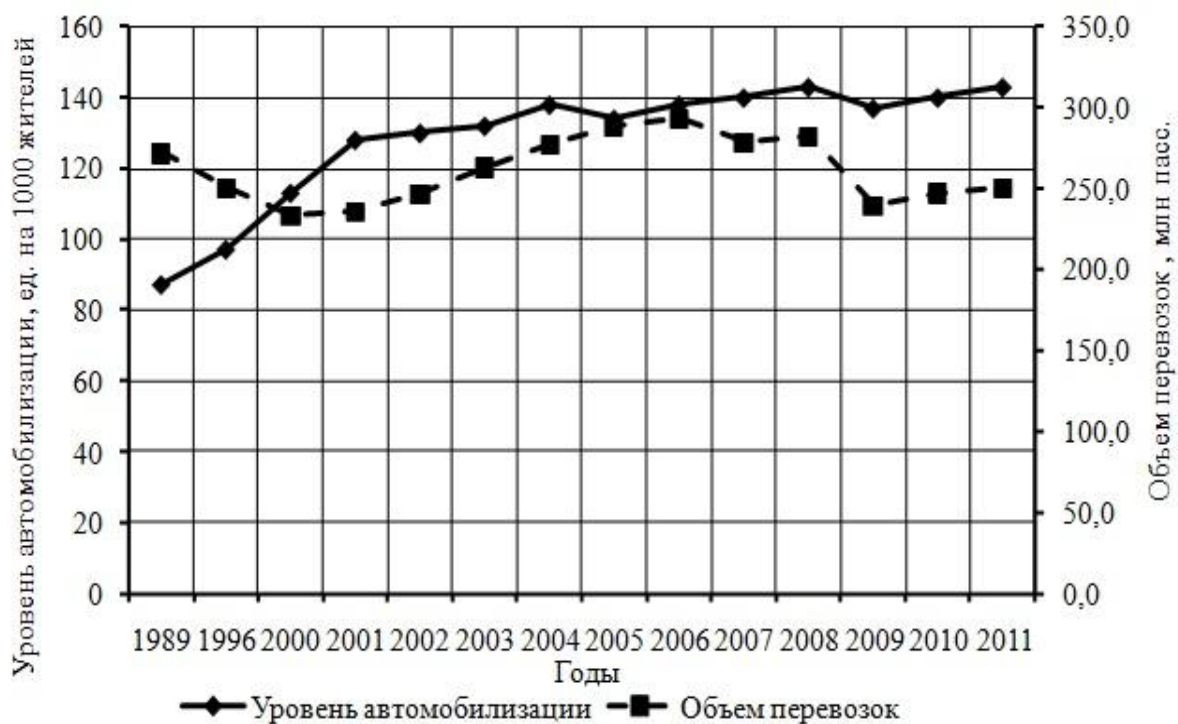

Рис. 3. Зависимость между объемом перевозок пассажиров метрополитеном и уровнем автомобилизации [13] в г. Харькове

Рис. 4 – Залежність між об'ємом перевезок пасажирів метрополитеном і щільністю магістральної мережі [12] г. Харків

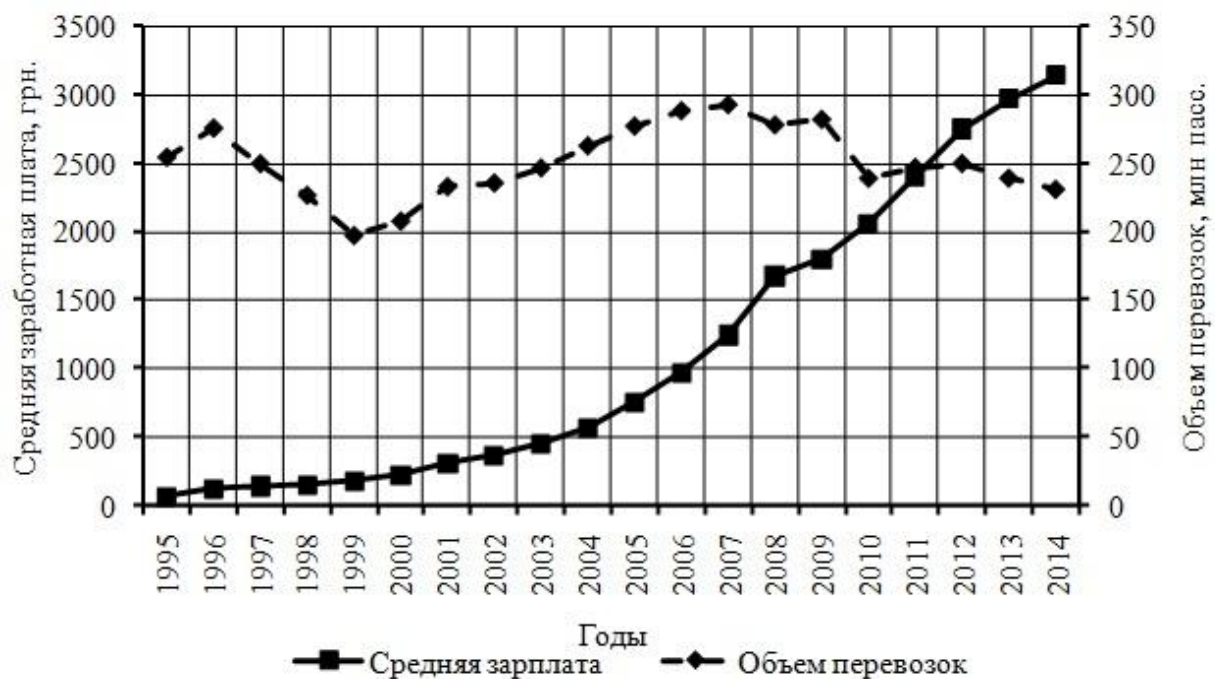

Рис. 5. Залежність між об'ємом перевезок пасажирів метрополитеном і розміром середньої зарплатної плати в г. Харків [12]

Аналізуючи представлені графіки, можна зробити висновок, що об'єми перевезок пасажирів метрополитеном в г. Харків залежать від таких факторів як чисельність населення міста, виробництво ВВП України, рівень автомобілізації та щільність магістральної мережі. Прямої залежності між

объемами перевозок и средней заработной платой нет, то есть этот фактор внешней среды можно не учитывать при прогнозировании.

Выводы

Проанализировав существующие подходы к прогнозированию объемов перевозок, можно сделать вывод, что при проведении расчетов учитываются такие факторы внешней среды как производство валового внутреннего продукта, подвижность и численность населения города. Однако такие факторы, как уровень автомобилизации, плотность магистральной сети и уровень средней заработной платы в расчет не принимаются. В дальнейших исследованиях необходимо предложить такие модели прогнозирования объемов перевозок пассажиров метрополитеном, которые учитывали бы влияние внешних факторов среды: численность населения, производство ВВП, уровень автомобилизации, плотность магистральной сети.

Литература

1. Ефремов И. С. Теория городских пассажирских перевозок [Текст] / И. С. Ефремов, В. М. Кобозев, В. А. Юдин. – М.: Высшая школа, 1980. – 535 с.
2. Прогнозирование и планирование объемов перевозок грузов и пассажиров [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.life-prog.ru/1_25100_prognozirovanie-i-planirovanie-ob-emo-v-perevozok-gruzov-i-passazhirov.html.
3. Санько Я. В. Довгострокове прогнозування обсягів перевезень пасажирів трамваем з урахуванням впливу зовнішнього середовища (на прикладі ХКП «Міськелектротранс»: дис. ... кандидата техн. наук: 05.22.01 / Ярослав Володимирович Санько. – Х., 2010. – 150 с.
4. Линник И. Е. Теоретичні основи прогнозування еволюції ергономічної системи «водій – транспортний засіб – транспортна мережа – середовище»: дис. ... доктора техн. наук : 05.01.04 / Ирина Едуардівна Линник. – Х., 2013. – 349 с.
5. Dolya V. K. Forecasting of Evolution Ergonomic System «the Driver – a Vehicle – Transport Network – Environment» with Regard to Environmental Influences / V. K. Dolya, I. E. Lynnyk // Global Science and Innovation [Text]: Materials of the II International scientific conference. Vol. II, May 21–22nd, 2014, Chicago, USA. – 2014. – P. 229–239. – ISBN – 978-0-9895852-3-1.
6. Линник И. Е. Щодо визначення впливу змін зовнішнього середовища на еволюцію транспортних систем / И. Е. Линник, Я. В. Санько // Восточно-европейский журнал передовых технологий. – 2012. – 5/3 (59). – С. 14 – 16.

7. Санько Я. В. До прогнозування розвитку міського електричного транспорту / Я. В. Санько // Восточно-европейский журнал передовых технологий. – 2009. – № 1/6(37). – С. 23–26.
8. Доля В. К. Організація пасажирських перевезень у містах / Доля В. К. – Харків: Нове слово, 2002. – 140 с.
9. Доля В. К. Пасажирські перевезення : підруч. / В. К. Доля. – Х.: Форт, 2011. – 504 с.
10. Харьков транспортный. Метро. Статистика [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://gortransport.kharkov.ua/subway/statistics/>.
11. Харьков – Википедия [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A5%D0%B0%D1%80%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%B2#.D0.9D.D0.B0.D1.81.D0.B5.D0.BB.D0.B5.D0.BD.D0.B8.D0.B5>.
12. Державна служба статистики України [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
13. Лобашов О.О. Теоретичні основи формування транспортних потоків в найзначніших містах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. техн. наук : спец. 05.22.01 / О. О. Лобашов. – Х, 2011. – 42 с.

Анотація

Розглядаються існуючі фактори зовнішнього середовища, які впливають на перспективні обсяги перевезень пасажирів метрополітемом. Аналізуються залежності між чисельністю населення, виробництвом валового внутрішнього продукту, рівнем автомобілізації, щільністю магістральної мережі, середньою заробітною платою і обсягом перевезень пасажирів метрополітемом м. Харкова.

Ключові слова: фактори зовнішнього середовища, обсяг перевезень, метрополітен.

Abstract

We consider the existing environmental factors that affect the long-term traffic volumes subway passengers. We analyze the relationship between the population, production of gross domestic product, the level of motorization, the density of the backbone network, the average wage and the volume of passenger traffic underground Kharkiv.

Keywords: environmental factors, the volume of traffic, the subway.

УДК711.4-112

Р. М. Тригуб,

к.т.н., доцент

Київський національний університет будівництва і архітектури

ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ МІСТ

Анотація: визначено та обґрунтовано шляхи вдосконалення організаційних і процедурних основ процесу державного управління житлово-комунальним господарством України.

Ключові слова: житлово-комунальне господарство, житлово-комунальні послуги, місто, соціально-економічний розвиток.

Житлово-комунальне господарство (ЖКГ) є однією з найбільш значущих підсистем соціально-економічної системи міста, що робить істотний вплив на всі сторони життєдіяльності суспільства. Вартість та якість послуг житлово-комунального комплексу є основними і первинними факторами життєзабезпечення населення міста в загальній системі умов їх комфортного або, принаймні, гідного проживання. Доступність послуг житлово-комунального комплексу на рівні мінімальних соціальних стандартів для всіх членів міської спільноти, нарівні з такими умовами, як забезпеченість продуктами харчування, житлом та ін., є визначальним чинником у системі забезпечення стабільності та сталого розвитку муніципального освіти.

Початок реформ ЖКГ був пов'язаний з реалізацією соціально орієнтованої політики, що робить акцент на перенесення тяжкості реформ на реальний сектор економіки та бюджетів усіх рівнів з спробою розвитку елементів ринкового господарювання. Здійснювалася ця політика в умовах жорсткого обмеження зростання тарифів на послуги житлово-комунального комплексу для населення і випереджаючого зростання тарифів для підприємств та організацій.

Як показала практика, така політика виявилася вкрай неефективною та призвела до погіршення економічного стану сектора реальної економіки, у тому числі галузі житлово-комунального господарства.

Незважаючи на те, що тарифи вартості житлово-комунальних послуг (ЖКП) для населення та підприємств, а також витрати бюджетів всіх рівнів на фінансування ЖКГ постійно зростають, підприємства житлово-комунального комплексу відчувають значні фінансово-економічні труднощі. Існуюча система розрахунків за надані житлово-комунальні послуги у деяких випадках не покриває навіть собівартості. В цих умовах стає неможлива модернізація

технічних і організаційно-технологічних систем підприємств галузі, яка могла б забезпечити зниження вартості та підвищення якості ЖКП. Інвестиційна привабливість муніципального житлово-комунального комплексу низька і може бути підвищена тільки за умов створення ринку житлово-комунальних послуг, що відповідає вимогам ринкової економіки.

На сьогоднішній день, через роки реформ у сфері житлово-комунального господарства багато проблеми і протиріччя тільки загострилися, що вимагає вибору більш активної позиції, ефективних та виважених дій з боку муніципальних органів влади у вирішенні завдань управління розвитком сектора житлово-комунальних послуг. Сформована на державному рівні стратегія реформування ЖКГ в обов'язковому порядку вимагає врахування соціально-економічних особливостей розвитку територій та формування ефективних муніципальних механізмів управління збалансованим розвитком сфери ЖКП.

Державна стратегія розвитку сфери ЖКП повинна розглядатися регіональною і місцевою владою як орієнтир, набір засобів до досягнення якого повинен бути знайдений на місцевому рівні.

Таким чином, змістовною стороною проблеми дослідження є відсутність ефективних механізмів управління розвитком сфери ЖКП на рівні міста з урахуванням місцевих соціально-економічних особливостей розвитку міського співтовариства, забезпечують баланс інтересів суб'єктів економічних взаємовідносин ринку. На нашу думку такі механізми недостатньо опрацьовані, особливо на місцевому рівні управління розвитком даної сфери, що вимагає проведення додаткових досліджень у цій області для наукового опису та обґрунтування методів формування системи економічного регулювання розвитку ринку ЖКП на рівні міста.

Не дивлячись на значну кількість досліджень в області розвитку ринку ЖКП, формування системи економічних механізмів та методів регулювання розвитку ринку ЖКП на місцевому рівні приділено недостатньо уваги, а в сферу наукових публікацій потрапляли лише окремі елементи такої системи.

В цілому ефективність заходів по управлінню розвитком ринку ЖКП міста пов'язана з наявністю:

- 1) обґрунтованої і зрозумілої для населення місцевої стратегії розвитку ринку ЖКП, як взаємопов'язаної системи цілей і завдань, а також механізмів їх досягнення та вирішення;
- 2) адекватних цілей і завдань важелів економічного регулювання розвитку ринку;
- 3) науково-дослідницького інструментарію, що дозволяє сформувати та оцінити ефективність місцевих програм розвитку сфери ЖКП;

4) механізмів своєчасного коригування системи управління розвитком даного ринку з урахуванням реакції керованої системи на керуючі впливи.

Виходячи із сучасної економічної ситуації, що склалась в Україні, владі необхідно забезпечити стійке функціонування житлового сектора, що дасть змогу задовольняти житлові потреби населення без істотної участі центральної влади та використання значних обсягів бюджетних коштів. Роль держави повинна бути обмежена регулюванням відносин в сфері здійснення прав на нерухомість у житловій сфері, встановленням будівельних норм і правил та основних принципів місто-регулювання.

Органи місцевого самоврядування повинні відповідати за утримання і використання муніципального житлового фонду, функціонування та розвиток регіональних об'єктів комунального господарства, створення умов для житлового будівництва.

Проблеми перехідного періоду вимагають участі державної влади як через вдосконалювання законодавчої та нормативно-правової бази в житловій сфері і стимулювання проведення на місцях ряду організаційних заходів, так і через безпосереднє використання засобів державного бюджету для вирішення ключових завдань.

На державному рівні повинні здійснюватися такі заходи:

- формування нормативно-правової та методологічної бази проведення державної житлової політики і перетворень у сфері ЖКГ;
- інформатизація процесу збору, аналізу, обробки та зберігання інформації щодо стану ЖКГ;
- забезпечення житлом за рахунок коштів державного бюджету окремих категорій громадян, визначених законодавством;
- проведення роз'яснювальної кампанії серед населення;
- забезпечення моніторингу перетворень у житловій сфері з метою аналізу ситуації, узагальнення позитивного досвіду;
- координація діяльності державних замовників і виконавців заходів реформи.

На рівні органів місцевого самоврядування повинно здійснюватися:

- розвиток житлового законодавства, пов'язаний з реалізацією законодавства на відповідній території;
- проведення перетворень у житлово-комунальній сфері та намічених заходах з урахуванням місцевих особливостей і передового досвіду.

У короткий термін необхідно завершити перехід до реальних договірних відносин між всіма учасниками ринку послуг з управління житловим фондом і його обслуговуванням. Необхідно забезпечити рівний доступ підприємств всіх форм власності на ринок цих послуг на конкурсній основі. Конкурси по

керуванню житловим фондом і його обслуговуванням повинні бути публічними й проводитися із заздалегідь відомою періодичністю.

Таким чином, для рішення основного завдання в області розвитку житлово-комунального господарства необхідно здійснити:

- демонополізацію управління та утримання житлового фонду, забезпечення рівних конкурентних умов для всіх суб'єктів господарювання при наданні житлових послуг;
- створення стійких бездотаційних механізмів фінансування утримання житлового фонду і комунальної інфраструктури при забезпеченні соціального захисту населення з низькими доходами виходячи із установлених єдиних стандартів субсидування громадян;
- посилення можливостей населення впливати на обсяг та якість надаваних ЖКП;
- припинення перехресного субсидування тарифів на комунальні послуги для різних груп споживачів;
- впровадження ефективних методів регулювання діяльності підприємств-природних монополій;
- забезпечення прозорості та прогнозованості процедур зміни тарифів;
- сприяння становленню системи професійної підготовки управляючих ЖФ, розробці і впровадженню методологічної бази такого роду діяльності;
- впровадження енергозберігаючих технологій у ЖКГ;
- забезпечення інвестиційної привабливості галузі для приватних капітальних вкладень на основі вдосконалювання тарифного регулювання й ефективного використання платежів за надавані послуги, створення умов для впровадження енерго- і ресурсозберігаючих технологій;
- розробку нормативно-правової бази для залучення інвестицій, у тому числі у формі концесій, на розвиток об'єктів комунальної інфраструктури, а також залучення кредитних ресурсів, у тому числі зовнішніх позик по програмах міжнародних фінансових організацій;
- вирішення проблеми накопиченої дебіторської та кредиторської заборгованості підприємств ЖКГ, створення механізмів, що не допускає її виникнення в майбутньому.

Висновок: Важливою умовою успішного функціонування усіх складових ЖКГ є прозорість політики державних органів щодо процесу тарифного і цінового регулювання. Для цього необхідно контролювати як фізичні (теплова та електрична енергія, гаряча вода тощо), так і фінансові потоки. Успішне вирішення першого завдання залежить від ефективного автоматизованого контролю параметрів енергоносіїв, що постачаються в будівлі. Контроль теплоносіїв має здійснюватися як на виході з централізованих (районних)

систем, так і на вході до споживачів (автономні лічильники тепла в будинках, індивідуальні лічильники газу, холодної і гарячої води в кожній квартирі).

Забезпечення контролю руху фізичних потоків та температури теплоносіїв дозволить оцінювати обсяги реальних послуг, їхню якість, а також реальні обсяги втрат у мережах постачання. У соціальному плані це створить аргументоване підґрунтя для одержання споживачами компенсацій за неповні й неякісні послуги енергопостачання.

Важливим моментом в ефективності функціонування ЖКГ є забезпеченість галузі висококваліфікованими кадрами, здатними вирішувати проблеми і організовувати роботу на достатньо високому рівні.

Література

1. Про стан житлово-комунального господарства України та основні напрямки його реформування: Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 17 листопада 2006 року» від 16.12.2006 №1093/2006 //zakon1.rada.gov.ua.
2. Про сплату населенням житлово-комунальних послуг у грудні 2005 року. Експрес-інформація Держкомстату України // Держкомстат України. – К., 2014.
3. Загальнодержавна програма розвитку малих міст, затверджена Законом України від 04.03.04 № 1580-ІУ.

Аннотація

В статье определены и обоснованы пути совершенствования организационных и процедурных основ процесса государственного управления жилищно-коммунальным хозяйством Украины.

Ключевые слова: жилищно-коммунальное хозяйство, жилищно-коммунальные услуги, город, социально-экономическое развитие.

Annotation

The article identifies and justifies ways of improvement of organizational and procedural bases of process of state management of housing and communal services of Ukraine.

Keywords: housing and communal services, city, socio-economic development.

УДК 712.03

В. Ф. Шпагін,*доцент кафедри фізіології та екології рослин ННЦ
"Інститут біології" Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

КОНЦЕПЦІЯ СТВОРЕННЯ ІСТОРИЧНОГО ПАРКУ У ПАРКОВІЙ ЧАСТИНІ БОТАНІЧНОГО САДУ КИЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Анотація: проаналізовано ландшафтні ідеї В.І. Беретті стосовно паркової частини ботанічного саду. Показано, що митець планував створити тут цілісний комплекс садово-палацового типу з головного будинку Університету і ботанічного саду, і для цього на яристій частині ботанічного саду розбити пейзажний сад в англійському стилі. Підтверджена актуальність цих ідей В.І. Беретті для сьогодення.

Ключові слова: паркова частина, ботанічний сад, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, головний будинок Університету Св. Володимира, архітектор В.І. Беретті, ландшафтна архітектура, англійський сад, пейзажний сад, садово-палацовий комплекс.

У залежності від зв'язку ландшафтної архітектури парків з архітектурою забудови периферії парку, успішні міські парки можна розділити на дві групи: парки-космополіти, які змінюються у залежності від змін архітектури в оточенні парку, і історичні парки, створені у французькому чи англійському стилі, які залишаються незмінними і навпаки консервують історичне архітектурне середовище парку, яке склалося у пору його створення. У цьому сенсі паркова частина ботанічного саду до сьогодення залишається інертною. Пояснення просте: в ній практично відсутні відкриті у довкілля простори, через які оточуюча архітектура візуально проникала б у паркові простори (див. Фото 1 і 2).

На сьогодні для паркової частини існує можливість подальшого розвитку ландшафтної архітектури у будь-якому з вищенаведених напрямків. Однак процеси, які відбуваються в оточенні парку, а саме швидка забудова оточення ботанічного саду багатоповерховими житловими будинками, здатні унеможливити створення тут історичного саду. Ми повинні розуміти, що можемо втратити. Відповідно, метою цієї статті є дослідження можливості створення історичного парку в ботанічному саду Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Фото 1. Вид на паркову частину ботанічного саду з висоти пташиного польоту

Фото 2. Вид з яру на головний будинок університету

Для цього спочатку дослідимо ландшафтні ідеї видатного архітектора Вікентія Івановича Беретті, за проектом і під безпосереднім керівництвом якого був зведений головний будинок Університету Св. Володимира і з ім'ям якого пов'язане створення ботанічного саду на зламі 30-х – 40-х років 19 століття, а потім концептуально перевіримо актуальність тих ідей для сьогодення.

Київський період творчості В.І. Беретті ґрунтовно досліджений академіком архітектури П.Ф. Альошиним [1], мистецтвознавцем Б.С. Бутник-Сіверським [2] і архітектором Н.А. Грицаєм [3]. Автори, зокрема, детально проаналізували архітектурні ідеї митця, пов'язані з проектуванням та будівництвом головного будинку Університету Св.Володимира. Проте роботі В.І. Беретті над університетським ботанічним садом не було приділено належної уваги. За словами Б.С. Бутник-Сіверського, «це не дало б нічого нового до характеристики діяльності архітектора» [3, с. 134]. Це зумовило необхідність проведення нами окремого дослідження, звернення до архівних матеріалів і здійснення аналізу історичних фактів та подій.

Дійсний член Академії архітектури УРСР П.Ф. Альошин визнавав головну будівлю Університету спорудою палацового типу. Палацова архітектура з характерною для неї виразністю і тенденцією домінування над оточенням ставить перед архітекторами жорсткі вимоги щодо вибору місця її розташування та організації відповідного архітектурного середовища. Саме так поставився до вибору місця митець. Добре відомо, що він у червні-липні 1835 року особисто оглянув запропоноване місце майбутнього будівництва, яке на той час являло собою поле поза межами міста. Маючи можливість відхилити пропозицію, він все ж визнав те місце «...весьма удобным...» [4, с. 84].

Чим сподобалося В.І. Беретті місце, вибране для головного будинку, і на які ідеї воно його надихнуло стає зрозумілим з подальших дій В.І. Беретті, описаних Б.С. Бутник-Сіверським. По-перше, В.І. Беретті запропонував відбити вулицю Університетську (зараз це вул. Володимирська) прямо на Десятинну та Андріївську церкви. Ця ідея була підтримана, а її реалізація дозволила поєднати

Університет з такими значущими для Києва спорудами. Далі, у 1841 році, коли монументальність східного фасаду головного будинку Університету стала для всіх очевидною, В.І. Беретті запропонував пов'язати Університет з центром Печерська і Лаврою проспектом. За його проектом проспект повинен був початися від вул. Московської, яка на той час була центральною вулицею Печерська, і через низку англійських садів вести прямо до грандіозного завершення –монументальної архітектури головного будинку Університету. Тобто за планами В.І. Беретті головний будинок Університету повинен був стати композиційним центром і домінантою архітектурного ансамблю, який простягався б від університетської гори аж до Лаври і печерської цитаделі. Членування східного фасаду цілком відповідало таким завданням.

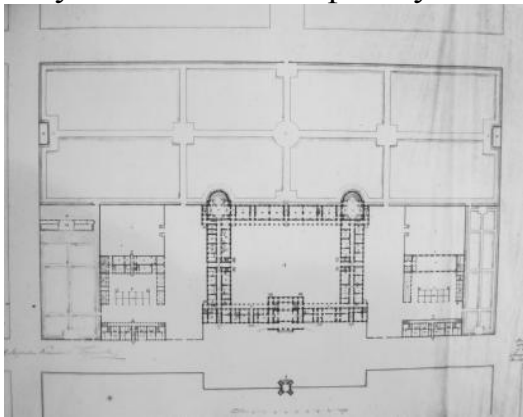

Фото 3. План території Університету [5, с. 17], складений В.І. Беретті на Санкт-Петербурзькому етапі проектування, з регулярним садом перед фасадом з апсидами

Зрозуміло, що не міг митець не приділити увагу і організації просторів перед фасадом з апсидами. Ще на Санкт-Петербурзькому етапі проектування він планував розбити перед цим фасадом сад (див. фото 3).

Відповідно передбачив більш дрібне членування фасаду, розраховане на сприйняття будинку з менших відстаней і на встановлення візуального зв'язку між більш дрібними деталями фасаду і фактурою рослин у саду. На той час підхід, при якому палаци розміщували головним фасадом до громадських місць, а перед заднім, як правило більш м'яко вирішеним фасадом, розбивали сад, був цілком традиційним і поширеним у десятках країн

Європи [6]. Тому намір митця створити сад перед західним фасадом був цілком логічним, і доказом твердості його наміру є події, описані нижче.

В середині 1835 року, тобто у час, коли В.І. Беретті приїхав на місце майбутнього будівництва, у Києві обговорювалася ідея створити університетський ботанічний сад поблизу Золотих Воріт. Митець відхиляє цей варіант. У рапорті Міністру народної освіти від 19 липня 1835 року В.І. Беретті пише, що те місце: «...найдено неспособным, почему для показания причины снял с натуры местоположение со всеми оврагами и существующими около Золотых Ворот укреплениями, которое со сделанными по сему предмету суждениями будет представлено Вашему Превосходительству...» [4, с. 84]. І тут же пропонує розбити ботанічний сад поза головним будинком

Університету, що цілком відповідало початковим намірам митця. До обговорення запропонованого місця були долучені фахівці – представники Університету. Ботаніки цього разу не підтримали ідею В.І. Беретті, оскільки «новое место, состоящее из неровных голых покатоствей с холмами и рвами, требует первоначально больших земляных работ для уравнивания и приведения в надлежащий вид, способный к устройению там сада и садовых зданий...» [4, с. 65] і, крім того, вказували на безплідність землі, незахищеність від вітрів і неможливість організувати полив та догляд за рослинами.

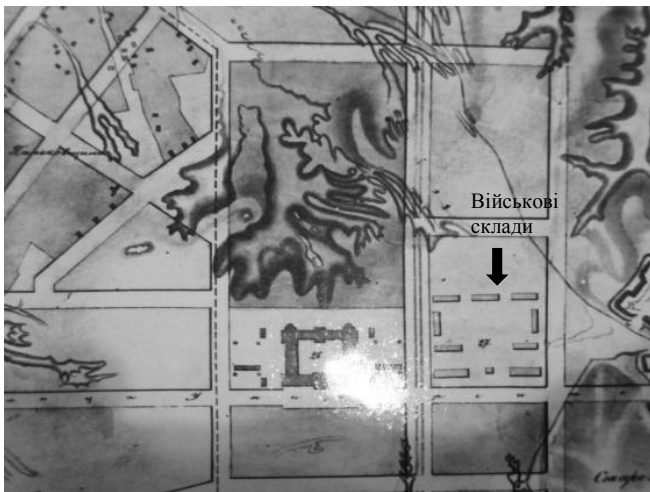

Фото 4. Фрагмент генерального плану Києва з територією Університету станом на 1836 рік [7]

Цікаво, що на той час ця земля вже була передана Університету (див. фото 4), і зроблено це було без клопотання з боку курівництва Університету або попечителя київського навчального округу, про що свідчить відсутність у керівництва Університету чітких планів щодо її використання. Так, ректор М.О. Максимович лише робить припущення щодо цільового використання вже фактично виділеної землі: «...часть нового места за университетским зданием предназначить для небольшого

английского сада, где можно завести несколько гряд с растениями для лекционных и студенческих занятий...» [4, с. 65]. Тому є підстави вважати, що ця земля була передана Університету за ініціативи В.І. Беретті. Очевидно, аргументи митця щодо відносно недорогого створення саду, про який йдеться нижче, на неперспективних для забудови землях могли виявитися вагомими для військового генерал-губернатора, відповідального за виділення землі. І це теж підтверджує серйозність намірів митця створити сад перед західним фасадом Університету.

Повернемося до хронології подальших подій. В.І. Беретті був вимушений зважити на аргументацію представників Університету і запропонував для розміщення ботанічного саду два варіанти в інших місцях Києва з більш плодючою та рівною землею. Повноважні представники Університету Бессер і Андржийовський зупинилися на їх розгляді і взагалі відмовилися від варіанту створення ботанічного саду поза корпусом Університету [8, с. 28-30].

Фото 5. Профіль поверхні ґрунту перед західним фасадом головної будівлі Університету. Ламаною (в оригіналі червоною) лінією показаний запланований В.І. Беретті профіль після виконання земельних робіт. Підпис під ламаною лінією: «Сад для гуляння студентів Університета Св. Владимира» [9, с. 34]

Втім В.І. Беретті залишався послідовним у своїх намірах, і у 1838 році, коли уряд і міська влада відмовилися передати Університету відповідні землі, В.І. Беретті знову повертається до обговорення можливості створення ботанічного саду поза головним будинком Університету. В решті решт у 1838 році ця ідея була підтримана Університетом.

Твердість та енергія, які В.І. Беретті проявив у відстоюванні ідеї створення саду перед західним фасадом Університету, свідчать про одне: митець мав чіткі наміри розбити сад перед фасадом з апсидами. А той факт, що головний корпус Університету був будівлею палацового типу, дозволяє стверджувати, що митець ставив перед собою мету створення тут комплексу садово-палацового типу на кшталт західних зразків, про що було зазначено вище.

Крапки над «і» у цьому питанні дозволив би розставити генеральний план, розроблений В.І. Беретті у 1840 році. Проте його не вдалося знайти в архівах. І все ж підтвердженням вище наведених висновків є переріз, представлений на фото 5. Він має підпис В.І. Беретті і зареєстрований у Комітеті зі зведення будівель Університету 21 листопада 1836 року [9, с. 34]. (Як було зазначено вище, у цей час Університет відмовився від створення ботанічного саду за головним будинком Університету, тому буде правомірним припустити, що на перерізі показана чиста ідея митця без урахування потреб ботанічного саду). З фото однозначно випливає, що В.І. Беретті планував вирівняти ґрунт у яру і створити тут «Сад для гуляння студентів Університета Св. Владимира». Видно також, що той сад планувалося створити на всій виділеній на той час землі на захід від головного корпусу Університету (див. фото 4).

З усього цього випливає, що митець виношував наміри створення комплексу садово-палацового типу з головного будинку Університету і університетського ботанічного саду. У такому комплексі західному фасаду була відведена роль домінанти у садовому просторі, а роль саду в цьому випадку була традиційною для всіх успішних садово-палацових комплексів і полягала головним чином у тому, щоб створити умови для найбільш вигідного подання архітектури палацу: сад повинен був стати коштовним оздобленням для його домінанти – палацу.

Далі виникає закономірне питання: який тип саду – регулярний чи пейзажний – планував створити тут В.І. Беретті? Переріз, наведений вище, не дає відповіді на це запитання. Втім навряд чи В.І. Беретті міг планувати розбивку регулярного (класичного французького) саду перед західним фасадом Університету. По-перше, регулярний сад, на відміну від пейзажного, не допускає поперечних нахилів поверхні землі, і вирівнювання ґрунту під регулярний сад вимагало б значних витрат. По-друге, суспільство в ту добу більш прихильно ставилося до англійський (пейзажних) садів. Як приклад, з процитованого вище листа М.О. Максимовича від липня 1835 року з висновком зі спільного з В.І. Беретті огляду місця за Університетом випливає, що вже тоді обговорювалися плани створення тут англійського саду для відпочинку студентів. Це не дивно, тому що на середину 19 століття, коли відбувалося зведення головної будівлі київського Університету, кращі англійські сади вже існували понад сто років і були добре відомі у Європі, а у Російській Імперії на той період припадає розквіт романтичних англійських садів. У аристократів тієї доби навіть існувала певна мода на пейзажні сади в англійському стилі. Ідею створення англійського саду міг висловлювати і сам В.І. Беретті. Тому варто зупинитися саме на такому типі саду і, зокрема, розглянути більш детально, як в англійських пейзажних садах організовували садові простори біля палацу.

Домінантою і композиційним центром у всіх найбільш успішних англійських садах доби романтизму є палац. Палац у такому саду незмінно належав до класичного стилю з притаманною такому стилю величчю та шляхетністю. Розміщували палац на верхній точці рельєфу, щоб його маса приємно контрастувала з повітрям неба. Якщо з тієї чи іншої причини в англійському саду палац відсутній, садовий простір втрачає домінанту і з'являється певна монотонність. Прикладами таких садів не цілком вдалих садів є всесвітньо відомий сад Стоурхед (Stourhead) в Англії, недоліком якого вважають відірваність палацу від саду, або наші сади – Тростянець, Софіївка чи Олександрія. Цей недолік наявний і у парковій частині ботанічного саду, де головна будівля Університету повністю відділена від саду щільною посадкою дерев та кущів (див. фото 1 і 2). У таких садах монотонність можна послабити використанням численних скульптур і архітектурних форм, але її неможливо позбутися повністю.

Просторова структура англійського саду доби романтизму доволі складна, має семантичний підтекст. Серед численних просторів англійського саду простір перед палацом буде правомірно назвати головним або центральним. Цей простір порівняно простий: до фасаду прилягає луг, який спускається в обрамлені дерев униз до озера, яке стилізувало ріку, а потім має більше чи менше продовження за водною гладдю. Від простоти організації простору

перед фасадом палацу виграє насамперед сам палац: м'яка фактура трав'яного покриття базової площини, як і небо, контрастно підкреслюють масу палацу. Обрамлення з дерев теж ефективно акцентує увагу на палаці.

Фото 6. Організація садового простору біля палацу у англійському саду Стоу (Stowe), Англія, закладеному у 1853 році

У такий спосіб сформований центральний простір біля палацу в саду Стоу (Stowe) [6] в Англії, визнаного найкращим англійським ландшафтним садом (див. Фото 6). В Україні на таких композиційних принципах побудовані центральні частини англійських садів у Качанівці, Сокиринцях.

Таким чином з'ясовуємо, що у розпорядженні архітектора В.І. Беретті були всі складові, необхідні для успішної розбивки палацової частини справжнього англійського саду – і величний будинок палацового типу у класичному стилі, і

його розташування на верхній точці університетської гірки, і схил від палацу вниз на відстань, достатню для того, щоб створити луговий простір, який відповідав би монументальності архітектури головного будинку Університету. Відповідно, можна зробити висновок, що хоча у цілому розмір ботанічного саду явно недостатній для створення тут повноцінного англійського парку, проте можливість сформувати центральний простір біля головного будинку Університету у митця була.

Для перевірки актуальності вищенаведених ландшафтних ідей В.І. Беретті для сьогодення нами була розроблена комп'ютерна модель. Вона містить не лише ботанічний сад, але і найближчу забудову навколо саду. При розробці моделі був вибраний нахил луку 13% як такий, що забезпечує оптимальний вид на головний будинок Університету з будь-якої точки створюваного центрального простору ботанічного саду. Основні ракурси представлені на фото 7 і 8. Ширина нетіньового простору у найширшій частині луку становить приблизно 100 метрів, довжина простору – 250 метрів, що достатньо для утворення простору глибинного типу. Біля головного будинку Університету передбачено створення тераси з партером з квітами або стриженими кущами і оглядовим майданчиком. Саме сюди пропонується перевести рух людей між вул. Л. Толстого і бульваром Тараса Шевченка. Тераса відділена від луку підпірною стіною заввишки 2 метри (фото 9), на яку покладено додаткову роль огорожі ботанічного саду типу «ha-ha». Обсяг земляних робіт не перевищує 20 000 м³ (фото 10).

Фото 7. Вид на головний будинок Університету з нижньої точки яру

Фото 8. Краєвид з тераси біля головного будинку Університету

Фото 9. Вид на терасу перед головним будинком Університету. Видно партер і підпірну стіну, яка відділяє терасу від луку.

Судячи з фото 7, головний корпус університету відмінно виконає роль домінанти. На фото 8 простежується певне втручання багатоповерхової забудови у центральний простір саду, втім воно поки що не перешкоджає домінуванню головного корпусу Університету і, відповідно, не набуло критичного значення. Втім слід зауважити, що поява ще двох-трьох таких будинків здатна поховати ландшафтні ідеї В.І. Беретті на наступні сотні років. Але поки що представлені фото свідчать, що потенціал для створення історичного саду у цій частині ботанічного саду є, і на сьогодні цілком можливо утворення центрального садового простору, гідного величі архітектури Університету.

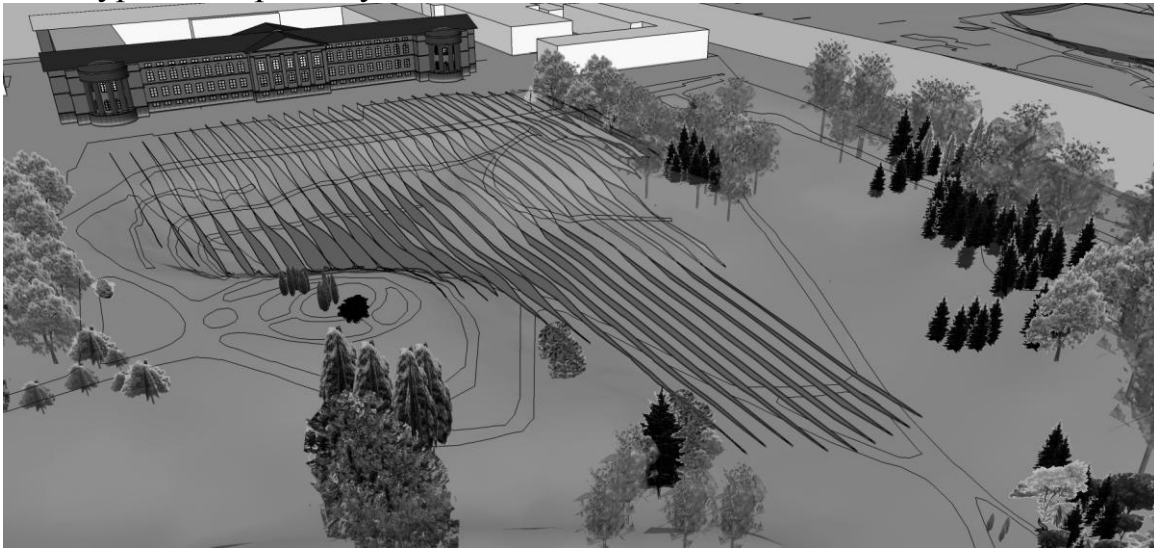

Фото 10. Схема переміщення ґрунту з зон, позначених світлими площинами, у зони, позначені темними площинами.

Таким чином, представлені вище дослідження історичних фактів і ландшафтних ідей В.І. Беретті, пов'язаних з його роботою над ботанічним садом, дозволяють зробити висновок, що митець вбачав створення тут комплексу садово-палацового типу, який складався б з головного будинку Університету і ботанічного саду, вирішеного у стилістиці англійського саду. Ландшафтні ідеї В.І. Беретті залишаються актуальними й зараз, проте при продовженні зведення багатоповерхових будинків навколо ботанічного саду перспектива створення тут історичного парку буде втрачена.

Список використаних джерел

1. Альошин, П. Батько і син Беретті (З архітектурної спадщини) / П. Альошин // Архітектура Радянської України. — 1938. — № 3, с. 39-50.
2. Бутник-Сіверський, Б. Вікентій Іванович Беретті в Києві: науково-технічний звіт / Академія архітектури, Інститут історії і теорії архітектури, - К., 1945, 135 с.

3. Грицай, Н. Киевский период творчества В. И. Беретти: дис. канд. архитектуры / Николай Алексеевич Грицай; Акад. архитектуры УССР, Ин-т истории и теории архитектуры. - К., 1950. - 215 с.
4. Переписка об утверждении проекта архитектора Беретти здания университета // ДАК, ф.16, опис 469, справа 662, 159 с.
5. Фотокопии плана постройки Киевского университета // ДАК, ф. 241, опис 1, справа 1, 17 с.
6. Шпагин, В. Лекції з історії світового дизайну садів : у пошуках балансу архітектури і природи: [навчальний посібник] / В. Ф. Шпагин. - К.: Логос, 2012. - 120 с.
7. Фотокопии планов города Киева за 1753 – 1838 гг // ДАК, ф. 239-оц, опис 1-оц, справа 1а, 12 с.
8. Об избрании места для ботанического сада, часть 1 // ДАК, ф. 241-оц, опис 2, справа 60, 76 с.
9. Переписка о разных бумагах в течение 1836 года // ДАК, ф. 241, опис 2, справа 13, 62 с.

Аннотация

Проанализированы ландшафтные идеи В.И. Беретти относительно парковой части ботанического сада. Показано, что он планировал создать здесь целостный комплекс садово-дворцового типа в составе главного здания Университета и ботанического сада, и для этого предлагал на овражной части ботанического сада разбить пейзажный сад в английском стиле. Подтверждена актуальность этих идей В.И. Беретти для наших дней.

Ключевые слова: парковая часть, ботанический сад, Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, главное здание Университета Св. Владимира, архитектор В.И. Беретти, ландшафтная архитектура, английский сад, пейзажный сад, садово-дворцовый комплекс.

Annotation

It has been analyzed the ideas by V.I. Beretti related to park section of the Botanical Garden and revealed that the main idea of V.I. Beretti was to create there the holistic palace-garden complex consisting of the main building of the University and Botanic Garden. For this he suggested to use ravine lands to create there the romantic English landscape garden. It has been confirmed the feasibility of this idea of V.I. Beretti for our time.

Key words: park section of the Botanical Garden, Taras Shevchenko National University of Kyiv, the main building of St. Vladimir University, architect V.I. Beretti, Garden Design, English landscape gardens, palace complex.

УДК: 711.27

Л. О. Чижевська

*аспірантка кафедри ландшафтної архітектури
КНУБА*

НАУКОВЕ ОБГРУНТУВАННЯ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ РЕКРЕАЦІЇ ТА ТУРИЗМУ У СІЛЬСЬКІЙ МІСЦЕВОСТІ

Анотація: обґрунтовуються перспективи розвитку сільського зеленого туризму з урахуванням унікального природного та значного та значного людського потенціалу сільської місцевості України. Встановлюється, що вирішення задач раціональної архітектурно-планувальної організації агрорекреаційних сільських поселень знаходиться на стику містобудівного проектування рекреаційних утворень і планування відповідних адміністративно-територіальних одиниць територіальних громад та сільських поселень. Враховуючи проведені наукові обґрунтування сформульовано мету, об'єкт та предмет дослідження.

Ключеві слова: сільський зелений туризм, соціально-економічний розвиток села, архітектурно-планувальна організація агрорекреаційних поселень.

На нинішньому етапі соціально-економічного розвитку відбувається подальша урбанізація окремих регіонів України, з притаманною їй міграцією сільського населення в місця з більш гарантованим працевлаштуванням не тільки в містах-центрах регіональних систем розселення, але й за кордони країни. Це відбувається на фоні новітніх тенденцій в аграрному секторі економіки, які відображають з одного боку впровадження сучасних технологій та засобів виробництва, а з іншого – розвиток нових для вітчизняного села форм власності та господарювання.

Характерною особливістю є те, що при цьому постійно вивільняється робоча сила із сільськогосподарського виробництва. Так, наприклад, аналіз матеріалів розроблених в ДП “Укрндпцивільбуд” проектів районного планування для традиційно аграрно-орієнтованих районів півдня столичної Київської області наглядно демонструє, що ріст валового виробництва зерна (головної сільськогосподарської культури в регіоні) не зупиняє процес вивільнення робочої сили в селах регіону. Причина в тому, що практично не відбувається створення нових робочих місць.

Високоомеханізоване сучасне агровиробництво дає постійну роботу чоловічій частині населення, в той час, як інше працездатне населення (переважно жінки та люди похилого віку) вимушене вести тільки підсобне

господарство, практично не маючи можливості на отримання робочих місць в сучасному агровиробництві. Саме цей контингент складає основу трудового потенціалу для різних форм і видів сільського туризму навіть в місцях з потужним агровиробничим потенціалом [18].

Крім того, процеси урбанізації призводять до вивільнення значної кількості житлового фонду, що не використовується і саме через це має низьку ринкову власність. Це також являється відчутним фактором у потенціалі розвитку сільського туризму або ж власне будь-якої форми відпочинку в сільській місцевості. Зауважимо, що протягом останніх десятиріч прослідковується стійка тенденція, яка відображає потребу широких верств населення у зміні умов відпочинку з переважним перенесенням акцентів на встановлення різноманітних контактів з природою.

Унікальний природний і значний людський потенціал сільської місцевості України в сучасних соціально-економічних умовах є важливим підґрунтям щодо реалізації сучасної цивілізаційної потреби в нових формах рекреаційно-туристичних послуг в умовах природного середовища. З іншого боку створюються надзвичайно сприятливі передумови для розвитку сільського туризму в якості суттєвого містоутворюючого фактору для територій та окремих населених пунктів. Містобудівна реалізація цих передумов шляхом створення відповідної інфраструктури стає важливим і актуальним напрямком формування архітектурно-просторового середовища сільських територій і окремих сільських населених пунктів для рекреаційних цілей.

Сільські населенні пункти, на території яких функціонують підприємства агропромислового виробництва, а також діють заклади рекреаційного призначення (підприємства санаторно-курортного профілю або сезонного відпочинку та оздоровлення різних категорій населення) отримали в спеціальній літературі визначення як “агрорекреаційні”. [6].

В часи, що передували набуття Україною незалежності, рекреаційну функцію в агрорекреаційних селах виконували, як правило, профспілкові здравниці та відомчі заклади з приналежністю конкретним промисловим підприємствам. Однак, практика сільського туризму базувалась і базується переважно на індивідуальній трудовій діяльності окремих селянських господарств і родин їх власників, і відрізняється від, власне, агрорекреаційної діяльності.

Аналіз багаторічної практики з виконання проектно-планувальних містобудівних робіт виконаних, зокрема, в інститутах “Укрнрпцивільбуд”, “Діпромісто” та “НДПМістобудування”, свідчить про те, що проблеми розвитку різних форм сільського туризму на регіональному та місцевому рівнях не знаходять відображення в якості рівноправної містоутворюючої складової.

При цьому не враховується низка аспектів формування сучасної забудови сільських населених пунктів:

- не розглядаються процеси, що паралельно відбуваються на одних і тих же сільських територіях та в населених пунктах як в агропромисловому виробництві (розвиток підприємства та окремих селянських господарств) так і в рекреаційно-туристичній діяльності (будівництво закладів відпочинку та інших невиробничих об'єктів);
- не береться до уваги специфіка формування і розвитку системи громадського обслуговування з урахуванням сезонності роботи агропромислових та туристично-рекреаційних закладів, а також з урахуванням регіональної специфіки та характеру розташування населених пунктів по відношенню до центрів розселення і рекреаційно-туристичної діяльності;
- не знаходить належного відображення при вирішенні питань функціонально-планувальної організації сільських територій та окремих населених пунктів специфіка поєднання аграрної та рекреаційної складових господарської діяльності, відповідно не використовуються можливості та переваги при вирішенні задач архітектурно-художньої виразності та композиційної цілісності забудови сільських поселень.

Вирішення цих задач та, зокрема, раціональної *архітектурно-планувальної організації* сільських поселень та сільських територій для використання в рекреаційних цілях знаходиться на стику містобудівного проектування рекреаційних утворень і планування відповідних адміністративно-територіальних одиниць, територіальних громад та сільських населених пунктів.

Наукові дослідження та методичні опрацювання і узагальнення з питань архітектурно-планувальної організації сільських територій і населених пунктів у вітчизняній науці та практиці здійснені переважно в 70-ті та 80-ті роки минулого сторіччя. Серед найбільш значних праць і публікацій наступні: «Архитектура села. Планировка и застройка» Г.А.Делеур та Ю.Ф.Хохол, 1979р., «Проектирование и строительство малых населенных мест», М.І.Куренний, 1971р., «Планировка сел и агропромышленных предприятий», Ю.Ф.Хохол, 1983р., «Архитектура сёл. Украины» З.В.Мойсеєнко, В.Н.Косенко, та інші, 1986р. [1, 2, 7, 15]

Певний досвід у теорію та практику планування і забудови сільських поселень також внесли й інші вчені і фахівці, що активно працювали в цій галузі переважно в останній третині ХХ - го сторіччя. Проте, всі наукові дослідження базувалися на практиці архітектурно-планувальної організації сіл в умовах іншої соціально-економічної ситуації і практичних реалій того часу і

не відтворювали нових принципових підходів до перспективного формування забудови сільських населених пунктів в нових геополітичних умовах. [6,8].

Проблеми планування сільських населених пунктів, що поєднують *рекреаційно-туристичні та сільськогосподарські функції*, знаходяться на стику містобудівного проектування (сільських територій, сільських поселень, сучасних рекреаційних утворень) та *архітектурного проектування* (сільських житлових і громадських будівель), які протягом років досліджувалися в роботах таких українських вчених як: Г. І. Болотов, Г. В. Зенькович, Т. В. Криштоп, Ю. А. Косенко, Ю. В. Сомойлович, Г. Н. Рогожин, О. П. Чижевський, [1, 5].

Питанням вивчення народного зодчества традиційного сільського житла, сакральної архітектури та збереження архітектурної спадщини в сільській місцевості України, які мають велике значення для розвитку сільського туризму присвячені роботи Г. Н. Логвина, Л. В. Прибеги, П. А. Ричкова, В. П. Самойловича, Я.М. Тараса. [16, 21].

Теоретичні основи рекреаційного містобудування та туристичної діяльності закладено у фундаментальних працях вітчизняних та зарубіжних вчених: Т. Ф. Панченко, І. Д. Родічкіна, V. P. Stauskas та інших. [12, 13, 14, 20].

Правові засади містобудівного розвитку територій? планування і забудови населених пунктів, в тому числі і сільських поселень, визначені в базових Законах України “Про архітектурну діяльність” (1998 рік), “Про основи містобудування” (1994 рік), “Про регулювання містобудівної діяльності” (2011 рік), “Про Генеральну схему планування території України (2004 рік).

Незважаючи на велику кількість наукових публікацій, які присвячені плануванню та забудові сільських територій та сільських населених пунктів, а також вивченню питань містобудівної організації рекреаційних територій, тематика сучасного становлення і розвитку рекреаційних сільських територій і поселень з рекреаційними функціями в значній мірі не вивчена і не опрацьована.

Серед опублікованих праць близьким за тематикою є дисертаційне дослідження В. А. Кодіна “Архітектурно-планувальна організація агрорекреаційних сіл (на прикладі лісостепової зони УРСР)”, яке присвячене проблематиці комплексного розвитку агрорекреаційних сіл, раціонального використання територій, створення комфортних умов для проживання, праці і відпочинку всіх соціальних та вікових груп населення. Проте ця робота орієнтована на інші соціально-економічні умови - за відсутності різних форм господарювання та наявності переважно колективної форми власності на землю - відповідала іншим цілям і рекреаційну функцію як рівноправну сільськогосподарській не розглядала.

Вирішення задач архітектурно-планувальної організації сільських населених пунктів через досягнення балансу соціальних, економічних та екологічних аспектів, що, зокрема, передбачає знаходження джерел постійного господарювання та працевлаштування мешканців, а також раціонального і оптимального використання територіальних ресурсів, лежать в площині забезпечення їх сталого розвитку.

Суттєві соціально-правові зміни, нинішнього часу в найбільшій мірі вплинули саме на практику просторового розвитку та архітектурно-планувальну організацію сільських населених пунктів, що робить актуальним та необхідним проведення аналізу, узагальнення та опрацювання сучасної проектної практики, вивчення тенденцій розвитку систем сільського розселення та розробку нових методів, принципів та прийомів архітектурно-планувальної організації, формування нової та реконструкції існуючої забудови сільських населених пунктів.

Методологічною базою наукових досліджень проблем рекреації та туризму, регіональної організації і районного планування рекреаційних територій, архітектурно-планувальної організації міських і сільських поселень, курортів та зон відпочинку, охорони природи та історико-культурної спадщини є фундаментальні праці: «Містобудування. Довідник проектувальника», (за редакцією Т. Ф. Панченко, 2002 р., 2006 р.); «Планировочная организация курортных районов и комплексов», КиевНИИПградостроительство 1970 р.); «Проектирование курортов и зон отдыха» (Панченко Т. Ф., 1987 р.); «Туристичне середовище: архітектура, природа, інфраструктура» (Панченко Т. Ф., 2009 р.), та інші. [9,12, 13]

В спеціальній літературі з питань розвитку туристично-рекреаційної сфери відмічається, що передумовами для її подальшого розвитку в Україні є: а) резерви вільного часу, зміна його структури і змісту, що дозволяє розширити культурно-пізнавальну програму в умовах лікування та відпочинку; б) підвищення загального культурного рівня населення, що обумовлює розвиток диференційованих форм відпочинку та туризму з урахуванням індивідуальних потреб (сільського, екологічного, пізнавального тощо); в) розвиток транспорту та підвищення його швидкостей, що забезпечують дальність пересування, вибірковість об'єктів туристично-рекреаційного обслуговування. [18].

Таким чином, будь-які форми і види туристично-рекреаційної діяльності, що можуть здійснюватися у сільській місцевості здатні задовольнити цілий спектр послуг з відпочинку, лікування і туризму з дотриманням неодмінної вимоги – безпосереднього контакту у людини з природним оточенням.

У літературних джерелах, які присвячені сільському туризму відмічається, що головними критеріями для участі населення в цьому виді відпочинку є: а) сформований стереотип отримання задоволення від перебування в сільській місцевості (для певних категорії людей), незалежно від їх фінансових можливостей, часто за сімейними або іншими традиціями; б) необхідність оздоровлення населення в даних кліматичних умовах, (рекомендованих лікарем), найближчими до місць проживання (особливо дітей та осіб похилого віку); в) близькість до природи (перебування на свіжому повітрі у лісі, на березі природної або штучної водойми тощо); г) можливість харчуватися екологічно чистими і дешевими продуктами, а також долучатися до сільськогосподарських робіт, якщо є таке зацікавлення; д) життєва потреба перебування у спокійній атмосфері, чим відрізняється сільське життя від міського (в урбанізованих та індустріальних населених місцях); є) зацікавленість людей та можливість залучення їх до пізнання іншої культури і звичаїв (участі у місцевих святах і розвагах, у спілкуванні з людьми етнічних меншості тощо). [10, 17, 19].

Таким чином, головною мотивацією людей щодо відпочинку в сільській місцевості є сукупність чинників: *єднання з природою* (екологічно чисте повітря, вода, продукти харчування); *зміна обстановки* (менша кількість народу, відсутність скупченості населення); *інший, відмінний від міського укладу стиль життя* (сільська культура, побут, звичаї); можливість участі в *сільськогосподарських роботах* (в садівництві, догляду за тваринами, у зборі ягід і грибів); *широкий*, що часто є вирішальним, *вибір сільських садиб* (місць проведення відпустки, дешевого відпочинку порівняно з туристично-рекреаційними комплексами та готелями).

Сільський туризм (агротуризм) мають багато спільного з *екотуризмом* і часто орієнтовані на одній і ті ж пріоритети щодо збереження природного та культурного середовища, підтримки добробуту місцевої громади; тощо. Сільський туризм — це форма проведення вільного часу у вигляді стаціонарного відпочинку, тоді як базовою метою екотуризму є активне пізнання дикої природи. Сполучення форм агротуризму та екотуризму передбачає появу нового терміну і поняття «*екоагротуризм*» (або *агроекотуризм*), що має на меті відпочинок у садибах селян, які вирощують сільськогосподарську продукцію із застосуванням екологічних методів.

Відповідно до розвитку туристичного руху в Україні знайшла широке використання термінологічна категорія «сільський зелений туризм», яка охоплює широкий спектр форм відпочинку на селі: стаціонарний відпочинок у сільській місцевості (власне сільський туризм); відпочинок в туристичних центрах, (на курортах), що розташовані у селищах і малих містах, відпочинок у

сільських садибах (агротуризм); визначення сільського туризму як «зеленого» підкреслює його як екологічну орієнтацію. Однак, у спеціальній літературі є наукове розмежування між «сільським» та «зеленим» туризмом; перший, пов'язаний з сільським середовищем та всією садибно-житловою забудовою, другий – з природними та штучно створеними ландшафтними компонентами. [17].

Позитивний вплив сільського туризму на вирішення соціально-економічних проблем села полягає передусім у тому, що він розширює сферу зайнятості сільського населення, особливо жінок, і дає селянам додатковий заробіток; розширює можливості зайнятості сільського господаря не тільки у виробничій сфері, але й у сфері обслуговування. При певному зростанні кількості відпочиваючих з'являється потреба в задоволенні їх різноманітних культурних запитів, що стимулює розвиток сфери послуг: транспортних, зв'язку, торгівлі, служби побуту, дозвільних закладів, тощо.

Важливим результатом розвитку сільського туризму та агротуризму є розширення можливостей реалізації на місці продукції особистого підсобного господарства, не як сільськогосподарської сировини, а як готових продуктів харчування. Розвиток сільського туризму стимулює покращення соціальної інфраструктури, благоустрою сільських садиб, вулиць, у цілому сіл.

Таким чином, в межах визначення потенціальних можливостей сільських територій для розвитку рекреації та сільського туризму, важливим є врахування їх містобудівних особливостей, розробка принципів та прийомів їх архітектурно-планувальної організації, що становить комплекс актуальних, наукових та практичних задач.

Окремим завданням є розробка методичних підходів до проектування окремих селянських (фермерських) господарств з рекреаційною спеціалізацією.

Враховуючи вище наведені наукові обґрунтування, автором статті передбачено проведення дисертаційного дослідження на тему «Принципи архітектурно-планувальної організації сільських поселень з рекреаційними функціями», метою якого є розроблення наукових засад архітектурно-планувальної організації сільських поселень рекреаційного використання, а також рекомендацій щодо їх комплексного проектування для гармонійного поєднання житлових, виробничих та рекреаційних функцій.

Для досягнення цієї мети необхідно вирішити наступні задачі:

а) виявити типологічні особливості і розробити класифікацію сільських населених пунктів (сіл) з рекреаційною функцією: встановити тенденції і перспективи рекреаційного розвитку сільських територій;

б) визначити вплив основних факторів на архітектурно-планувальну організацію сільських територій і населених пунктів (містобудівних, адміністративних, природно-кліматичних тощо);

в) удосконалити методику соціологічних опитувань, комплексної оцінки рекреаційних ресурсів з урахуванням специфіки сільської місцевості та рекреаційних сезонних змін;

г) розробити містобудівні принципи формування раціональної функціональна просторові структури рекреаційного середовища сіл (територій сільських рад, територіальних громад) та архітектурно-планувальної організації їх окремих структурних елементів;

д) удосконалити систему та надати пропозиції щодо розрахункових показників проектування сільських поселень даного типу, визначення їх параметрів.

Об'єктом дослідження обрано сільські поселення з рекреаційними функціями.

Предмет дослідження – становлять методи, принципи та прийоми архітектурно-планувальної організації сільських поселень з рекреаційними функціями.

Межами дослідження є і в територіальному аспекті дослідження - сільськогосподарські території та сільські населені пункти, що поєднують сільськогосподарську та рекреаційну функцію; у регіональному аспекті - ті, розташовані в різних природно-кліматичних умовах України і, переважно, у географічних зонах Карпат, Полісся тощо; спеціалізовані агрорекреаційні, курортно-рекреаційні та туристичні (гірськологічні) селища, у роботі не досліджуються, використовуються тільки в процесі узагальнення окремі висновки та рекомендації, наближені до теми дисертації.

Гіпотеза даного дослідження передбачає вивчення найбільш суттєвих проблем містобудівного розвитку сільських поселень з рекреаційними функціями, вирішення їх інноваційними планувальними засобами: і базується на таких концептуальних положеннях.

1. Сільське поселення (населений пункт) з рекреаційними функціями це складовий елемент системи сільського розселення і об'єкт сільського туризму; Сільське поселення з виробничими функціями підлягає «просторовій трансформації» для його часткового використання у рекреаційних цілях як об'єкта «агротуризму» (фермерського туризму, тощо).

2. Поліфункціональність структури сільських поселень з рекреаційними функціями обумовлює необхідність пошуку «планувальних регуляторів» їх комплексного, а також сталого розвитку в системі сільськогосподарського

виробництва туристично-рекреаційної діяльності та охорони природного довкілля.

3. Інваріантні природно-ландшафтні, історико-культурні, етнічні умови і нормативно-правове обмеження містобудівного освоєння, регулятори раціонального використання земельних ресурсів, а також невідворотність посилення рекреаційної складової у сільській місцевості є чинниками, що порушують проблеми, які необхідно вирішувати на засадах «національних пріоритетів» та балансу інтересів.

4. Сільські території та населені пункти є «епіцентрами» кардинальних змін щодо реформування місцевого самоврядування, що потребує специфічних містобудівних перетворень, нових концепцій та перспективних моделей сталого розвитку сільських поселень, у тому числі, посилення їх рекреаційної ролі та значення для тимчасового проживання переміщених осіб.

Дослідження передбачається проводити із застосуванням сучасних методів: літературного, статистичного, проектного, графоаналітичного аналізу; натурного обстеження територій та інших; передбачено розробити методи соціологічних опитувань та рекреаційної оцінки з урахуванням сільської специфіки, а також здійснити експериментальне проектування.

Висновки. У процесі проведення дисертаційного дослідження передбачається отримати такі результати:

1. Розширену класифікацію сільських поселень (за роллю в системі розселення, за провідною галузевою функцією, за специфікацією діяльності тощо).

2. Удосконалені методи визначення рекреаційного потенціалу сільських територій і населених пунктів та методи соціологічного опитування з урахуванням сільської специфіки та сезонних рекреаційних коливань.

3. Науково обґрунтовані принципи та прийоми архітектурно-планувальної організації сільських поселень з рекреаційними функціями, які передбачають (містобудівну єдність при територіальній видокремленості функціональних зон і підвищення щільності сільської житлово-рекреаційної забудови від периферії до центру); створення у сільському середовищі провідних рекреаційних функцій за різними «сценаріями»; інтеграція відкритої мережі обслуговування постійного населення і відпочиваючих-споживачів рекреаційних послуг.

Список використаних джерел

1. Архитектура сёл. Украины / УкрНИИПграждансельстрой. – Киев: Будивельник, 1987. – 176м., З. В. Мойсеенко (научный руководитель), В. Н. Косенко, Ю. А. Косенко, Г. И. Болотов.
2. Архитектура села. Планировка и застройка / КиевНИИТИ. Г. А. Делеур, Ю. Ф. Хохол. Киев. Будивельник, 1979. 200с.
3. Актуальні аспекти організації сільського туризму (огляд проблеми та деякі рекомендації). Т. Ф. Панченко. – 22 – 39с.: Туристично-краєзнавчі дослідження. Випуск 3. – К. ЧП Ільченко, 2000р. – 286 с.
4. Актуальна проблема розвитку сільського зеленого туризму в Україні // Туризм сільський зелений. – 1997. - №1, Т. Ф. Панченко.
5. Быть селу краше. Советы по благоустройству села / Ю. А. Косенко, Ю. В. Самойлович, А. П. Чижевский и др.: - К.Урожай, 1990. – 192 с.
6. Кончукова Н. П. Планировка сельских населенных мест. – Москва., «Высшая школа». 1979. – 247 с.
7. Куренной М. И. Проектирование и строительство малых населенных мест. – Москва. Стройиздат, 1971. – 167 с.
8. Маханько Б. А. Архитектурно – планировочная и пространственная структура сельских поселков. – М.Стройиздат. 1977. – 109 с.
9. Містобудування. Довідник проектування. Видання друге, доповнене. / За загальною редакцією д-ра Т. Ф. Панченко / – К. Укрархбудінформ, 2006, - 192 с.
10. Організація туризму та відпочинку в сільській місцевості / Матеріали засідання круглого столу Спільки сприяння сільському зеленому туризму в Україні. – Диканька. 1998. – Частина 1, Т. Ф. Панченко.
11. Т. Ф. Панченко. Ландшафтно-рекреаційне планування природно-заповідних територій (Монографія). – К. Логос,. – 2015. – 170 с.
12. Панченко Т. Ф. Туристичне середовище: архітектура, природа, інфраструктура. – (монографія) / Т. Ф. Панченко. – К. 2009. – 176 с.
13. Панченко Т. Ф. Проектирование курортов и зон отдыха / К. Будивельник. – 1983. - 104с.
14. Родичкин И. Д. Человек, среда, отдых / Киев. Будивельник. – 1977. – 160 с.
15. Планировка сел и агропромышленных предприятий / Под.общ.ред. Ю. Ф. Хохла. – Киев. Будівельник.1988. – 80 с.
16. Самойлович В. П. Народное архитектурное творчество / К. Будивельник. – 1977. – 233 с.
17. Панченко Т. Ф. Сільський, зелений туризм вид нового екологічного туризму // Наш дім – туризм сільський, зелений. – 1998. - №1.

18. Сельский туризм: история, настоящее и перспективы // Учебное пособие: Кондор. – 2008. – 385с., Пуханская Т. Ю., Махлинец С. С., Тебряшкина Л. И., – Под редакцией д.г.н., профессора Волошина Н. М.
19. Рутинський М. Й., Зінько Ю. В. - Сільський туризм / Навчальний посібник. – К.: Знання. – 2006. – 271с.
20. Стаускас В. П. Градостроительная организация районов и центров отдыха. Л., Строй – издат, Ленингр. Отделение, 1977. 164 с.
21. Тарас Я. М. - Українська сакральна дерев'яна архітектура: Словник – довідник. – Львів. ІН НАНУ. – 2006. – 584с.

Аннотация

Обосновываются перспективы развития сельского зеленого туризма с учетом уникального природного и значительного человеческого потенциала сельской местности Украины. Устанавливается, что решение задач рациональной архитектурно-планировочной организации агротурецких поселений находится на стыке градостроительного проектирования рекреационных образований и планирования соответствующих административно-территориальных единиц, территориальных общин и сельских поселений. Учитывая проведенное научное обоснование сформулированы цель, объект и предмет исследования.

Ключевые слова: сельский зеленый туризм, социально-экономическое развитие села, архитектурно-планировочная организация агротурецких поселений.

Abstract

Substantiated prospects of development of green tourism, taking into account the unique natural and significant and substantial human potential of rural Ukraine. It is understood that rational problem solving architectural and planning organization of recreational structures relevant administrative units of local communities and rural settlements. Given a scientific justification the aim, object and subject of study.

Key words: rural green tourism, social and economic development of rural areas, architectural and planning organization of agrotourism villages.

УДК 711.1

В. О. Яценко

*кандидат архітектури,
доцент кафедри ландшафтної архітектури
Київського національного університету
будівництва і архітектури*

ПЕРЕДУМОВИ ТА ПОЧАТОК ЗАРОДЖЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО ПЛАНУВАННЯ В УКРАЇНІ

Анотація: в статті розглянуто передумови та стан існуючої теорії і практики регіонального планування в кінці XIX початку XX ст. Розглянуто вплив та трансформацію зарубіжних теорій на зародження і формування Української містобудівної школи в сфері регіонального планування.

Ключові слова: регіональне планування, теорія, практика, розселення, містобудування, система поселень.

На початку XX століття настає друга промислова революція, яка привела до подальшого розвитку електрики, бензинового двигуна внутрішнього спалювання і, на кінець, атомної енергетики.

Збільшується виробництво, що веде до збільшення міст, населення в світовому вимірі. Так в 1900 році у всьому світі проживало 1 млрд. 600 млн. жителів, в 1950 році 2 млрд. 500 млн. жителів, в 1970 році 3 млрд. 200 млн.

XX століття характерне також надшвидкими темпами росту кількості міст-мільйонерів. Якщо в середині XIX століття їх було всього 4, в 1900 р. – 12, в 1920 р. – 25, в 1950 р. – близько 90, в 2000 р. кількість таких міст досягла 400, в яких проживає четверта частина населення Землі.

Динаміка зростання є катастрофічною для навантаження на природу планети. З початку XX століття система населених міст також повністю міняється. З одного боку ростуть центральні великі міста, а з іншого починає розсіюватись виробництво, виходячи в основному з природних ресурсів, зменшуючи відстань між сировиною та переробкою і тим самим посилюючи процес урбанізації природного ландшафту.

В містобудуванні уже в кінці XIX століття визначилась практика розробки регулярних планів міст, які обговорювались, погоджувались, але обов'язковість їх погодження була сумнівною і головною причиною було виробництво, яке з власної вигоди завжди знаходило шляхи щоб обійти містобудівні вимоги. Розпочиналася криза міст. Як вихід з ситуації, яка загострювалась, стала поява різноманітних теорій територіального планування, яке враховувало економічні вимоги, потреби суспільства та можливості

природи. Новий процес містобудівної діяльності в основі якого головним залишається виробництво, веде до змін біологічної структури території. В цей період виникає велика кількість нових ідей метою яких було скоріше уникнути проблем ніж її вирішити.

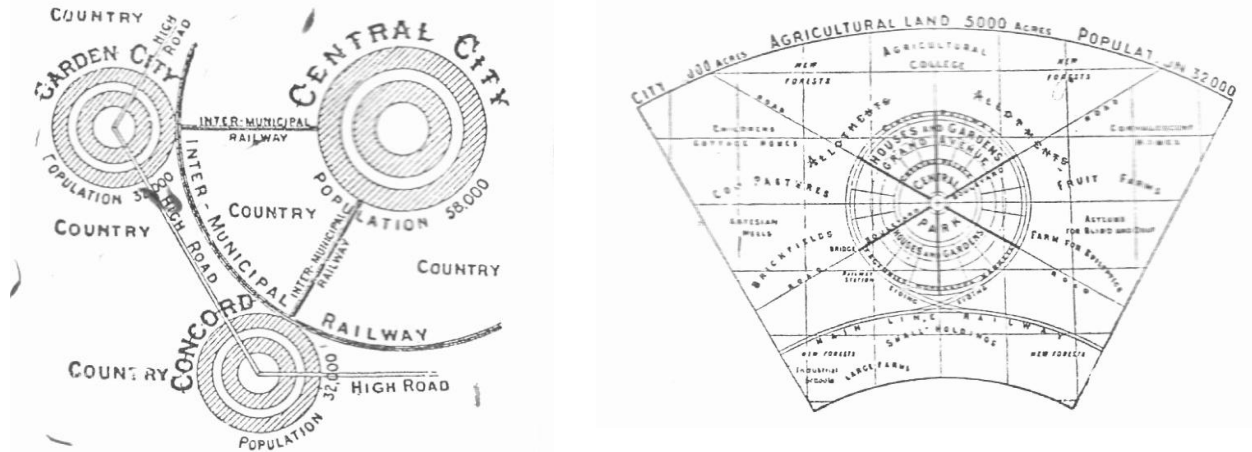

Рис. 1 Ідея формування системи міст-садів, як принцип зародження регіонального планування (Е.Говард)

Створення міст супутників і міст-садів – поясна децентралізація міст, розширення міських територій – дезурбанізація, збільшення щільності населених міст за рахунок збільшення поверховості споруд, структурна перебудова існуючих міст шляхом розподілу території – функціональне зонування, і на кінець, об'єднання всіх елементів в єдину планувальну структуру міста, регіону і держави в цілому. Рис. 1.

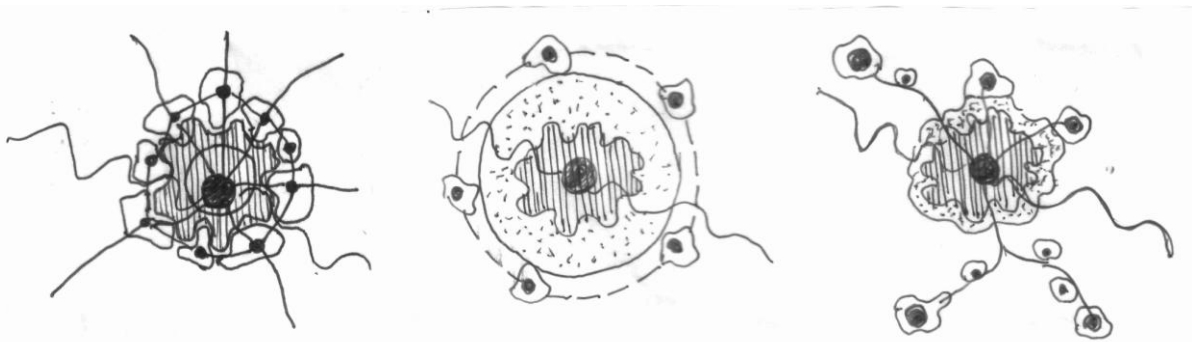

Рис. 2 Варіанти територіального розвитку м. Париж шляхом утворення системи міст-супутників.

1. Концентричний розвиток.
2. Формування міст-супутників як самостійних елементів розселення.
3. Створення системи міст вздовж головних транспортних артерій.

Найбільш перспективною, а скоріше найбільш популярною була ідея міст-садів, яка зародилась в кінці XIX початку XX ст. в Англії. Ідеальне вирішення кризи великих міст Європи на той час було дуже актуальне. Системність ідеї в її територіальному вирішенні від котеджів в передмісті,

селищ-садів в передмісті, міст-супутників спочатку як міст спалень, а в майбутньому як самостійних з власною виробничою базою. Рис. 2.

Процес передбачав, що після сформованої акцентованої структури нового міста знову виникне проблема утворення слідуєчого, що буде ущільнювати систему розселення за рахунок зближення різнохарактерних поселень. Приклад ідеї міст-садів можна вважати початком заснування регіонального підходу в містобудівній теорії і практиці для стримування росту великих міст. Рис. 3

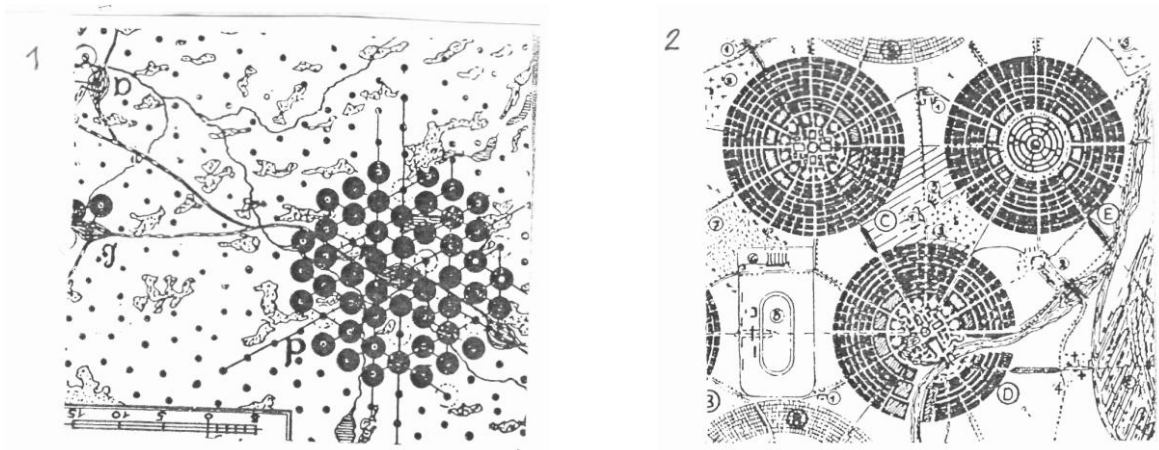

Рис. 3 Пропозиція схеми міста з відокремленнями територіальних функцій.

(Eris Gloeden – 20-ті роки).

1. Диференціація виробничих і житлових територій.
2. Варіант зв'язків між функціональними елементами.

Вперше Е.Говард сформулював принципи регіонального планування як необхідність застосування єдиного планувального початку до груп населених міст та доцільність заснування організацій, що відповідають за містобудівну політику в урбанізованих районах.

Майже одночасно з ідеєю міст-садів в Англії та Франції виникла ідея «промислового міста» Тоні Гарніє (1903 р.). новаторським напрямом ідеї було чітке функціональне зонування території як міської так і за її межами, а також покладено початок лінійної моделі формування мережі розселення, яка була розглянута ще іспанським інженером Артуро Сорія і Мата в пропозиції лінійного міста з перспективою розвитку лінійної мережі розселення.

Ідеї, які зародились в Англії і Франції знайшли своє відображення і в нашій країні на початку ХХ століття.

В теоретичному плані ідеї міст-садів знайшли свій розвиток в створеному спеціальному союзі «Городов-садов Украины» в 1922 році.

Головною задачею було створення свого бачення нової форми розселення, яке б відповідало всім вимогам нового суспільства, удосконаленням існуючої системи розселення новими формами, типами та ідеями, як міст так і їх систем. Рис. 4.

В нормативному плані важливим стала «Інструкція по плануванню і забудові населених місць», де головною задачею було територіальне узгодження розташування житла, промисловості, відпочинку. Головною умовою була комплексність освоєння територій. [4]

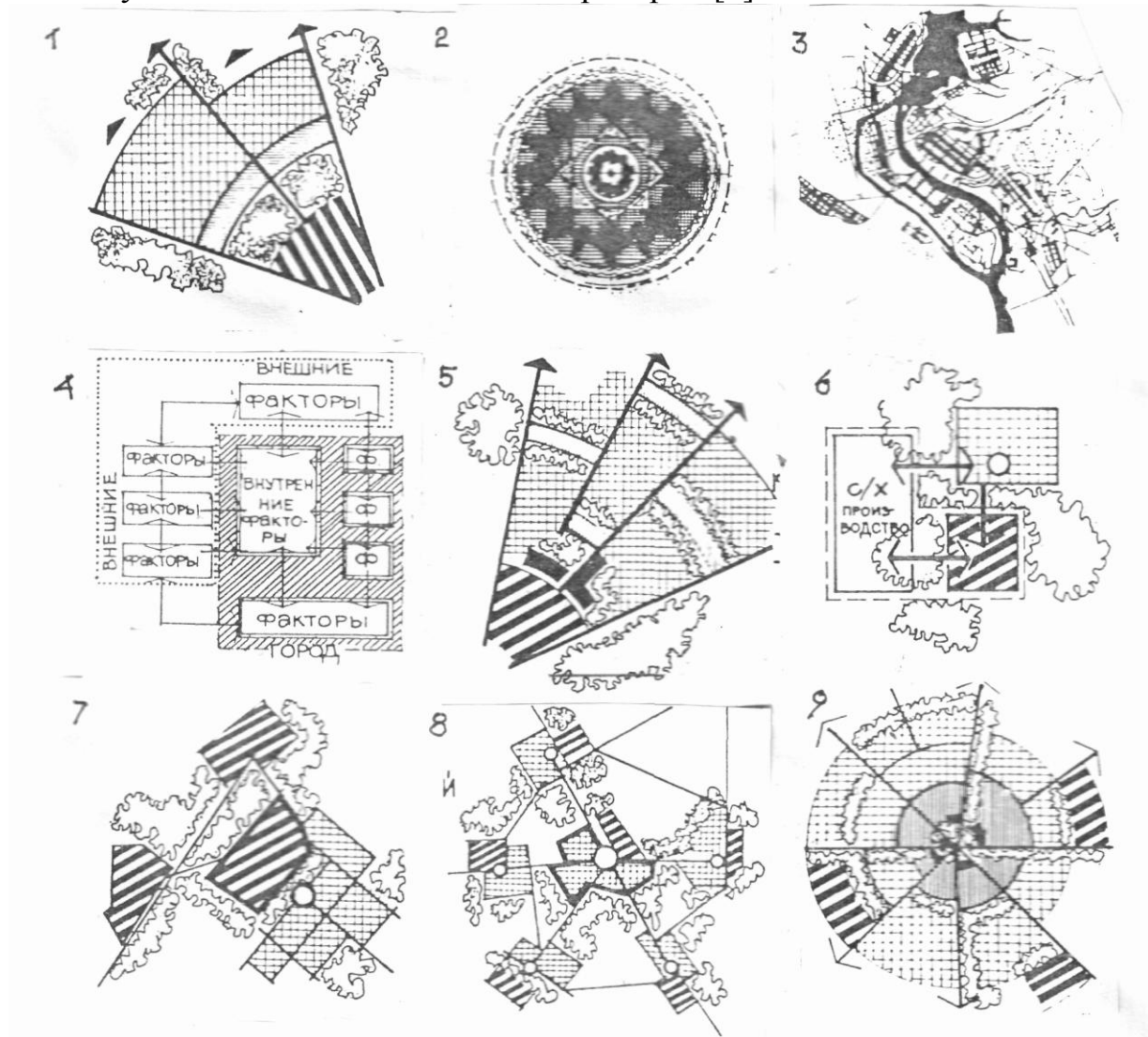

Рис. 4 Теоретичні пропозиції Української містобудівної школи в 20-30 роки.

1. Чернишов П. Вплив Говардовської ідеї «місто-сад». Секторіальний розвиток. Основа – трудові зв'язки, ріст за рахунок периферійних територій. Стабільним елементом є промислові території які відокремлені санітарно захисними зонами.

2. Доменко Р., Борисенко М. Стабільність територіальних меж нового міста замкнутого типу з рівномірним освоєнням території. Місто – закінчений територіальний елемент.

3. Малоземов І., Орєхов В., Андрєєв В. Пропозиція по розвитку міста Запоріжжя, як міста-сузір'я з окремих районів об'єднаних в загальний промисловий організм.

4. Євсеєнко М. Місто – це результуюча функція взаємодії багатьох внутрішніх і зовнішніх факторів. Можлива децентралізація функцій з відокремленням житлових районів у вигляді окремих секторів з тісними зв'язками.

5. Хаустов П., Шапаровський Г. Місто-центр виробництва. Вирішення протиріч між промисловістю і житлом. Динамічна розсосереджена структура системи обслуговування та тісний транспортний зв'язок з центром.

6. Полоцький А. Освоєння нових територій під будівництво нових міст з повноцінною функціональною структурою. Промисловість об'єднується з сільськогосподарськими функціями, що на думку автора мало вирішити проблему різниці між містом і селом.

7. Ліфшиц Я. Збереження історичного міста, децентралізація промисловості як головного чинника неконтрольованого зростання міст. В перспективі передбачається винесення всієї промисловості.

8. Мірер В., Молокін Г.А. Старе промислове місто оточене містами-супутниками, заснованих на децентралізації основного міста з розвиненими транспортними зв'язками. Ідея заклала початок агломерування міст.

9. Ліфшиц Я. Ідея соціалістичного міста за радіально-функціональною схемою. Кожний сектор має своє поясне зонування і є спеціалізованим самодостатнім елементом.

Характерною рисою теоретичних і проектних робіт 20-30-х років було обґрунтування необхідності удосконалення існуючої системи розселення новими формами, типами та ідеями, як міст так і їх систем.

Широко пропагандується тісний зв'язок з природою для покращення екологічного стану зони впливу промислових підприємств. Представниками того часу і творчої діяльності можна назвати Светлова, Горного, П.К.Чернишова, В.Ф.Іванова, А.А.Марзеєва, В.Мірера, Г.А.Молокіна, М.Євсеєнка, Я.Ліфшица, В.Є.Альошина. [4]

Не маючи спеціальної підготовки в області містобудування, дякуючи глибоким знанням в суміжних дисциплінах таких як економіка, географія, соціологія, вони заснували базу для вирішення задач планування міст і районів на рівні, який в деякій мірі був набагато значимим за світові стандарти на той час.

Імена В.І.Артемчука, Д.І.Богорада, А.М.Кас'янова, Я.С.Ротенберга, В.Г.Шелейховського, А.Л.Ейнгорна є і для нинішнього містобудування взірцем професійності та відданості своїй справі. [1]

Ідея корінних змін лягла в основу творчих ідей. Бажання бачити нові міста як елементи системи злагодженого механізму цілих регіонів, їх активну діяльність в покращенні життя людини, збереженні культурних цінностей,

розвитку матеріальної та соціальної бази були головним бажанням і професійною гідністю спеціалістів в сфері містобудування та регіонального планування.

Теорія розвитку міста під впливом зовнішніх природних, соціальних, економічних, інженерних факторів, вимоги економіки швидкого будівництва житла для промислових підприємств, спроба поєднати сільську і міську форму поселення, децентралізація міст існуючих, транспортні проблеми, проблема поєднання урбанізованих територій з природним, а саме розглядати місто і передмістя як одне ціле урбанізоване середовище обґрунтувало все це об'єднати в єдиний системний організм, який отримав назву «система поселень».

Система поселень на початку XX ст. все частіше закріплюється в проектній і теоретичній містобудівній діяльності. [2]

Підсумовуючи теоретичні і практичні передумови містобудівної діяльності в Україні 20-30 років, можна впевнено стверджувати, що вони стали основою для подальшої розробки проектів районного планування як промислових районів так і системи розселення країни в цілому.

Створена в 1929 році Урядова комісія в справах будівництва нових міст стала початком розвитку регулярних дій по формуванню структури мережі населених міст регіонів, розробці проектів районних плануваль в основі яких була складова економічного розвитку країни.

За словами А.Л.Ейнгорна «Донбас став першим економічним районом, в якому стан перспективного планування досяг того ступеня уточнення, який дав можливість розпочати роботи з районного планування і за станом свого промислового розвитку, по насиченості окремих частин територій промисловими підприємствами, транспортними спорудами і населеними пунктами». [3]

Як результат в 1929-1930 рр. був розроблений перший проект районного планування Донбасу в основі якого був каркас міст-центрів майбутнього розселення регіону.

Проект попри всі негаразди зародження регіонального планування став пілотним апробації теоретичних ідей українських спеціалістів в містобудівній діяльності.

Зародження та розвиток регіонального планування в Україні в 20-30 роки став найбільш активним періодом містобудівної діяльності відносно всіх подальших періодів.

Причиною стали революційні зміни в політичній, соціальній та адміністративно-територіальній сферах трансформацій в державі.

В період 20-30-х років проходить поступове ускладнення адміністративно-територіальної структури від одноелементної до трьохелементної (область – район – місцеві ради). [5]. Це стало причиною формування територіальних систем розселення.

Список літератури

1. Н.М.Дьомин Гипроград (Діпромiсто) 1930-2015 – флагман градостроительной науки и практики. Зб. «Досвід та перспективи розвитку міст України», №26 «Історія, теорія, практика». Діпромiсто, 2015.
2. Альошин В.Э. Развитие представлений о социалистическом населении в градостроительстве Украины в 1920-х начале 1930-х годов. Автореф. Дис. ... канд. архитектуры, - М., 1987. – 23 с.
3. Эйнгорн А.Л. Районная планировка в Донецком бассейне // Будівництво соціалістичних міст, - Київ, 1933. №1-2.
4. Яценко В.А. Планировочная реконструкция больших городов Донбасса, образованных в годы первых пятилеток. Автореф. дис. канд. архитектуры. – К., 1989.
5. Белоконь Ю.Н. Региональное планирование, теория и практика. Под редакцией И.А.Фомина, Киев, 2003.
6. Эммануил Грушка Развитие градостроительства. Изд. Словацкой академии наук. Братислава, 1963.

Аннотация

В статье рассмотрено предпосылки и состояние теории и практики регионального планирования в конце XIX начале XX ст. Рассмотрено влияние и трансформирование зарубежных теорий на зарождение и формирование Украинской градостроительной школы в региональном планировании.

Ключевые слова: региональное планирование, теория, практика, расселение, градостроительство, система поселений.

Abstract

In the article pre-conditions and state of existent theory and practice of the regional planning are considered in the end XIX of beginning of XX of century. Influence and transformation of foreign theories are considered on an origin and forming of Ukrainian town-planning school in the sphere of the regional planning.

Keywords: regional planning, theory, practice, settlement, town-planning, system of settlements.

УДК 712

В. О. Зеленський*аспірант кафедри ландшафтної архітектури
Київського національного університету будівництва та архітектури*

СУЧАСНІ РОЗРОБКИ У ЛАНДШАФТНІЙ АРХІТЕКТУРІ НА ПРИКЛАДІ МОБІЛЬНИХ СИСТЕМ ОЗЕЛЕНЕННЯ

Анотація: розглянуто сучасні розробки ландшафтної архітектури, в яких мобільні системи озеленення та ландшафтний дизайн є основними методами формування ландшафтного благоустрою архітектури житлових комплексів.

Ключові слова: ландшафтний благоустрій, ландшафтний дизайн, відкритий громадський простір, мобільні системи озеленення.

Постановка проблеми

При проектуванні ландшафтного благоустрою житлових комплексів важливо використовувати не тільки стандартні підходи, але й нестандартні рішення. Зараз багато будується житлових комплексів, де вкрай важко дотримуватись вимог стандартної документації та нормативів щодо озеленення, тому новітні світові розробки та їх впровадження дозволять вирішити ці проблеми та покращити сучасний вид новобудов.

Формулювання цілі статті

Метою статті є огляд та аналіз сучасних тенденцій ландшафтної архітектури на прикладі мобільних систем озеленення.

Виклад основного матеріалу

Вертикальний парк. Цей незвичний новий громадський парк сучасного напряму ландшафтної архітектури призначений для встановлення у місті Розаріо, Аргентина. Цей вертикальний парк схожий на бджолині стільники. Пишна зелень змішується з великими відкритими просторами, які дають можливість відвідувачам цього парку побачити унікальний вигляд міста [4].

Вертикальний парк був розроблений в Нью-Йорку в архітектурній фірмі Architect EFGH Design Studio. Парк призначений для виділення серед класичної архітектури цього відомого міста.

Парк ефективного використання з його невеликим простором створений шляхом розвитку вгору, замість площинного. Це тільки питання часу, перш ніж вертикальні ферми та парки стануть популярними в містах, як видно, до недавно перенасиченими конструкціями міських утворень. Вертикальні парки не можуть бути занадто далеко у майбутньому (рис 1.1., 1.2.).

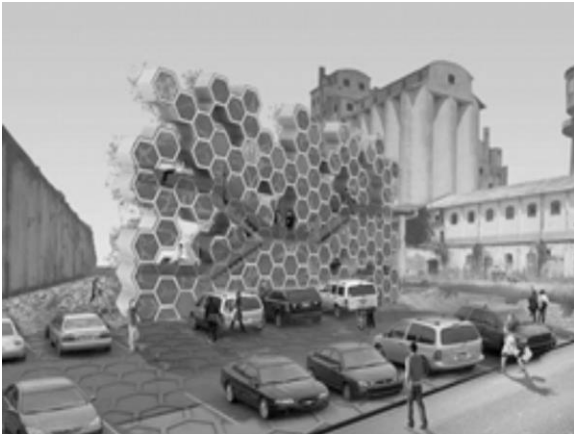

Рис. 1.1, 1.2 Проект вертикального парку у м. Розаріо (Аргентина) [4].

Мобільні системи озеленення - це озеленення міста, реалізоване за рахунок конструктивних елементів, які можуть впроваджуватися, переміщатися, а при необхідності і зовсім забиратися з міського простору. Вони необхідні в умовах ущільненої забудови центральної частини міста або при створенні рекреації в стислі терміни. Це легко монтажні системи, що мають мобільний, переносний характер, які дозволяють середовищі міста регулярно змінюватися, бути більш різноманітною, неоднорідною і цікавою для мешканців міста. Мобільні системи озеленення - один із способів впровадження в структуру міста так необхідних для людини зелених елементів [2].

Мобільність систем озеленення досягається за рахунок:

- можливості переміщення. Це свого роду еко-осередки, здатні впроваджуватися в будь-яке урбанізоване середовище, бути самодостатнім елементом міста і відповідати всім потребам людини в нестачі природи, виконуючи рекреаційні та санітарно-захисні функції.
- швидко змонтованих систем (змінності). Конструктивна простота, модульність елементів, легкість монтажу і демонтажу мобільних систем озеленення дозволяє в короткі терміни створити екологічно сприятливе середовище. Так, для створення і розміщення подібних систем потрібно мінімум часових витрат та інших ресурсів.

Благоустрій території за рахунок мобільного озеленення дозволяє розмістити необхідну кількість квадратних метрів озеленення на невеликих ділянках міського простору, а так само використовувати поверхні і території, раніше не задіяні для організації зелених просторів. Як і малі архітектурні форми, мобільні системи озеленення вносять різноманітність в міське середовище (рис.2.1., 2.2.).

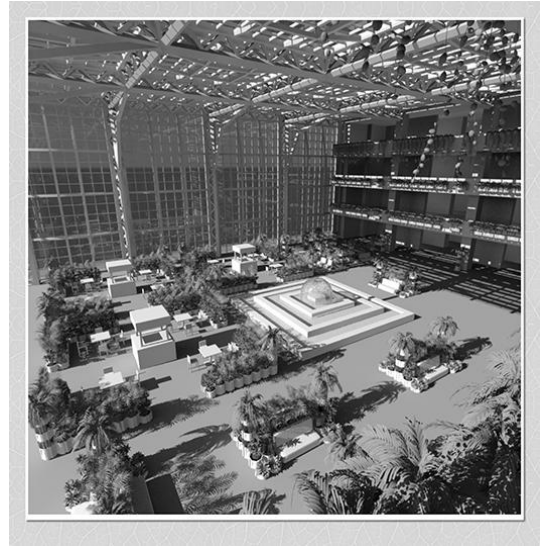

Рис.2.1., 2.2. Проекти функціонально-декоративного оздоблення інтер'єру громадської будівлі засобами мобільної системи озеленення [5].

Введення мобільних систем озеленення в планувальну урбанізовану структуру відбувається на трьох містобудівних рівнях:

1 рівень: планування міського округу, поселення, населеного пункту.

Актуальні екологічні проблеми сучасних міст необхідно вирішувати на містобудівному рівні. Планування міських структур повинно здійснюватися з урахуванням сформованої міської тканини, великих міських просторів і мас. Тільки застосування комплексного містобудівного підходу може вирішити проблеми нестачі озеленення сучасних міст.

2 рівень: планування району, мікрорайону.

На цьому рівні необхідно вирішувати проблеми нестачі озеленення для певного типу забудови, враховувати своєрідність місцевості та архітектуру будівель, надавати неповторний індивідуальний озеленений образ міському середовищу.

3 рівень: благоустрій території.

Благоустрій території за рахунок мобільного озеленення дозволяє розмістити необхідну кількість квадратних метрів озеленення на невеликих ділянках міського простору, використовувати поверхні і території раніше не задіяні для організації зелених просторів. Мобільні пересувні системи озеленення можуть бути елементами благоустрою (рис.3).

Рис.3 Мобільні пересувні системи озеленення [6].

Мобільні системи озеленення грають три основних ролі:

1. Утилітарну роль;

(Полягає в забезпеченні функціональної різноманітності за допомогою озелених просторів, а також у виявленні просторових композиційних і функціональних зв'язків).

2. Санітарно-гігієнічну роль;

(Полягає у формуванні повноцінного простору міського середовища, відповідного вимогам комфорту – нейтралізація негативних факторів: шуму, пилу, газу, перегріву і так далі).

3. Естетичну роль;

(Полягає у створенні сприятливих умов в місті з точки зору психологічного та емоційного комфорту і в організації композиційно-художніх просторів, у створенні композиційних зв'язків між природою і урбанізованими територіями).

Як і малі архітектурні форми, вони вносять різноманітність у міське середовище (рис.4.1.,4.2.).

Рис. 4.1., 4.2. Малі архітектурні форми для встановлення в житлових зонах [7].

Сучасні вимоги до архітектурно - планувальної організації зон екологічного комфорту визначаються наступними тенденціями:

- вирішенням екологічних проблем міста, які потребують створення і вдосконалення великих зелених зон;
- зростанням ролі духовних цінностей: потребою суспільства в охороні національного пейзажу, пам'яток культури та природи;
- пріоритетним значенням естетичних вимог;
- розвитком різноманіття форм садово-паркової архітектури, а також створенням нових видів рослин, що виживають в несприятливій екологічній обстановці великих міст;
- пропозицією нових рішень для створення зон екологічного комфорту, а головне - рішенням проблеми нестачі місця в міському просторі для розміщення таких зон.

Питання організації зон екологічного комфорту на тлі динамічного розвитку міста в контексті останньої з перелічених тенденцій буде вставати все гостріше.

Житлові зони міста.

Комфортне проживання в міському середовищі, як правило, не обмежуються тільки будівництвом комфортабельного житла, а включає в себе й організацію зон екологічного комфорту. На сьогоднішній день такі завдання в основному вирішуються за допомогою традиційних прийомів, тобто створенням парків, скверів, бульварів, дворів, збільшенням зелених насаджень міських вулиць і так далі [1]. Випадки, в яких традиційні прийоми озеленення не можливі й шляхи вирішення несприятливої екологічної обстановки за рахунок впровадження мобільних систем озеленення, наведені на (рис. 5.1., 5.2.).

Збільшення рівня автомобілізації призвело до появи низки екологічних проблем у житловій забудові: надмірний шум, вібрація, загазованість, пил. Крім того, під місця зберігання особистого автотранспорту стали використовувати газони, дитячі майданчики, сквери, місця активного і пасивного відпочинку в дворових територіях.

Рис. 5.1.,5.2. Мобільні системи озеленення для створення огорожі біля доріг [8].

Для розвантаження існуючої вулично-дорожньої мережі зводяться магістральні вулиці та дороги. Разом із заходами по шумозахисту, необхідно проводити і роботи з благоустрою території та забезпечення нормованого озеленення. За рахунок мобільних систем озеленення можна вирішити ряд таких проблем [3].

Висновки

Впровадження в структуру міських просторів мобільних систем озеленення повинно бути планувально обґрунтованим і складається на основі композиційної побудови його загальної структури з урахуванням необхідних просторових зв'язків. Композиція озеленення будь-якого простору за допомогою подібних систем може включати кілька складових:

- Дерева і чагарники в контейнерах;
- Багаторівневі квіткові композиції;
- Різноманітні водні пристрої з використанням модульних елементів;
- Малі архітектурні форми та ін.

Ландшафтний дизайн з мобільними системами формування рекреації дозволяє досягти більшої естетичної виразності міським просторами, а також створити цікаву середу для життя і комунікації жителів міста, організувати більш комфортну і близьку до природи середовище проживання людини [2].

Література

1. Булдакова Е. А. Решение проблем экологии путем организации мобильных систем озеленения // Технические науки: теория и практика: материалы междунар. науч. конф. (г. Чита, апрель 2012 г.). — Чита: Издательство Молодой ученый, 2012. — С. 112-119.
2. Вотинов М.А. Общественные пространства как объекты гуманизации городской среды. / М.А. Вотинов. — Сб. науч. трудов «Проблемы теории и истории архитектуры Украины. — Одесса, ОГАСА, 2013. — С. 214-222
3. Крижановская Н.Я. Основы ландшафтного дизайна. Учебник. / Н.Я. Крижановская. — Харьков, из-во «Константа», 2002. — 246 с.
4. [Электронный ресурс] Режим доступа до журн.:
<http://www.trendhunter.com/trends/billboard-park>
5. [Электронный ресурс] Режим доступа до журн.:
<http://visualrheumatology.ru/pfdo.html>
6. [Электронный ресурс] Режим доступа до журн.:
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Vertical_Garden_during_Lalbagh_Flower_show_August_2013_-_2.JPG
7. [Электронный ресурс] Режим доступа до журн.:
<http://www.urbangardensweb.com/2014/02/19/botanical-tiled-vertical-garden-jardin-jardin/>
8. [Электронный ресурс] Режим доступа до журн.:
<https://www.pinterest.com/pin/368380444494391029/>

Аннотация

Рассмотрены современные разработки ландшафтной архитектуры, в которых мобильные системы озеленения и ландшафтный дизайн являются основными методами формирования ландшафтного благоустройства архитектуры жилых комплексов.

Ключевые слова: ландшафтное благоустройство, ландшафтный дизайн, открытое общественное пространство, мобильные системы озеленения.

Annotation

In the article the modern trends of mobile vertical gardening and landscaping, where mobile vertical gardening and landscaping are the main methods of forming complexes landscape architecture landscaping of new development.

Keywords: mobile vertical gardening, landscaping improvements, landscaping, open public space.

АРХИТЕКТУРА БУДІВЕЛЬ І СПОРУД

УДК 725.2

Алимадад Солтани - Али
*аспирант кафедры основ архитектуры
и архитектурного проектирования
Киевского национального университета
строительства и архитектуры*

ФАКТОРЫ, ВЛИЯЮЩИЕ НА РЕКОНСТРУКЦИЮ РЫНКОВ И ФОРМИРОВАНИЕ ТРК

Аннотация: в работе рассмотрены факторы, оказывающие влияние на формирование функционально-планировочных и архитектурно-пространственных решений торгово-развлекательных комплексов (ТРК) в условиях частичной реконструкции с модернизацией существующих рынков и рыночных площадей Ирана. Среди факторов выделены основные и дополнительные предпосылки, оказывающие влияние на архитектуру торгово-развлекательных зданий и их комплексов в различных природно-климатических, градостроительных и социально-экономических условиях.

Ключевые слова: факторы, условия, торгово-развлекательные комплексы, рыночные площади, природно-климатические зоны, градостроительные аспекты, реконструкция, модернизация.

Современные условия и темпы развития постиндустриального общества требуют быстрого реагирования на динамичные изменения свободного рынка. Старны, которые разработали гибкую программу перехода на рыночные отношения, сегодня входят в число самых экономически развитых государств мира. Рынок (в прямом и в переносном смысле этого слова) формирует новые социально-экономические отношения в обществе и, сам динамично изменяется и трансформируется, реагируя на новые условия товарооборота.

Среди факторов, влияющих на формирование архитектуры всех зданий можно выделить две значительные группы: основные и дополнительные факторы. К основным (т.е. универсальным, влияющим на архитектуру зданий всех типов) можно отнести: социально-экономические, природно-климатические и градостроительные факторы. Действительно, например градообразующие факторы (такие как: наличие производства, наличие близких

транспортных развязок, узлов и артерий, а также возможность дальнейшего перспективного развития города, наличие производственных и торговых магнитов) не долгие десятилетия определяют уровень и интенсивность развития отдельных городов и целых экономических регионов.

В таком составе основные факторы формируют комплекс первопричин, которые мотивируют и инициируют проектирование нового строительства, реконструкции и реконструкции с модернизацией зданий и комплексов. К группе **социально-экономических** относятся: рост благосостояния населения и острая потребность в высококачественном обслуживании; развитие экономики страны, которое стимулирует рост качества товаров и услуг, рост товарооборота и изменение его структуры; рост удельного веса продовольственных магазинов и рынков; рост числа населения страны, охваченных рыночной торговлей; неравномерность обеспеченности городского и сельского населения Ирана; сезонные колебания численности городского населения; необходимость формирования эффективной городской сети и государственной сети предприятий рыночного обслуживания населения; потребность населения в снижении радиусов транспортной и пешеходной доступности рынков, снижении времени обслуживания и развития дополнительных услуг.

Группа градостроительных факторов также является одной из важнейших в формообразовании архитектуры зданий ТРК и формировании рыночных городских площадей. Исторически сложилось так, что ТРК и рыночная площадь являются культурным центром города. Учитывая дороговизну современных городских территорий и острую потребность большинства торговых предприятий в системном расширении площадей, при проектировании ТРК эта проблема решается проектировщиками путём увеличения этажности (при возможности или переноса части торговых павильонов) и корпусов (через переходы) на сопредельную территорию или выноса их в пригородную зону. Одним из важнейших аспектов в реконструкции персидских ТРК является прямоугольная периметральная застройка торговых кварталов с традиционной четкой ориентацией осей „север-юг” и „восток-запад”, а также градостроительных осей, определенных активными доминантами в застройке (куполами мечетей, башнями минаретов, современными высотными зданиями и т.п.). По данным статистического управления Ирана городское население страны в 2014 году составляло 63,2 млн чел, что на 8,7% выше чем в 2010 году. Доля городского населения сост. 61% и по прогнозам специалистов будет расти. Таким образом, потребность населения в ТРК возрастет.

На основе перечисленных предпосылок возникает острая необходимость в расширении типологического ряда ТРК, разработке рекомендаций по формированию их сети, их систематизации и классификации по величине, вместимости номенклатуре и другим признакам. К типологическим факторам относятся изменения номенклатуры этого типа предприятий и изменения норм их проектирования. Выше было отмечено, что в структуре рынков можно выделить четыре основные функциональные зоны: торговля; зона транзита покупателей; транспортная и разгрузочная зона (обеспечивающая удобные подъезды и погрузочно-разгрузочные работы); складская зона (включающая помещения холодильных камер, складов, боксов, хранилищ, ангаров и т.п.). На этом фоне прослеживается формирование еще одного немаловажного блока – группы вспомогательных и обслуживающих помещений. По принципу работы современных супермаркетов, все чаще встречаются смешанные (полифункциональные) ТРК, где в изобилии продаются и продовольственные (около 60%) и непродовольственные товары, а также присутствует ряд помещений досуговой группы. Необходимо отметить, что в Иране (как и многих мусульманских странах) практически отсутствуют научно обоснованные нормы проектирования различных по величине, специфике и размещению в городской структуре ТРК. Расширение номенклатуры и площадей помещений неизбежно повлечет за собой увеличение общей площади ТРК. Но при растущей дороговизне городских территорий, вероятнее всего площадь комплекса будет увеличиваться по вертикали – за счет роста этажности зданий и их отдельных блоков. Необходимо отметить, что с 2008 года номенклатурный ряд ТРК представлял торговые предприятия с площадью торговой зоны 3600, 4800, 6000, 9000, 12000 м². По прогнозам специалистов, для относительно полного представления товарного промышленного и продовольственного ассортимента ТРК нижний предел типологического ряда в перспективе поднимется до 6 тыс м². При этом, в настоящее время около 72% действующих в Иране рынков имеют торговую площадь в пределах 15000 – 20000 м² (рис.1).

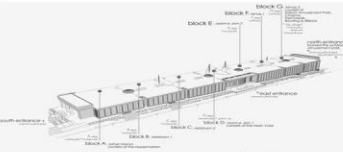
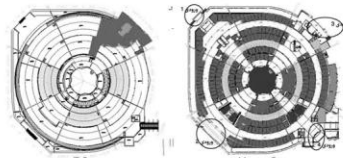
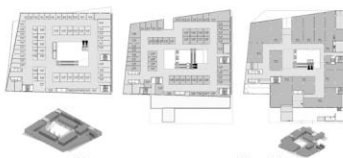
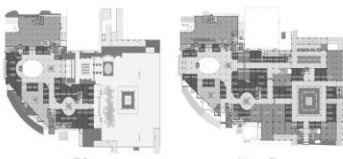
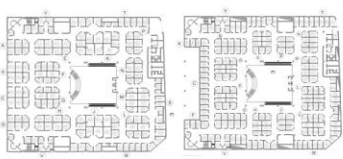
Названия объекта	Общий вид комплекса	Дизайн интерьера	Схема комплекса (в плане)
1-Исфахан Сити Центр (Торгово-развлекательный центр, офисы) Исфахан, Иран, 2012 г.			 Количество этажей - 7 Общая площадь - 470,000m ²
2-Лалэ Парк (Торгово-развлекательный центр) Тебриз, Иран 2012 г.			 Количество этажей - 6 Общая площадь - 26,500m ²
3-Першян Гольф комплекс (Торгово-развлекательный центр, отель и туристический центр) Шираз, Иран 2011 г.			 Количество этажей - 2 Общая площадь - 500,000m ²
4-Алмас э шерг (Торгово-развлекательный центр) Мешхед, Иран, 2001 г.			 Количество этажей - 6 Общая площадь - 75,000 m ²
5-Базар Чорсу (Торгово-развлекательный центр) Тегеран, Иран, 2015 г.			 Количество этажей - 7 Общая площадь - 5,700 m ²
6-Мега Молл (Торгово-развлекательный центр) Тегеран, Иран, 2015 г.			 Количество этажей - 5 Общая площадь - 190,000 m ²
7-Тирожэ шопинг центр (Торгово-развлекательный центр) Тегеран, Иран, 1999 г.			 Количество этажей - 4 Общая площадь - 35,000 m ²
8-Прома комплекс (Торгово-развлекательный центр) Мешхед, Иран, 2004 г.			 Количество этажей - 4 Общая площадь - 25,000 m ²

Рис. 1. Анализ практики проектирования и строительства современных ТРК в Иране

Стремительное развитие научно-технического процесса и формирование пост-индустриального общества с нанотехнологиями будущего обусловили очевидное функциональное несоответствие ряда **торгово-технологических** решений действующих ТРК. Иными словами, существующая функционально-планировочная структура большинства торгово-развлекательных комплексов не может удовлетворить все возрастающие требования к проектированию, строительству и эксплуатации предприятий этого типа. Современные **торгово-технологические** условия предусматривают оснащение торговых и складских помещений ТРК специальным оборудованием, оснащенным индикаторами и датчиками, сенсорами и электронными весами. Торгово-технологические и инженерно-технические факторы тесно взаимосвязаны между собой. К *инженерно-техническим* факторам относятся: обновление и модернизация торгового оборудования; развитие автоматизации и механизации производственных процессов; совершенствование инженерных систем, оборудования и конструкций; внедрение нового и повышение существующего технического уровня оборудования, применение прогрессивных конструкций и местных строительных материалов при модернизации и новом строительстве; наличие проектно-строительной базы.

Многочисленные литературные источники и натурные исследования свидетельствуют о том, что основные параметры и особенности *природно-климатических* условий Ирана в целом и отдельных его районов предопределяют способ жизни населения и сам его характер. Так, например, здания рынков, проектируемые в холодном климате (Тегеран, Тебриз) имеют компактную планировочную структуру (точечную, линейную), что б сохранить тепло в помещениях в зимнее время. В городах страны с жарким и сухим климатом (Ахваз, Шираз, Керман) возникает острая потребность в проветривании торговых павильонов, которые размещаются чаще всего П-образно или „каре”, с целью закрыть основные досуговые и торговые площади от палящего знойного солнца (организовав своеобразный пассаж или специальные вентканалы – бадгиры).

Природа и климат Ирана характеризуются своим разнообразием и даже резким контрастом. Поэтому, исходя из температурно-влажностного режима и режима инсоляции, интенсивности осадков и преобладающих сезонных ветров в работе выделены шесть характерных природно-климатических зон (ПКЗ): зона влажного субтропического климата (южное побережье Каспийского моря – ПКЗ – I); зона горно-степного и горно-лесного климата (западный Иран и Копет-Даг – ПКЗ – II); зона горного полупустынного климата (северный и восточный Иран – ПКЗ – III); зона горного сухого субтропического климата (южный Иран – ПКЗ – IV); зона климата субтропических пустынь (Иранское

нагорье и Горгано-Атрекская неизменность – ПКЗ – V); зона климата южных и субтропических пустынь (набережная Персидского и Оманского залива – ПКЗ – VI).

Таким образом, разнообразие природно-климатических условий такой большой страны как Иран, безусловно отразится на объемно-пространственной композиции зданий ТРК: от скатных крыш для стока воды при таянии снега – на севере, до плоских крыш разнообразных солнцезащитных устройств и вентиляционных каналов (бадгиров) – на юго-востоке государства.

Подводя итоги этого этапа исследования, можно сгруппировать основные *факторы*, влияющие на формирование архитектуры современных рынков, по следующим направлениям: общество и технологии (социально-экономические; торгово-технологические); место и условия строительства (градостроительные; природно-климатические); культура (историко-культурные; этно-демографические факторы); архитектура (типологические, конструктивные; инженерно-технические); проектирование (эстетические факторы, наличие местных строительных материалов, наличие необходимой проектно-строительной базы).

Список литературы:

1. Ашрафян К.З. Падение державы Сефевидов (1502-1722) / Ашрафян К.З. — М., 1951 г.
2. Иванов М.С. История Ирана. / Иванов М.С. М. 1977.
3. Куция К.К. Города и городская жизнь Сефевидского Ирана / Куция К.К. — М., 1967 г.
4. Куция К. Города Восточного Закавказья в XVI - XVII вв. / Куция К. — Тбилиси, 1976.
5. Мюллер А. История ислама с основания до новейших времен / Пер. с нем. под ред. Н.А. Медникова. Т. I—IV. СПб, 1895-1896; М., 2004. Ч. I (т. 1-2). С.148-149.
6. Пирния М. Знакомство с исламской архитектурой Ирана [14-й изд.]/ Пирния М. – Т.: соруш, 2009 – 389 с. (на персидском языке)
7. Architecture of the Islam world. Its History and Social Meanings//Texts by E.J. Grube, J. Dickie, O. Grabar et al. Ed. G. Michell. L., 1984.
8. Enzyklopaedia des Islam / Encyclopedia of Islam (далее — EI). 1-4. Leiden-Leipzig / Leyde-London(1908). 1913-1934. Iered.
- Fehervari G. Mihrab // El. New Ed. VII. P. 7—8; Hasan S.M. Op. cit. P. 65-72.
9. Hillenbrand R. Islamic Architecture: Form, function and meaning. Cairo, 2000 [первое издание: Edinburgh, 1994].
10. Pope A. U. Persian architecture. L.; N.Y., 1965.

Анотація

В роботі розглянуто фактори, що справляють вплив на формування функціонально-планувальних та архітектурно-просторових рішень торговельно-розважальних комплексів (ТРК) в умовах їх часткової реконструкції з модернізацією існуючих базарів та ринкових площ Ірану. Серед факторів виділено основні та додаткові (другорядні) передумови, що формують архітектуру торгово-розважальних будівель і їх комплексів в різноманітних природно-кліматичних, містобудівних та соціально-економічних умовах.

Ключові слова: фактори, передумови, торгово-розважальні комплекси, ринкові майдани, природно-кліматичні зони, містобудівні аспекти, реконструкція, модернізація.

Abstract

We consider factors that influence the formation of functional-planning, architectural and spatial solutions of trade and entertainment complexes (TRC) in terms of their partial reconstruction with the modernization of the existing market places and bazaars of Iran. Among the factors, which were identified are: basic and additional (secondary) conditions, that form the architecture of shopping and entertainment buildings and their systems in a variety of climatic, urban and socio-economic conditions.

Key words: Factors, preconditions, shopping centers, market squares, climatic zone, city planning aspects, reconstruction, modernization.

УДК 728.51:504.75:338.48(045)

В. В. Савченко,

студент, 4 – го курсу

Національного авіаційного університету, м. Київ, Україна

Г. М. Агєсєва,

канд. техн. наук, с.н.с.

Національного авіаційного університету, м. Київ, Україна

ОБ'ЄКТИ ГОТЕЛЬНОГО БІЗНЕСУ: ПОШУК ЕКОЛОГІЧНИХ РІШЕНЬ

Анотація: наведено результати дослідження сучасного досвіду будівництва екоготелів. В якості об'єктів дослідження обрано 4 екоготеля, побудовані упродовж 2000-2013 рр. в різних частинах світу. Це - різноманітні за кількістю та категоріями номерів будівлі та комплекси оригінальної

архітектури, інженерні рішення яких базуються на використанні сучасних технологій скорочення техногенного навантаження на довкілля.

Ключові слова: архітектура, громадські будівлі, готелі, екоготелі, енергоефективність, довкілля.

Актуальність теми. Готельна індустрія як вид економічної діяльності включає надання готельних послуг і організацію короткострокового проживання приїжджих. Готелі розглядаються як головний класичний тип підприємства розміщення, який має номерний фонд, набір обов'язкових послуг, визначений асортимент додаткових послуг.

У готельному підприємстві послуги розміщення, послуги ресторанного господарства та інші доповнюють одна одну, у більшості випадків вони є взаємозалежними і сприймаються споживачем як єдине ціле. З урахуванням того, як вони оформлені та скомбіновані в єдиний комплекс, складається певний тип підприємства.

Особливої уваги потребує будівництво екоготелів, що набувають популярності [1-5].

Мета роботи – висвітлення сучасного досвіду будівництва екоготелів та особливостей їх архітектурно-планувального вирішення.

Основні результати дослідження. Будівництво екоготелів налічує 20-річний досвід, але значні зміни та результати досягнуті лише упродовж останніх 5-10 років в Європі, США, а також в країнах Азії. Свідчення тому - розробка критеріїв зеленого будівництва та кількість будівель, побудованих і сертифікованих відповідно до них. Це, насамперед, пов'язано з впровадженням новітніх технологій, спрямованих на ефективне використання природних ресурсів, максимальне зниження впливу будівництва та експлуатації готелю на довкілля тощо. Для початкового етапу - будівництва - це затратні заходи, окупність яких – один з вагомих важелів прийняття рішення щодо доцільності капіталовкладень. За даними експертів, частка екоготелів в країнах Західної Європи та США рідко перевищує 20% від загальної кількості готелів [2].

Сучасні готельні підприємства в Україні характеризуються типовою структурою послуг, низькою спеціалізацією. Поряд із традиційними повносервісними готелями створюються спеціалізовані підприємства, зорієнтовані на обслуговування певної категорії туристів, які формують запит на оригінальну архітектуру будівель та споруд, ландшафтний дизайн, безпечне навколишнє середовище, високий рівень комфорту перебування під час відпочинку. На даному етапі розвитку готельного бізнесу українські експерти розробили систему екологічної сертифікації для малих та середніх готелів та ресторанів з урахуванням наступних факторів: енергозбереження, економія

водних ресурсів, забезпечення органічними продуктами харчування, застосування засобів для миття та чищення без шкідливих для природи компонентів, проведення просвітницьких заходів для відвідувачів тощо. На жаль, кількість екоготелів в Україні невелика. Це, насамперед, екоготелі «Хутір Тихий» (Чернівецька обл.), «ШишкіNN» (Чернігівська обл.), «Косів» (Івано-Франківська обл.) та інші.

Світова практика свідчить про те, що основні відмінності екоготелів від інших готелів полягають у тому, що більшість з них знаходяться в заповідних природних зонах та функціонують за принципом гармонійного сусідства з природою, не забруднюючи довкілля продуктами життєдіяльності туристів. Впровадження інноваційних рішень дозволяє знизити:

- рівень забруднень, що потрапляють у повітря, воду, ґрунт, і, як наслідок, - скоротити навантаження на міську, приміську інфраструктуру (на 34% скорочуються обсяги викидів вуглекислого газу [5];
- потреби у електроенергії на 25%, води – на 11 % [5].

Потреба у залученні значних інвестицій на початковому етапі накладає свої «відбиток»: сучасні екоготелі, в багатьох випадках, мають невеликі розміри або неповний комплекс екопослуг.

В якості об'єктів дослідження обрано 4 екоготеля категорії 4-5***, побудовані упродовж 2000-2013 рр. в різних частинах світу (рисунок 1). Три країни, на території яких побудовані об'єкти дослідження, мають достатньо високий екологічний рейтинг: Швеція (9 місце), Канада (24 місце), Південна Америка (29 місце). Виключенням є Індонезія – 112 місце (таблиця 1).

Проектування об'єктів дослідження виконувалось з урахуванням природно-кліматичних особливостей умов районів будівництва (таблиця 1) шляхом поєднання архітектурних, конструктивних та інженерних рішень.

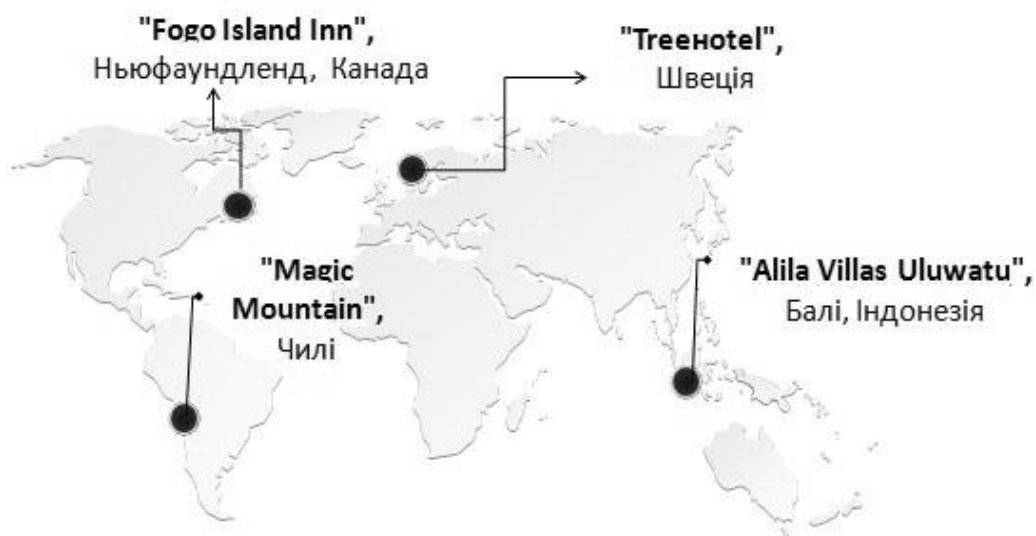

Рисунок 1. Географія об'єктів дослідження

Таблиця 1. Основні характеристики кліматичних умов

Умови району будівництва	Об'єкт дослідження			
	«Fogo Island Inn»	«Alila Villas Uluwatu»	«Magic Mountain Lodge»	«Treenotel»
1	2	3	4	5
Район будівництва	Ньюфаундленд, Канада	Балі, Індонезія	Чилі, Південна Америка	Харадс, Швеція
Екологічний рейтинг серед країн за 2014 рік*	24 місце	112 місце	29 місце	9 місце
Клімат	Волого-континентальний	Екваторіально-мусонний	Помірно-океанічний	Помірний
Розрахункові температури зими, літа (за рік, t °C)	+ 7,4 (max) + 0, 9 (min)	+28 (max) + 27 (min)	+22 (max) +3 (min)	+20 (max) -17 (min)
Кількість опадів (за рік, мм)	1 187	1 732 (з них 50-60 днів сезон дощів – 621 мм)	100-800	500
Кількість сонячних годин (за рік)	2066	163	215	187
Вологість повітря, %	< 54 (квітень) 92 (вересень)	78	56 (листопад), 93 (червень)	76

Примітка: * - віддзеркалює результативність екологічної політики країн світу.

Аналіз архітектурно-планувальних рішень обраних об'єктів свідчить про те, що це – різноманітні за кількістю та категоріями номерів будівлі («Fogo Island Inn», «Magic Mountain») або комплекси оригінальної архітектури (рисунок 2, таблиця 2).

а)

б)

в)

г)

Рисунок 2. Екоготелі: а – «Treenotel», Швеція, 5*, 2000 р.; б – «Fogo Island Inn», Ньюфаундленд, Канада, 2013, 5*; в – «Magic Mountain», Чилі, Південна Америка, 2005, 4*; г – «Alila Villas Uluwatu», Балі, Індонезія, 2009, 5*

Таблиця 2. Основні показники архітектурно-планувальних рішень

Показник	Об'єкт дослідження			
	"Fogo Island Inn"	"Alila Villas Uluwatu"	"Magic Mountain Lodge"	"Treenotel"
Рік будівництва	2013	2009	2005	2000
Категорія готелю	5*	5*	4*	5*
Кількість поверхів	4	1	5	1

Кількість номерів	29 номерів-люкс	50 номерів-люкс, 35 вілл (номер на 1 особу з терасою та басейном - 291 м ² , номер на 2 особи - 582 м ² ; номер на 3 особи - 2000-3000 м ²)	20 номерів, в т.ч.: 12 номерів (15 м ²) - 2 нижніх поверхи; 5 номерів-стандарт (10 м ²) – середній поверх; 3 номери на 2 особи (2 верхніх поверхи)	6 номерів (окремі котеджі)
Площа забудови	4 500 м ²	Ділянка – 44 642 м ² Забудова – 58 635 м ²	Розташований на території заповідника понад 100 тис. га	Котеджі: The Mirrorcube - 25 м ² The Bird's Nest - 20 м ² The UFO - 20 м ² The Cabin - 25 м ² The Dragonfly- 54 м ² The Blue Cone - 25 м ²
Висота над землею	15 м (частина)	–	Висота всієї гори 15 м	4-6 м

Об'ємно-планувальні рішення більшості будівель є простими за геометрією (паралелепіпед, куб або їх поєднання); низка вертикальних огорожувальних конструкцій є глухими, що у комплексі з іншими заходами забезпечує захист від надмірних тепловитрат.

Виключенням є будівля готелю «Magic Mountain Lodge» - п'ятиповерховий конус, огорожувальні конструкції якого виконані із каменю. Для теплозахисту нахилених огорожувальних конструкцій використовується суцільний рослинний матеріал, полив та зрошення якого здійснюється за допомогою водяних потоків. Останні формуються з дощової води, які з заданою інтенсивністю та періодичністю стікають зверху донизу. Для виключення попадання прямих сонячних промінів віконні прорізи виконано за принципом «слухових вікон», які мають вертикальне скляне заповнення.

Серед комплексу будівель екоготелю «Treenotel», побудованих без фундаментів на живих деревах, є котеджі оригінальної архітектури:

- «The UFO», який нагадує літаючу тарілку, що виконана з композитних матеріалів (рисунок 3, а);
- «The Bird's Nest», облицювання якого дерев'яними елементами дозволило створити образ пташиного гнізда (рисунок 3, б);

- «The Mirrocube», алюмінієвий каркас, який оповитий навколо стовбура дерева. Для запобігання зіткнення птахів зі стінами котеджу використано покриття із інфрачервоної плівки.

В екоготелі відсутня каналізація: передбачена місцева утилізація відходів, які спалюються (600°C) або заморожуються.

а)

б)

Рисунок 3. Складові екоготелю «Treenotel»:

а – котедж «The UFO»; б - котедж «The Bird's Nest»

Перемінна поверховість екоготелю «Fogo Island Inn» (рис.2, б) продиктована потребою зберегти природні скелі, рослинний (лишайники, ягоди тощо) та тваринний світ. Сонячні панелі, розміщені на даху, забезпечують підготовку гарячої води для постачання у готельні номери, в пральню, на кухню. Дощова вода, зібрана у дві цистерни, що розташовані в підвалі, фільтрується та використовується для технічних потреб (туалети, прання білизни).

Надмірну кількість опадів, яка характерна для о. Балі, за допомогою системи очистки «Grey water recycling system», що призначена для повторного використання води, успішно застосовують для поливу рослин на території екоготелю «Alila Villas Uluwatu» (рис.2, г).

Інженерні рішення усіх будівель базуються на використанні сучасних технологій, що дозволяють скоротити техногенний вплив на довкілля під час експлуатації готелів (альтернативні джерела енергії, теплові насоси, збір дощової води для технічних потреб, місцева утилізація відходів життєдіяльності та інші).

Апробація і впровадження результатів дослідження

Результати досліджень:

- оприлюднені на VII Міжнародній науково-практичній конференції «Архітектура та екологія» [6];
- будуть використані в проектній практиці та в навчальному процесі.

Висновки

1. Екоготель - це результат сумісної праці архітекторів, інженерів, екологів, спрямований не тільки на забезпечення комфортних умов проживання та відпочинку туристів в унікальних природних зонах, але й на створення будівель, будівництво та експлуатація яких будуть «дружними» до довкілля.

2. Практика будівництва та експлуатації екоготелів свідчить про те, що вони є втіленням оригінальних авторських ідей архітекторів, орієнтованих на побудову екологічно безпечного та енергетично-раціонально майбутнього, в якому будуть успішно вирішені проблеми економії енергоресурсів та їхньої нестачі в країнах, що розвиваються.

Список використаних джерел

1. Готельний бізнес як один з найперспективніших напрямків розвитку України / О. Ю. Давидова, А.І.Усіна, І.В.Сегеда // Коммунальное хоз-во городов. - 2008. - №83. - С.391-396.
2. Еколюкс. Найзеленіші у світі екоготелі [Електронний ресурс]. – Режим доступ: <http://www.ecoluxhotels.com/index.php>
3. Хвоя. Здоровый и экологичный образ жизни [Электронный ресурс]. – Режим доступ: <https://hvoya.wordpress.com>
4. Некрашук, О. В. Україні зростає попит на екоготелі [Електронний ресурс]. – Режим доступ: <http://news.finance.ua/ua/news/-/328187/v-ukrayini-zrostaye-popyt-na-ekogoteli>
5. 4 причины преимущества эко-архитектуры / Е.Щапов [Электронный ресурс].- Режим доступ: <http://www.weareart.ru/blog/4-prichiny-preimucshestva-eko-arhitektury/>
6. Екоархітектура об'єктів готельного бізнесу / В. В. Савченко, Г. М. Агєєва// Матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. «Архітектура та екологія», 16-18 листопада 2015 р., м.Київ. – К.: НАУ, 2015. - С.163-165.

Аннотация

Представлены результаты исследования современного опыта строительства экоотелей. В качестве объектов исследования выбраны 4 экоотеля, построенные в 2000-2013 гг. в разных частях мира. Это – разнообразные по количеству и категориям номеров здания и комплексы оригинальной архитектуры, инженерные решения которых основаны на использовании современных технологий снижения техногенного влияния на окружающую среду. Ключевые слова: архитектура, общественные здания, отели, экоотели, энергоэффективность, окружающая среда

Annotation

Presented results of the research of modern ecohotels building experience. 4 ecohotels, built in 2000-2013, were chosen as object of research. Those are buildings different in terms of number and categories of rooms and complexes of original architecture, engineering solutions of which are based on the use of modern technologies and reduction of technogenic effects on the environment.

Keywords: architecture, public buildings, hotels, ecohotels, energy efficiency, environment.

УДК 72.01.

Ю. В. Івашко,*професор кафедри основ архітектури і архітектурного проектування,
Київський національний університет будівництва та архітектури***О. М. Чобітько,***старший науковий співробітник
Національного Києво-Печерського історико-культурного заповідника*

АНАЛІЗ ПЛАНУВАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ ЦЕРКОВ БАРОКО КИЇВСЬКОЇ, ЧЕРНІГІВСЬКОЇ, ПОЛТАВСЬКОЇ, СЛОБОЖАНСЬКОЇ ШКІЛ

Анотація: в статті описується планування мурованих церков бароко в межах основних архітектурних шкіл, проаналізовані основні типи планувань кожної школи на кожному з трьох періодів.

Ключові слова: школи бароко, Україна, церкви, планування, специфічні риси.

Попри велику кількість досліджень присвячених архітектурі бароко в Україні, існуючі відомості вимагають більш системного викладу з метою виявлення регіональних особливостей архітектурних шкіл, шляхів трансформації планів, для того аби показати як змінювались типи планів протягом трьох основних періодів. Було проаналізовано типи планів мурованих церков доби бароко по кількох зрізах: регіональний (київська, чернігівська, полтавська, слобожанська) і часовий (періоди бароко). Регіональний зріз типів планувань свідчить про наступне: найбільше розмаїття типів планів спостерігається в київській та чернігівській школах, менше – в полтавській та слобожанській. В київській школі найбільша варіативність типів планів спостерігається на високому (або середньому) періоді, в чернігівській – на пізньому періоді (рис.1). Кожна архітектурна школа козацького «гранчастого» бароко мала домінуючий тип плану. На основі аналізу певної кількості «знакових» об'єктів було встановлено, що в київській школі на ранньому періоді були поширені трьохкамерні церкви, на високому, в рівній мірі, трьохкамерні хрестаті, трьохнавні і змішаного типу з прибудовами. На пізньому періоді зазнали поширення трьохнавні храми і храми з планами змішаного типу з прибудовами. Були проаналізовані такі церкви, які умовно віднесені до київської школи (рис.1).

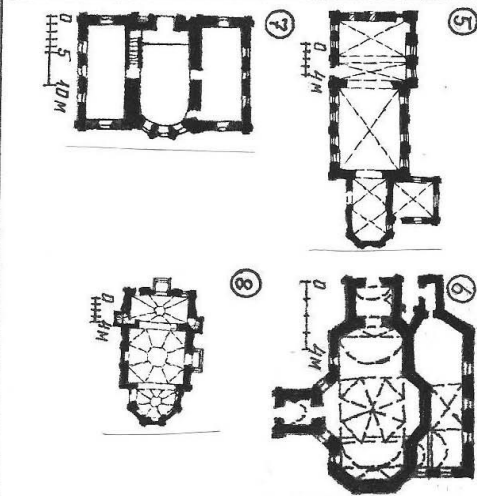
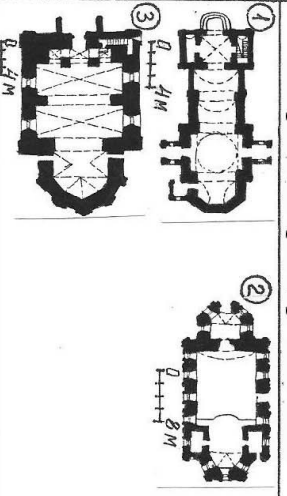
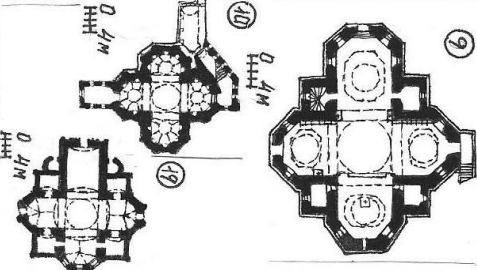
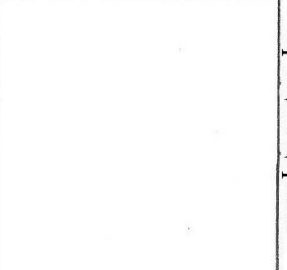
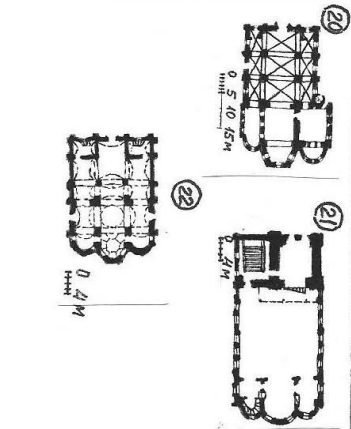
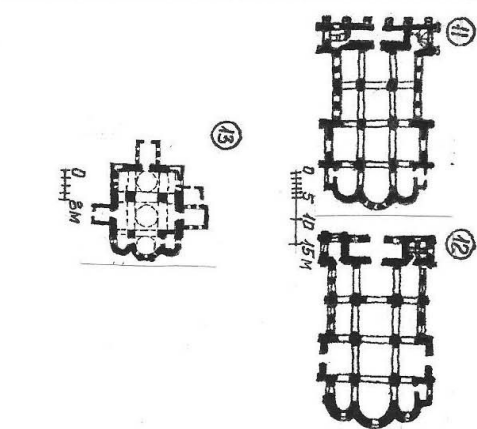
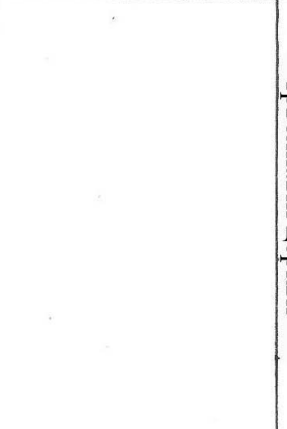
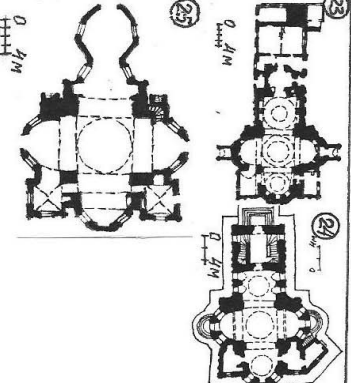
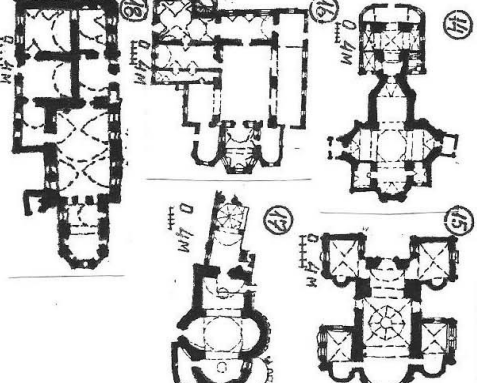
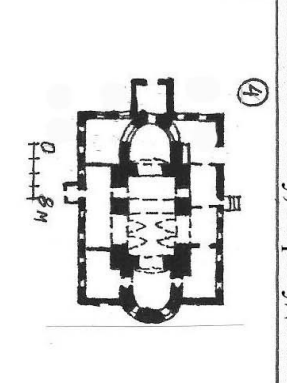
Київська школа українського бароко			
пізнє (поч. 1740-х кін.1770-х)	високе (1680-ті-поч.1740-х)	раннє (1648-1680-ті)	
		трихокамерні церкви 	
		хрещаті церкви 	
		трихопавні церкви 	
		змішаного типу, з прибудовами 	

Рис. 1

Експлікація до таблиці рис. 1:

1. Покровська церква в селі Сулимівка (1622-1629pp.)
2. Михайлівська церква в місті Переяслав-Хмельницькому (1646-1666pp.)
3. Іллінська церква в Суботові (1653р.)
4. Трапезна Братського монастиря з церквою Святого Духа (кінець XVII ст.)
5. Трапезна Видубецького монастиря з Спаською церквою (1696-1701pp.)
6. Іллінська церква (1692 р.)
7. Микільська «Слупська» церква Пустинно-Микільського монастиря (1715 р.)
8. Церква Феодосія Печерського (1698-1700 pp.)
9. Георгіївський собор Видубецького монастиря (1696-1701 pp.)
10. Всіхсвятська церква над Економічною брамою в Лаврі (1696-1698 pp.)
11. Військово-Микільський собор (1690-1693pp.)
12. Богоявленська церква Братського монастиря (1690-1693 pp.)
13. Вознесенська церква Флорівського монастиря (1722-1732 pp.)
14. Притиско-Микільська церква (1695-1707 pp.)
15. Церква Різдва Богородиці в Лаврі (1696 р.)
16. Трапезна церква Софійського монастиря (1722 р.)
17. Воздвиженська церква в Лаврі (1700 р.)
18. Трапезна Михайлівського Золотоверхого монастиря (1713 р.)
19. Вознесенський собор Вознесенського монастиря в Переяслав-Хмельницькому (1695-1700 pp.)
20. Церква свв. Петра і Павла на подолі (1744-1750 pp.)
21. Церква свв. Костянтина і Олени на Подолі (1757 р.)
22. Троїцька церква Китаївської пустині (1763-1767 pp.)
23. Покровська церква на Подолі (1766-1772 pp.)
24. Преображенська церква Красногірського монастиря в м. Золотоноша (1767-1771 pp.)
25. Церква Миколи Набережного (1772-1775 pp.).

В чернігівській школі на ранньому періоді зустрічаються трьохкамерні церкви і церкви з планами змішаного типу з прибудовами, але найбільш характерним для раннього періоду бароко чернігівської школи був тип хрещатої церкви (натомість в київській школі бароко він поширився на високому період бароко) (рис.2).

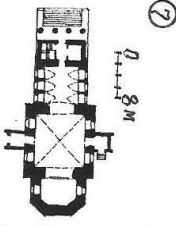
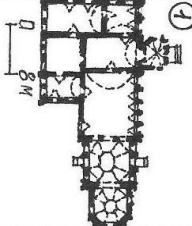
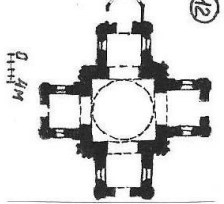
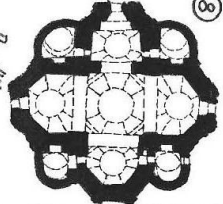
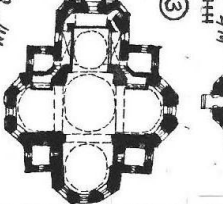
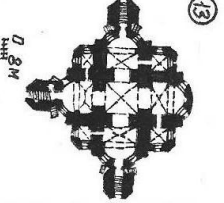
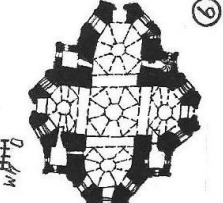
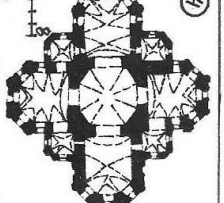
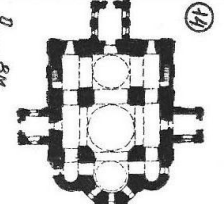
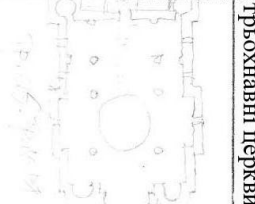
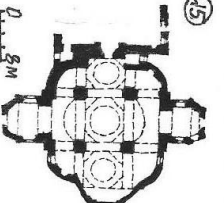
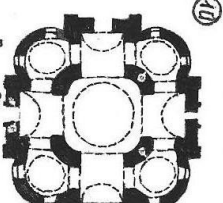
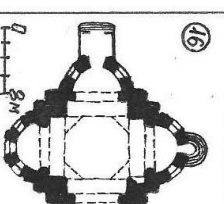
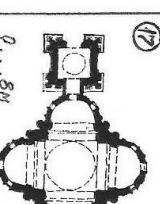
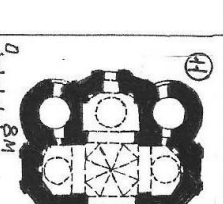
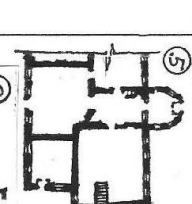
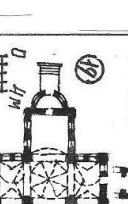
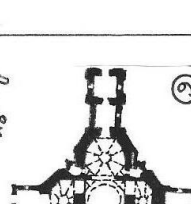
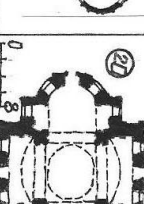
чернігівська школа українського бароко			
пізнє (поч. 1740-х-кін.1770-х.)	вис(1680-ті-почі1740-х)	раннє (1648-1680-ті)	
			трюхокамерні церкви
			хрещаті церкви
		 умовно віднесені до І періоду через схожість типів планів	
			трюхоанвні церкви
			близькі до квадрату п.
			тетраконові церкви
			
			змішаного типу з придб.
			
			

Рис. 2

Експлікація до таблиці рис. 2:

1. Введенська церква Троїцько-Іллінського монастиря (1677 р.)
2. Миколаївський собор в місті Ніжині (1658 р.)
3. Троїцький собор Густинського монастиря (1672-1676 рр.)
4. церква Різдва Богородиці в Седневі (1690 р.)
5. палатний корпус з Петропавлівською церквою в Спасо-Преображенському монастирі в місті Новгород-Сіверський (XVI-XVII ст.)
6. Успенський собор в місті Новгород-Сіверському (1671-1715 рр.)
7. церква в селі Великий Листвин (1742 р.)
8. Спасо-Преображенський собор в місті Прилуки (1710-1720 рр.)
9. церква св. Катерини в місті Чернігові (1715 р.)
10. Благовіщенський собор в місті Ніжині (1702-1716 рр.)
11. Петропавловська надвратна церква Густинського монастиря (1693-1708 рр.)
12. Воскресенська церква в місті Чернігові (1772-1799 рр.)
13. собор Різдва Богородиці в Козельці (1752-1764 рр.)
14. Георгіївська церква в селі Данилівна (1741-1756 рр.)
15. Спасо-Преображенська церква в місті Ніжині (1757 р.)
16. Вознесенська церква в Коропі (1764 р.)
17. Покровська церква в місті Ніжині (1765 р.)
18. церква св. Іоана Богослова в місті Ніжині (1752 р.)
19. Миколаївська церква в Козельці (1784 р.)
20. Введенський собор в місті Ніжині (1788 р.).

На високому періоді бароко в чернігівській школі зустрічаються трьохкамерні церкви, хрещаті близькі до квадрату і церкви з планами змішаного типу з прибудовами. На відміну від київської школи, в чернігівській школі на пізньому етапі спостерігається велика кількість хрещатих церков, тетраконхових та близьких до квадрату, а також церков з планами змішаного типу з прибудовами.

В полтавській школі на ранньому і високому періодах зустрічалися хрещаті і трьохнавні церкви, на пізньому – близькі до квадрату в плані і тетраконхові (рис.3).

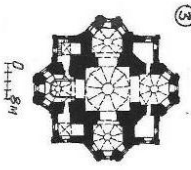
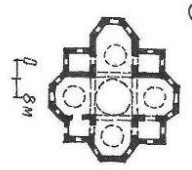
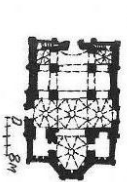
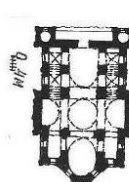
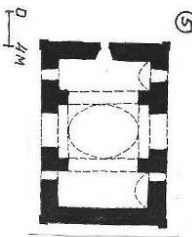
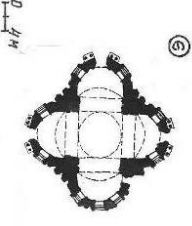
полтавська школа українського бароко			
пізніє (поч.1740-х-кін.1770-х)	високе (1680-поч.1740-х)	раннє (1648-1680-ті рр.)	
			хрещаті церкви
			грьохнаві церкви
			близькі до квадрату в плані
			тетраконові церкви

Рис. 3

Експлікація до таблиці рис. 3:

1. : Успенська церква в селі Лютецьки (1686 р.)
2. Преображенський собор Агарського монастиря (1684-1692 рр.)
3. Спасо-Преображенська церква в селі Великі Сорочинці (1732 р.)
4. Хрестовоздвиженський собор Хрестовоздвиженського монастиря в Полтаві (1699-1709 рр.)
5. Собор Різдва в місті Пирятин (1781 р.), Троїцька церква в Диканці (1780 р.).

В слобожанській школі на ранньому періоді зустрічаються трьохкамерні хрещаті, трьохнавні і церкви з планами змішаного типу з прибудовами (рис.4).

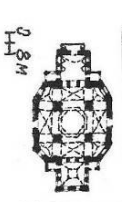
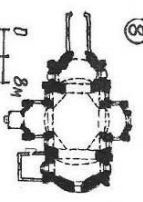
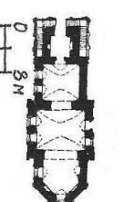
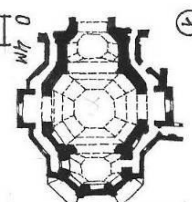
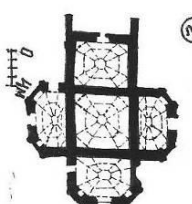
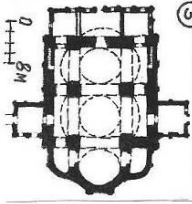
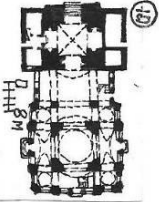
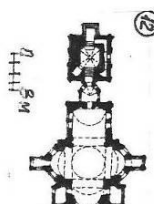
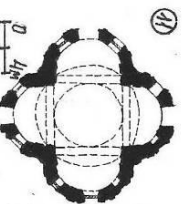
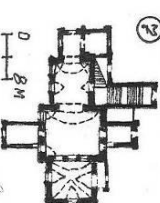
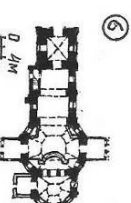
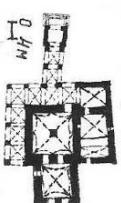
слобожанська школа українського барокко			
пізніє (поч.1740-х-кін.1770-х)	високе (1680-ті-1740-х)	раннє (1648-1680-ті)	
 			трьохкамерні церкви
			хрещаті церкви
			трьохнавні церкви
			близькі до квадрату
 			конхові церкви
	 		змішаного типу з прибуд.

Рис. 4

Експлікація до таблиці рис. 4:

1. Покровський собор в місті Харкові (1689 р.)
2. Спасо-Преображенський собор в місті Ізюмі (1684 р.)
3. Святодухівський собор в місті Ромни (1742-1746 рр.)
4. церква Різдва Богородиці Мовчанівського монастиря в місті Путивлі (1630-1636 рр.)
5. церква св. Миколая Козацького в місті Путивлі (1735-1737 рр.)
6. Миколаївська церква в місті Глухові (1693 р.)
7. Воскресенська церква в місті Суми (1702 р.)
8. Успенська церква в Китайгороді (1754 р.),
9. Покровський собор в місті Охтирці (1753-1762 рр.),
10. Успенський собор в місті Харкові (1771-1777 рр.),
11. Миколаївська церква в місті Китайгороді (1757 р.),
12. Михайлівська церква в місті Вороніжі (1776-1781 рр.).

На високому періоді зустрічаються трьохкамерні храми і храми з планами змішаного типу з прибудовами, на пізньому – трьохкамерні, близькі до квадрату і конхові.

Отже, попередній порівняльний аналіз планів кам'яних барокових церков в основних регіональних школах дозволяє сформулювати такі попередні висновки: кожна з шкіл на певному етапі дає свій характерний тип планів. Для Київщини це – трьохкамерні церкви, для Чернігівщини – хрещаті церкви, на Полтавщині і Слобожанщині паралельно існують кілька типів планів, однаково поширених на високому періоді. В чернігівській школі спостерігається тяжіння до хрещатих планів церков, які згодом трансформуються до близьких до квадрату і тетраконхових. Натомість в київській школі на високому періоді формуються група церковних планів змішаного типу. На пізньому періоді в київській школі успадковуються типи планів попередніх періодів – трьохнавні плани і плани змішаного типу, а в чернігівській школі паралельно з хрещатими планами формуються типи планів, близькі до квадрату, тетраконхові плани та плани змішаного типу. Утворені на їх основі близькі до квадрату, прямокутні та тетраконхові типи планів мали місце і в полтавській, і в слобожанській школі. В модифікованому вигляді конхові плани зустрічаються і в київській школі, що є свідченням того, що вони стали характерним типом плану всіх чотирьох шкіл.

Література

1. Вечерський В.В. Архітектурна і містобудівна спадщина доби Гетьманщини. Формування, дослідження, охорона. – К., 2001
2. Віктор Вечерський. Невідома Україна. Гетьманські столиці України. – К., 2008
3. Килессо С.К. Киево-Печерская Лавра. Памятники архитектуры и искусства. – М.: Искусство, 1975.
4. Крицький Б.О. Архітектурно-будівельна діяльність Степана Ковніра // Питання історії та будівельної техніки України. – К., 1959.
5. Карнабед А. Чернігів. Історико-архітектурний нарис. — Київ, 1969
6. Логвин Г.Н. Этапы развития и стилевые особенности украинского барокко // Памятники архитектуры Украины (новые исследования). – К., 1986.
7. Микола Кияниця. Українське бароко як явище світової культури // Образотворче мистецтво. –1990.
8. Сіткарьова О.В. Архітектурний ансамбль Києво-Печерської Лаври та її історичного оточення за доби гетьмана І.С.Мазепи. – К., 2005.
9. Сіткарьова О.В. Формування архітектурного ансамблю Києво-Печерської Лаври XVII- XX ст. – К., 2006.

Аннотация

В статье описывается планировка каменных церквей барокко в границах основных архитектурных школ, проанализированы основные типы планировок каждой архитектурной школы на каждом из трех периодов.

Ключевые слова: школы барокко, Украина, церкви, планировка, специфические черты.

Annotation

In the article was described the plans of bricks Baroque churches of the main architectural schools, were analyzed the main types of plans of each architectural schools at the each of thirds periods.

Key words: Baroque schools, Ukraine, planning, specific features.

УДК 727,5; 727.012

І. Л. Кравченко,*к.арх., доцент кафедри теорії архітектури КНУБА***Є. О. Загородня***магістр архітектури*

МОДУЛЬНЕ ПРОЕКТУВАННЯ КЛАСІВ ТА ЛАБОРАТОРІЙ ПОЗАШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ НАУКОВОГО СПРЯМУВАННЯ

Анотація: в статті розглядаються основні проблеми сучасного стану позашкільних навчальних закладів наукового спрямування, запропоновані прийоми проектування навчального блоку даного типу закладів шляхом вирішення модульної чарунки класів та лабораторій.

Ключові слова: модуль, позашкільні навчальні заклади, класи, лабораторії.

В Міністерстві освіти і науки 26 листопада 2014 року відбулося обговорення Громадською радою при МОН та представниками позашкільних навчальних закладів (надалі ПНЗ) проекту Концепції розвитку освіти України на період 2015–2025 років, де український політик, народний депутат України, член робочої групи розробників стратегії розвитку України та експерт проекту «Вибори та політичні процеси» USAID, Володимир Ковтунець, зазначив, що «...в законі позашкільна освіта має враховуватися як елемент освіти впродовж життя, послуги якої надаються особам починаючи з дошкільного віку та закінчуючи вищою освітою та вже працюючими людьми. Обов'язок держави – забезпечити доступ кожного до позашкільної освіти, а отже розвивати мережу закладів.» У свою чергу, учасники круглого столу внесли пропозиції щодо розвитку позашкільної освіти в рамках проекту Концепції розвитку освіти України на період 2015–2025 років [1]. Так розділ «Проблеми, досвід та перспективи» було запропоновано доповнити інформацією, що «...у позашкільлі за роки незалежності закрито 113 центрів науково-технічної творчості, 91 станцію натуралістів, 11 флотилій юних моряків і річковиків»; а також додати чинники – безперервність, наступність, інтеграційні процеси у навчанні й вихованні через усі складові структури освіти.

Також, щодо змісту освіти, було визначено необхідність забезпечити варіативність програм, розширити спектр навчальних програм за всіма напрямками позашкільної освіти відповідно до новітніх тенденцій освіти й технологій, перспектив розвитку національної культури і економіки, запитів ринку праці та соціального середовища, а також створити мережу науково-

дослідницьких лабораторій для здійснення учнівських наукових досліджень науково-технічних та суспільно-гуманітарних наук як спеціалізованих дослідницьких центрів в позашкільний й позанавчальний час.

У листі МОН № 1/9-40 від 29.01.15 року «Щодо збереження мережі позашкільних навчальних закладів», міністр освіти і науки України Сергій Квіт наголосив, що «...сьогодні позашкільні навчальні заклади здійснюють належне патріотичне виховання дітей та молоді, є організаторами масових національно-патріотичних заходів, військово-патріотичних ігор, естафет, змагань, конкурсів, фестивалів тощо. Цей напрям виховної роботи визначений пріоритетним в державній політиці.» [2].

Виходячи з такої пильної уваги до ПНЗ, враховуючи сьогодні відсутність належних наукових досліджень цієї сфери проектування та розвитку, виникає необхідність переосмислення цього типу будівель з урахуванням сучасних вимог, досягнень науково-технічного прогресу та теперішніх наукових та стилістичних віянь. Звертаючи увагу на стан теперішніх центрів, комплексів, палаців, будинків, клубів, станцій, кімнат, студій, шкіл мистецтв, початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів (шкіл естетичного виховання), спортивних шкіл, дитячо-юнацьких спортивних шкіл олімпійського резерву, фізкультурно-оздоровчих клубів інвалідів, дитячих стадіонів, дитячих бібліотек, дитячих флотилій, галерей та бюро, можна відмітити, що вони вже не відповідають своїм функціям, які були закладені при їх проектуванні, оскільки вони не є гнучкими до функціональних та часових перетворень.

У статті розглядаються позашкільні навчальні заклади з науково-дослідницькою спрямованістю, як такі, що є найбільш затребувані і функціонально насичені типи будівель в період розвитку технологій та науки, а також, враховуючи небувалий попит на інноваційні дослідження та їхні результати.

Для створення нового закладу позашкільної освіти необхідно усвідомлювати наявність можливості підлаштовуватися під гнучкий та мінливий світ. Подібні за функцією заклади в умовах безперервного удосконалення систем наукової бази, нових підходів до викладання та функцій, що постійно змінюються, мають бути гнучкими щоб не занепасти. Для цього потрібно визначити основну архітектурно-планувальну одиницю (модуль) для таких закладів. Для ПНЗ це є блок класів та лабораторій. Доцільно переглянути їх з точки зору багатофункціональності.

Приміщення спеціального та багатоцільового призначення, які використовуються в якості комбінованого класного приміщення і обладнані шторами для затемнення, з невеликим підсобним приміщенням для зберігання проекційної апаратури, а також кабінети фізики та хімії, слід передбачати з

приєднанням до газової, водопровідної та електричної мереж з централізованим інженерним рішенням, блокуванням. За умовами безпеки такі приміщення повинні мати роздільні виходи (не менше двох) в коридор. Кабінети фізики та хімії повинні бути безпосередньо з'єднані зі своєю лаборантською, яка розташовується за спиною вчителя.

Приміщення для групових занять повинні, крім входу з класних приміщень та спеціалізованих кабінетів, мати ще й другі входи (можливо, допускається через гардеробну).

Приміщення для практичних занять використовуються переважно тільки для зазначеної мети. Приміщення для практичних занять з фізики та хімії, вимагають влаштування роздільних виходів і установки швидкодіючих спринклерів, а також пристрої таких підлог, фізичні характеристики яких не сприяють накопиченню електричних зарядів. Хоча всі лабораторії дуже різні за призначенням: фізичні, хімічні, оптичні, медичні, лабораторії ізотопів і т.п., втім основою планування всіх лабораторій є організація та обладнання робочих місць. При цьому необхідно враховувати природне освітлення, інсоляцію, опалення, вентиляцію, розташування, конструкції і кількість витяжних шаф. Лабораторії повинні бути обладнані газом, електроенергією різної напруги, водопроводом і каналізацією [3].

Нормальний розмір робочого місця від 600 x 1200мм до 750 x 1500мм. Такі розміри приймаються при глибині приміщень у світлі 5,75; 7; 8,25 м. (ширина проходу з урахуванням габариту раковини та сумарної ширини робочих місць, за даними Д.Ф. Лассена); ширина приміщень у світлі приймається 3,5 м. (глибина пристінних робочих столів з проходом по середині); висота приміщень у просвіті від 3,3 до 3,7 м. Розміри робочого місця уточнюються в залежності від найбільшого видалення ділянок, доступних для працюючих.

Особливості розвитку науки XX та XXI століття зумовлює збільшення уваги до досліджень у сферах кібернетики, техніки, комп'ютеро- та приладобудування. В сучасній іноземній практиці проектування науково-дослідних центрів, переважає модель, яка відрізняється своєю зручністю при побудові та проектуванні, що дозволяє існувати взаємодії, при якій навчальна та дослідна функції майже не розділяються (рис.1). За навчальним класом знаходяться лабораторії, що створює безперервний та найкоротший транзитний рух між дослідною та навчальними функціями, а також зумовлює відкритий архітектурно-планувальний та композиційний принцип побудови простору. Тут можна відмітити, що велика увага приділяється розділенню характеру роботи, що може сприяти індивідуальним досягненням так само як і груповим.

Рис.1. Інтер'єр біотехнологічного науково-дослідного інституту (Biotechnology Research Institute) Буенос-Айрес, Аргентина.

Розділення на індивідуальну, групову та загальну навчально-дослідну роботу взагалі має більш відносне поняття, оскільки нинішня тенденція до відкритих просторів та індивідуальна робота у груповому середовищі спонукають до динамічної форми організації.

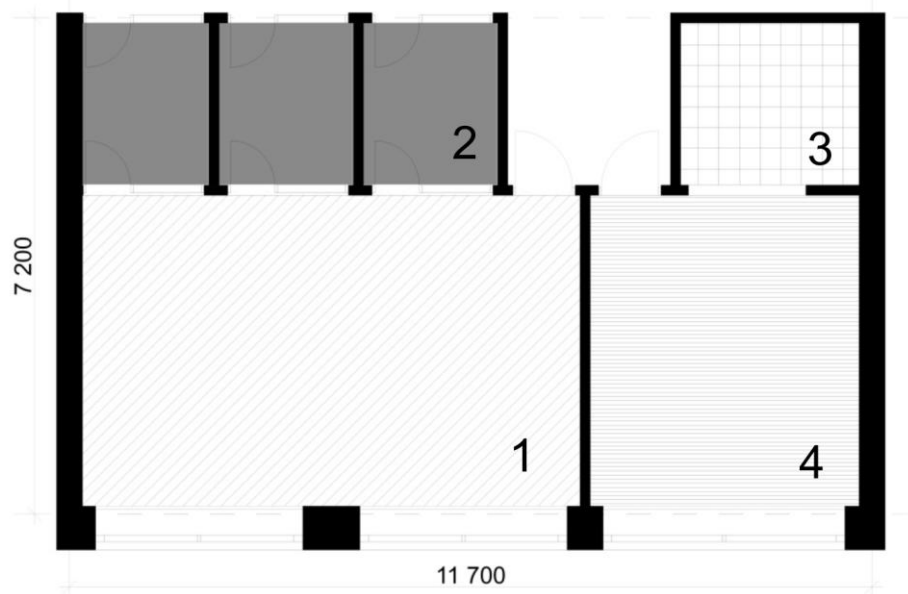

Рис. 2. Загальна чарунка з учбовим класом (1), індивідуальними кабінетами (2), підсобним приміщенням(3) та лабораторією (4).

Трансформуючи цей принцип, підлаштовуючи його до вітчизняних вимог до гнучкості та перетворень, можна виділити таку функціональну чарунку, що може прилаштовуватися до різних функцій та відповідати новітнім вимогам (рис. 2, 3, 4).

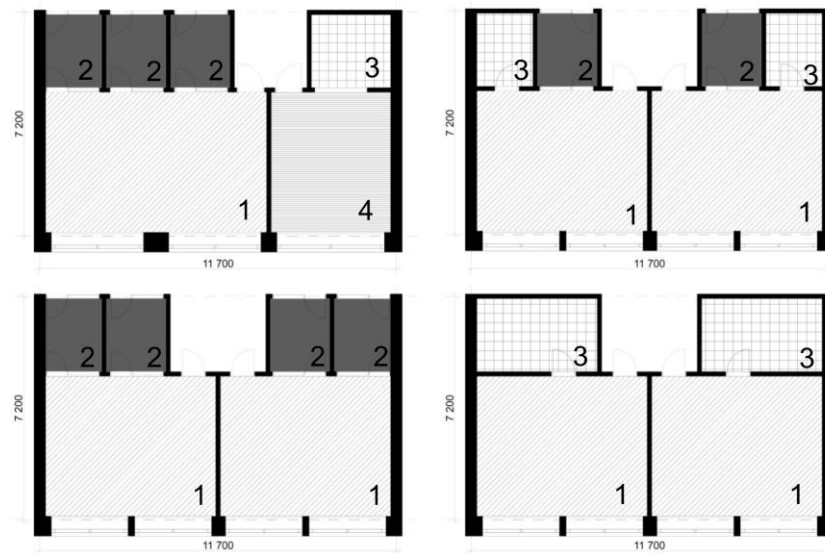

Рис. 3. Варіації учбових класів (учбовий клас – 1, індивідуальні кабінети – 2, підсобне приміщення – 3, лабораторія – 4).

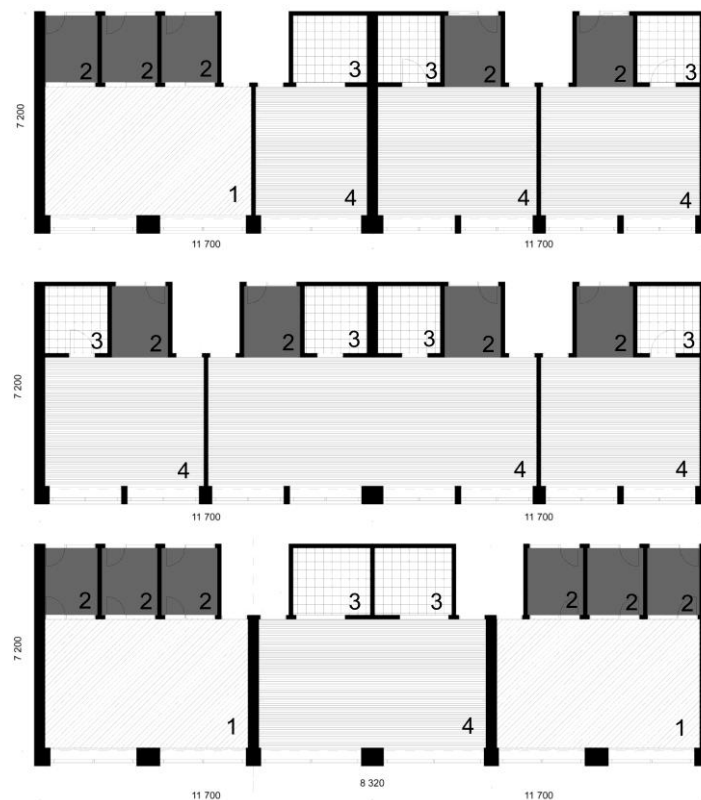

Рис. 4. Варіанти компонування лабораторій (учбовий клас – 1, індивідуальні кабінети – 2, підсобне приміщення – 3, лабораторія – 4).

На основі цих модулів, можна скласти структурно-функціональні схеми та об'ємно-просторові блоки, з яких потім створити науково-дослідний блок, що буде розрахований не лише на гнучкі перетворення та зміну функцій, а й на розвиток (рис. 5).

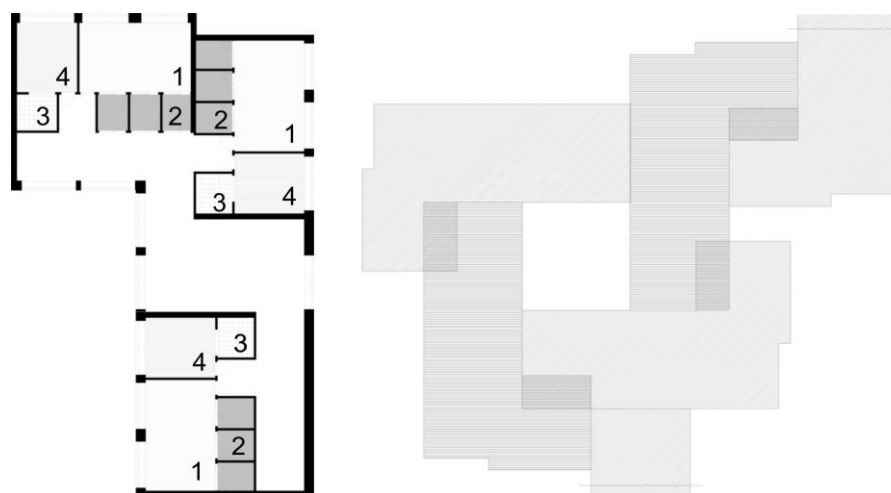

Рис. 5. Приклад модуля та варіант його компонування.

Висновок. У результаті дослідницької роботи по даній темі було розроблено вихідну базову схему, в основі якої лежать модулі наукових чарунок, які мають можливість трансформуватись під різні потреби, а між собою можуть поєднуватися у об'ємно-просторові науково-дослідні блоки, які не тільки створюють гнучку систему, а й володіють високими художньо-композиційними властивостями.

Література:

1. Урядовий портал. Обговорення Громадською радою при МОН та представниками позашкільних навчальних закладів проекту Концепції розвитку освіти України на період 2015–2025 років.
http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=247778519&cat_id=244277212
2. Національний освітній інтернет-ресурс Osvita.ua. Лист МОН № 1/9 - 40 від 29.01.15 року «Щодо збереження мережі позашкільних навчальних закладів»
http://osvita.ua/legislation/pozashk_osv/45665/
3. Нойферт Э. Строительное проектирование / Пер. с нем. К. Ш. Фельдмана, Ю. М. Кузьминой; Под ред. З. И. Эстрова и Е. С. Раевой. - 2-е изд. - Москва: Стройиздат, 1991. - 392 с.: ил. - (переводиздания: Bauentwurfslehre / E. Neufert - F. Viweg&SohnBraunschweig/Wiesbaden).

Аннотация. В статье рассматриваются основные проблемы современного состояния внешкольных научных учебных заведений, предложены приемы проектирования научного блока данного типа заведений, путем решения модульной ячейки классов и лабораторий.

Ключевые слова: модуль, внешкольные учебные заведения, классы, лаборатории.

Annotation. In the article the main problems of the current state of curricular science education are considered, methods of designing research module of this type of institutions by determination of the modular cell classes and laboratories are proposed.

Keywords: module, school educational institutions, classrooms, laboratories.

УДК 725.18

О. В. Кисіль,
*спеціаліст, архітектор,
Науково-дослідний інститут історії
та теорії архітектури, містобудування та дизайну*

ІСТОРИЧНІ ФОРМОТВОРЧІ ПРИНЦИПИ ТА ТЕХНОЛОГІЯ БУДІВНИЦТВА ФОРТИФІКАЦІЙНИХ СПОРУД

Анотація: стаття має ціль виявити систему чинників, що впливали на формотворення та засоби будівництва фортифікаційних споруд впродовж віків. На цій основі висунуто обґрунтування роботи по створенню доцільної моделі оболонки та конструкції довгострокової вогневої точки (далі – ДВТ), та інноваційної технології її будівництва.

Ключові слова: фортифікація, довгострокова вогнева точка, будівельний 3Д друк.

Для розробки доцільної високоефективної форми фортифікаційної споруди простежується історична ретроспектива морфогенезу об'єктів цього призначення. Враховано сучасні економічні, технічні та технологічні фактори впливу. Це допоможе чіткому постановленню наукової проблеми по вдосконаленню форми та технології будування.

Форми фортифікаційних споруд у різні періоди розвитку людства залежали від ступеню розвитку будівельного інструментарію, наступальної зброї та соціального строю суспільства чи спільноти на той момент.

Перші оборонні укріплення – природні печери, несли в собі функції як охоронні, так і побутові. Майже не було потреби в будівельних інструментах. Ще багато віків поспіль функція житла і функція фортифікації співпадали.

З'єднання окремих сімей в громади послугувало поштовхом для подальшого розширення і розвитку первісної форми укріпленого житла, яке мало чинити опір і самій людині. Для цього довелося створювати спеціальні пристрої, які сприяли більшій кількості людей надавати сукупний пасивний захист і сукупне ж активне відображення. Зазвичай для цього групу окремих селищ оточували загальною, пристосованою до оборони перешкодою або влаштовували поблизу сіл особливий, пристосований до оборони притулок значної місткості, в який і віддалялася вся громада зі своїм майном при наближенні ворога.

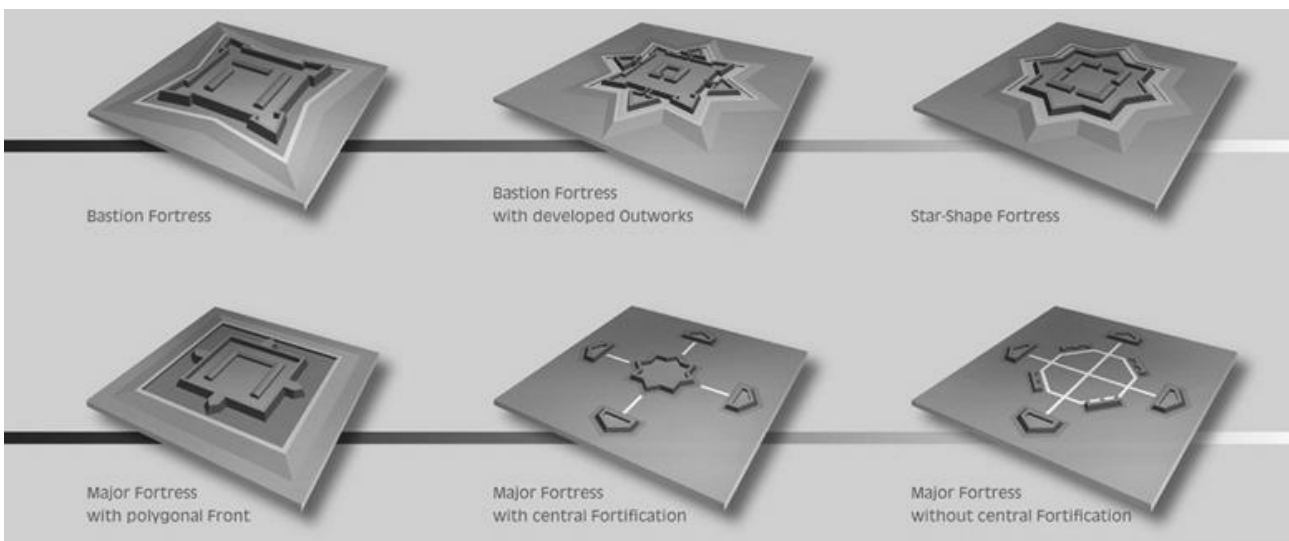
Наступним головним ступенем в цьому розвитку стало перетворення дерев'яних огорож на кам'яні під впливом появи пороху і вогнепальної зброї.

В Європі перейшли до огорож, що представляли собою кам'яні стіни, які зазвичай оточували місто і мали на кутах і іноді посередині – вежі.

Оборона кордонів в середні століття ґрунтувалася на прикордонних лініях, які, проте, на відміну від стародавнього періоду, робилися не безперервними, а переривчастими. Імперія Карла Великого була охоплена по межах сторожовими невисокими вежами Варта (Warten) на командних висотах. Їх призначення - своєчасно сповіщати про вторгнення противника, тому вежі розташовувалися одна від одної на такій відстані візуальної комунікації.

У першій половині XV століття, з'являються чавунні ядра, підвищується влучність стрільби, збільшуються калібр самих знарядь і чисельність складу артилерії. Все це в сукупності вже має суттєвий вплив на фортифікаційні форми: взаємодія фортифікації і артилерії починає виявлятися особливо рельєфно.

В міру того, як європейські держави стали покриватися мережею відокремлених фортець-таборів, старі елементи їх огорожі почали поступово зменшуватися в своєму значенні, і центр ваги оборони став переміщатися на форти, які внаслідок цього почали вдосконалюватися в своєму пристрої та разом з тим, у міру збільшення дальності артилерійського вогню, поступово висуватися все далі і далі вперед.

Мал. 1 Еволюція фортифікаційних форм.

Так як з цього моменту у всіх фортецях Європи головну увагу стали приділяти фортовому поясу, то подальша еволюція форм довготривалої фортифікації зводиться головним чином до еволюції саме фортів і міжфорткових проміжків, що залежала майже цілком від вдосконалення артилерії і появи в фортифікації різних нових будівельних матеріалів для закриття.

Під впливом бомбардування тодішньою нарізною артилерією, відбувалося віддалення фортів від ядра фортеці, що певною мірою

забезпечувало її збереження, але абсолютно позбавляло форти підтримки з огорожі. Тому вони повинні були представляти собою абсолютно самостійні споруди, забезпечені сильним гарнізоном і озброєнням, достатніми для самостійної і довгої оборони, запасами бойовими і продовольчими, достатньою кількістю просторих і надійних казематованих приміщень. Головне значення в загальній системі фортеці отримує фортовий пояс, а артилерія також має першорядне значення в кріпосній боротьбі, то ясно було, що форти переважно мали бути позиціями артилерії.

Наприкінці XVIII і на початку XIX століть починаються Наполеонівські війни: з'являються масові армії в сотні тисяч людей. Вони проходять Європу, перемагаючи польові битви; фортеці блокуються часто незначними силами.

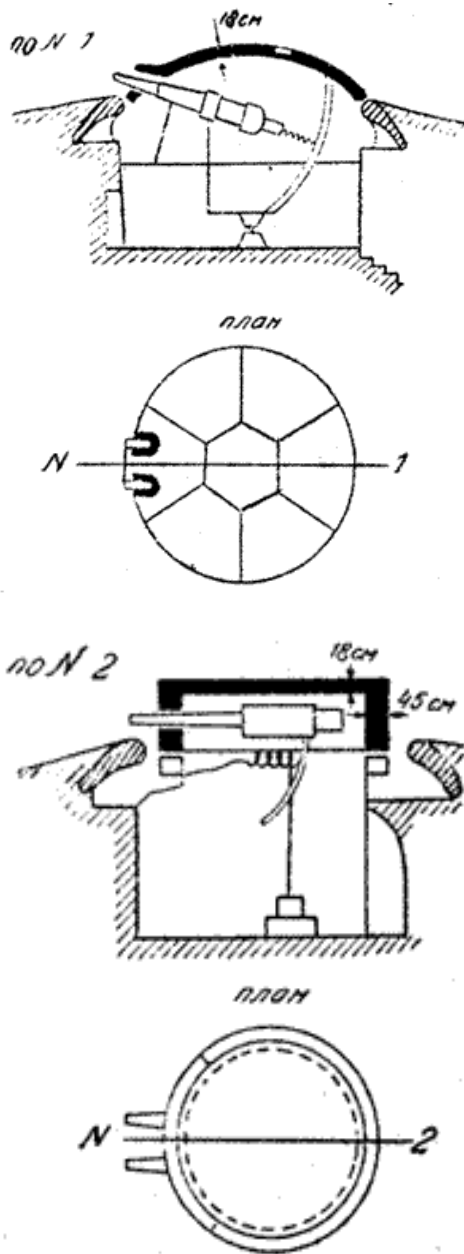
Цей факт сприяв просуванню вперед і практичному здійсненню питання про укріплені табори, що отримали потім назву фортеці-табори або фортові фортеці.

Нова нарізна артилерія виявила дві найголовніші балістичні властивості: далекобійність і сильну руйнівну дію, які повинні були відбитися як на загальному розташуванні фортифікаційних споруд, так і на деталях конструкцій. Відбувалося занурення конструкцій все глибше в ґрунт.

Заслужовують уваги перші випробування новітнього на той час рішення - броньованих веж у Бухаресті у 1885-1886 р. У досліджах брали участь німецька броньована вежа системи майора Шумана (Мал. 2. №1) та французька броньована вежа системи майора Мужена (Мал. 2. №2).

Навіть біглий аналіз їх форми і конструктиву вже нагадує ДВТ XX століття. Взагалі купольна форма броні показала себе незаперечно кращою і більш раціональною, ніж циліндрична.

Ще до Першої світової війни з'являлися казематовані вогневі спорудження в складі великих фортових фортець. Але саме невеликі, буквально точкові численні бетонні споруди першою почала застосовувати Німеччина в 1916 р. - «розпорошена фортифікація». Після Першої світової війни на основі німецького досвіду в роботах теоретиків фортифікації з'явилося поняття «вогнева точка». Але правильне теоретичне обґрунтування для будівництва ДВТ з'явилося в 1920-30-х роках. Тоді з міцними спорудами вміли справлятися тільки за допомогою великокаліберної артилерії (польові гаубиці і мортири, морська артилерія), точність стрільби якої по навісній траєкторії з закритих позицій була невисокою. ДВТ вдавала із себе дуже маленьку мішень, і для її руйнування потрібно було до декількох сотень пострілів з гаубиці (мортири) більшого калібру, ніж розрахунковий для даної споруди - а для менших калібрів він був майже недоступний. Тому правильно побудована оборонна лінія з гарматних і кулеметних довготривалих споруд, періодично

підтримуваних авіацією і сторонньої далекобійної артилерією, теоретично могла малими силами надовго стримати наступ противника, який не бажає понести великі втрати в живій силі і техніці.

Сьогодні існує багато супротивників, здатних вивести виявлену ДВТ і її гарнізон з ладу:

- боєприпаси об'ємного вибуху, газоподібна вибухова хвиля яких розтікається по великій площі і може проникнути в приміщення ДВТ через амбразури і повітроводи;
- більш ефективна зброя проникаючого типу, що з'явилася в другій половині ХХ століття - наприклад, бетонобійні бомби з розгінним ракетним двигуном, авіаційні ракети залпового пуску сімейства «С-13»;
- бронебійні стрілоподібні снаряди, які дуже ефективні при стрільбі з танка по передній стінці з амбразурою і по бронековпаках;
- різні кумулятивні боєприпаси;
- високоточна зброя, яке дозволяє доставити вибуховий заряд в уразливі місця ДВТ (амбразура, вхід).

Мал. 2. Схеми броньованих веж.

Згідно всіх розглянутих факторів, сучасні ДВТ повинні мати не тільки високу міцність конструкції, але й максимальний рівень автоматизації її створення та роботи. Це доцільно як економічно, так і за для збереження особистого складу, виключення «людського фактору» та швидкості роботи системи. Також з появленням супутникових технологій стеження маскування військових споруд потребує якісно нового рівню.

Таким чином, факторами максимально ефективного будівництва сучасної довгострокової вогневої точки є:

- Чітке уявлення що до типу споруди та вимог до неї у конкретних бойових обставинах;

- Точність уявлення про рельєф на даній ділянці;
- Швидке розрахування об'єму виймання ґрунта та процес виймання;
- Розрахунок конструктивної моделі об'єкту з урахуванням можливих чинників ураження;
- Швидкісне автоматизоване возведення розрахованої моделі ДВТ з мінімальною участю людини.

Перераховані чинники та факти роблять доцільною розробку:

- Високотехнологічної параметричної моделі зовнішньої оболонки ДВТ та її внутрішнього конструктиву, з розгляданням можливості використання при її створенні фібро- та геополімерних бетонів.
- військового автоматизованого параметричного проектно-будівельного комплексу з використанням технології будівельного 3Д друку.

Бібліографічний перелік:

1. Яковлев В.В. История крепостей. – М.: «Издательство АСТ»; СПб.:, 2000г.
2. Яковлев В.В. Эволюция долговременной фортификации. – М.: «Государственное военное издательство Наркомата обороны Союза ССР» 1931г.
3. В. Дудка, Ю.Парфенов, М. Пальцев. Многоцелевое оружие городского боя // Военный парад: журнал. – 2002. - №4 (52). – С.93.

Аннотация

Статья имеет целью выявить систему факторов, повлиявших на формообразование и технологию строительства фортификационных сооружений на протяжении веков. На этой основе выдвинуто обоснование работы по созданию целесообразной модели оболочки и конструкции долговременной огневой точки и инновационной технологии ее строительства.

Ключевые слова: фортификация, долгосрочная огневая точка, строительная 3Д печать.

Annotation

This paper aims to identify the factors of the system, influenced the shaping of technology and the construction of fortifications over the centuries. On this basis the justification of the work on the creation of appropriate models and the design shell of long-term point of fire and innovative technology of its construction is put forward.

Keywords: fortification, long-term point of fire, building 3D printing.

УДК 355.7: 624.01: 725.18

О. В. Кисіль,*спеціаліст, архітектор, науковий співробітник
Науково-дослідного інституту історії та теорії
архітектури, містобудування та дизайну***С. В. Михальченко,***військовий інженер, заступник директора
Науково-дослідного інституту історії та теорії
архітектури, містобудування та дизайну*

СУЧАСНИЙ БЛОК-ПОСТ НА ОСНОВІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВОГНЕВОЇ СИСТЕМИ

Анотація: у статті досліджено актуальність такого невід'ємного елементу фортифікаційного комплексу як високоефективні оборонні споруди на основі довгострокової інтелектуальної вогневої системи. З урахуванням світового досвіду, описана методологія нових підходів до технології проектування та будівництва споруд такого типу.

Ключові слова: блок-пост, фортифікаційний комплекс, інтелектуальна вогнева система, довгострокова вогнева точка, будівельний 3Д друк.

Для ефективного формування та функціонування Збройних Сил України та їх розвитку необхідно підтримувати їх матеріально-технічне забезпечення на високому рівні, який повинен відповідати сучасним вимогам і світовим стандартам. Як ми бачимо з останніх подій, цей аспект Держави багато років нехтувався. Це свідчить про нагальну потребу в дослідженні проблем сучасних польових оборонних споруд, та опрацювання національних вимог для такого роду споруд. Тож у співпраці з Інститутом проблем штучного інтелекту Науково-дослідний інститут теорії і історії архітектури, містобудування і дизайну Київського національного університету будівництва і архітектури (КНУБА) здійснює дослідження та докладає зусиль до опрацювання методичних засад створення довгострокової інтелектуальної вогневої системи з автоматичним розпізнаванням і знищенням цілей.

Кардинальною перевагою таких систем є принцип виведення особового складу з зони ураження ворожим вогнем і збереження життя бійців.

Ця робота є пілотним проектом з метою розгортання масштабного проекту - створення сучасної нормативної бази у відповідності до європейських стандартів на основі проведення наукових досліджень з питань розвитку оборонних та фортифікаційних споруд. Нормування та систематизація цієї

галузі в Україні відсутні повністю, застосовуються застарілі методики часів СРСР, які не відповідають вимогам часу, існує нагальна необхідність негайно заповнити пробіл в оборонному аспекті будівельної науки в Україні. Мета стандартизації і державного нормування в цій галузі полягає в формуванні науково-технічної нормативної бази будівництва спеціальних споруд.

Економічний аспект будівництва в сучасних вітчизняних реаліях суттєво впливає на якість об'єктів та швидкість їх возведення. Досвід бойових дій в ході АТО на сході України довів, що треба врахувати «людський» фактор, особливо в стислих економічних умовах. Наявні суттєві недоліки будівництва укріплень в зоні АТО доводять негайну актуальність проблеми.

У цьому руслі проводяться дослідження найбільш ефективних методів:

- посадки довгострокових вогневих точок на різній місцевості;
- проектування архітектурних типів екстер'єрів та інтер'єрів цих споруд;
- забезпечення достатнього механічного опору і стійкості конструкцій;
- забезпечення технологічності зведення або монтажу споруд;
- забезпечення споруд необхідними інженерними комунікаціями.

Для ефективного вирішення дослідних задач необхідні узагальнення та адаптація накопиченого всесвітньою наукою досвіду фортифікації до сучасних умов «гібридної війни». Перший досвід застосування невеликих бетонних споруд на полі бою виявився не дуже вдалим: довгострокові вогневі точки були занадто легкі і 210-мм снаряди вивертали їх з землі, а люди в них гинули від травм і контузій. Сьогодні кумулятивний струмінь снаряда переносного протитанкового комплексу «Метис-М» пробиває бетонний моноліт товщиною до трьох метрів і вражає особовий склад, але саму споруду залишає майже неушкодженою. Тобто з часом відбувається зсунення показників ефективності польових захисних споруд відповідно еволюції зброї масового ураження. Існує нагальна потреба підсумувати і просунути в практику існуючих знань та новітніх розробок з питань польової фортифікації за умов виникнення нових принципів доставки боєприпасів з високою точністю і, виходячи з цього, принципово новими впливами і навантаженнями на конструкції спеціальних споруд.

В даний час в країнах НАТО ведуться великі дослідження щодо вдосконалення комплексу фортифікаційних споруд, що відповідають тактичним вимогам швидкоплинних і маневрених бойових дій. Фахівці країн НАТО при будівництві фортифікаційних споруд пропонують широко застосовувати сучасні високоміцні матеріали на основі полімерів та елементів

хвилястої стали і покриття різної конструкції (для споруд відкритого типу), а також зводити їх прискореними методами з максимальним використанням засобів механізації і властивостей сучасних будівельних матеріалів.

На постачання армій країн НАТО прийняті комплекти фортифікаційних споруд закритого типу різного призначення, розроблені з урахуванням обмежених термінів на фортифікаційне обладнання позицій і районів розташування військ в ході ведення бойових дій.

Будівництво захисних об'єктів зазвичай планується здійснювати в кілька етапів за принципом нарощування ступеня захисту військ від засобів ураження противника. При обмеженому часі в першу чергу зводяться тільки основні окопи для всіх вогневих засобів і найпростіші укриття для особового складу. На їх основі згодом дообладнуються більш потужні фортифікаційні споруди для перебування особового складу тривалий час. Вважається, що при наявності часу кращий остаточний результат може бути досягнутий, якщо всі роботи по возведенню фортифікаційних споруд, їх дообладнання та вдосконалення плануються і здійснюються одночасно.

Фахівці НАТО при розробці таких споруд прагнуть забезпечити максимальний захист особового складу від заданих засобів ураження, а в їх конструкції широко використовувати елементи, виготовлені індустріальними методами, і несучу здатність матеріалу. Важливе значення при зведенні довгострокових фортифікаційних споруд надається якості матеріалу конструкції, який не повинен втрачати своїх властивостей протягом кількох десятків років. Як правило, такі захисні споруди мають автономні системи для створення заданих умов проживання, герметичні тамбури і не менше двох входів. У їх конструкції враховані також і такі вимоги, як компактність при зберіганні, можливість транспортування на вантажних автомобілях підвищеної прохідності, гелікоптерах. Монтаж, як правило, може здійснюватися вручну і некваліфікованими працівниками.

В арміях країн НАТО для підвищення ефективності ведення вогню, захисту зброї і розрахунків рекомендується зводити споруди закритого типу. В американській армії, наприклад, на постачанні є споруди зі збірних залізобетонних елементів, призначене для ведення вогню з двох кулеметів. Воно розраховане на розміщення чотирьох чоловік і боєприпасів. Остов споруди збирається з 90 балкових залізобетонних елементів різної довжини і вагою 60 кг на 1 погонний метр. Покриття та стіни споруди збираються шляхом укладання впритул залізобетонних елементів. Між собою вони з'єднуються металевими болтами. Основний вхід влаштовується з криволінійних елементів

профільованої сталі, запасний вихід передбачений через тильну амбразуру (попередньо необхідно демонтувати два залізобетонних елемента).

Монтаж остова споруди може бути виконаний розрахунком з шести чоловік за 1 год. При товщині обсіпання 70 см спорудження забезпечує захист від прямого попадання 82-мм міни.

В армії США для ведення вогню застосовується також залізобетонне арочне спорудження. У його комплект входять три готових залізобетонних елемента: арочна секція радіусом кривизни 2 м, секція покриття товщиною 15 см, яка виступає за аркову секцію, блок входу коробчастого типу. Арочна секція має чотири амбразури і запасний вихід. Висота споруди 200 см.

Військові фахівці бундесверу розробили кульове спорудження для ведення вогню з автомата, кулемета і гранатомета. Його кістяк діаметром 210 см може бути моноблоком або збиратися з сегментів. Покриття виконується з високоміцних матеріалів (сталь, броня, новітні фібробетони тощо). Таким чином, щоб забезпечити швидке відкривання і закривання споруди. Вхід в нього виконаний у вигляді круглого люка.

При завчасному обладнанні позицій військ і різних військових об'єктів натовські фахівці рекомендують в ряді випадків зводити вогневі споруди з монолітного залізобетону. Аналіз сучасного озброєння, яке є нищівним для ДВТ блок-посту показує доцільність возведення повністю підземних, добре захищених споруд для збереження особистого складу в умовах бою. В ситуації атаки блок-посту, вогонь ведеться винесеною на поверхню захисною оболонкою, оснащеною інтелектуальною вогневою системою. Належне заглиблення відсікає майже всі небезпеки для людини. На поверхні залишається тільки вогнева система, інтелектуальна чи керована дистанційно. Таким чином, буде досягнута повна невразливість оператора і можливість управління однією людиною по черзі декількома вогневими точками, у міру їх виходу з ладу.

На основі даних світового досвіду проводиться вибір:

- раціональної просторової моделі оболонки ковпака вогневої споруди;
- довершеного матеріалу для створення міцної оболонки;
- раціонального складу матеріалу для виготовлення ковпака та заглиблених конструкцій;
- застосування новітніх технологій виготовлення окремих конструкцій і виконання будівельних робіт;
- методу раціонального гідроізоляцій заглибленої частини споруди;
- методу раціонального забезпечення температурного режиму;
- забезпечення ефективного ведення вогню і виживання споруди в умовах бою.

Наукове дослідження сучасного блокпосту на основі інтелектуальної вогневої системи спирається на прогресивний світовий досвід військ НАТО, з урахуванням реалій та потреб української армії. На базі дослідження відбуватиметься розробка як методології проектування об'єктів сучасної української фортифікації, так і дослідження інноваційних технологій возведення довгострокових військових споруд.

Згідно примірного розрахунку матеріальних засобів для обладнання блок – посту, з 12 пунктів лише 3 виробляється військовими на місці. Зокрема, бетонні збірні плити – продукт ЖБК для цивільного будівництва, потребують перевезення та монтажу кількома людьми з використанням вантажопідйомної техніки. Навіть цей факт затримує створення об'єкту, робить його дорожчим та підвищує рівень загрози для військових будівельників.

Розглядається доцільність створення бетонних та металевих конструкцій блок-посту безпосередньо на стратегічній позиції, з урахуванням особливостей рельєфу. У цьому руслі обстежується можливість застосування 3D будівельного друку та металевого друку роботизованими зварювальними напівавтоматами, що може суттєво прискорити процес, зменшити трудовитрати, зберегти особистий склад в умовах підвищеної небезпеки.

Бібліографічний список:

1. *Encyclopedia BRITANICA* John F. Guilmartin. Military technology.
2. William E. Ward. Base Camp Facilities Standards For Contingency Operations. 2004
3. Інтернет - ресурс «Военная экономика» 27 февраля, 2015г. Стаття з журналу «Военная экономика» №6, 1977, США, фортификационные сооружения. <http://www.zvo.su/voennaya-ekonomika/polevye-fortifikacionnye-sooruzheniya.html>
4. Інтернет – ресурс «Закон - Гриф», Блок-пост. Устройство, тактика действий личного состава. Стационарные и временные блок – посты. Тактика действий личного состава при досмотре людей и транспорта. 2008 г. <http://www.zakon-grif.ru/swat/articles/view/38-10.htm>

Аннотация: в статье исследована актуальность такого неотъемлемого элемента фортификационного комплекса как высокоэффективные оборонительные сооружения на основе долгосрочной интеллектуальной огневой системы. С учетом мирового опыта, описана методология новых подходов к технологии проектирования и строительства сооружений такого типа. Ключевые слова: блокпост, фортификационный комплекс, интеллектуальная огневая система, долговременная огневая точка, строительная 3D печать.

Annotation: The article examines the relevance of such an integral part of the fortification complex as highly effective defenses based on the long-term intellectual fire system. Given the global experience, the methodology described new approaches to technology design and construction of buildings of this type. Keywords: checkpoint, fortification complex, intelligent fire system, long-term point of fire, building 3D printing.

УДК 177.1

Н. В. Кутрик,

Івано-Франківський університет права ім. Короля Данила Галицького

ОЦІНКА АРХІТЕКТУРНО-ПЛАНУВАЛЬНОГО РІШЕННЯ НОВОЇ ОДНОРОДИННОЇ ЗАБУДОВИ В ІВАНО-ФРАНКІВСЬКУ

Анотація: розглядається архітектурно-планувальне рішення нової одnorodинної забудови в Івано-Франківську, а саме: вимоги до розміщення будинку; гігієнічні вимоги до зовнішніх факторів, що впливають на умови проживання; функціональність та естетичність композиції проектного рішення будинків, а також практика виконання цих вимог в Івано-Франківську.

Ключові слова: орієнтація будинку на ділянці, інсоляція, функціональність, композиція, проектне рішення.

Вступ.

Постановка проблеми. В зв'язку з постійним збільшенням одnorodинної житлової забудови постає проблема перевищення площ, при проектуванні, мало естетичності та надмірності архітектурних форм, що ставить вимогу проаналізувати архітектурні рішення нової одnorodинної забудови.

Метою даної статті є уточнення основних вимог: функціонально-планувальних та естетично-композиційної організації житлової забудови, а також оцінка практики Івано-Франківська на предмет відповідності цим вимогам.

Об'єктом дослідження в даній статті є архітектурно-проектне рішення будинків.

Виклад матеріалу.

1. Вимоги до архітектурно-планувальної організації одnorodинної забудови.

Одним з виключно важливих моментів при проектуванні є розташування будинку по сторонах світу. Традиційно вважається, що на південь повинна виходити максимально можлива кількість вікон. За рахунок цього в них буде проникати велика кількість світла навіть взимку, а постійні сонячні промені зігріють будинок, скоротивши кількість енергії на обігрів. Влітку, вікна, що виходять на одну із сторін: південну і північну, отримують мінімальну кількість світла. Основна порція тепла дістається вікнам, зверненою на схід і захід. Таким чином, через західні або східні вікна в літній період будівля може перегрітися. Взимку, навпаки, втратити максимально можливу кількість енергії. Це обов'язково варто враховувати, розташовуючи будинок по сторонах світу. Проект будинку повинен бути складений таким чином, щоб використовувати

енергію максимально, що дарується природою. Орієнтація будівель і приміщень суттєво впливає на умови інсоляції, рівні природного освітлення і мікроклімат. Розрізняють декілька видів орієнтації.[4]

Меридіональна - довга вісь будівлі розташована по меридіану або паралельно йому. При такій орієнтації один фасад буде орієнтований на захід, інший - на схід. Цей вид орієнтації рекомендується для помірного кліматичного поясу (II пояс). Україна в основному відноситься до III поясу, лише південь Криму - до IV. У теплому і жаркому кліматичних поясах (III-IV) кімнати фасаду, звернені на захід, будуть перегріватися, а це небажано для спальних приміщень.

Екваторіальна, або широтна, орієнтація - довга вісь будівлі розташована по екватору або паралельно йому. При такій орієнтації один фасад буде орієнтований відповідно на північ, другий - на південь. Широко використовують на півночі (на північ від 60°) і півдні (південніше 45°). При цьому південні фасади отримують максимальну кількість сонячних променів, а влітку навіть північні фасади добре висвітлюються з північного сходу і північного заходу променями ще призахідного сонця. У південних широтах екваторіальна орієнтація визначається з інших міркувань. Влітку на півдні стоїть високо над горизонтом південне сонце не буде опромінювати південні фасади прямим світлом. Не інсольовані північні фасади забезпечать бажану прохолоду. Взимку низько стояче сонце добре обігріє південні фасади будівлі.

Діагональна - довга вісь будівлі розташована під кутом до меридіану. Одним з різновидів діагональної орієнтації є розташування будівлі по геліотермічній осі. Це така орієнтація, коли довга вісь будівлі відхилена від меридіана по ходу годинникової стрілки на схід на $19-22,5^\circ$. При такій орієнтації світлові і теплові умови для обох фасадів порівнюються. Використовують в середніх широтах, теплом і жаркому кліматичному поясах.

Відносно інсоляції та орієнтації житлових будівель по сторонах світу діє загальна вимога: всі житлові приміщення повинні орієнтуватися на південні румби, а допоміжні - на північні. Обмеження можливе лише в тих випадках, якщо орієнтація на південь може привести до перегріву приміщень. Кожна орієнтація має свої переваги і недоліки. Недоліки в різних кліматичних зонах виражені по-різному. [5]

2. Гігієнічні вимоги та умови проживання.

Вимоги до земельної ділянки, що відводиться під будівництво житлових будинків повинні бути спрямовані на усунення несприятливого впливу факторів навколишнього середовища (фізичних, хімічних, біологічних) на стан здоров'я населення та санітарно-побутові умови проживання. Під житлові будівлі відводять ділянки, найбільш сприятливі в природному відношенні:

розташовані на височинах, далеко від джерел шуму, технологічних викидів, вихлопних газів автотранспорту; прилеглі до водойм, зелених масивів; мають зручні під'їзні шляхи, зв'язок з місцем роботи, культурно-побутовими об'єктами.

Одним з важливих етапів запобіжного санітарного нагляду, в якому обов'язково бере участь лікар-гігієніст, є вибір і відведення земельної ділянки під будівництво. Земельна ділянка, що відводиться під будівництво житлових та громадських будівель, повинен відповідати наступним гігієнічним вимогам.

- бути достатнього розміру, який дозволить, крім житлового будинку, обладнати на ньому дитячі та спортивні майданчики, посадити дерева і кущі, а в сільській місцевості - побудувати господарські приміщення, розмістити присадибна земельна ділянка. Щільність забудови земельної ділянки залежить від поверховості будівлі і не повинна перевищувати 26%:

- мати добре фільтруючий незабруднений ґрунт. Від цього значною мірою залежить мікроклімат приміщень, особливо кімнат, розташованих на першому поверсі. Гігієнічне значення цієї вимоги полягає в тому, що добре проникні для повітря і вологі ґрунт завжди сухий. У таких ґрунтах добре відбуваються процеси самоочищення.

- мати низький рівень стояння ґрунтових вод, не ближче 1,5 м від поверхні землі і 1 м від підшови фундаменту. В іншому випадку необхідно проводити заходи щодо зниження їх рівня. При недотриманні цієї вимоги житло буде вологим і холодним. Для попередження проникнення в приміщення ґрунтової вологи необхідно передбачити горизонтальну і вертикальну гідроізоляцію фундаменту.

- повинен розташовуватися в добре освітленій сонцем і доступною провітрювання місцевості. Виконання цієї вимоги сприятиме належному природному освітленню і провітрюванню приміщень. Відстань між житловими будинками, житловими і громадськими, а також виробничими слід визначати виходячи з даних про тривалість їх інсоляції. Відстань між фасадами (довгими сторонами) 2-3-поверхових житлових будинків має бути не менше 15 м. Відстань між торцями будівель, що мають вікна житлових кімнат, повинно бути не менше 15 м. При розташуванні 9-16-поверхівок поряд з будинками садибного типу, відстань між їх фасадами має становити не менше однієї висоти багатоповерхового будинку.

- мати хороший природний або легко здійснений шляхом вертикального планування ухил, сприятливий для стоку атмосферних вод, пристрої водопровідної та каналізаційної мереж, руху транспорту. Найбільш сприятливим вважається спокійний рельєф з ухилом 1-6%, придатним для

будівництва - до 10%, обмежено придатним - 10-20% (в гірській місцевості - до 30%). Ухил понад 20-30% вважається непридатним.

- мати достатні санітарно-захисні розриви, встановлені санітарним законодавством, від можливих джерел забруднення ґрунту, атмосферного повітря. Наприклад, дворові та громадські туалети в неканалізованих будівлях, майданчики для стаціонарних сміттєзбірників влаштовують на відстані не ближче 20 м від вікон і дверей будівлі. [3]

Відомості про інші санітарно-захисні розриви від джерел забруднення ґрунту, води, атмосферного повітря, шуму наведені в "Державних санітарних правилах планування та забудови населених пунктів", затверджених МОЗ України наказом № 173 від 19.06.1996 м. [1], [2]

3. Вимоги функціональної, технічної та економічної доцільності, а також архітектурно-художньої виразності.

Внутрішній простір будинків розділяється на окремі приміщення (житлова кімната, кухня, аудиторія, службовий кабінет, цех і ін.). Приміщення, розташовані в одному рівні, утворюють поверх. Поверхи розділяються перекриттями. У будь-якому будинку можна умовно виділити три групи взаємно зв'язаних між собою чи частин елементів, що у той же час як би доповнюють і визначають один одного: об'ємно-планувальні елементи, тобто великі частини, на які можна розчленувати весь обсяг будинку (поверх, окреме приміщення, частина будинку між основними його стінами, що розчленовують, і ін.); конструктивні елементи, що визначають структуру будинку (фундаменти, стіни, перекриття, дах і ін.); будівельні вироби, тобто порівняно дрібні деталі, з яких складаються конструктивні елементи. Форма будинку в плані, його розміри, а також розміри окремих приміщень, поверховість і інші характерні ознаки визначаються в ході проектування будинку з урахуванням його призначення. [6]

Будь-який будинок повинний відповідати наступним основним вимогам:

1) функціональної доцільності, тобто будинок повинний цілком відповідати тому процесу, для якого воно призначено (зручність проживання, праці, відпочинку і т.д.);

2) технічної доцільності, тобто будинок повинен надійно захищати людей від зовнішніх впливів (низьких чи високих температур, опадів, вітру), бути міцним і стійкою, тобто витримувати різні навантаження, і довговічним, зберігаючи нормальні експлуатаційні якості в часі;

3) економічної доцільності, що передбачає найбільш оптимальні для даного виду будинку витрати праці, засобів і часу на його зведення. При цьому необхідно також поряд з одноразовими витратами на будівництво враховувати і витрати, зв'язані з експлуатацією будинку.

4) архітектурно-художньої виразності, тобто будинок повинний бути привабливим по своєму зовнішній (екстер'єрі) і внутрішньому (інтер'єру) виду, сприятливо впливати на психологічний стан і свідомість людей. [7]

Безумовно, комплекс цих вимог не можна розглядати у відриві одне від одного. Звичайно при проектуванні будинку прийняті рішення є результатом погодженості з урахуванням усіх вимог, що забезпечують його наукову обґрунтованість.

Головним з перерахованих вимог є функціональна, чи технологічна, доцільність. Тому що будинок є матеріально-організованим середовищем для здійснення людьми найрізноманітніших процесів праці, побуту і відпочинку, то приміщення будинку повинні найбільше повно відповідати тим процесам, на які дане приміщення розраховане; отже, основним у будинку чи його окремих приміщеннях є його функціональне призначення. При цьому необхідно розрізняти головні і підсобні функції. Усі приміщення в будинку, що відповідають головним і підсобним функціям, зв'язуються між собою комунікаційними приміщеннями, основне призначення яких забезпечувати руху людей (коридори, сходи, вестибюлі й ін.). Якість середовища залежить від таких факторів, як простір для діяльності людини, розміщення устаткування і руху людей; стан повітряного середовища (температура і вологість, повітрообмін у приміщенні); звуковий режим (забезпечення чутності і захист від шумів, що заважають,); світловий режим; видимість і зорове сприйняття; забезпечення зручностей пересування і безпечної евакуації людей. Отже, для того щоб правильно запроектувати приміщення, створити в ньому оптимальне середовище для людини, необхідно врахувати усі вимоги, що визначають якість середовища. Ці вимоги для кожного виду будинків і його приміщень установлюються Будівельними нормами і правилами (ДБН) - основним державним документом, що регламентує проектування і будівництво будинків і споруджень у нашій країні.

Архітектурно-художні якості будинку визначаються критеріями краси. Будинок повинний бути зручним у функціональному і зробленим у технічному відношенні. При цьому естетичні якості чи будинку комплексу будинків можуть бути підняті до рівня архітектурно-художніх образів, тобто рівня мистецтва, що відбиває засобами архітектури визначену ідею, що активно впливає на свідомість людей. Для досягнення необхідних архітектурно-художніх якостей використовують композицію, масштабність і ін.

При рішенні економічних вимог повинні бути обґрунтовані прийняті розміри і форма приміщень з урахуванням дійсних потреб населення, оскільки в умовах соціалістичного суспільства виробництво і розподіл здійснюються в інтересах усього народу. Так, у міру рішення житлової проблеми в нашій країні

підвищується норма житлової площі на людину, будинки робляться більш зручними по плануванню, мають велику підсобну площу, убудоване устаткування.

Економічна доцільність у рішенні технічних задач припускає забезпечення міцності і стійкості будинку, його довговічності. При цьому необхідно, щоб вартість 1 м² чи площі 1 м³ обсягу будинку не перевищувала встановленої межі. Зниження вартості будинку може бути досягнуто раціональним плануванням і недопущенням надмірностей при встановленні площ і обсягів приміщень, а також внутрішній і зовнішній обробці; вибором найбільш оптимальних конструкцій з урахуванням виду будинків і умов його експлуатації; застосуванням сучасних методів і прийомів виробництва будівельних робіт з урахуванням досягнень будівельної науки і техніки. [8]

Аналіз практики.

Для оцінки архітектурно-планувальних рішень нової одnorodинної забудови в Івано-Франківську запропонована група критеріїв, а саме:

1. Інсоляційні (орієнтація будинку по сторонах світу);
2. Гігієнічні вимоги до зовнішніх факторів, що впливають на умови проживання;
3. Функціональності, технічної та економічної доцільності;
4. Архітектурно-художньої виразності.

Було проаналізовано понад 20 будинків, три з яких наведено для прикладу:

с. Вовчинці, вул. Затишна

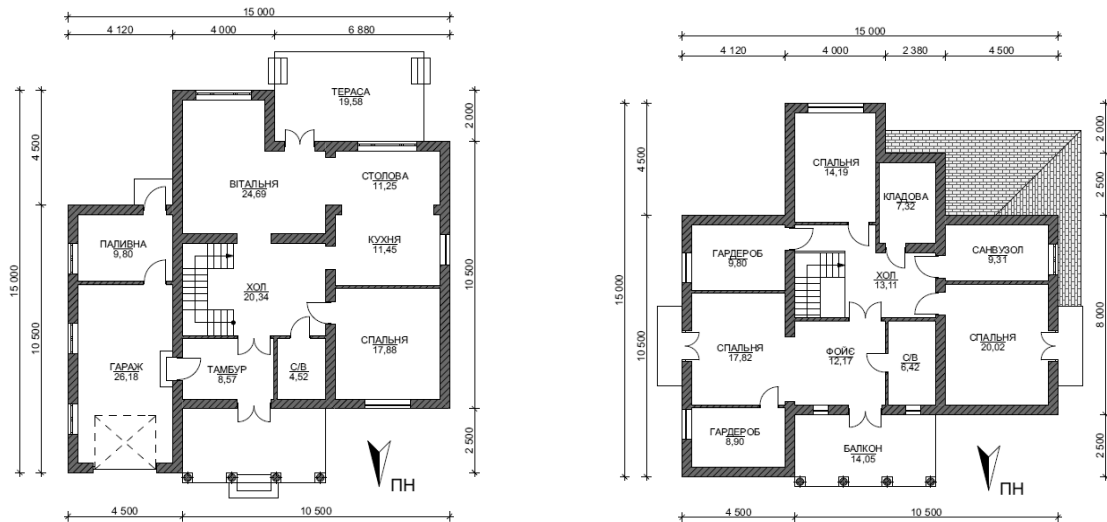

Фотофіксація

Характеристика відповідно до вимог:

1. Інсоляція та розташування приміщень, щодо сторін світу запроектовано у відповідності до основних вимог. Такі приміщення, як: гараж,

тамбур, санвузли, гардероб орієнтовані на північ. Спальні, вітальня, їдальня орієнтовані на схід, південь та захід відповідно, що сприяє попаданню прямого сонячного проміння в приміщення.

Планування I і II поверхів відповідно

2. Будинок розташований на рівнинній місцевості, в далечині від джерел шуму, технологічних викидів та вихлопних газів автотранспорту, а саме в с. Вовчинці (Івано-Франківської міської ради), що розташоване за межами основного масиву міста. Даний район прилеглий до водойм та зелених масивів, має зручні під'їзні шляхи та транспортне сполучення.

3. Незважаючи на велику загальну площу будинку ($361,6 \text{ м}^2$), а також велико-габаритність, у ньому витримані всі зв'язки між приміщеннями і функціональність, відповідає тому процесу, для якого він призначений (зручність проживання, праці, відпочинку). Площа житлових кімнат становить $148,2 \text{ м}^2$ і 41% від зальної площі, що є досить хорошим показником. Надійно захищає людей від зовнішніх впливів та передбачає найбільш оптимальні для даного виду будинку витрати праці, засобів і часу на його зведення. При цьому поряд з одноразовими витратами на будівництво, пов'язані витрати з експлуатацією будинку та його утриманням, що є досить коштовними із-за великої загальної площі.

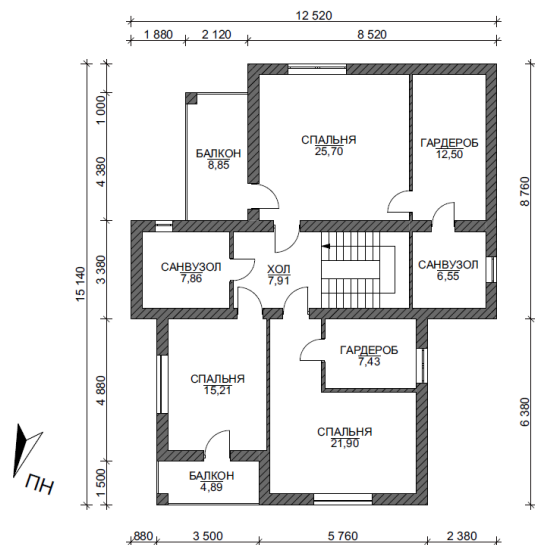
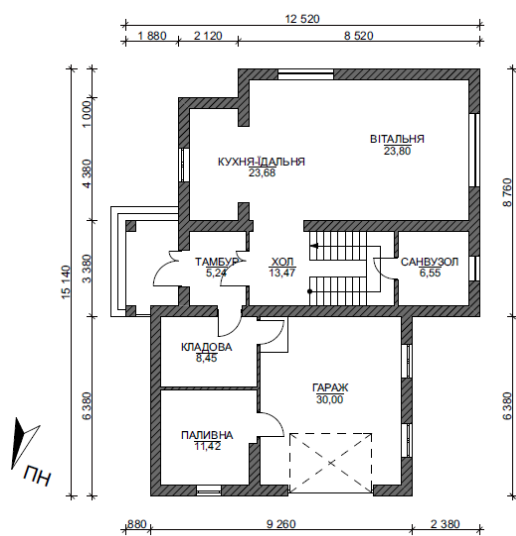
4. Щодо архітектурно-художніх якостей будинку, слід відмітити вдале загальне композиційне сприйняття. Збережена масштабність архітектурного об'єму, пропорційність довжини і ширини. Вхід у будинок відіграє центральну роль на головному фасаді, конструктивно виконаний із колонадою, що підтримує балкон другого поверху і завершується аркадою на даному поверсі. Будівля завершується великим фронтоном і гармонічно поєднується із центральним входом. Також слід звернути увагу на кам'яну кладку, якою

оздоблені фасади, що надає їм контрасту в архітектурному образі. Кольорове вирішення також вважаю вдалим та гармонічно поєднаним із цоколем та завершенням будинку.

с. Угорники, вул. Сеченова

Фотофіксація

Планування I і II поверхів відповідно

Характеристика по вимогам:

1. Інсоляція та розташування приміщень, щодо сторін світу запроектовано частково у відповідності до основних вимог та частково з недотриманням цих вимог. Такі приміщення, як: гараж, паливна орієнтовані на північ, що є позитивним планувальним вирішенням, а негативним розташування спалень на дану сторону світу. Інші приміщення: спальні, вітальня, їдальня орієнтовані на схід, південь та захід відповідно, що сприяє попаданню прямого сонячного проміння.

2. Будинок розташований на рівнинній місцевості, в недалекій близьості від джерел шуму, технологічних викидів та вихлопних газів автотранспорту, а саме в с. Угорники (Івано-Франківської міської ради), що розташоване за межами основного масиву міста. Даний район прилеглий до водойм та зелених масивів, але даний будинок знаходиться далеко від них. Має зручні під'їзні шляхи та транспортне сполучення, неподалік центральна транспортна дорога по вул. Тисменицька.

3. Будинок помірний по рахунку загальної площі ($213,8 \text{ м}^2$), вдало запроектовані зв'язки між приміщеннями і функціональність, відповідає тому процесу, для якого він призначений (зручність проживання, праці, відпочинку). Площа житлових кімнат становить $86,6 \text{ м}^2$ і 37,4 % від зальної площі, що є досить хорошим показником. Надійно захищає людей від зовнішніх впливів та передбачає найбільш оптимальні для даного виду будинку витрати праці, засобів і часу на його зведення. При цьому поряд з одноразовими витратами на будівництво, пов'язані витрати з експлуатацією будинку та його утриманням, що є помірними із-за середньої загальної площі.

4. Загальне композиційне враження позитивне, однак існує деяка непропорційність довжини і ширини будинку. Масштабність архітектурного об'єму задовільна. Вхід у будинок вирішений вдало, який знаходиться по середині головного фасаду. Завершення будівлі являється надмірним, велика кількість перетину різних площин даху, що не вдосконалює загальне композиційне враження.

с. Вовчинці, вул. Новгородського

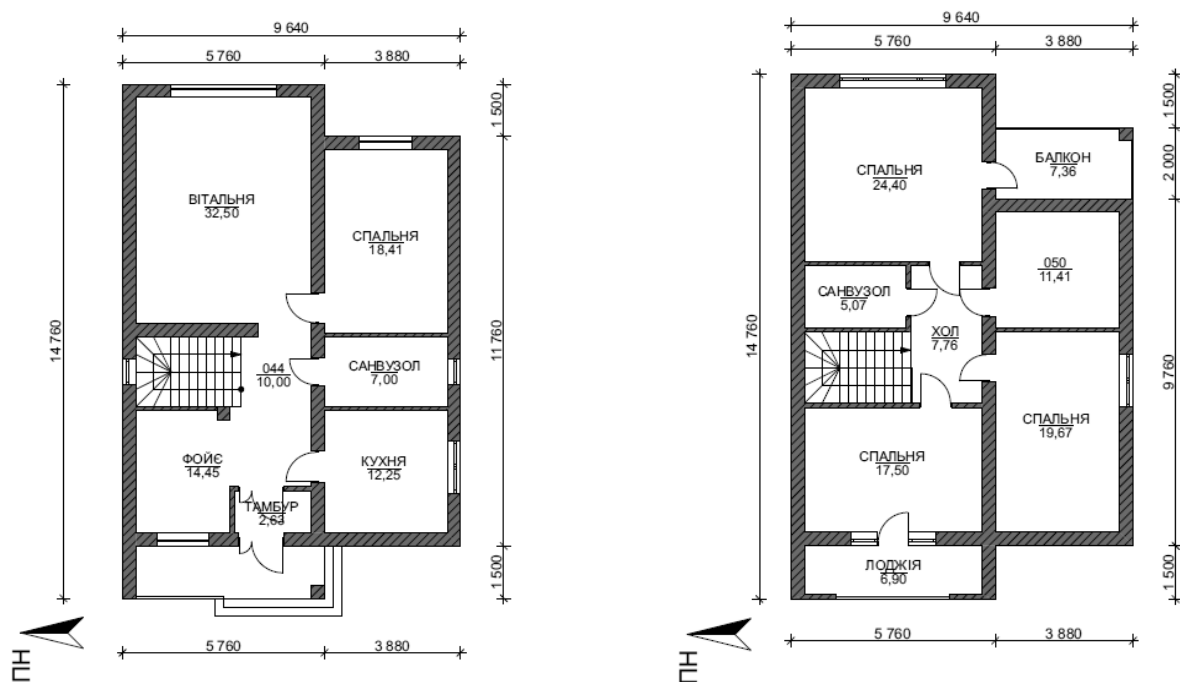
Фотофіксація

Характеристика по вимогам:

1. Інсоляція та розташування приміщень, щодо сторін світу запроектовано у відповідності до основних вимог. Всі вікна спалень, вітальні

орієнтовані на схід, південь та захід, що сприяє попаданню прямого сонячного проміння в приміщення.

2. Будинок розташований на рівнинній місцевості, в далечині від джерел шуму, технологічних викидів та вихлопних газів автотранспорту, а саме в с. Вовчинці (Івано-Франківської міської ради), що розташоване за межами основного масиву міста. Даний район прилеглий до водойм та зелених масивів, має зручні під'їзні шляхи та транспортне сполучення.

3. Будинок невеликої загальної площі (175,9 м²), витримані всі зв'язки між приміщеннями і функціональність, відповідає тому процесу, для якого він призначений (зручність проживання, праці, відпочинку). Площа житлових кімнат становить 80,0 м² і 45,5% від зальної площі, що є досить хорошим показником. Надійно захищає людей від зовнішніх впливів та передбачає найбільш оптимальні для даного виду будинку витрати праці, засобів і часу на його зведення. При цьому поряд з одноразовими витратами на будівництво, пов'язані витрати з експлуатацією будинку та його утриманням, що є досить помірними із-за невеликої загальної площі.

4. Загальне композиційне враження досить просте і маловиразне. Будинок не пропорційний, занадто вузький і довгий. Відповідно псується масштабність архітектурного об'єму. Вхід у будівлю розміщений на головному фасаді, який поєднується із фронтоном на другому поверсі. Завершення в поєднанні з фасадами є гармонічним. Але не зважаючи на це, мало застосовано деталей в архітектурному образі. Кольорове вирішення монотонне і невразне.

Відповідно оцінивши практику архітектурно-планувальних рішень нової однородинної забудови в Івано-Франківську на предмет її ефективності слід відмітити характерні особливості:

- Відповідність проаналізованих об'єктів вимогам інсоляції, не зважаючи на планування кварталу та різні умови розміщення будинку на ділянці;
- Будинки розміщені на рівнинній місцевості, в основному віддалені від джерел шуму, технологічних викидів та вихлопних газів автотранспорту. Розташовані в осередках однородинної забудови, що є прилеглими до водойм та зелених масивів, мають зручні під'їзні шляхи та транспортне сполучення;
- Проектуються будинки із великою загальною площею, що зумовлює великі витрати на його експлуатацією та утримання. Про те, витримані зв'язки між приміщеннями і функціональність.
- Не завжди будинки являються композиційно виразними та із вдалим збереженням масштабності архітектурних форм.

Висновки.

1. Уточнено основні вимоги орієнтації щодо сторін світу, гігієнічні, функціональні, технічні та естетично-композиційні, а також критерії для оцінки архітектурно-планувальних рішень нової однородинної забудови в Івано-Франківську на предмет її відповідності цим вимогам.
2. Проаналізовано 20 будинків в осередках однородинної забудови Івано-Франківська на відповідність до вимог інсоляції, гігієнічних, функціональних, технічної та економічної доцільності, художньої виразності, три з яких наведені як приклади у даній статті.
3. Проведений аналіз дозволяє високо оцінити якість архітектурно-планувальних рішень однородинної забудови в Івано-Франківську. Проте, понад 20% проаналізованих об'єктів, які завершені будівництвом не повністю відповідають вимогам.
4. Причинами такої невідповідності на думку автора є не врахування реальних можливостей власника, помилки архітектора, а також неякісну реалізацію будівельних робіт.

Список використаних джерел

1. Постанова Кабінету Міністрів України від 30 квітня 2014 р. N 197 «Про затвердження Положення про Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України»;
2. Закон України «Про будівельні норми» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2010, N 5, ст.41;
3. Архітектура. Короткий словник-довідник. /За загальною редакцією А. П. Мардера. – К.: Будівельник, 1995. – 334 с.
4. М. Б. Бархин. Методика архитектурного проектирования в системе архитектурного образования: уч. -метод. пособие для архит. вузов и факультетов. – М.: Стройиздат, 1969. – 224 с.
5. Книга об архитектуре. /сост. А. М. Журавлев и В. И. Рабинович. – М.: Знание, 1973. – 160 с.
6. Гутнов А., Глазычев В.. Мир архитектуры: лицо города. – М.: Мол. гвардия, 1990. – 350 с.
7. Посацький Б. С.. Основи урбаністики: навч. посібник для архіт. спец. Львів: Арніка, 1997. – 116 с.
8. Кандилис Ж. Стать архитектором. Пер. с фр. – М.: Стройиздат, 1979. – 272 с.

Інтернет-джерела

1. <http://domdlyadushy.ru/etapi-budivnictva/landshaftnij-dizajn-i-dekorativni-roslini/pravila-roztashuvannja-budinku-na-diljanci-jak-ne.html>
2. <http://e-help.kiev.ua/pravila-roztashuvannja-budinku-na-diljanci/>

Аннотация.

В статье рассматривается архитектурно-планировочное решение новой односторонней застройки в Ивано-Франковске, а именно: требования к размещению дома; гигиенические требования к внешним факторам, влияющих на условия проживания; функциональность и эстетичность композиции проектного решения зданий, а также практика выполнения этих требований в Ивано-Франковске.

Ключевые слова: ориентация дома на участке, инсоляция, функциональность, композиция, проектное решение.

Annotation.

The article deals with the architectural and planning solution of new single-family construction in Ivano-Frankivsk, namely requirements to accommodate the building; hygiene requirements for the external factors affecting living conditions; functionality and aesthetics of the composition of the project design houses and practice these requirements in Ivano-Frankivsk.

УДК: 725.55

К.Д. Липовцева*аспірантка кафедри теорії архітектури
архітектурного факультету КНУБА*

КЛАСИФІКАЦІЯ ЗАКЛАДІВ, ЩО ПОДІБНІ ЗА ФУНКЦІЄЮ ДО РЕАБІЛІТАЦІЙНИХ ЦЕНТРІВ ПОВНОГО ЦИКЛУ ДЛЯ БЕЗПРИТУЛЬНИХ.

Анотація: в статті розглядається класифікація закладів для безпритульних людей, які систематизовані за композиційною та соціально-адаптивною складовою. Запропонований новий тип такого закладу - соціально-реабілітаційного центр повного циклу.

Ключові слова: інтеграція, реінтеграція, безпритульні, реабілітація, реабілітаційні центри повного циклу.

З метою реалізації соціального захисту безпритульних громадян для них створюються соціальні заклади, діяльність яких спрямована на допомогу безпритульним громадянам, їх підтримку та реінтеграцію. Типи установ для безпритульних в Україні та закордоном розраховані на різні групи та відповідають етапам ресоціалізації реабілітантів.

Для попередження безпритульності в різних країнах проводяться освітні та просвітницькі заходи з інформуванням населення щодо норм законодавства з різних питань.

Однією з вагомих причин невирішеності проблем безпритульності є емоційне забарвлення даної проблеми. У соціальному вимірі бездомні перебувають поза суспільством, практично виключені з нього, формуючи своє ієрархічне суспільство.

Зважаючи на, здебільшого, складний стан здоров'я безпритульних, безробіття, психологічні проблеми, вихованням недостатньо кількох місяців на відновлення особистості. Подолавши всі етапи безпритульності, людині, яка формує своє нове життя, необхідно знати, що вона не залишиться без житла за кілька тижнів. Тому, необхідним є не створення тимчасового житла, а формування програми, яка б займалась адаптацією людини до нового життя та поступовим інтегруванням безпритульного в суспільство.

Для дослідження був виділений соціально - реабілітаційний заклад з повним циклом необхідних послуг та впроваджень. Для таких закладів характерне заміське розташування, вони мають різні рівні функціонального навантаження та можуть бути розраховані на порівняно невелику місткість – до 100 осіб [1].

Функціональний процес такого закладу вимагає від архітектора, робити складну конфігурацію плану будівлі, яка дозволить як найкраще врахувати психологічні та медичні вимоги щодо процесу реабілітації безпритульних.

Проаналізувавши закордонний досвід, можна виділити деякі заклади, які схожі за своєю функціональною складовою на соціально-реабілітаційні заклади повного циклу. Серед них, Блок Доменік (Domenech) у Браунсвіллі, житловому районі розташованому у східному Брукліні в Нью-Йорку, він є одним з 16 будівель по всьому місту, які експлуатуються некомерційною організацією Комон Граунд («Common Ground»), вона прагне забезпечити підтримку і доступне житло для безпритульних та осіб, які мають такий ризик (рис. 1.).

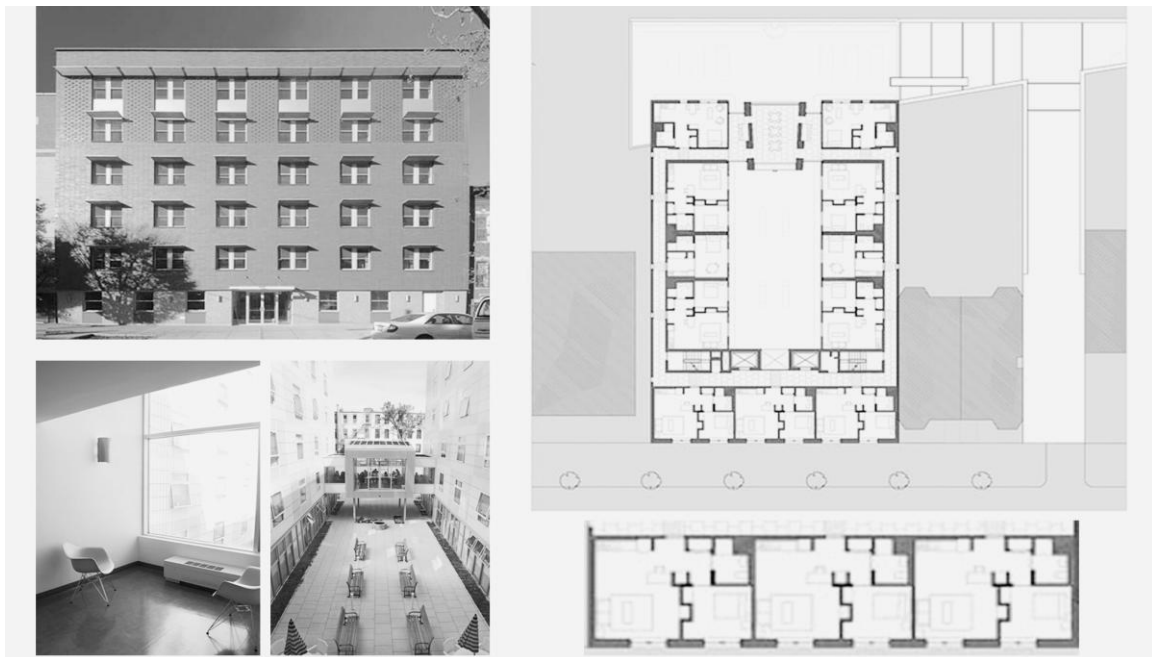

Рис.1. Головний фасад та планувальна схема Блоку Домнік (Domenech) у Браунсвіллі

Багато реабілітантів закладу мають психічні розлади і зловживають психоактивними речовинами, в центрі відведені спеціальні приміщення, де їм надають професійну допомогу спеціалісти і мають змогу тримати хворих під постійним наглядом.

«Доменік» був обраний в якості одного з місць для новаторської програми під назвою «Старший Догляд на варті здоров'я» («Elder Care Health Outreach, or ECHO»). Відвідувачі центру отримують підтримку, мають змогу приймати ліки та отримувати консультації з питань харчування і фізичних вправ, всі ці функції враховано в планувальній схемі будівлі [2].

В Портленді, штат Орегон, відкритий Інноваційний центр для безпритульних від фонду Бад Кларк («Bud Clark») (рис.2). В ньому є перелік

послуг для реабілітантів, які спрямовані на відновлення стабільності у житті, тих хто цього потребує.

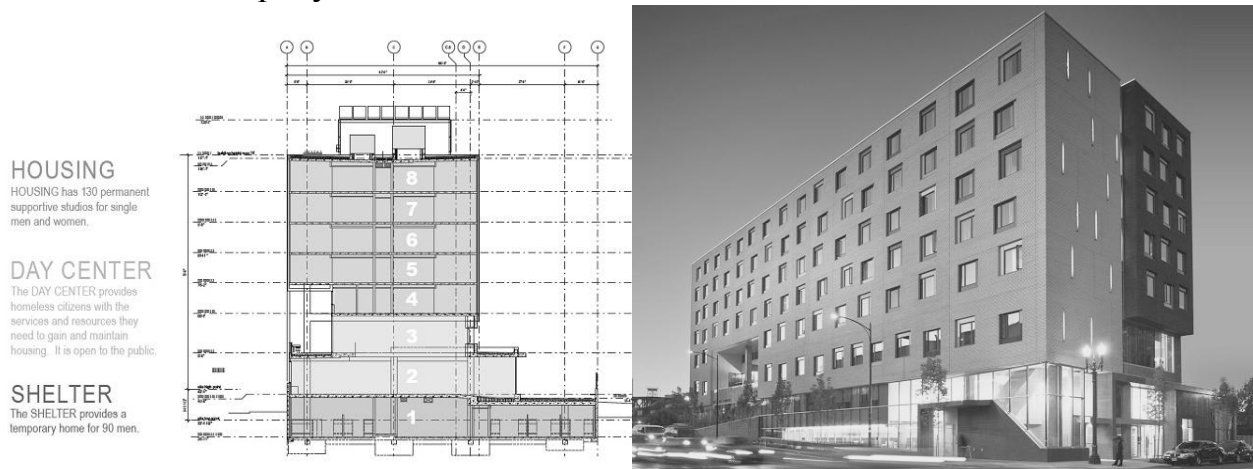

Рис.2. Інноваційний центр у Портленді від фонду Бад Кларк («Bud Clark»).

Успіх проекту є результатом партнерства між житловим бюро Портленду («Portland Housing Bureau»), фонду Вперед додому («Home Forward»), округу Мултнома («Multnomah County») і перехідних проектів («Transition Projects»). Передумови і контекст проекту базувалися на результаті 10 -річного плану з припинення бездомності в Портленді та округу Мултнома, пов'язаних з хронічною бездомністю. План був розроблений, щоб направити зусилля міста на зосередження на найбільшій хронічній безпритульності та на оптимізацію доступу до існуючих послуг нужденним.

У 2007 році бюро Портленду та громадська комісія Портленду почали планувати проект реабілітаційного закладу. Його розміщення вздовж північно-західного Бродвею, на північ від центру, є свідченням прихильності міста до задоволення потреб її найбільш вразливих та потребуючих допомоги громадян [3].

Інноваційна програма та дизайн простежуються в восьмиповерховому об'ємі будівлі. Будівля включає в себе складські приміщення для резидентів, кухні, тренажерні зали, внутрішній двір і загальний простір [4].

Денний центр, займаючи другий і третій поверхи, служить центральною точкою доступу для безпритульних і надає широкий спектр послуг. Оздоровчий центр надає базову медичну допомогу та підключений до більшої медичної спільноти. В закладі існує навчальний центр, який пропонує комп'ютери для навчання, а також можливість підготуватися до екзаменаційних іспитів, для одержання диплому про закінчення освіти.

Архітекторами запроектовано збільшення висоти будівлі з півдня на північ для забезпечення більшої візуальної доступності з вулиці. Західний фасад будівлі зашкленений від підлоги до стелі на рівні вулиці, що пропускають

велику кількість денного світла і з'єднують центр з навколишнім. Дизайн приміщень розроблено екологічно стійким. Будівля включає в себе технології, які мінімізують споживання енергії, в тому числі систему рекуперації тепла. На даху сонячні батареї генерують 80% енергії, необхідної для опалення гарячої води, і спеціальної техніки (Energy Star), яка використовується по всьому об'єкту. Фінансування було виділено містом та благодійними фондами [5].

Протягом року після відкриття центру близько 7000 бездомних звернулися щоб отримати допомогу в центрі, в тому числі близько 200 ветеранів, які повернувшись додому залишилися без домівок, помістили у притулок. Більш 3600 чоловік були пов'язані з соціальними службами, і більше 350 розмістили у постійне житло.

Аналіз закладів, які відносяться до типу соціально- реабілітаційних центрів повного циклу виявив характерні спільні ознаки:

- мають складну функціонально-планувальну схему;
- вимагають великих територій;
- багатофункціональне зонування приміщень;
- наявність атриумів та внутрішніх дворів;
- розраховані на різний рівень навантаження реабілітантами, можуть приймати максимальну одноразову кількість осіб за добу;
- мають конкретну соціальну програму по забезпеченню житлом та трудовою діяльністю.

В результаті проведеного пошукового типологічного аналізу закордонного досвіду, виявлено різноманітну функціональну навантаженість закладів соціальної реабілітації для безпритульних та проаналізовані найхарактерніші їх ознаки. Пропонується класифікувати центри реабілітації безпритульних за такими ознаками:

- за спрямованістю реабілітації (медичні, соціальні, освітні, комплексні);
- за тривалістю перебування реабілітантів у закладі ("тимчасові", з прогнозом на нетривале та тривале перебування);
- за структурою (самостійні, мережеві, структурні підрозділи інших установ);
- за розташуванням (у міській зоні, у приміській зоні);
- за віком реабілітантів (дитячі, молодіжні, дорослі, для людей похилого віку, комбіновані);
- за місткістю (дрібні, середні, великі).

Базуючись на досвіді окремих європейських та країн США, проблеми безпритульності можна вирішувати за допомогою створених нових та запозичених прийомів в архітектурі та в функціонально-планувальній схемі реабілітаційних центрів.

Висновок. Соціально-реабілітаційний центр повного циклу, з усіма необхідними функціями – це новий напрямок у соціальному розвитку для кожного міста та області. Крім своєї новизни, як соціального явища, він є не типовим серед подібних закладів, та має визначену архітектурно-планувальну схему, яка поєднує в собі різні типологічні групи приміщень для зручності та більшої ефективності в реабілітації та покращенні становища вихованців.

Література

1. ДБН В.2.2-18:2007 Будинки і споруди. Заклади соціального захисту населення.
2. A Retirement Home for the Homeless. [Електронний ресурс]. - режим доступу: <http://www.democraticunderground.com/10023474025>
3. Portland Development Commission, Resolution No.6564 (www.pdc.us/Libraries/Board_Resolutions/Resolution-No-6644-RACIGA_pdf.sflb.ashx). Accessed 19 November 2012.
4. Bud Clark Commons Final Monthly Report, June 2011; Home Forward, Bud Clark Commons; building plans provided by Hoist Architecture.
5. Portland, Oregon: Innovative Homeless Service Model at Bud Clark Commons [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://huduser.org/portal/bestpractices/study_12202012_1.html.

Аннотация

В статье рассматривается классификация учреждений для бездомных, которые систематизированы по композиционной и социально-адаптивной составляющей. Предложен новый тип такого заведения, такой как социально-реабилитационного центра полного цикла.

Ключевые слова: интеграция, реинтеграция, беспризорные, реабилитация, реабилитационные центры полного цикла.

Annotation

The article tells about the classification rehabilitation institutions for homeless people for systematic compositional and socially adaptive component. The rehabilitation centers full cycle were suggested like a new type of the institution.

Keywords: integration, reintegration, homeless, rehabilitation, rehabilitation centers full cycle.

УДК 728.2.012.26 (477.83)

А.П. Павлів,*канд. техн. наук, професор**кафедри дизайну та основ архітектури,**Національний університет «Львівська політехніка»*

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЕКСТЕР'ЄРІВ ЖИТЛОВИХ БУДИНКІВ СЕРЕДНЬОЇ ПОВЕРХОВОСТІ 2010-2015 РР. М. ЛЬВОВА

Анотація: стаття присвячена результатам дослідження екстер'єрів житлових будинків та комплексів висотою 3-7 поверхів 2010-2015 рр. м. Львова. Розглянута хронологія розвитку цього типу будівель, проаналізована їх стилістика, композиційні прийоми, використані в екстер'єрах будинків різних стилів.

Ключові слова: сучасна архітектура Львова, житлова забудова середньої поверховості, екстер'єр житлових будинків та комплексів, стилістика житлових будинків.

Постановка проблеми. Екстер'єри житлових будинків середньої поверховості, запроектованих для зведення на території Львова впродовж 2010-2015 рр., досі не досліджувалися. Для подальшого вивчення шляхів розвитку сучасної архітектури м. Львова та отримання цілісної картини її формування необхідно проаналізувати у т. ч. екстер'єри житлових будинків середньої поверховості.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналізу світових тенденцій розвитку багатоквартирного житла присвячена монографія Гнеся Ю. П. [1]. Основні стилі та напрямки розвитку архітектури, у т. ч. житлової останньої третини ХХ ст.–початку ХХІ ст. проаналізовані у навчальному посібнику Черкеса Б. С., Лінди С. М. [2]. Проблемам стилістики сучасного багатоквартирного житла, але на теренах України присвячена також публікація Лінди С. М., Юрик Я. М. [3]. Пропозиції щодо вдосконалення зовнішнього вигляду житлової забудови м. Києва 1960-х, 1970-х, 1990-х років розглянуті у статті Козлової Н. В. [4].

Мета статті: висвітлити результати дослідження екстер'єрів багатоквартирних житлових будинків та комплексів Львова висотою 3-7 поверхів 2010-2015 рр.

Виклад основного матеріалу. Аналіз екстер'єрів житлової забудови середньої поверховості полягає в аналізі проектного об'ємно-просторового вирішення будинку чи комплексу, членування та оздоблення його фасадів.

У статті проаналізовано 90 проектів 2010-2015 рр. житлових будинків та комплексів висотою 3-7 поверхів, збудованих або запланованих для будівництва на території Львова.

У статті досліджені саме проекти, тобто теоретична думка архітекторів, що відіграє значну роль у формуванні сучасної архітектури міста.

Дослідження не стосується будинків-вставок, запроектованих у стилях «неоісторизм» та «пряме відтворення», оскільки їх архітектурно-композиційне вирішення продиктоване і підпорядковане стилістиці навколишньої забудови.

За розміщенням на ділянці, кількістю секцій та поверховістю серед досліджуваних житлових будинків можна виокремити:

а) окремо розміщені:

- односекційні, переважно 4-, 5-поверхові (будинки на вул. Радість, 10а (арх. Н. Зінчук, В. Палій, М. Мазепа) (рис. 1), ЖК «Чемпіон», вул. Колодзінського (рис. 19));

- багатосекційні, кількох типів:

- котеджного типу, 3-4-поверхові (будинки на вул. Стрийська, 197, вул. Стрийська, 292, вул. Кримська, 33 (рис. 20));

- традиційні, з кількома квартирами на поверсі секції, 4-6-поверхові, зрідка – 7-поверхові (будинки на вул. Д. Леніна, 37 (рис. 14), вул. Ярослава Мудрого, 12 (рис. 17), ЖК «Велика Британія», вул. Шевченка, 15 (рис. 2));

б) будинки-вставки, одно- та багатосекційні, переважно 5-6-поверхові, зрідка – 4- і 7-поверхові (ЖК «Монако», вул. Куліша, 36в, будинок на вул. Глибока, 9-11 (Н. Зінчук, І. Гладун) (рис. 3));

Серед житлової забудови 2010-2015 рр. окремим видом є *житлові комплекси*:

а) з *системно розміщених* на ділянці односекційних 4-поверхових будинків (ЖК «Бельгійське містечко», вул. Джерельна, 69 - вул. Хімічна (рис. 16));

б) з *композиційно пов'язаних між собою розміщенням*:

- односекційних 2-8-поверхових будинків (ЖК «Золотий горіх», вул. Бойківська, 5 (арх. Н. Зінчук, Ю. Томищ) (рис. 4)), 6-поверхових будинків (ЖК «Оберіг», вул. Погулянка, 4а (рис. 5));

- з багатосекційного та односекційних 5-поверхових будинків (ЖК «Villa Magnolia», вул. Пасічна, 150 (рис. 6)).

Проведений аналітичний огляд будівель згаданого періоду м. Львова дозволяє поділити розвиток їх архітектури на три періоди: 2010-2012 рр., 2013 р. та 2014-2015 рр.

2010-2012 рр. - період відносної монотонності та подібності архітектури, що характерна для 70 % будинків, які в окремих випадках наслідували традиції архітектури попередніх десятиліть. Інші житлові будинки цього часу запроектовані в неоісторизмі та неомодернізмі.

2013 р. – перехідний рік в архітектурі житлової забудови середньої поверховості, коли монотонне фонове житло ще складає більше половини усієї дослідженої забудови цього часу, а неомодерністичні будинки – близько третини, неісторичні – шосту частину.

Впродовж 2014-2015 р. частка монотонної фонові забудови зменшується до 30 %. Близько 60 % становлять неомодерністичні будинки і лише 6 % з досліджених проєктів цього періоду припадає на *збудову* неоісторизму.

Проведене дослідження спонукає розглянути окремо композиційні прийоми формування екстер'єрів забудови середньої поверховості *неомодернізму* (рис *цього стилю присутні у 40 запроектованих будинках*), *монотонної фонові* (у цій категорії - 37 проєктів) та *неоісторизму* (цей стиль застосований у 13 запроектованих будинках).

Зауважу, що досліджені будинки віднесені до різних стилів автором статті, у той час як самі творці сучасної архітектури, зокрема будинків на вул. Радість, 10а (рис. 1), вул. Глибока, 9-11 (рис. 3), вул. О. Степанівни, 8-12 (арх. Н. Зінчук, В. Палій, Ю. Томищ, М. Мазепа) (рис. 8), вул. Пасічна, 33 (арх. Н. Зінчук, Ю. Томищ) (рис. 9), ЖК «Золотий горіх» (рис. 4), ЖК «Велика Британія-2», вул. О. Степанівни, 8-12 (арх. Н. Зінчук, В. Палій, Ю. Томищ, М. Мазепа) (рис. 8) вважають, що: «...сучасна архітектура розвивається в багатьох напрямках, ознаки яких плавно перетікають з одного в інший. А отже, і приналежність не може апіорі бути чіткою. А тим більше, коли об'єктом проєктування є житло і не індивідуальне, а багатоповерхове. І споживач не один конкретний зі своїм бачення і світосприйняттям. А їх багато, абсолютно невідомих зі своїми потребами, проблемами і сподіваннями... Єдиною і основною вимогою повинне бути функційне та практичне застосування ... А попри все, ще й намагання сформувати нового споживача, підняти його освітній рівень щодо формування міських просторів, урбаністичних формувань спільного користування – відкритих і толерантних».

Отже, у *збудові середньої поверховості неомодернізму* м. Львова можна виокремити такі спільні прийоми формування її екстер'єрів:

- використання *асиметричної* (будинки на вул. Радість, 10а (рис. 1), вул. Погулянка, 5, ЖК «Оберіг» (рис. 5), вул. Замарстинівська, 79 (рис. 7), на вул. Глибока, 9-11 (рис. 3)), *метрично-ритмічної* (ЖК «Велика Британія-2» (рис. 8), ЖК «Велика Британія» (рис. 2), ЖК «Новий», вул. Стрийська, 186, 189, 197, ЖК «Старе місто», вул. Балабана, 12, будинки на вул. Парфановичів, 9, вул. Пасічна, 33 (рис. 9)), *симетричної композиції фасаду* (будинки на вул. Б. Хмельницького, 216 (рис. 10), вул. Варшавська (бічна), ЖК «Монако»);

- використання плоских дахів (будинки на вул. Радість, 10а (рис. 1), на вул. Глибока, 9-11 (рис. 3), ЖК «Villa Magnolia» (рис. 6));

- трактування одного або усіх фасадів будинку як зубчастої поверхні з домінуванням вертикальних (будинки на вул. Пасічна, 33 (рис. 9), ЖК «Старе місто», проект ЖК «Avalon Futura» (рис. 11),) або горизонтальних (ЖК «Avalon Lux», вул. Бойківська, 30б (рис. 12)) членувань;

- використання на фасадах таких об'ємних елементів (симетричних і асиметричних) як: *прямокутні, складних обрисів, трикутні у плані еркери, прямокутні, трапецієподібні, трикутні у плані балкони, лоджії, тераси* (будинки на вул. Радість, 10а (рис. 1), вул. Варшавська, 21, вул. Городоцька, 257, вул. Зарицьких, 5, вул. Судова, ЖК «Фреш», вул. Зелена, 115, ЖК «LOFT 47 Perfect», вул. Куліша, 47, ЖК «Оберіг» (рис. 5)), *площини чи еркери з суцільним осклінням* (будинки на вул. Тракт Глинянський, 141, вул. Шептицьких, 43, вул. Б. Хмельницького, 216 (рис. 10), вул. Замарстинівська, 79 (рис. 7), ЖК «Старе місто», ЖБ «Респекталь», вул. Конотопська, 25);

- використання та підкреслення на фасаді каркасних елементів (ЖК «Золотий горіх» (рис. 4), проект будинку на вул. Личаківська);

- використання фактури та імітацій фактури нетинькованої глиняної цегли (ЖК «Велика Британія-2» (рис. 8), будинки на вул. Пасічна, 33 (рис. 9), вул. Зарицьких, 5, вул. Бойківська, 28, ЖК «Villa Magnolia» (рис. 6), ЖК «LOFT 47 Perfect»), імітацій фактури обшивки з дощок або інших матеріалів (вул. Замарстинівська, 79 (рис. 7), ЖК «Бейкер Стріт. Шарлок Холмс», вул. Пекарська, 30, ЖК «Бейкер Стріт. Доктор Ватсон», вул. Пекарська, 57, ЖК «Монако»), фактур з вертикальних елементів (будинки на вул. Глибока, 9-11 (рис. 3));

- використання на фасаді контрастної поліхромії (переважно білих, сірих, теракотових, піскових, абрикосових, яскравозелених, жовтих, оранжевих, яक्रавочервоних, якравоблакитних, рожевих кольорів): на *суцільних площинах та окремих як великих (еркерах, конструктивних елементах, вертикальних ребрах фасаду), так і дрібних елементах (балконних плитах та огорожах, підвіконних простінках, обрамленні вікон)* (будинки на вул. Радість, 10а (рис. 1), вул. Глибока, 9-11 (рис. 3), вул. Замарстинівська, 79 (рис. 7), вул. Пасічна, 33 (рис. 9), ЖК «Золотий горіх» (рис. 4), ЖК «Оберіг» (рис. 5), ЖК «Велика Британія-2» (рис. 8)).

Житлова забудова неомодернізму 2010-2015 рр. м. Львова

*Рис. 1. Будинок на вул. Радість, 10а
(арх. Н. Зінчук, В. Палій, М. Мазена),
2011-2014 р. [5].*

*Рис. 2. ЖК «Велика Британія»,
вул. Шевченка, 15, 2015 р. [6].*

*Рис. 3. Будинок на вул. Глибока, 9-11
(арх. Н. Зінчук, І. Гладун), 2015 р. [5].*

*Рис. 4. ЖК «Золотий горіх»,
вул. Бойківська, 5 (арх. Н. Зінчук,
Ю. Томищ), 2007-2015 р. [6].*

*Рис. 5. ЖК «Оберіг»,
вул. Погулянка, 4а, 2012 р. [6].*

*Рис. 6. ЖК «Villa Magnolia»,
вул. Пасічна, 150, 2015 р. [6].*

Житлова забудова неомодернізму 2010-2015 рр. м. Львова

Рис. 7. Будинок на вул. Замарстинівська, 79, 2015 р. [6].

Рис. 8. ЖК «Велика Британія-2», вул. О. Степанівни, 8/12 (арх. Н. Зінчук, В. Палій, Ю. Томищ, М. Мазена), 2014 р. [5].

Рис. 9. Будинок на вул. Пасічна, 33 (арх. Н. Зінчук, Ю. Томищ), 2013 р. [5].

Рис. 10. Будинок на вул. Б. Хмельницького, 216, 2015 р. [6].

Рис. 11. Проект ЖК «Avalon Futura», 2015 р. [6].

Рис. 12. ЖК «Avalon Lux», вул. Бойківська, 30б, 2015 р. [6].

У *монотонній фоновій забудові середньої поверховості* Львова можна виокремити такі спільні прийоми формування її екстер'єрів:

- використання *симетричної* (будинки на вул. Чижевського, 6, вул. Кутова, 5 (рис. 13), вул. Чупринки, 3) або *метрично-ритмічної композиції фасаду* (будинки на вул. Володимира Великого, 22, вул. Д. Ленона, 37 (рис. 14), вул. Здоров'я, 14 (рис. 15));

- використання похилих дахів (будинки на вул. Д. Ленона, 37 (рис. 14)), у т. ч. складної форми (будинки на вул. Збоїща, 6, вул. Варшавська, 35);

- членування фасадів лише метричними рядами вікон, балконів або терас (ЖК «Новий», будинки на вул. Бойківська, 56, вул. Здоров'я, 14 (рис. 15));

- використання на фасадах таких акцентних елементів як: *ризаліти*, у більшості випадків - вищі за основний об'єм (ЖК «Бельгійське містечко» (рис. 16), будинки на вул. Ромашкова, 10, вул. Стрийська, 197,

Монотонна фоновіа забудова 2010-2015 рр. м. Львова

Рис. 13. Будинок на вул. Кутова, 5, 2012 р. [6].

Рис. 14. Будинок на вул. Д. Ленона, 37, 2013 р. [6].

Рис. 15. Будинок на вул. Здоров'я, 14, 2012-2013 [6].

Рис. 16. ЖК «Бельгійське містечко», вул. Джерельна, 6 - вул. Хімічна, 2013 р. [6].

вул. Кутова, 5 (рис. 13)); *півциркульні, хвилеподібні, трапецеподібні фронтони* (будинки на вул. Скнилівська, 77а, вул. Д. Ленона, 37 (рис. 14), вул. Здоров'я, 14 (рис. 15)); *дашки-карнизи* (будинки на вул. Райдужна, 17 б, вул. Скнилівська, 77 а, вул. Д. Ленона, 37 (рис. 14));

- використання рифленої горизонтальної фактури, горизонтального рустування (будинки на вул. Немирівська, 33, вул. Чижевського, 6, вул. Земельна, 5 а);

- використання на фасаді поліхромії (переважно оранжевих, коричневих, теракотових, абрикосових, бежевих, білих, блідозелених, вишневих, піскових, сірих кольорів) на *суцільних площинах та окремих як великих (ризалітах), так і дрібних елементах (міжвіконних та підвіконних простінках, суцільних огорожах балконів)* (будинки на вул. Кутова, 5 (рис. 13), вул. Здоров'я, 14 (рис. 15), вул. Скнилівська, 65а, вул. Кондукторська, 16-20, вул. Плетенецького, 5, вул. Туган-Барановського, 9, вул. Скнилівська, 77 а, вул. Володимира Великого, 22, вул. Кн. Ольги, 37а, вул. Чижевського, 6, вул. Купальська, 4, 6-му Скнилівському провулку, 8, вул. Колоскова, 11, вул. Бойківська, 5, ЖК «Новий», ЖК «Бельгійське містечко» (рис. 16)).

У забудові середньої поверховості неоісторизму м. Львова можна виокремити такі спільні прийоми формування її екстер'єрів:

- використання *симетричної* (будинки на вул. Ревуцького, 12, вул. Похила, 6, вул. Ярослава Мудрого, 12 (рис. 17), вул. Каховська, 26 (рис. 18)), *асиметричної* (будинки на вул. Братів Тимошенків, 2б, ЖК «Чемпіон» (рис. 19)), *метрично-ритмічної композиції* фасаду (будинки на вул. Володимира Великого, 22 б, вул. Кримська, 33 (рис. 20), ЖК "Кам'янецький", вул. Кам'янецька, 24);

- використання похилих дахів, у т. ч. складної форми (будинки на вул. Братів Тимошенків, 2б, вул. Похила, 6, ЖК «Чемпіон» (рис. 19));

- використання на фасадах таких акцентних елементів як: *ризаліти* або *еркери* на всю висоту будинку або починаючи з рівня 2 поверху, у більшості випадків – вищі за основний об'єм, завершені *трикутним, півциркульним або сегментним щипцем* або *фронтоном* (будинки на вул. Ревуцького, 12, вул. Ярослава Мудрого, 12 (рис. 17), вул. Каховська, 26 (рис. 18), ЖК «Чемпіон» (рис. 19), вул. Кримська, 33 (рис. 20)), *площини з суцільним осклінням* (будинки на вул. Ярослава Мудрого, 12 (рис. 17), вул. Каховська, 26 (рис. 18)); *гладкі та профільовані тяги, карнизи, вертикальні ребра* (будинки на вул. Ревуцького, 12, вул. Похила, 6, вул. Повстанська, вул. Ярослава Мудрого, 12 (рис. 17), вул. Каховська, 26 (рис. 18)); *кронштейни дахів та балконів* (будинки на вул. Ярослава Мудрого, 12 (рис. 17), вул. Братів Міхновських, 37) або *інші декоративні елементи*, характерні для архітектури

історизму (будинки на вул. Ревуцького, 12, вул. Повстанська, вул. Каховська, 26 (рис. 18));

- використання на балконах таких огорож як металеві декоративні (будинки на вул. Гіпсова, 22, вул. Похила, 6, вул. Братів Тимошенків, 26, вул. Ярослава Мудрого, 12 (рис. 17)), дерев'яні у традиціях народної архітектури (будинки на вул. Міхновських, 37);

- використання рустування (будинки на вул. Ревуцького, 12, ЖК "Кам'янецький", вул. Володимира Великого, 22 б, вул. Каховська, 26 (рис. 18)), фактур нетинькованої цегли та бутового каменю (будинки на вул. Гіпсова, 22, вул. Володимира Великого, 22 б, вул. Каховська, 26);

Забудова неоісторизму 2010-2015 рр. м. Львова

Рис. 17. Будинок на вул. Ярослава Мудрого, 12, 2015 р. [6].

Рис. 18. Будинок на вул. Каховська, 26, 2013 р. [6].

Рис. 19. ЖК «Чемпіон», вул. Колодзінського, 2015 р. [6].

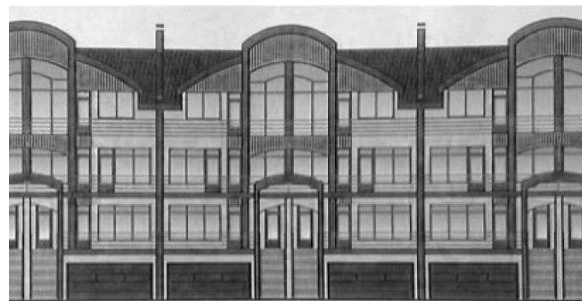

Рис. 20. Будинок на вул. Кримська, 33, 2013 р. [6]

- використання на фасаді поліхромії (переважно білих, бежевих, абрикосових, піскових, теракотових, шоколадних, блідозелених, сірих кольорів) на *суцільних площинах та окремих як великих (ризалітах, еркерах), так і дрібних елементах (декоративних профільованих тягах та карнизах, кутових рустах, огорожах балконів, підвіконних простінках, обрамленнях вікон та дверей)* (будинки на вул. Ярослава Мудрого, 12 (рис. 17), вул. Каховська, 26 (рис. 18), ЖК «Чемпіон» (рис. 19), вул. Кримська, 33 (рис. 20)).

Висновки. Серед досліджених проектованих житлових будинків середньої поверховості Львова 2010-2015 рр. значно переважають проекти окремо розміщених будинків (одно- та кількасекційних). Рідкісне явище – житлові комплекси.

Впродовж визначених трьох хронологічних періодів розвитку досліджуваної архітектури, а саме 2010-2012 рр., 2013 р. та 2014-2015 рр. відбулося поступове витіснення монотонної фоновой архітектури та нечисленних (окремо розміщених) будинків у стилі неоісторизму архітектурою неомодернізму.

Загалом, серед усіх досліджених будівель 2010-2015 рр. м. Львова найбільше будинків неомодернізму та монотонних фонових будинків, найменше – будинків неоісторизму.

В екстер'єрах будинків цих стилів проектанти використовують ряд подібних композиційних прийомів для формування об'єму будинку, пластики фасаду, фактурного та кольористичного вирішення. Найбільш характерне: для *забудови неомодернізму* – односекційність, асиметричні композиції фасадів, використання на фасадах симетричних і асиметричних об'ємних елементів; гладких фактур, фактур нетинькованої глиняної цегли та імітацій фактури обшивки з дощок або інших матеріалів, контрастної поліхромії; для *монотонної фоновой забудови* Львова – одно- та багатосекційність (у рівній мірі), метрично-ритмічні композиції фасадів з ризалітами, метричними рядами вікон, балконів, терас, лоджій, похилі дахи, поліхромія; для *неоісторичної забудови* – односекційність, симетричні композиції фасадів з ризалітами або еркерами, вищими за основний об'єм, завершені щипцем або фронтоном, похилі дахи, поліхромія.

Література

1. Гнесь І.П. Багатоквартирне житло: тенденції еволюції / І.П. Гнесь Монографія. - Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2013.- 652 с.
2. Черкес Б.С. Архітектура сучасності. Остання третина XX - початок XXI століть: Навчальний посібник. // Б.С. Черкес, С.М. Лінда – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2010. – 384 с.
3. Лінда С.М., Юрик Я.М. Пошуки стилю в архітектурі сучасного багатоквартирного житла України / С.М. Лінда, Юрик Я.М. // Вісник НУ “Львівська політехніка” “Архітектура”. – 2007. – № 585. – С. 77-84.
4. Козлова Н В. Пропозиції щодо вдосконалення зовнішнього вигляду житлової забудови м. Києва 1960-х, 1970-х, 1990-х років відносно вимог відеоєкології / Н.В. Козлова // Сучасні проблеми архітектури та містобудування: Наук.-техн. збірник / Відпов. ред. М.М. Дьомін. – К., КНУБА, 2009. – Вип. 21. – С. 263-267.
5. Zelemin'Architectural office [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zelemin-art.com/main.php?lang=1&nav1=3>.
6. Енциклопедія новобудов [Електронний ресурс]. – Режим доступу до енцикл.: <http://novobudovy.com/novobudovy/novobudovy-lvova>.

Аннотация

Статья посвящена результатам исследования экстерьеров жилых многоквартирных домов и комплексов высотой 3-7 этажей 2010-2015 гг. г. Львова. Рассмотрена хронология развития этого типа зданий, проанализирована их стилистика, композиционные приемы, использованные в экстерьерах домов разных стилей.

Ключевые слова: современная архитектура Львова, жилая застройка средней этажности, экстерьер жилых домов и комплексов, стилистика жилых домов.

Abstract

Article devoted to the results of research residential buildings exteriors and complexes 3-7 floors height 2010-2015 years the city of Lviv. Considered the chronology of this type of buildings, analyzed their style, compositional techniques used in exteriors of buildings of different styles.

Key words: modern architecture the city of Lviv, residential complex of middle superficiality, exterior residential buildings and complexes, style of houses.

УДК 728.1

Л. С. Соловій,

*к.арх., асистент кафедри архітектурного проектування
Інституту архітектури НУ «Львівська політехніка»*

АРХІТЕКТУРНО-ПРОСТОРОВІ ОСОБЛИВОСТІ МОБІЛЬНОГО ТА МІНІМАЛЬНОГО ЖИТЛА ДЛЯ БЕЗХАТЧЕНКІВ У ЗАКОРДОННІЙ ПРАКТИЦІ

Анотація: розглядаються архітектурно-просторові особливості мобільного та мінімального житла для бездомних осіб за кордоном. Особлива увага приділяється мобільному житлу, як окремій житловій одиниці.

Ключові слова: бездомність, бездомний, кабінети для бездомних, мінімальне житло, мобільний будиночок, притулок для бездомних.

Постановка проблеми.

На даний час в Україні житлова проблема є однією з найгостріших для суспільства. Для її вирішення робляться спроби сформулювати концепцію державної житлової політики, активно розробляються й обговорюються варіанти програм доступного і соціального житла, пропонуються до реалізації різні версії пілотних проектів. Також було створено понад двадцять нормативно-правових документів серед них: Наказ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ № 2623-IV Про основи соціального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей та ЗАКОН УКРАЇНИ № 2623-IV «Про основи соціального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей». [9]. Була прийнята постанова Кабінетом міністрів на засіданні 25 березня 2015 року. Цією постановою Кабінет міністрів вніс зміни до Порядку взяття громадян на соціальний квартирний облік, їх перебування на такому обліку та зняття з нього. Мінсоцполітики ініціювало прийняття даного рішення з метою забезпечення права бездомних осіб на отримання соціального житла. З метою усунення існуючих неузгодженостей та забезпечення конституційного права бездомних осіб на отримання соціального житла Міністерством й було розроблено зміни до Порядку взяття громадян на соціальний квартирний облік, їх перебування на такому обліку та зняття з нього. Прийнятими змінами визначено, що при поданні пакета документів для взяття на соціальний квартирний облік бездомна особа замість довідки про місце проживання та склад сім'ї подає довідку про прийняття на обслуговування до закладу для бездомних осіб та довідку про реєстрацію місця проживання/перебування особи відповідно до затвердженої форми.

В Україні за даними статистики Парламентських слухань Верховної Ради у 2004р. нараховувалось 23,3 тисяч бездомних. Однак є серйозні підозри, що бездомних в Україні набагато більше, бо в тому ж 2004 р. тільки в Одесі їх нарахували близько 20 тисяч, а в Луганську – 15 тис. (за статистикою МВС України). Так, наприклад, у США нараховується майже один мільйон бездомних, у заможній Німеччині – 920 тисяч, Великобританії – 360 тисяч, в Іспанії – 273 тисячі, у благополучній Канаді – 150 тисяч, у Франції і Австралії – по 100 тисяч, у Нідерландах – 30 тисяч. В одному тільки Парижі 80 тисяч бездомних, в Нью-Йорку – 80 тисяч, у Вашингтоні – 14 тисяч. І це при тому, що з бездомністю в цих країнах і містах постійно борються, існують багато різних програм допомоги бездомним.

Такі послуги, як надання притулку людям, які не мають житла і змушені жити в місцях, які не призначені для проживання, послуги з реінтеграції вже сьогодні можуть запроваджуватись в Україні, й окремі приклади вже існують. В Україні останні роки стихійно виникнули і функціонують десятки різноманітних притулків для бездомних, розміщених в реконструйованих і новозбудованих будівлях, які не відповідають вимогам діючих ДБН, але є зразками доволі ефективного вирішення проблеми за мінімальних фінансових затрат. Весь цей обширний емпіричний матеріал потребує уважного вивчення, систематизації й аналізу для вироблення науково обґрунтованих стратегій щодо боротьби з явищем бездомності і рекомендацій з корекції чинних норм на проектування житла для бездомних. [8, 10]. У даній статті приділятиметься особлива увага архітектурно-просторовим особливостям мобільного та мінімального житла для бездомних у зарубіжній практиці. Україна сьогодні перебуває лише на початку боротьби з бездомністю. Тому вивчення досвіду інших країн дасть змогу побудувати відповідну стратегію на основі сучасних підходів і тенденцій розвитку програм, спрямованих на зменшення проблеми бездомності, запобігти повторенню та використанню неефективних підходів, до яких протягом тривалого періоду з тих чи інших причин вдавалися уряди інших країн.

Аналіз досліджень та публікацій.

Проблемою безпритульності та бродяжництва в педагогічному контексті займалися В. Оржеховська, І. Козубовська, Г. Кашкар'юв, Л. Грищенко, Б. Алмазов та ін. Спробу пояснити бездомність, безпритульність з психологічної точки зору, а саме, як порушення потягів, знаходимо у З. Фрейда, Н. Максимової, К. Мілютіної, В. Піскун та ін. Соціально-психологічний аспект проблеми розкривається в працях О. Змановської, М. Ратера, О. Кернберга та ін. Були створені у 2007 році ДБНВ.2.2 -18:2007 під керівництвом Куцевича В.В, хоча дитяча безпритульність висвітлена в роботах

Ахаїмової А.О. Питаннями проблеми бездомності та спеціальними типами житла для бездомних присвячені праці закордонних дослідників: M. Bart, E. Liebow, A. Laudan, L. Edgar, D. P. Culhane, L. Lugo, J. D. Wright, B. A. Rubin, J. A. Devine, A. Hillier, Davis S та інших, однак ці праці не доступні для широкого загалу в Україні.

Формулювання цілі статті.

Охарактеризувати основні архітектурно-просторові особливості мобільного та мінімального житла для безхатченків у зарубіжній практиці.

Виклад основного матеріалу.

Досить складним є питання де розміщувати будинки для безхатченків, тому впровадження мобільного та мінімального житла це одна з альтернатив житла для бездомних. Для цього доцільно розглянути приклади вирішення такого типу житлових одиниць за кордоном.

Інноваційне, легко побудоване і рентабельне мобільне житло, типу модульних одиниць, часто використовується як тимчасове житло для жертв стихійних лих. Після землетрусу і пожежі у Сан-Франциско, в 1906 році тисячі бездомних були розміщені в будинках, побудованих у парках. За останні 20 років архітектори спроектували багато типових проектів для осіб, що воліють жити на вулиці. Деякі з них є дуже елементарними – це є наприклад рифлений картон, що може легко трансформуватися і формуватися в подібне наметове покриття (рис.1) [1].

У Сан Франциско у 1987 році архітектор Дональд Макдональд створив «Міський спальний вагон» - витончений контейнер із фанери. Розміри контейнеру дозволяли мешканцю знаходитися в напівсидячому положенні. Дверний проріз піднімається, подібно як задня частина фургона станції, так щоб житель міг сховатися від дощу і сонця. Усередині був матрац, деякі полиці, вікна і два маленьких отвори для вентиляції (рис 1). Інший вид житла з простим дизайном кабін для жителів, що міг бути зібраний за 17 хвилин, є досить дешевим у виробництві (рис 1). Багато подібних проектів з'явилося по всій країні. Ці структури подобалися бездомним, але згідно чинних норм і законодавства вони не відповідали потребам муніципальної влади [1].

Село Дігніті в Портленді спочатку було як табірна стоянка, побудована під мостом у 2000 році. Село влітку у 2002 році було зареєстровано як некомерційна корпорація. Хатини і намети згруповані, кілька таких згруповань утворюють поселення (село). Ділянка має невеличкий дренаж, кожен будиночок піднятий вище води на дерев'яних платформах. Таке село приблизно вміщує 70 людей (рис.1).

Житло в селі Домед. Це село було побудоване наприкінці 1993 року, концепція починалася ще у 1990 роках. Житло просторе, зручне і легке. У

такому селі можна жити до трьох років. Кожен купол такого окремого будиночку розміщений на конкретній плиті і кожен будинок під'єднано до електромережі і вода. Інтер'єр куполів розділений наполовину, щоб забезпечити окремий простір сім'ям, чи окремим людям, а стіна, що поділяє будинок, не досягає до стелі купола, оскільки б це вимагало згинання вершини, а це дорожче у влаштуванні. Населення села може вміщувати до 26 мешканців в тому числі і дітей, через обмеження розміру ділянки.

Досить цікавим прикладом розташування окремого житла для бездомних можна привести будинок в Атланті, який був спроектований Вільямом Роуні. Будинок трикімнатний, з ганком спереду будинку, високою стелею та великою вітальнею. Цей будинок був побудований протягом 4 тижнів за 70 тис. доларів і проданий (з субсидіями сім'ї з Атланти, вибраної з Операції Новий Старт Земельного Престу, проміжної програми для бездомних.) (рис.1), [1].

Рис. 1 Мінімальні будинки для бездомних в закордонній практиці.

Прикладом притулку для бездомних у Нідерландах є «готель-човен», заснований Рінусом Недом. У цьому готелі бездомні усе роблять самі: приготування їжі, прання одягу і т.п. Приблизно 20 чоловік сплять кожного вечора на човні у спальних мішках. Бездомні мають право залишатися у човні навіть вдень. [2].

Альтернативним житлом для бездомних є будинок всередині придорожніх білбордів. (Рис. 2). Словацьке агентство Архітектури та Дизайну запустило в розробку план по перетворенню придорожніх рекламних щитів в житло для безпритульних. Рекламних щитів багато і в них можна дати житло тим, кому воно життєво необхідне. За ініціативою Gregory Project, трикутний простір між чотирьох сторін придорожніх рекламних щитів в основному не використовується, хоча вони пропонують рішення прогалін для житлового будівництва. Ці будинки будуть містити два окремих приміщення. Одна кімната поєднується з передпокоєм і кухнею. Там є невеликий стіл і спальне місце з системою зберігання речей внизу. Друге приміщення цього будиночка — ванна кімната, складається з умивальника, який знаходиться над шафою, туалет і душ в куті. (Рис. 3)

Однією з переваг використання цих просторів для життя є те, що рекламні щити вже підключені до електроенергії, так як висвітлюються рекламні щити в нічний час. Також передбачається, що частина доходів від розміщення рекламних оголошень на цих щитах буде йти на утримання житла для бездомних.

Проект Gregory Project спрямований на вирішення питань пов'язаних з бездомними, який сам по собі є актуальним питанням в будь-якому місті світу. Хоча треба поставити питання бездомним, чи хочуть вони жити в таких спеціальних міських умовах. Також треба розуміти, що в Європі такі будинки для постійного проживання заборонені поруч з шосе, як наслідок забруднення повітря і шуму. [3].

Ще досить цікавим прикладом мобільного житла для бездомних є будиночки, збудовані власноручно 9-ти річною дівчинкою у Бремертоні. (Рис.4). Основа будинків - дерев'яні балки, однак це не просто будки: в будиночках передбачена ізоляція з переробленої тканини, сонячні батареї і повноцінні вікна. (Рис.5), [4]. Цікавий і недорогий мобільний будиночок для бездомних. Всередині є місце для зберігання речей, умивальник, кухня і спальня. А дощова вода збирається з даху в спеціальний резервуар. (Рис.6, 7), [5]. Китайський дизайнер розробив цікавий проект будиночок-яйце для бездомних. (Рис. 8), [6]. Будиночок мобільний у вигляді палатки. (Рис.10), [7].

Рис.2

Рис.3

Рис.4

Рис.5

Рис.6

Рис.7

Рис.8

Рис.9

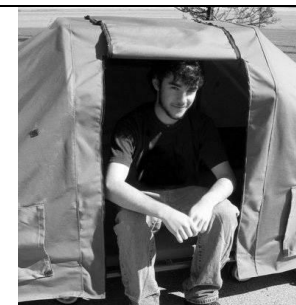

Рис.10

Висновки.

1. При розміщенні житла для бездомних неприпустима сегрегація останніх від суспільства, яка може призвести до явища геттоїзації.

2. Необхідно намагатись інтегрувати житло для бездомних в структуру житлової забудови, але величина таких осередків не повинна перевищувати 100 осіб.

3. Розміщення мобільного та мінімального житла як на території міста так і за околицями або у сільській місцевості, де бездомні зможуть працювати на тимчасових роботах по сезону: на дачах, приватному будівництві, сільськогосподарських роботах.

Список використаних джерел:

1. Davis S. Designing for the Homeless / Sam Davis.- Hardcover: University of California Press, 2004.-161 s.
2. Безпритульність в Голландії.- Режим доступу: <http://www.share-international.org>
3. Електронний ресурс, режим доступу: <http://www.webochka.com/glavnaja/10684-2015-05-25-07-02-46.html>.
4. Електронний ресурс, режим доступу: <http://www.webochka.com/glavnaja/10756-9.html>.
5. Електронний ресурс, режим доступу: <http://trinixy.ru/43487-mobilnyj-dom-dlya-bezdomnyx-16-foto.html>.

- 6.Електронний ресурс, режим доступу: <http://trinixy.ru/51020-dom-yajco-dlya-bezdomnykh-23-foto.html>
- 7.Електронний ресурс, режим доступу: <http://www.webpark.ru/comment/49815>
- 8.Державні будівельні норми України Будинки і споруди. Заклади соціального захисту населення ДБНВ.2.2-18:2007 Київ Мінбуд України, 2007р.
- 9.ЗАКОН УКРАЇНИ Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей, режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2623-15>
- 10.Соловій Л.С. Особливості формування спеціальних типів житла для бездомних: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата архітектури: 18.00.02 – архітектура будівель та споруд / Любов Степанівна Соловій; НУ "Львівська політехніка". - Львів, 2011. - 29 с.

Аннотация

Рассматриваются архитектурно - пространственные особенности мобильного и минимального жилья для бездомных за рубежом. Особое внимание уделяется мобильному жилью, как отдельной жилой единицы.

Ключевые слова: бездомность, бездомный, кабины для бездомных, минимальное жилье, мобильный домик, приют для бездомных.

Annotation

Examines architectural and spatial characteristics of mobile and minimum housing for homeless persons abroad. Special attention is given to mobile housing as a separate residential unit.

Keywords: homelessness, homeless, cabins for homeless, minimum housing, a mobile house, shelter for the homeless.

УДК 728.1

Я. Сідорова, магістрант

Ю.Ф. Сазонова,

канд. арх.Полтавський національний

технічний університет

імені Юрія Кондратюка

ЗАСОБИ ГАРМОНІЗАЦІЇ ФАСАДІВ СЕКЦІЙНИХ ЖИТЛОВИХ БУДИНКІВ

Анотація: у статті окреслені шляхи досягнення гармонійних композиційних рішень фасадів секційних житлових будинків, зокрема групи композиційних елементів та групи композиційних засобів-зв'язків.

Ключові слова: естетичне формування, композиційні елементи, композиційна структура, композиційні засоби-зв'язки.

Постановка проблеми.

Сучасні міжгалузеві дослідження свідчать про небезпечність ігнорування вимог до якості житлового середовища.

Актуальність вивчення проблеми формування позитивного естетичного житлового оточення обумовлене безпосереднім впливом естетичних характеристик житлового середовища на психо-фізіологічний стан користувачів.

Активне будівництво сучасного «масового житла» найчастіше демонструє надання переваги вирішенню сьогоденних економічних прибутків, натомість поглиблює проблему дефіциту естетично сприятливого оточення мешканців міст.

Розв'язання проблеми пов'язане з детальним вивченням діапазону естетичної гармонізації фасадів секційних житлових будинків та шляхів доцільного використання композиційних засобів.

Аналіз останніх досліджень.

Пошуку рішень проблем естетичного формування архітектурного середовища, в тому числі композиційним рішенням житлової архітектури, присвячені наукові дослідження багатьох вчених, серед яких М. Бархін, Ю. Божко, М. Березін, А. Іконніков, Дж. Гібсон, В. Глазичев, І. Гнесь, Г. Осиченко, А. Раппопорт, Н. Степанян, М. Федоров, В. Шимко та ін.

У наукових дослідженнях та публікаціях Н. Габреля, А. Гончара, П. Казанцева, А. Крашеніннікова, Г. Лаврика, Ю. Лапіна, В. Ліцкевича, Б. Мержанова, С. Паршуткіна, В. Ярового висвітлюються окремі аспекти удосконалення умов комфортності житлового середовища.

Аналіз досліджень з даної проблематики виявив, що значна кількість наукових досліджень висвітлює взаємозв'язок функціональної, конструктивної та композиційної системи, втім аспекти естетичної гармонізації фасадів секційних житлових будинків в сучасних умовах потребують детального вивчення.

Результати дослідження.

Особливості підходів до естетичного формування архітектури житлових будинків пов'язані із загальними та індивідуальними умовами системи забудови міст, а також із соціально-демографічними характеристиками потенційних мешканців.

Естетика архітектури житла має бути раціональною та обумовленою функціональною логікою, доцільністю конструктивних рішень та властивостей матеріалів, орієнтації будинків та умов сприйняття композиційних рішень фасадів.

Секційні житлові будинки внаслідок застосування уніфікованих

елементів залишаються найбільш розповсюдженими в умовах міського будівництва. Такий тип будинків потребує виважених рішень для досягнення балансу між економічними показниками, характеристиками комфортності і естетичності.

Образне рішення секційного житлового будинку повинно базуватися на врахуванні специфічних умов: функціональної структури житлового будинку (квартири, секції) типу будинку, поверховості, а також конструктивних особливостей.[1,3]

Вибір типу житлового будинку – важливий крок для прийняття композиційного рішення, оскільки тип будинку обумовлює його об'ємну характеристику. Так, наприклад, односекційний тип будинку найчастіше має вертикальний об'єм, багатосекційний – може утворювати горизонтально розвинуту пластичну просторову систему, використовуючи секцію як закінчений елемент блокування (модуль). Отже, у секційних житлових будинках основним планувальним та композиційним елементом є секція, яка обумовлює ритмічне рішення фасаду.[1,2,3]

Композиційне рішення секції житлового будинку komponується з наступних елементів: загальна форма (силует); отвори; елементи композиційного членування фасадів; фактура поверхонь (стіни, покрівля, огороження, зашклення), колір.[1,4,5,]

Чіткі межі фасаду будівлі дозволяють створити силует форми, який транслює основну інформацію про конкретний об'єкт. Виразний чіткий та структурно деталізований силует, добре виділяється у загальному масиві забудови і привертає увагу навіть на великих відстанях. Для секційних житлових будинків середньої поверховості рішення силуету може бути провідною композиційною темою. Виразний силует може формуватися за рахунок різної поверховості частин будинку, а також за допомогою скатних дахів, вкритих черепицею.

Втім не всі елементи фасаду, що формують силует мають рівнозначне інформативне навантаження. Найбільша роль у формуванні силуету фасадів секційних житлових будинків відведена ділянкам, на яких відбуваються різкі зміни напрямку контуру, де розташовуються деталі та кути.[5,6,8]

Базове композиційне рішення утворюється завдяки проєкції на фасадну площину віконних та дверних отворів, розташованих відповідно до об'ємно-планувального рішення будинку. Місце і ритм вікон та лоджій мало піддаються змінам, так як їхнє зміщення обмежене нормативними вимогами. Така найпростіша композиційна структура демонструє функціональні завдання будівлі і несе найменше естетичне навантаження.

В рішенні секційного будинку при однаковій планувальній схемі усіх

поверхів, пластика об'єму підпорядкована в основному чіткому вертикальному ритму, створеному лоджіями, сходово-ліфтовими вузлами та ритмом частин будинку, що виступають, повторюючись на усіх поверхах. Ця властивість побудови секції та секційного житлового будинку призвела до переважного використання вертикальних ритмічних рядів, які значно збіднюють композиційні можливості рішення фасаду.[4,8]

З метою збагачення пластичного рисунку фасадів секційного житлового будинку по горизонталі, чи для зміни притаманного вертикального ритму, можливо використання варіативності планувальних рішень на різних поверхах.

Регулювання ускладнення естетичної організації фасаду відбувається завдяки використанню трьох масштабних рівнів композиційних членувань – крупних, середніх і дрібних.

До найбільш розповсюджених засобів крупних композиційних членувань фасадів секційних житлових будинків слід віднести облаштування ризалітів, зсув фрагментів будівлі, формування ламаних та криволінійних форм, включення об'єму терас, включення відкритих просторів у вертикальному чи горизонтальному напрямку по всій висоті чи протяжності будівлі. [2,8,7]

Середній масштаб композиційних членувань досягається різноманітним розташуванням, формою та групуванням літніх приміщень, виділенням об'ємів вертикальних комунікацій приміщень, що забезпечує вертикальний ритм членування фасаду.

Варіативність об'ємно-просторових елементів – лоджій, еркерів, балконів, стаціонарних сонцезахисних пристроїв – слугує засобами урізноманітнення форми крупних композиційних елементів фасадів секційних житлових будинків.[4,8]

Засобами дрібної пластики слугує рельєф поверхні стін, декоративні деталі для оздоблення отворів.

Колір використовується як активний композиційний засіб, що підвищує виразність будинку. Властивості кольору використовують для об'єднання чи розчленування, виявлення площинних елементів чи пластики фасаду, коректування пропорцій.

Загальне колористичне рішення може бути підпорядковане архітектурній формі, підкреслюючи та підсилюючи пластику фасаду за допомогою активних контрастних співвідношень.

Колористичне рішення може бути нейтральним щодо архітектурної форми завдяки використанню кольорових співвідношень, що не змінюють візуальних параметрів фасаду секційного житлового будинку.[8,11]

Структура колористичного рішення може бути автономною щодо архітектурної форми, отже колористичні елементи утворюють ритмічні

композиції, переважно не узгоджені з пластикою фасаду. В такому випадку відбувається візуальна деформація архітектурної форми.

Великий вплив на формування колориту здійснює забарвлення будівельних матеріалів (цегла, черепиця, камінь, дерево тощо), також використання значних зашкленних площин. В процесі проектування необхідно враховувати взаємозв'язок колориту та фактури природних чи штучних матеріалів.

Фактура матеріалів активно використовується для формування композиційних рішень фасадів сучасних житлових будинків. Фактура, як якісний стан поверхні споруди, поділяється на такі види: природня, оброблена, абстрактна. Великої актуальності набуло використання матеріалів з природньою фактурою, що одночасно вирішує завдання посилення виразності естетичного рішення фасаду секційного житлового будинку і візуальне узгодження з природним оточенням.[2,4,9]

В сучасних житлових будинках з простими формами та відсутністю складного декору проблема пропорцій відіграє першорядну роль. Чим простіше об'ємна структура, чим менше декоративних елементів, тим ясніше простежуються пропорції і тим більше значення вони набувають в загальній композиції секційного житлового будинку.

Цілісність естетичного рішення секційного житлового будинку виражається у закономірному взаємозв'язку розмірів частин та цілого. Співрозмірність частин житлового будинку обумовлюється призначенням та тектонічною структурою, яка забезпечується системою пропорцій.

Ритм – чергування різних елементів чи форм, які порівнюються за характеристиками. В архітектурі ритмічна закономірність сприймається за наявності трьох елементів, а метричний ряд утворюється за наявності чотирьох елементів. 5-7 елементів сприяють втраті самостійності елементів ряду. Для надання композиції завершеності, ритмічний ряд необхідно зупиняти.

З цією метою створюють згущення елементів ряду на кутках об'єму (пілястр, уступів, ніш), розширення крайніх простінків чи розташування крайніх простінків по осі.[2,5,6]

В архітектурі житла використовується такий розповсюджений вид симетрії, як дзеркальна. В композиції житлового будинку часто існує декілька площин симетрії: одна – є площиною симетрії для усієї композиції в цілому, а інші – відповідні окремі частини.

Все частіше зустрічаються композиції зі змішаною організацією побудови. Це дає змогу урізноманітнювати візуальне житлове середовище.

Проблема підпорядкованості частин виникає, коли функція житлового будинку визначається не єдиним процесом, чи сумою рівноцінних, як це буває

у будинках з підвищеною комфортністю.

Рівноцінність елементів порушує гармонію композиції. Форма, розділена на рівні частини послаблюється у своїй єдності, у зв'язку з тим, що рівнозначна інформативність ускладнює сприйняття. Для запобігання такої ситуації необхідно однакові елементи об'єднувати у велику форму, особливо у випадку наявності великої кількості елементів, коли кожен елемент не сприймається окремо. Також однакові частини можуть підпорядковуватися одному головному елементу, який відрізняється від них.

Пошук індивідуальних композиційних фасадних рішень потребує широкого спектру прийомів та засобів естетичної організації.

Композиційні рішення фасадів секційних житлових будинків створюються за допомогою таких прийомів та засобів:

- узгодження масштабів висоти поверхів, вікон, дверей, балконів;
- застосування різноманітних об'ємно-просторових форм, ритмічних і пластичних елементів;
- групування вікон, балконів, лоджій, виділення частин фасадів різним кольором і фактурою поверхні;
- ритмічне компонування повторюваних елементів (посекційно, поквартирно);
- об'єднання елементів фасадів у єдиний композиційний елемент та підкреслення його за рахунок фактури, кольору чи декору;
- виявлення композиційних осей у вигляді входів до будинку, виділенням сходових клітин, сітки вікон, групуванням балконів, лоджій, еркерів;
- акцентування входів у житлові будинки;
- використання огорожень-екранів балконів і лоджій з різними варіантами рисунку і площини (суцільні, решітчасті, рельєфні тощо);
- виявлення виразних властивостей природних та штучних матеріалів;
- включення до композиційного рішення фасадів таких декоративних елементів як панно, мозаїка, кераміка, різьблення тощо;
- використання національних мотивів та традиційних елементів декорування фасадів житлових будинків.

Висновок. Особливості композиційних рішень фасадів житлових будинків обумовлені їхньою роллю у загальній системі забудови, яка може висувати різні, часом протилежні вимоги щодо використання композиційних прийомів та засобів, зокрема масштабу, ритму, симетрії та контрастності.

Специфіка архітектури житлових будинків полягає у тому, що до сучасних композиційних рішень фасадів висувуються вимоги забезпечення індивідуальності та виразності, проте урахування функціональної та

конструктивної системи обмежує траєкторії естетичних концепцій.

Для ефективного розв'язання проблеми пошуку композиційних рішень фасадів секційних житлових будинків використовують гнучкі планувальні рішення функціональних елементів та активне включення різноманітних декоративних елементів та властивостей матеріалів.

Подальший напрямок дослідження планується зосередити на вивченні зарубіжного досвіду використання національних архітектурно-художніх традицій у сучасному проектуванні секційних житлових будинків.

Література:

1. Аракелян Р. Г. Повышение качеств жилой среды с учетом ценностей традиционных жилых образований (на примере территории Армянского нагорья): диссертация на соискание научн. степени канд. архитектуры: спец. 05.23.21 / З. Г. Аракелян – Москва, 2011. – 179 с.
2. Березин М. П. Пространство восприятие — поведение. Вопросы архитектуры в работах зарубежных теоретиков // Строительство и архитектура Ленинграда, 1975 г. №7, - Ленинград: Лениздат, С. 39 - 42.
3. Глазычев В. Л. Социозкологическая интерпретация городской среды./ В.Л. Глазычев – М.: Наука, 1984. –180 с.
4. Гнесь І.П. Багатоквартирне житло: тенденції еволюції: монографія/ І. П. Гнесь. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2013. – 652 с.
5. Городская среда и драматургия архитектурной композиции // Проблемы теории и истории архитектуры. — Сборник научных трудов №5: Архитектурная деятельность и формирование окружающей среды / Ред. А.Рябушин, А. Раппопорт — М.: ЦНИИП градостроительства, 1979. — С.34—44.
6. Иконников А. В. Функция, форма, образ в архитектуре/ А. В. Иконников — М.: Стройиздат, 1986. — 288 с
7. Иконников А. В. Художественный язык архитектуры / А. В. Иконников — М.: Искусство, 1985. — 176 с.
8. Иконников А. В. Эстетические проблемы массового жилищного строительства / А. В. Иконников — М.: Стройиздат, 1966. — 160 с
9. Иовлев В. И. Экопсихология для архитекторов: процесс и форма: учеб. пособие / В. И. Иовлев – Екатеринбург: Архитектон, 1996.– 304 с.
10. Шимко В. Т. Основы дизайна и средовое проектирование / В. Т. Шимко — Архитектура С, 2007. — 160 с.
11. Frick D. The Quality of Urban Life: Social Psychology and Physical Conditions/ Ed. By D. Frick .– Berlin, N.Y. : W/ de Gruyter, 1986.– 261 p.

Аннотация

В статье показаны пути достижения гармоничных композиционных решений фасадов секционных жилых домов, в особенности группы композиционных элементов и группы композиционных средств, выполняющих функцию связей.

Ключевые слова: эстетическое формирование, композиционные элементы, композиционная структура, композиционные средства-связи.

Annotation

The article shows that the ways to achieve harmonious solutions composite facades sectional residential buildings, including a group of compositional elements and compositional tools-connections.

Key words: aesthetic formation, compositional elements, compositional structure, compositional tools-connections.

УДК 725.89

В.В.Самойлович*Проф.***Е.Т.Гусейнов***Аспирант**Київський національний університет будівництва і архітектури.***ОБГРУНТУВАННЯ ПЕРСПЕКТИВНИХ АРХІТЕКТУРНИХ РІШЕНЬ
ГОТЕЛІВ В ТУРИСТИЧНІЙ СФЕРІ АЗЕРБАЙДЖАНУ**

Анотація: в статті визначено основні експлуатаційні і естетичні вимоги до перспективних архітектурних рішень готелів в туристичній сфері Азербайджану.

Ключові слова: Туризм в Азербайджані, готельний сектор, архітектурні вимоги.

Постановка проблеми: Поступове відродження екології Азербайджанської республіки обумовлює інтенсивний розвиток туризму в країні.

Як свідчить світовий досвід, туризм в багатьох країнах є джерелом отримання валютних коштів, необхідних для розрахунку з зовнішніми платежами.

Одною з найважливіших складових туризму є готелі, виразна архітектура яких у сполученні з якісною роботою сервісних служб, має вирішальне значення для подальшого розвинення туристичного комплексу.

Як свідчать статистичні дані, в туристичному комплексі, як правило, 65% зайнятих в цьому бізнесі людей припадає на готельний сектор. До того ж, від останнього надходить до банківської сфери до 68% грошових надходжень від всього прибутку.

Враховуючи викладене, визначення та обґрунтування перспективних архітектурних рішень готелів є актуальною задачею, розв'язання якої буде сприяти успішному розвитку туризму в Азербайджані.

Огляд попередніх досліджень:

Проблемою застосування ефективних рішень готелів займалися багато дослідників. Серед них значне місце посідають роботи українських вчених : Лесика О.В., Рогожнікової Є.Є.[1;2;3;4;5], а також роботи фахівців Лівану, Ірану та Йорданії [6;7;8]. Наведені дисертаційні роботи українських фахівців присвячені питанням архітектурно-планувальної організації готелів в умовах реконструкції історичної забудови міст України та природних комплексів.

Роботи іноземних вчених досліджують особливості архітектурної організації готельних комплексів окремих країн. Незважаючи на значну кількість наукових досліджень, присвячених архітектурно-планувальній організації готелів в Україні, Лівані, Ірані та Йорданії, визначення перспективних рішень готелів в Азербайджані потребує спеціальних досліджень. Пояснюється це, перш за все, особливостями природно-кліматичних умов країни, які значною мірою відрізняються від оточуючих Азербайджан сусідніх країн. Досить зазначити, що на території Азербайджану існує дев'ять кліматичних зон з одинадцяти існуючих, які не ураховуються в жодній з відомих робіт з готельного бізнесу.

Крім того, Азербайджан має багато відмінностей як відносно демографії населення, так і за національними традиціями і релігійними особливостями. В країні, до того ж, при проектуванні готелів використовують нормативні документи, які були розроблені ще за часів СРСР, і не містять у собі такі важливі на сьогодні вимоги до екології та альтернативних джерел енергії.

Мета роботи-визначення ефективних перспективних архітектурних рішень готелів в туристичній сфері Азербайджану.

Основний зміст роботи: Готельний бізнес характеризується чисельністю видів і типів готелів. Вони класифікуються за призначенням, місткістю, поверховістю, місцем розташування та рівнем комфорту.

Так, за призначенням готелі поділяють на комерційні (бізнес-готелі), готелі-курорти, конгрес-готелі, туристичні, мотелі тощо.

Місткість готелів визначають кількістю постійних спальних місць. В багатьох країнах готелі, в яких кількість спальних місць дорівнює від 30 до 100,

відносять до готелів малої місткості, від 100 до 300 – середньої, і завбільшки 500 місць – великої місткості.

Вибір поверхні, в свою чергу, залежить від економічних і містобудівних умов, нормативних вимог, конструкцій і будівельних матеріалів та методів зведення будівель.

Готелі розташовують в місті, за містом, поблизу об'єктів туристичної привабливості, біля пляжів та ін.

Щодо рівня комфорту, то слід зазначити, що зараз не існує єдиної класифікації готелів з цього питання. В багатьох країнах існують різні класифікації як за призначенням так і за кількістю категорій готелів. Так, у Великобританії ступінь комфорту готелів позначають коронами, в Швеції – ключами, в Греції - латинськими літерами і т. ін.

В Росії, Європі, в деяких країнах Азії і Африки найбільше розповсюдження отримала так звана «зіркова» система класифікації готелів, до складу якої входять п'ять категорій.

Однозіркові готелі відрізняються тим, що в номері має бути тільки умивальник, а душ і туалет обслуговує п'ять номерів.

В номерах готелів з двома зірками туалет і ванна знаходяться в номері. Крім того в готелі повинен бути ресторан з широким вибором страв.

Тризірковий готель, крім зазначених вище вигід, як правило, обладнаний кондиціонером, телевізором, холодильником. В якості додаткового сервісу має бути басейн, автопарковка, обмін валют, перукарня.

Чотиризірковий готель повинен мати бізнес-центр, оренду автомобілів, міні бар у номерах. В такому готелі можна замовити прання, відвідати сауну і таке інше.

П'ятизірковий номер має бути не менше 16 квадратних метрів. Сервіс і обслуговування у таких номерах відбувається на більш високому рівні. Існує багато додаткових пропозицій, які значно перевищують пропозиції готелів інших категорій.

Як свідчить світовий досвід будівництва і експлуатації готелів, в умовах сучасного ринку щодо організації сфери послуг для туристів, потрібен підхід, який спрямований на задоволення конкретних потреб окремого споживача.

Вирішення такої задачі навряд чи може бути здійснено в готелях великої місткості, в яких висока кількість постояльців буде виступати значною перешкодою щодо персоніфікації обслуговування.

Найбільшою мірою умови персоніфікації послуг існують в готелях малої місткості, в яких клієнтам може бути забезпечено проживання і комфорт на рівні готелів вищої категорії, за умови скорочення переліку деяких додаткових послуг, розрахованих на масового споживача. У зв'язку з цим такі готелі

потрапляють у категорію «3-4 зірки», не складаючи при цьому конкуренцію готелям середньої місткості.

Камерність атмосфери малого готелю високого класу якоюсь мірою моделює (а не копіює) домашню обстановку і, таким чином, створюють свою власну "нішу" в умовах готельного сектора туристичного бізнеса.

Більшість туристів прагнуть мати не тільки послуги щодо проживання і харчування, але й отримати якусь нову інформацію щодо країни, яку вони відвідують. Саме тому готелі і підприємства харчування повинні надавати означені послуги в національному стилі. Вирішення інтер'єру з включенням елементів національного побуту та наявність національної кухні в підприємстві харчування створює атмосферу подорожі, відриву від буденної реальності.

Таким чином тенденція будівництва готелів малої місткості цілком виправдана.

По-перше, вони можуть обслуговувати широкий спектр клієнтів – туристів, які мандрують з метою пізнання чогось нового, ділових туристів, відпочиваючих тощо.

По-друге, малі готелі більш привабливі з економічної точки зору і, тим само, стимулюють розвиток внутрішнього і в'їзного туризму.

По-третє, таким готелям легше відповідати світовим стандартам у зв'язку з тим, що їх матеріально-технічну базу легше обновлювати, застосовувати нові ідеї.

Як відомо, готельний бізнес значно залежить від сезонності. Влітку, як правило, місць в готелях не вистачає, а в інші пори року дуже часто клієнтів в готелях не добирають. У зв'язку з цим великим готелям приходится збуватися від зайвого персоналу, скорочувати об'єми закупівель продукції для ресторанів і обслуговування номерного фонду, а також зменшувати обсяг інших робіт. Готелі малої місткості, на відміну від готелів великої місткості, від сезонності залежать меншою мірою.

Одною з найважливіших якостей перспективних готелів Азербайджану має бути екологічність.

Як показує досвід, найкращі екоготелі відрізняються від звичайних тим, що всі вони збудовані з натуральних матеріалів та активно використовують енергію сонця, вітру і води. В ресторанах таких готелів застосовують тільки екологічно чисті продукти, а номери прибирають нетоксичними миючими засобами. З метою економії енергоресурсів деякі готелі вбудовують в рельєф та використовують енергозберігаючі вікна, що дозволяє заощаджувати електроенергію на опалення та освітлення, а також зменшити витрати електроенергії на інші потреби. Одною з основних ознак екоготеля є використання сонячних колекторів для отримання гарячої води. Такі колектори,

як правило, забезпечують 60% світла і тепла. Деякі готелі застосовують, до того ж, систему збору дощової води.

Яскравим прикладом екологічно чистого готелю може служити готель "Adreere Amellal" в Сахарі. Унікальність Єгипетського готелю полягає в тому, що він збудований виключно з екологічно-чистих матеріалів: використовувались мул і сіль з місцевого озера. В готелі повністю відсутня електрика, немає телевізорів та інших приладів, що нагадують цивілізацію. Вдень для освітлення використовують сонячне світло, а у вечірні часи та вночі – сотні свічок.

У зв'язку з цим відпочинок в такому готелі являє собою повне єднання з дикою природою.

Велике значення для приваблювання туристів має розташування готелів в історичній забудові міст Азербайджану. Історичні міста Азербайджану мають значний потенціал пам'яток історії які, без сумніву, є об'єктами туристичного притягнення.

Розміщення будівництва нових готелів малої місткості в історичній забудові міста може здійснюватися:

- На не забудованих ділянках, або ділянках, які звільнені від зруйнованих часом будівель;
- В будівлях рядової історичної забудови;
- В будівлях, які є пам'ятками архітектури.

Основні вимоги до виразності образу готелів в умовах історичної забудови міста зводяться до наступного:

- Якщо готель розміщується в будівлі з високими історичними і художніми характеристиками, то під час реконструкції таких будівель необхідне збереження і розкриття цих характеристик, які без сумніву, забезпечать виразність образу готелю;
- Якщо будівля, яка призначена під реконструкцію для розміщення в ній готелю, не має художньої або історичної цінності, то виразність його архітектури може бути отримана шляхом контрастного співставлення сучасного архітектурного рішення готелю і оточуючого середовища, або ж шляхом надання новій будівлі традиційних рис, характерних для оточуючих історичних об'єктів.

Висновки та перспективи досліджень. На основі наведеного вище аналізу сучасних видів і типів готелів можна зробити висновок, що перспективними архітектурними рішеннями готелів в туристичній сфері Азербайджану мають бути готелі малої місткості. Враховуючи особливості природно-кліматичних умов та значний потенціал пам'яток історії, що можуть бути об'єктами туристичного притягання, подальше дослідження слід проводити в напрямку

визначення архітектурно-планувальних рішень екоготелів малої місткості в історичній забудові Азербайджану. Для вирішення цієї задачі необхідно дослідити особливості архітектури історичної забудови міст, національні традиції, найбільш раціональні для даного регіону альтернативні джерела енергії, місцеву базу екологічно чистих матеріалів та ін.

Література

1. Лесик Александр Владимирович. Формирование учреждений отдыха и туризма в историко-архитектурной среде Украины: Дис. ... докт. арх.: 18.00.02. – в 2-х томах. / КИСИ – К., 1992.
2. Рогожникова Елена Евгеньевна. Архитектура гостиниц малой вместимости в условиях реконструкции исторических городов Украины: Дис. ... канд. арх.: 18.00.02./ Киев ЗНИИЭП – К., 1992.
3. Карасьова Ольга Михайлівна. Архітектурно-планувальна організація малих готелів в умовах природних комплексів: Дис. ... канд. арх.: 18.00.02/КНУБА-К., 2009.
4. Мержієвська Наталія Юріївна. будівлях центра міста (на прикладі міста Одеса): Дис. ... канд. арх.: 18.00.02./КНУБА – Київ: 2013;
5. Ковальська О.Є. Архітектурно-планувальна організація готелів (На прикладі крупніших міст України): Дис. ... канд. арх.: 18.00.02./ – Київ:, 2012.
6. Аль-Хабр Фуад .Типологические основы проектирования учреждений туризма в условиях Ливана: Дис. ... канд. арх.: 18.00.02./Одесский инж. стр-ный ин-т.-Одесса, 1990;
7. Абуль Маджит Рагхид Хасан. Архитектурно-планировочная организация гостиничных комплексов для туристов (На примере Северного Ирана): Дис. ... канд. арх.: 18.00.02. /КИСИ-К., 1990;
8. Аль Гусус Джавдат Салем. Архитектурно-планировочная и пространственная организация туристических комплексов в условиях Иордании: Дис. ... канд. арх.: 18.00.02./КИСИ-К.:1990;

Аннотация

В статье определены основные эксплуатационные и эстетические требования к перспективным архитектурным решениям гостиниц в туристической сфере Азербайджана.

Ключевые слова: Туризм в Азербайджане, гостиничный сектор, архитектурные требования.

Annotation

The main exploitation and esthetic demanding to perspective architectural decisions of hotels in touristic sphere of Azerbaigan are revealed in this article.

Key words: tourism in Azerbaigan, hotel section, architectural demanding.

УДК 725.381

Ю. В. Третяк,
доктор архітектури,
професор кафедри рисунка і живопису КНУБА

ФУНКЦІОНАЛЬНІ Й КОНСТРУКТИВНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ БАГАТОПОВЕРХОВИХ АВТОМАТИЗОВАНИХ АВТОСТОЯНОК У НАДВЕЛИКИХ МІСТАХ УКРАЇНИ

Анотація: у статті розглянуто проблему формування автоматизованих багатоповерхових автостоянок для зберігання легкових автомобілів у щільно забудованих районах надвеликих міст. Виявлено ряд функціонально-конструктивних особливостей розміщення автомобілів на спеціально встановлених піддонах багатоярусних стелажів автоматизованих автостоянок.

Ключові слова: багатоповерхова механізована автостоянка, зберігання легкових автомобілів, надвелике місто.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день у зв'язку із стрімким прогресивним розвитком урбанізованих територій та міських інфраструктур збільшується навантаження на центральні щільно забудовані райони великих міст - мегаполісів, що, у свою чергу, приводить до підвищення вартості їх земельних ділянок [1].

Збільшення кількості автомобілів у надвеликих містах породжує ряд таких проблем, як зменшення середньої швидкості руху автотранспортних засобів через зниження пропускної здатності проїжджої частини вулиць; виникнення заторів; підвищення рівня загазованості атмосферного повітря через зміну режимів роботи двигунів автотранспортних засобів тощо. Як відомо з літературних джерел, середня швидкість автомобілю в години пік у великих містах світу, як правило, не перевищує швидкості пішоходів.

Аналіз руху міського транспорту показує, що існує максимально можлива пропускна здатність дороги, яка залежить від рядності руху втомобілів, середньої швидкості та інтервалу безпеки між ними. Так, при середній швидкості транспортного потоку 70 км/год, пропускна здатність проїжджої частини при однорядному русі досягає близько 3000 автомобілів на годину, при двохрядному – 5500 і при трьохрядному – 8200 автомобілів на годину.

Основною причиною зниження середньої швидкості руху є зберігання автомобілів на проїжджих частинах вулиць. При дозволеному паркуванні вздовж дороги практично перекривається рух в першому ряді проїжджої частини магістралі та порушується рух у її другому ряді. Іншими словами, неорганізоване зберігання автомобілів знижує пропускну спроможність дороги

до 1,5 разів і погіршує аварійну ситуацію. Враховуючи вищезазначене, можна стверджувати, що основним завданням при вирішенні проблеми збільшення середньої швидкості руху автотранспортних засобів у найкрупніших містах виступає організація тимчасового або постійного зберігання автомобілів на санкціонованих машино-місцях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання функціонально-планувальної структури й просторової організації механізованих та автоматизованих багатоповерхових автостоянок для зберігання автомобілів розкриті в роботах таких дослідників, як Е. М. Хевельов, В. В. Шештокас, Г. Є. Голубєва, Б. Ф. Серебров та інші [2 – 5].

Метою статті є визначення функціональних особливостей та конструктивних засобів організації автоматизованих багатоповерхових споруд для компактного зберігання автомобілів у щільно забудованих центральних районах надвеликих міст за допомогою нової для нашої держави схеми розміщення транспортних засобів на багатоярусних стелажах з використанням автонавантажувача та поротних кілець.

Виклад основного матеріалу. У щільно забудованих центральних районах великих міст гостро постає питання зберігання автомобілів. Найбільш ефективним шляхом вирішення даної проблеми бачиться напрямок забезпечення розміщення машино-місць на відкритих площинних автостоянках. Проте, через відсутність вільних ділянок в центральних районах міста та з причини зростання орендної плати на землю, організація подібних автостоянок у великих містах України стає нерентабельною.

Враховуючи досвід розвинутих країн, можна стверджувати, що розвиток надземних автоматизованих багатоповерхових автостоянок, відбувається за рахунок застосування як автоматизованих пристроїв, так і функціонально-планувальних засобів. Перший з них передбачає установлення автомобілів на машино-місце власним ходом, тобто автомобіль самостійно в'їжджає та виїжджає на машино-місце. Проте, місткість таких *механізованих автостоянок* не перевищує місткість традиційних відкритих площинних стоянок через збільшення площі під'їзних шляхів. Іншим способом є встановлення автомобілів на машино-місце за допомогою механічних засобів, що створює *повністю автоматизовані автостоянки*. Реалізованим прикладом даної системи можна назвати автоматизовану багатоповерхову автостоянку для зберігання автомобілів Варламова С. Є. та Болотіна Н. Б. (рис. 1). У даній споруді автомобіль в'їжджає на піддон, встановлений на вбудований у ліфт майданчик, що обертається, звідки він переміщується по поверхам до місця його зберігання. На поверсі автомобіль за допомогою рольгангів перевантажується в стелажні бокси, що розміщені радіально у приміщенні

круглої форми. Таке планувальне рішення приміщення забезпечує повну автоматизацію процесу встановлення, зберігання і видачу автомобілю [6]. Проте, на думку автора, недоліком такої стоянки є складна автоматизація системи через її перенавантаження при знятті боксів піддону з автомобілем.

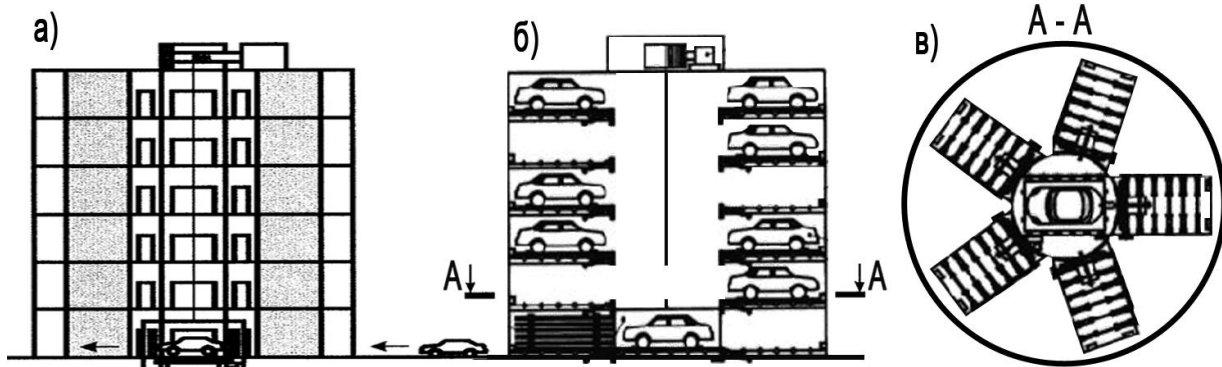

Рис. 1 Схема автоматизованої багатоповерхової автостоянки (патент РФ 2 304 207): а – головний фасад; б – поперечний розріз; в – план.

Менш затратним варіантом вирішення проблеми зберігання автомобілів у центральних щільно забудованих районах може стати організація автоматизованої багатоповерхової автостоянки стелажного зберігання у спеціальних піддонах з використанням автонавантажувача і поворотного кільця для зменшення операцій управління та підвищення точності роботи (рис. 2).

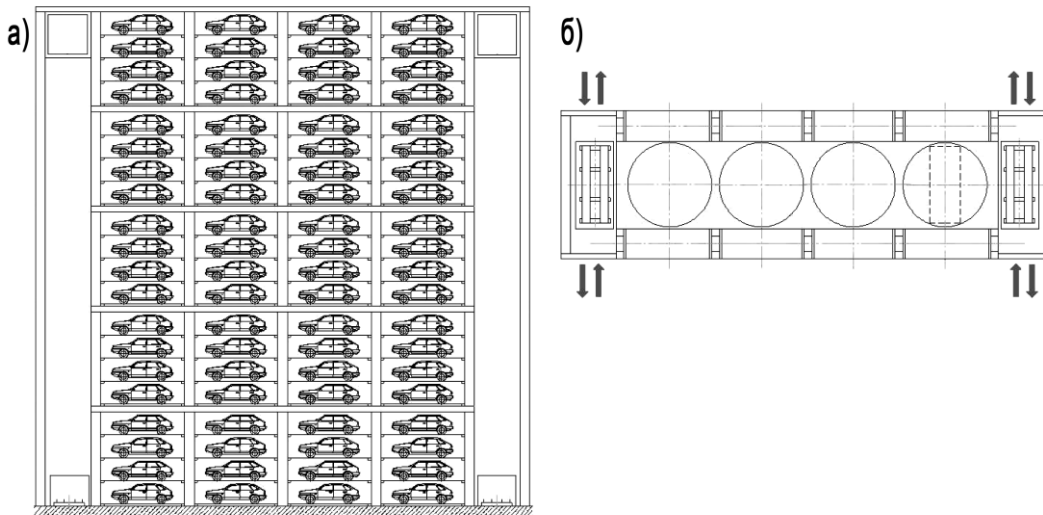

Рис. 2. П'ятиповерхова автостоянка зі стелажними боксами:

а – розріз; б – план типового поверху

Даний принцип передбачає підняття автомобілю на поверх за допомогою спеціального ліфту, оснащеного кліттю, що забезпечує в'їзд автомобілю на спеціальний піддон при завантаженні та виїзд автомобілю з піддону при розвантаженні. Кліть зварюється зі швелерів, що утворюють паралелепіпед, який рухається за направляючими. Конструкція кліті складається з чотирьох

опорних роликів, що оберігають її від перекосу при русі вгору. Шахта підйомника на першому поверсі закривається тільки із зовнішнього торцевого боку, а на наступних поверхах – з трьох боків, при чому відкритою залишається лише внутрішня торцева сторона для зняття піддону з автомобілем на відповідному поверсі. На рис. 2, а показаний розріз п'ятиповерхового автосховища на вісім стелажних боксів на кожному поверсі, розрахованих на роботу одного автонавантажувача. На рис. 2, б можна побачити план поверху паркінгу, де розміщуються стелажі й кільця, що обертаються, коли транспортний засіб потрапляє на потрібний поверх.

Функціонально-планувальне рішення поверху даної будівлі передбачає, що автонавантажувач вилами приймає піддон з автомобілем з ліфту, після чого по прямій рухається назад і зупиняється на одному з чотирьох поворотних кілець. Кільце повертається на 90° у напрямку вільного стелажу та рухається по прямій вперед. Він зупиняється перед вільним стелажем і встановлює підйомними вилами піддон з автомобілем на нього. Після укладання автонавантажувач або від'їжджає на поворотне кільце і повертається до ліфту, або забирає порожній піддон і встановлює його в кліть підйомника. Ефективність операції залежить від режиму роботи автостоянки.

У випадку, коли в пункті прийому-видачі знаходиться автомобіль для завантаження, диспетчер подає команду вільному автонавантажувачу на наступних поверхах узяти вільний піддон і укласти його на кліть ліфту. Найзручнішим варіантом вважається використання автонавантажувачу на першого поверсі. Якщо в пункті прийому-видачі знаходиться клієнт, який бажає отримати автомобіль, диспетчер дає команду автонавантажувачу забрати піддон з автомобілем з відповідного поверху і встановити його до кліті ліфту. З метою скорочення часу операції вільні піддони краще зберігати на першому поверсі, а також забезпечити розміщення другого ліфту для прийому та видачі автомобілів, що підвищує якість та надійність функціонального процесу.

Висновки. Надзвичайно гостра проблема зберігання автотранспорту у центральних районах великих та надвеликих міст України може бути вирішена шляхом розробки рекомендацій щодо проектування, будівництва й експлуатації багатоповерхових будівель автомобільних стоянок. Ефективність функціонально-планувальних, технологічних та конструктивних рішень автоматизованих багатоповерхових автостоянок для зберігання автомобілів у центральних частинах міст забезпечується за рахунок зведення до мінімуму площі ділянки забудови; збільшення кількості розміщених автомобілів на одиницю площі, при цьому місткість будівлі збільшується у 20 разів; мінімізації витрат на будівництво і монтаж необхідного обладнання; зменшення

часу операцій завантаження й видачі автомобілів; збільшення показників надійності зберігання автомобілів.

Список літератури:

1. Пособие по размещению автостоянок, гаражей и предприятий технического обслуживания легковых автомобилей в городах и других населенных пунктах (к СНиП II-60-75*) / разработ. Н. М. Христюк, Ю.В. Авдеев, В. К. Сторчевус [и др.]: Киев НИИП градостроительства. – М., Стройиздат, 1984. – 108 с.
2. Хевелёв Э. М. Проектирование городских гаражей / Эммануил Маркович Хевелёв. – Москва: Гос. изд-во лит. по стр-ву, архитектуре и строит. материалам, 1961. – 183 с. – (учеб. пособие).
3. Шештокас В. В. Гаражи и стоянки / В. В. Шештокас, В. П. Адомавичюс. – Москва: Стройиздат, 1984. – 214 с. – (учеб. пособие для вузов).
4. Голубев Г. Е. Автомобильные стоянки и гаражи в застройке городов / Георгий Евгеньевич Голубев. – Москва: Стройиздат, 1988. – 252 с. – (Учебное пособие). – (ISBN 5-274-00183-1).
5. Серебров Б. Ф. Многоэтажные гаражи и автостоянки / Борис Федорович Серебров. – Новосибирск: НГАХА, 2005. – 131 с. – (Учебное пособие).
6. Патент 2 304 207 С1 Российская Федерация, МПК Е 04 Н 6/18. Многоэтажная стоянка для легковых автомобилей / Варламов С. Е., Болотин Н. Б.; заявители и патентообладатели Варламов С. Е., Болотин Н. Б. – № 2 005 139 479/03; заявл. 16.12.2005; опубл. 10.08.2007, бюл. № 22.

Аннотация

В статье рассмотрены проблемы формирования автоматизированных многоэтажных автостоянок для хранения легковых автомобилей в плотно застроенных районах крупнейших городов. Выявлен ряд функционально-конструктивных особенностей размещения автомобилей на специально установленных поддонах многоярусных стеллажей автоматизированных автостоянок.

Ключевые слова: многоэтажная механизированная автостоянка, хранение легковых автомобилей, крупнейший город.

Abstract

In the article the problems of forming of the automated multistory parking places are considered for storage of passenger cars in the densely built-up districts of the largest cities. The row of functionally-structural features of placing of cars is educed on the specially set pallets of the many-tier shelving of the automated parking places.

Keywords: the multistory mechanized parking place, storage of passenger cars, largest city.

ЗМІСТ

До ювілею <i>Панченко Тамари Федотівни</i>	3
ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ АРХІТЕКТУРИ	5
<i>О. Б. Василенко</i> Методи дослідження світлової складової архітектурних систем.	5
<i>М. Л. Васевич</i> Архітектура в родині та родина в архітектурі: гендерний аспект творчих концепцій Р. Вентурі та Д.С. Браун, Е. та П. Смітсонів, Ч. та Р. Імсів.	11
<i>І. В. Булах</i> Загальні положення символізації архітектурно-художнього образу міського середовища.	17
<i>Н. Ю. Житкова</i> Архітектура і дизайн. Єдність і протиріччя	25
<i>Н. Ю. Житкова</i> Парадоксальність в архітектурі.	33
<i>Ю. В. Івашко, В. В. Ніколаєнко</i> Дослідження будинку на вул. Садовій, 12-Короленка, 2 в м. Полтава.	39
<i>Т. Є. Казанцева</i> Еволюція поліхромії в архітектурі Львова 1870-х – 1930 х рр.	44
<i>Р. О. Крушельницький</i> Варіанти інтеграції площинних фізкультурно-оздоровчих споруд у структуру житлового кварталу.	53
<i>А. І. Марковський</i> Концепція естетики в архітектурі. «традиційна» і «сучасна» архітектура.	60
<i>Х. А. Охрім, С. М. Лінда</i> Категорія художнього часу в архітектурі чеського кубізму.	69
<i>М. І. Орленко</i> Іконостаси Успенського собору Києво-Печерської Лаври: історія та відтворення.	78
<i>С.І. Понкало</i> портали Сецесійних будівель Львова: стилістика, композиція, проблеми збереження.	92
<i>О. В. Семикіна</i> Зародження архітектури аеропортів.	103
<i>С. Ю. Суліменко</i> Конструктивно-параметричний аналіз формоутворення еліпсоїдів за їх лініями обрисів.	109
<i>К. В. Сухаревський</i> «Цегляний стиль» в архітектурі університетських будівель України у другій половині XIX ст..	115
<i>О. В. Рибчинський</i> Місцева громада та збереження спадщини в контексті ревіталізації ринкових площ історичних міст України.	120

Ю. О. Хараборська Деякі особливості будівництва нових об'єктів в історичному середовищі (на прикладі м. Київ).	126
С. В. Аконнік, С. І. Нівін, Н. М. Шило Прийоми просторової організації міського житлового середовища.	136
Г. М. Юрчишин Роль та місце регіональної художньої школи в дослідженні та збереженні української автентичної архітектури й мистецтва.	142
О. І. Яненко Визначення, виникнення та розвиток адаптивної архітектури.	149

МІСТОБУДУВАННЯ 154

А. В. Гоблик, П. О. Супрун Системи частинок як перспективний інструмент комп'ютерної симуляції еволюції містобудівних систем.	154
Ю. І. Гайко, О. В. Завальний, Е. А. Шишкін, О. О. Курбатова Проблеми та перспективи інноваційного розвитку інженерної інфраструктури м. Харкова.	163
С. В. Дубова, Е. В. Котенко Транспортные характеристики городских планировочных структур.	172
В. В. Доля Проблемы г. Южно-Сахалинска (РФ) и пути их решения. Общие принципы и пути реализации.	177
Т. Ю. Іносова Еволюція прийомів планування та забудови житлового кварталу.	182
Т. О. Муха Про окремі підходи з формування агрорекреаційних комплексів.	189
О. М. Набок Історія формування припортової території міста Києва.	194
О. В. Покладок Особливості архітектурно-ландшафтної організації садово-городніх ділянок. Стан та пропозиції змін (на прикладі м. Львова).	202
А. І. Савчук Передумови розвитку рекреаційної галузі в Карпатському регіоні в ХІХ - першій половині ХХ ст.	209
И. Э. Линник, В. П. Шпачук, А. И. Жабина Анализ влияния факторов внешней среды на объемы перевозок пассажиров метрополитеном.	220
Р. М. Тригуб Проблеми управління житлово-комунальним господарством міст.	226
В. Ф. Шпагін Концепція створення історичного парку у парковій частині ботанічного саду Київського національного університету імені Тараса Шевченка.	231

Л. О. Чижевська Наукове обґрунтування проблеми розвитку рекреації та туризму у сільській місцевості.	241
В. О. Яценко Передумови та початок зародження регіонального планування в Україні.	252
В. О. Зеленський Сучасні розробки у ландшафтній архітектурі на прикладі мобільних систем озеленення.	259
АРХІТЕКТУРА БУДІВЕЛЬ І СПОРУД.	266
Алимадад Солтани - Али Факторы, влияющие на реконструкцию рынков и формирование ТРК.	266
В. В. Савченко, Г. М. Агєєва Об'єкти готельного бізнесу: пошук екологічних рішень.	270
Ю. В. Івашко, О. М. Чобітько Аналіз планувальної структури церков бароко київської, чернігівської, полтавської, слобожанської шкіл.	280
І. Л. Кравченко, Є. О. Загородня Модульне проектування класів та лабораторій позашкільного навчального закладу наукового спрямування	289
О. В. Кисіль Історичні формотворчі принципи та технологія будівництва фортифікаційних споруд.	295
О. В. Кисіль, С. В. Михальченко Сучасний блок-пост на основі інтелектуальної вогневої системи.	300
Н. В. Кутрик Оцінка архітектурно-планувального рішення нової одnorodинної забудови в Івано-Франківську.	305
К. Д. Липовцева Класифікація закладів, що подібні за функцією до реабілітаційних центрів повного циклу для безпритульних.	317
А. П. Павлів Особливості формування екстер'єрів житлових будинків середньої поверховості 2010-2015 рр. м. Львова.	322
Л. С. Соловій Архітектурно-просторові особливості мобільного та мінімального житла для безхатченків у закордонній практиці.	333
Я. Сідорова, Ю. Ф. Сазонова Засоби гармонізації фасадів секційних житлових будинків.	339
В. В. Самойлович, Е. Т. Гусейнов Обґрунтування перспективних архітектурних рішень готелів в туристичній сфері Азербайджану.	346
Ю. В. Третьак Функціональні й конструктивні особливості формування багатоповерхових автоматизованих автостоянок у надвеликих містах України.	352

Наукове видання

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ АРХІТЕКТУРИ ТА МІСТОБУДУВАННЯ

Науково-технічний збірник

Випуск 42

Має свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації в Державному комітеті інформаційної політики України (серія КВ № 2649 від 16 червня 1997 року).

Визнаний ВАК України, як наукове фахове видання України, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата архітектурних та технічних наук. (Постанова президії ВАК України від 14 квітня 2010р. №1 – 05/3).

Адреса редколегії: 03037, м.Київ-37, Повітрофлотський пр., 31. КНУБА.
Тел. 245-42-04.

Підписано до друку 26. 02.2016 р. Формат 60x84¹/₁₆.
Обл.-вид. арк. . Тираж 130. Зам. №

Фірма "ВІПОЛ"
03151, м.Київ-151, вул. Волинська, 60